

پیری

(1)

ترتیب: اشولال - شنان

بیڑی

استاد فدا حسین گاڈی (مرحوم)

دے اعزاز آج

کتاب اول	کہانیاں
ترتیب	اشولال - شتاں
اشاعت	اپریل 2002ء
تعداد	500 سو
پیشکش	چوپال کروڑ لعل عیسن
کمپوزنگ	محمد ذہین ملغانی
چھاپہ خانہ	روحانی آرٹ پریس، اسلام آباد
مل	قیمت: 50/- روپے

بیٹری

کتاب اول ----- کہانیاں

ترتیب ----- اشوال - شناس

اعزازی ادارت

محمد اسماعیل احمدانی
سید انیس شاہ جیلانی
شبیر حسن اختر
مظہر عارف
احسن واگھا
ارشاد تونسوی
اسلم رسولپوری
مزار خان
عاشق بزدار
نذیر لغاری
منصور کریم
پروفیسر اکرم میرانی
عزیز شاہد
رفعت عباس
خالد اقبال
مشتاق گاڈی
ارشاد امین
طاہر تونسوی
جاوید چانڈیو
وسیم واگھا

پروفیسر محمد خان
حمید الفت ملغانی
نصر اللہ خان ناصر
باسط بھٹی
جہانگیر مخلص
اخلاق مزاری
ظہور دمانی

بانہہ بیل

سردار بہادر خان سیہڑ
ڈاکٹر عالمگیر پرویز
ڈاکٹر حبیب اللہ
ڈاکٹر رفیق احمد
شاہ عمران
مجاہد شیخ
اے۔ ڈی میرانی
منیر غنی
ظہیر درانی
میاں محمد سلیمان ران
مالی معاونت :-
مسز رضیہ اعجاز کونسلرٹی کروئل پیسن یہ

ترتیب:

پہلی گالہ

کہانی

صفحہ نمبر

7

9

11

20

22

31

40

49

58

72

76

80

87

89

91

93

سکیمپ / شوکت مغل

غلام حسن حیدرانی

محمد اسماعیل احمدانی

احسن واگھا

مسرت کلانچوی

ظفر لشاری

ارشاد تونسوی

ملک عبداللہ عرفان

ڈاکٹر انوار احمد

میاں نذیر احمد

مزار خان

ارشاد متین

ڈاکٹر غزالہ احمدانی

نجیب حیدر ملغانی

اشوال

عشق داخند

خدا

ناخدا

آئی صورتوں سچا

سُجناں

مول

غائب حاضر

گھا گھر دھ

درداں دی ماری دڑی علیل اے

کونجاں دے گل گھا نگے

ہٹی ٹلی دالاڑا

ساوِل

صدی داپندھ

کریہ دے تر تچھے سال دا قصہ

ابنارمل

پہلی گالھ

پوسٹ کو لڈ وار دور احمد ن مقامی ثقافتاں راہیں مقامیت دامیلان اے۔
سنسکرت، فارسی، ہندی اردو، انگریزی منتخب بالادستی اہوں اے آپ جھانی
(awareness) جدید خاندگی دے اوں خیال دی تائید اے، جیندے اچ اپنی
زبان اچ لکھن پڑھن داکم ڈھیر اعتماد دی گالھ اے۔ جہیز اپنی شناخت اے سنجان دے
سوال اچوں اپنے وجود کوں اپنی وسوں نال ولا دریافت کریندے۔ شاید اے وی
جان کھندے جو بے مہا با ترقی (Development with out
(meditation) دے ناں تے نیو کونیل ازم دی پکڑ ممکن اے کالونیل ازم دی پکڑ
توں وی نکڑی ہووے۔ جہیز انت مقامی ثقافتاں راہیں سہولت توں ودھ چھڑا حیرانیاں
کھن کے آندی اے۔

انہاں حیرانیاں اہوں سرائیکی اچ لکھن دی حیرانی ڈھیر دور دی گالھ نہیں ہتھوں
بے بہا اپنی اورل روایت دے سرائیکی فکشن پچھلے ترہہ پینتری سال داریکار ڈاے۔ ایں
دوران آڈیو وڈیو وال ٹریپ (Audio Visual Trap) کتاب نال جو کیتی اے او
ہک الگ نروار اے۔ وت وی کتھا کہانی وی روایت کہیں نہ کہیں شکل اچ اگاں ٹر دی
آندی اے۔

”ہیزی“ تھا ڈے ہتھاں اچ اے۔ ایں پھیری ایند اہور ”کہانی“ دا اے ممکن اے
سرائیکی کہانیاں (Short Stories) دی اے چون، کہیں وڈے لڑیری تقابل اچ
نہ آندی ہووے وت وی اے اطمینان ضرور ہے پیا جو وڈی لکیریوی تاں آخر کہیں چھوٹی
لکیر اہوں ای وڈی ہندی اے۔ اے کم کتنے بہتر ہووٹ دا تاثر ڈیندے۔۔۔۔۔ نہیں
پتہ!

”ہیزی“ ٹھیلن دے ایں سارے جو کھم پچھوں مظہر نواز واگھا صاحب، ارشاد
تونسوی، رفعت عباس، شاکا، اجو، صابر چشتی دی کند تھپائی توں علاوہ ڈاکٹر عالمگیر پرویز،
ڈاکٹر حبیب اللہ اے ”چوپال کروڑ“ دا تعاون نال نال رہ گئے۔ چوہدری طارق، طاہرہ
احیرسن تے خورشید لالہ وی ایں مصروفیت کوں ماف کیتی رکھے مہربانی انہاں دی۔
”ہیزی“ دے ڈو جھے پور سانگے دیرہ اسماعیل خان توں سعید اختر تے
مظہر تابش ذمہ دار ہوسن۔

صفحہ نمبر

- 105 چیخوف/اجولٹاری
110 موپساں/عامر شہانی
120 رابندر ناتھ ٹیگور/ذیشان اطہر
129 پریم چند/منور خان
139 ہرمین ہیسے/صابر چشتی
145 آنرک باشویر سنگر/شناں
164 گبریل گارشیما رکیز/ڈاکٹر نعیم کلاسرا
173 امر جلیل/طارق برمانی
176 علی تنہا/کاشف بلوچ

ترتیب:

ترجمہ:-

- سمندر تے
بدروح
کابلی والا
اچھاڑ
ناہر
چندر تے پاگل پن
بکی بکی دیگر بلتا زاروی
کھکھی داوینٹ
پیر و آڈھ

لوک قصہ

- 183 نسیم اقبال صحرائی
لعل ای لہ پوے تے پریت ای روہنجے

خاص ترجمہ

- 192 اپنارہا چنے بدلاں داراہ اے اوٹو/حسن شہزاد قادر

مضمون

- 194 قصہ کہانی دے سرسری مطالعے اچوں
اشوال

"I am not a liberal, not a conservative , not a gradualist, not a monk, not an indifferentist. I should like to be a free artist and nothing more." (Anton Chekhov)

عشق و امحیہ

رومن لکھت۔ ایف۔ ڈبلیو۔ سکیمپ

لکھت وینڈر۔ شوکت مغل

ہک دھنوال منھیں چرن والا (چارٹ والا) جنگل دے وچ کندی (کندھی) دریا دی اک (ہک) فقیر کو پٹھس جو اوندے کلہیں دے ذکر دے (تے) پٹھیاں دریا دیاں باہر آپوندیاں ہن دھنوال سوئی منھیں دی سٹ گھتی۔ منھیں ویندا (ویندیاں) کپتس۔ فقیر دے پیریں وچ پیاتے آکھیں میکوں وی ایہو راہ فقیری دی ڈس فقیر آکھیا وچ پہلے عشق کما پٹھے ول آتیں ویلے تیکوں راہ ڈسیساں دھنوال روانہ تھی گیا۔ شہر دے وچ وچ کے ہک بڈھڑی تریت کوں آکھیں میکوں عشق سکھا بڈھڑی کھل پئی تے آکھیں۔

ایں گھر وچ جو بادشاہ دا گھر اے۔ تیکوں عشق سکھا ڈیسن۔

دھنوال بادشاہ دے اندر حویلی وچ ٹریا گیا۔ تریتیں ڈیکھن نال شور گھت ڈتا پٹھیاں نے توں کیوں آئیں۔ آکھیں میں عشق لاوٹ واسطے آیا ہاں ہک تریت بادشاہ دی جو ڈاڈھی سوہنری ہائی اوں آکھیا پہتھی میں تیکوں عشق سکھا ساں (سکھیاں) پانھی کو آکھیں وچ کاتی تے کہاڑی چاگھن آئیں ایکوں عشق داسبق ڈیواں کاتی گھن آئی بادشاہ دی آکھیا سم تھی میں تیکوں کو ہاں۔

دھنوال سم تھیا۔ بادشاہ دی ہوں کوں چا کٹھا۔ سندھ بندھ کر کے پانھی کوں آکھیں کھڈکھٹ کے اینکوں پور گھت پانھی ہوں کوں پور گھتا۔ تھوڑا جہیاں گوشت کپ کے اپنے نال گھن گئی۔ قصائی کو وچ کے آکھیں کہ۔

اے دے دے دا گوشت ہے میں نمی کھاندی پبری دے گوشت نال ونا دو (ڈے)

ہبری دا گوشت گھن گئی قصائی کنوں قصائی گوشت آدیں والا کہیں امیر دے نیلے (بیلی) کوں ڈتس امیر دی گھر والی گوشت دادیگدا (دیگدا) ردھی بیٹھی ہائی ڈوئی پھیرن دے ویلے تھہ کو سیک آئیں اوکیتس۔ وچوں کئی دا گوشت بولیا یار کاتی کہازی کنوں اونیں کیتا توں تھوڑے جہیں سیک کنوں اوپنی کریندی نہیں گھر والی حیران تھی گئی تیکوں میکوں سہڈ کے اے حال ڈکھائیو نہی۔ بادشاہ کوں خبر ملی دیگدا منگوا کے ایہو تماشا آپ ڈٹھس۔ چکھیس گوشت لکھیں کنوں گھدا ہیوے۔؟

قصائی پکڑائیں۔ آکھیں۔

”میکوں حضور دی ہانھی ڈے گئی ہے“ بادشاہ گھر ٹرایا گیا۔

ایہو حال چھیمبر چکھن کیتس انہیں سارے گھر والیں سچی سچی گالھ دھنوال والی شاڈتی بادشاہ ہوں کوں کھڈ کنوں ہا پر کڈھ کے اوندے سندھ بندھ ملا کے سردھڑ نال لا کے دھی اپنی کو آکھیں اٹھی ہیں دی ساری جان تے تھہ پھیراتے بلھیں کوں چم چا۔

دھی بادشاہ دی ایویں کیتا دھنوال ترپ ڈے کے اٹھی کھڑا تھیا تے درکدا دھر کدا ہویا اپنے پیر کن دن پھوتا (پھوتا) پیر آکھیا شاباش پورا عشق کمائیاں اے (ای) ہک نظر کیتس دھنوال فقیر بن گیا۔

خدا

غلام حسن حیدرانی

صغری دی اکھ کئی وقتیں دی سامنے کندھ تے کئی کھڑی ہائی او وی ہئی کئی جاہ بیٹھی ہئی سارا کوٹھا عورتیں دا بھریا پیا ہا۔ منہ دی کاٹ مکاٹ پاروں ساری وتی دیاں عورتاں آنیاں بیٹھاں ہن۔ کیوں جواج صغرا دے خاوند اکرم دے قل ہن۔ صغرا دانیڑے واسکا تاں ہا کوئے نا۔ پر جہڑا اے سخت قضیہ تھیا پیا ہا، اوندہر کہیں کوں غم ہا اٹھاراں، انوی سالان دی الہز میگر چار سال دی پرئی کوں بیوہ کر کے اکرم جوانی وچ قبر گل لاستا۔ تہڈھے سن وچ رنڈیپہ پلو پا بیٹھی سال ڈڈھ دا سعید اچاں ٹرٹ وی چنگی طرحاں نہ سکھیا ہا جو اکرم ٹر گیا صغرا تے سعید ایں جہان تے سکھ ڈٹھاوی نہ ہا جو غم دا پہاڑ سرتے آیا۔ اللہ بے نیاز جو تھیا۔

اج صغری دی اکھ وچ ہک پنچ وی کا کینی۔ شاید انہاں تریں ڈیہاں وچ اتلا روچکی ہائی جو چشمیں دے چشمے شک گئے ہن۔ اود یوار تے دیداں لائی سوچ رہی ہئی۔

جواے پہاڑ چڈھی عمراں کیویں کلسی۔ اے معصوم ہال کیویں پلسی۔ ایں تاں بیوکوں راج تے ڈٹھاوی نہ۔ نہ پوایکوں راج کے چاتا نہ بیار کیتا۔ نہ راج کھڈایا ہا۔ پو پتر ہک پئے توں سکدے ترساندے اللہ سائیں دی تقدیر من تے نکھر گئے ہک ہک کر کے وتی دیاں عورتاں اپنے اپنے گھراں دوڑیاں ہن صغری اپنے ویران تے مونجھے ماندے کوٹھے وچ کھسی رہ گئی۔ سعید ردا دھا پے کھاندا ماء دی جھولی وچ آٹ وڑیا۔ مٹھی تے تو تلی زبان وچ بولیا اماں..... بابا تھیاں اے؟

صغری داہاں سنگھ وچ آگیا ہاں وچ کاتیاں دیہہ گیاں دل وچ سوچیا تے رڑاں نکل گیاں۔ ”میڈے چند روز گے جگر یلے تے یتیمی دی دھپ آگئی اے ایندامنہ کماٹا اے“ اوسعید کوں پیار کریندی تے چنگاں جھٹ چمدی رہی۔ آکھن لگی ”بیڈا بابا اللہ

سائیں دو گیا اے۔ تہہ بے کیستے چنگی چنگی شے گدھی آ سی۔ ایاناں تے معصوم سعید اے
سٹ کے خوشی توں ماء دی جھولی وچ نہجٹ لگ پیا نادان کوں کیا پتا باجواصل گالھ کیا ہے۔ ہر
کہیں مرو نہجے باقی راہے اللہ دانان۔ پر اکرم دے سٹ نال جہڑا بار صغری دے کمزور
مونڈھیں تے آپیا وندا اندازہ نہی تھی سگدا۔ نہ کاغذ دے ورتے ایں باردا بار سہہ
سگدے ہن اللہ ایڈھے بار کہیں تے نہ آئے۔ اچ صغری دے سرتے اپنی منڈی جوانی
تے معصوم امانت دا بار آپیا۔ کج اے جیند اکوئی نہ ہووے اوند اللہ آپ مددگار بن
ویندے۔ ایں طرحاں صغری کووی اللہ ہمت ڈتی اٹھی تے گھر کو سنبھالیا۔

اکرم دا چھوڑا ہو یا تر کہ بھالیا۔ ڈو چار روپے دا بھانج، پنج چار سیراٹا۔ سیرادھ
سیر دال۔ چاندی دے کنگٹ تے ہسی۔ چار پنج تریر جہڑھے ہن وتی دیاں عورتاں
رند پے دے ڈے گیاں ہن۔ ہر شے کوں ڈیکھ بھال کے ہاں تے پتھر رکھ تے ڈو پھلکے
پکائے کھا دے تے اپنے کم وچ لگ پئی۔

دعا منگو شالا اپنے چائے ہر کوئی آپ ہی پالے سانجھے صغری ماء دے نال نال
سعید دا پیو وی بن گئی۔ سعید کوں اللہ دے بھروسے تے پالٹ لگ پئی ہک اللہ دا بھروسہ
ڈو جھا اللہ دے بنزائے ہوئے ہتھاں تے آسرا کر کے لوکاں دے کپڑیاں تے سوئی
نال سیپ کھڈھیندی، سیندی پرانے گھر وچ ونج کے انہاں دے کپڑے دھوندی تھاں
تھپے منجھیندی۔ فصل دے موقع تے لاؤلا پا کریندی پورھے کوں لگ پئی ایں طرح اپنا تے
سعید دا پیٹ راضی رکھیا۔

وتی دیاں عورتاں کئی واری آکھیا کل دی چھو کری ایں کڈٹ تائیں ہڈ بھن بھن
کھاسیں نکاح کر گھن۔ پر صغری دل نال گن گھدا ہا جو اپنے کیستے تاں ہر کوئی جیندے کوئی
پے کیستے دی جی ڈکھاوے ہن جہڑی مدحیاتی باقی ہے سعید کاٹ جیساں اٹکوتاں تاں

صغری ہن شادی کیستی نہ کہیں جاہ کچی نوکری کیستی چھڑی مزدوری کریندی رہی تاں جو سعید
میڈے کوں جداتھی کے ہاں نہ لہا ونجے۔ او اکرم دی نشانی تے امانت کوں ہاں نال لائی
چار سال کھے گذارے۔ وقت کوں یاد کر کر کے وفادی وچ پلیندی رہی۔

خیر دا سوہنا وقت ہا جو پندار ہیا سعید خیر نال چھ ست سالان دا تھی آیا تاں
او کوں ماء مدرسے وچ بلھایا۔ سعید وی لوکاں دے ہالاں نال پڑھن پئے گیا صغری اکرم
دی روح کوں خوش کرن وچ ایں مست تھی جو اوندے چیتے کنوں اے گالھ ایں لہر گئی جو
میں مرد ہاں یا عورت پڑھی ہاں یا جوان او کوں کو خفت جو کہیں طرحاں اکرم دی امانت پل
پوے تاں قیامت دے ڈے نہہ اوندے منہ سر خرو تھی اٹھاں۔

ہن تاں اندازہ کرو جہڑی تربیت ایں دل و دماغ دی مالک ہووے اوں پتر
کوں کینجھی مت ڈتی ہو سی سعید ڈاڈا ہا شریف تے بھلے مانس چھو کرا نکلتا۔ ایں جگ
تے ہر قسم دے لوک وسدے پئے ہن کئی چھو کرے سعید کوں مہنے ڈیندے جو سعید دی ماء
پورھا کر کے کھاندی ہے پر کئی سعید نال پوری ہمدردی تے افس وی رکھیندے ہمت
ڈاڈا پندے نکڑا تھی ہاں نہ سٹ۔ اے ڈے نہہ سدا نہیں رہے، چھو راں دے طعنیاں توں
ہک دفعہ سعید ماء کو آکھیا وی سئی جو اماں تو مزدوری نہ کیستی کر میکوں مدرسے دے چھو ہر
میڈے ڈیندے ہن ایانے پال نہ سوچیا نہ چاتا جو ماء پورھا نہ کر لئی تاں کھاسوں کتھو ماء
کھلد میں ہوئیں جواب ڈتا سعید پتر جیکر تیکوں طعنے بھیرے لگدے ہن تاں ایندے علاج
اے نہیں جو میں پورھا چھوڑ ڈیواں ایندے علاج اے ہے جو توں ڈھیر سارا پڑھ کے وڈی
نوکری کر گھن ول آساں لوکاں وچ عزت نال رہ سکوں کوئی تیکوں طعنے نہ ڈیسی۔

سعید کوں ماء دی گالھ ڈاڈھی چیتے لگی اوں ایں شوق نال محنت کیستی جو اٹھویں
تے ڈھویں وچ وظیفہ پاتا وتی دے کئی چھو کرے قصبے ہائی سکول وچ پڑھن لگے آئے

سعید وی انہاں نال پڑھن لگ پیا سعید ماء دی مت نہ وساری اوختی تے بھلے مانس ہال ہا
ماسٹر اوندی عزت کریندے ہن جماعتی وی اوکوں چنگی اکھ نال ڈہدے ہن۔ عقل دے
نال نال محنت رنگ کڈھیا جو سعید ول ڈاہویں وچ وظیفہ پاتا۔ صغریٰ اوکوں آکھیا ہن
توں ملتان کہیں وڈے مدر سے وچ پڑھن لگا وچ۔

سعید جواب ڈتا نہ اماں کالج وچ امیراں دے لڑکے پڑھدے ہن کیوں جو
اتھاں فیس دا ڈھیر ہوندا یاں ہن خرچ وٹوں میں ڈکھی تھیں تو وی ڈکھی تھیں کالج دی
تعلیم تے غریب دا ہال واہ پتر خے نال نفع اے۔ توں فکر نہ کر دل نہ چھوڑ۔

”نہیں اماں میں ہن وڈا سارا ہاں کماوٹ جو گاتھی آیاں لکری تاں مل ویسی کے
توئیں میں سیڈ بے بڈنک ٹک کے کھاندا رہساں تے پڑھدا رہساں میں“ سیڈی کئی کالھ
نہیں سندی۔ توں اے ڈس پہلو پہلو کتنی فیس گھسن“ سعید ڈسائے تاں صغریٰ کنگن، ہنسی
وچ کے سعید کوں روپے ڈتے روانہ کرن توں پہلے آکھن لگی نہ پتر توں فکر نہ کر میں ہر مہینہ
سیڈ وخرچ وٹھیندی رہساں بس توں محنت کر کے پڑھدا رہے میڈی خواہش ہے جو توں
ڈھیر سارا پڑھ وچ۔“

سعید چپ کر کے ملتان لگا آیا کالج داخل تھی گیا پہلے تاں او ہوٹل وچ رہندا
ہئی پر او تھاں چس نہ آئی کیوں جو پڑھائی نہ تھیندی ہئی کالج دے چھوکرے شرارتاں
کریندے ہن ڈاھڑی خندک آئی سڑک دے نال ہک کوٹھڑی کرائے تے بیچ روپے
مہینہ تے مل گئی ہائی تاں کئی جہیں پر سکون تاں ہا بازار گیا کئی منجی تے کپڑے کنوں میز
کری وی گھن آیا ہک پاسوں منجی تے ڈو جھے پاسوں میز کرسی لاڈتی ہک ڈینہہ خیال کیتا
ہڈھی ماء سارا سارا ڈینہہ پورھے کو لگی رہندی ہے میں جو ان امان تھی کے نکلے بھنے داکم
دی نہیں کریندا کچھ سوچ کے بازار گیا ڈو برش ڈو پالش دیاں سیاہ تے رتی ڈیاں گھن آیا۔

کالج توں آندا کپڑے وٹا کے ٹیشن تے لگا ویندا ایس طرح روپیہ ڈو روپے کما گھندا اول
رات کوں چرک تائیں پڑھدا رہندا ایس طرح ہاں ڈاھڑا سوہنراں وقت ٹپدا رہیا کڈا ہیں
کڈا ہیں چھٹی گھن کے ماء کو وی مل آندا ہا۔ ماء دی ہک مت سعید پتر محنت کرتے پڑھدا
رہے۔

سعید ہن پارویں کلاس پڑھدا ہے اوند اے وتیرا بن گیا جو سویرے کالج وںجٹاں
اتھوں آکے پوٹ پالش کرن ٹیشن تے نکل وںجٹاں۔ دل مٹی دے تیل دے ڈیوے تے
ادھرات ادھرات تائیں پڑھدا رہتاں۔ سخت سردی دے ڈینہہ ہن۔ ہک ڈیہاڑے
مینہ وٹن لگ پیا جھڑی لسی تھئے کڈے پردے رہے سارا ڈینہہ بچھا اکھ نہ بھالی سعید
کالج توں دل آیا تاں سوڑپا کے سم تھیا ج پوٹ پالش کرن نہ وچ سپکيا شام کو اٹھیا داکئی
کنوں ڈو پھلکے گھدے آنے دی دال نال کھا کے کوٹھڑی وچ آکے پڑھن بہہ گیا۔ جیویں
جیویں وقت گزردا گیا بارش زور کریندی گئی کوئی ڈاھ وچے دا ویلھا ہوسی جو ہوا کھڑکیا
سعید اٹھی کے در کھولیا۔ سامنے ہک سولہاں ستار ہاں سالاں دی نیگر جیندے قیمتی ریشمی
کپڑے مینہ نال جھپاروں تھی کے اوندے بت نال لگ گئے ہن اوند ابدن ننگے ہووٹ
دی چغلی کھا رہیا ہا۔ پالے کنوں کنبدی تھڑکدی کھڑی ہئی سعید اوندے اکھیں وچ ڈر
تے خوف دے پچھاویں ڈیکھ کے آکھیا اندر آ وںجو اوڈر دی کمبدی اندر آ گئی سعید اپنا پرائٹ
کھوکھا ٹین دا ٹرنگ کھولا ہک شلوار تے قمیض کڈھی شلوار وچ نالا پا کے کپڑے اوکوں
ڈتے تے آکھیا میں باہر ول کھڑا توں کپڑے وٹا گھن سعید باہر لگا آیا نیگر کپڑے وٹائے
ہولے ہولے کنگھی کیتی سعید پچھیا میں اندر آ وںجاں وڈی مشکل نال اوں آکھیا، ”ہا۔“
سعید اندر آکے کپڑے نیچر کے دیوار نال ٹنگ ڈتے جو فجر تائیں سک وںجین
اے کم کر کے نیگر کوں سعید آکھیا میڈے نوماہی امتحان تھیوٹ والے ہن میں اوں چرک

تا میں پڑھار ہنداں ڈوجھانج کالج دے بعد میں ڈھیر ساری تندر کر گھدی ہے، تیکوں
ڈاھڈی سردی لگی کھڑی ہے تو بستر وچ سم تھی میں آج ساری رات پڑھار ہساں او
چھوہرسم تاں گہنی پر دل دے وسواس ڈر چنتے اکھنہ لگن ڈپتی تندر نہ آئی اور ضائی وچوں نہ
کڈھ کے بھنکو کرسی تے پالے وچ پیٹھے پڑھدے ایس سوہنٹرے گھبر وکوں ڈہدی رہی۔
ہک ڈو وے دا ویلھا ہو سی سعید دے دل وچ نفس تے ضمیر دی جنگ شروع

تھی گئی۔ سعید اچوٹ کنوں پاسے پر تیند اووندے بلن جلن نال ہماچہ بھنی ترٹی کرسی چیکدی
تاں اوں ننگر دی جند ہو اتھی ویندی سعید ہک دفعہ منجھے دو ڈٹھا اوچھو ہر رضائی وچوں منہ
کدھی سعید دی حالت ڈیکھ ڈیکھ کے پہلے وی ڈری پئی ہئی ہن جو اوندی لال اکھیں
ڈٹھیاں تاں اوندی جند تاں کنڈیر چڑھ گئی۔ سعید اوکوں ڈیکھ کے ول ڈیوے کوں ڈٹھ
ول کھے جتھ دی انگل ڈیوے دی لاٹ تے رکھ ڈتی جھڑے ویلھے ماس تڑتڑ کرن لگا انگل
چا گھدی سر لڈایا تے پڑھن پہنہ تھیا گھنٹہ ڈو گھنٹہ گز ریا ہو سی جو ول سعید دی حالت خراب
تھی اوں ڈو جھی انگل ڈیوے تے رکھ ڈتی ڈاڈھی سڑی تاں چھر کی کھا کے چاء گھدی ول
پڑھن لگ پیا سعید دا حال ایویں بنز دا وگڑ داریا تے او اٹھیاں انگلیں سڑیندا رہیا او نیند
مجبور تھی کے ہک مجبور دا تماشا ڈھدی رہی ہن خوف دی جاہ اوں ننگر دے اندر و ہمدردی
سمندر ٹھاٹھاں مار رہیا ہا۔ پر مجبور دی مجبوری دا تماشا مجبور تھی کے ڈیہدی رہی پر آکھر
توں مجبور ای رہی۔

دل میں رُداں اُٹھ گئیں۔ پر الفاظِ سنگھ وچ پھس گئے۔ صرف ڈونجوں پٹ پٹ
 اُٹھ رہی ہیں تے ہنجوں اُگھیندی ٹرپی اوندے وچنجن دے نال سعید ہک وڈا سارا
 ماء کدھا اکوں ایویں اگا جو ساری رات کئی منٹیں منہ بار تلے پیار بیہا ہا۔ اوگنی تاں سارا
 بار اُٹھ گیا۔ ہٹ چیتا جاہ تے آیا تھہ دے درد بے تاب کیتا پرائی چادر پاڑ کے پٹیاں
 اُٹھیاں اوں دیکھے سعید کوں ماء یاد آگئی خیال خیال وچ سعید ماء دے نال گلھیں کرن
 لگ پگیا۔

اماں میڈی چنگی اماں آج آکے ڈیکھ تھیا پتر کتا سختی ہے توڑے جو تھ دیاں
ساریاں انگلیں کولا تھی گیاں ہن ایں امتحان وچ نمبر تاں سودے سو گھدے ہن ایں خوشی
کوں سعید دیاں بنجوں وہن لگ پیاں تھ وچ سٹریہ وادھو وادھ تھیندی گئی آخر سعید
کوں بخارتھی گیا۔ رضائی پاکے سم تھیا اچ کالج وی نہ ونج سکیا۔ اوڑکی ہک بہوں وڈے
امیر میاں دلاوردی دھی نسرین ہائی۔ گھر والے ساری رات نہ سم سگے۔ ہر پاسے فون کیتے
کاریاں بھجائیاں پر نسرین دا کوئی پیرا کھرا نہ لگا۔ فجریں نسرین گھر اپڑی تاں اولو ک
اچھے خوش تھے نسرین کوں ماء گلکڑیاں پندیں آکھیا۔ میڈی تاں جند نکل گئی اے توں
دا کتھاں رہ گئی ہاویں۔ نسرین جواب ڈتا۔ اماں میں رات خدا کول نک پائی ہم اے گالھ
سن تے سارے گھر والے پریشان تھی گئے اے فکر جو نسرین دا دماغ تاں ٹھیک اے۔ ول
نسرین بولی سچ اماں میں رات خدا دے نال گزاری ہے۔ او ساری رات پالے وچ کرسی

لوں مجبوری رہی۔

سچ اے وقت کہیں دابھالا نہیں گھنڈا اے قیامت تے طوفان دی لمبی رات گھٹ تے پیٹھار سیہا ہا۔ میں رضائی پاکے ستی رہی ہم۔ نسرین دی ماء رولن پٹن لگ پچی وی لنگھ گئی خیر دا ڈب۔ نہ تھی آیا بارش رک گئی جھڑ بدل کھینڈ وکھانڈ تھی گئے شاید انہیں داکم وی ہائے ہائے میڈی دھی پاگل تھی گئی اے۔ اللہ داناں منو۔ ڈاکٹر کوں ہڈو میاں دلاور مک گیا ہا او چھو ہر سوڑ کنوں نکل آئی تاں سعید باہر لگا گیا او کپڑے وٹا کے باہر نکل آئی وڈے حوصلے نال کچھیا نسرین بیٹی توں کیا آہدی کھڑی ایں نسرین آکھیا بابا ٹھیک تاں سعید دو ڈٹھا جیندیاں جگا رے کنوں اکھیں رت دیاں بوٹیاں منہ کمانا تے زرداوں چھوہر آہدی کھڑی ہاں۔ قرآن شریف وچ نہیں آیا جو اللہ سائیں آدم علیہ اسلام کوں پیدا کیتا

اوکوں آدمیت تے انسانیت دا شرف بخشا توڑے جو فرشتے رڑدے رہے۔ اللہ سا کس
آدم علیہ السلام کوں زمین دی خلافت دی ڈے ڈتی ایں طرحاں توڑے جو
اوندیاں انگلیاں سڑکولاتھی گئیاں۔ اوں انسانیت کوں شرف بخشا۔ آدمیت دی عزت
کیستی آپ ساری رات پالے وچ سلکدار یہا پر میکوں گرم گرم بستر اڈے ڈتا۔ اوہر
خدا کوں تار رہ گئی ہم۔

میاں دلاور دے پلے کچھ کچھ گالھ پئے گئی اونسرین کو اندر گھن آیا سار۔
بندے صوفیاں تے پہہ تھے۔ دلاور خان آکھیا بیٹی توں ہن سارا حال ترسلے نال ڈے۔
بابا کل جہڑے ویلھے کالج توں چھٹی ملی اے۔ میکوں نرگس تے رابعہ آکھیا ساڈے گم
جُل چاہ پی کے لگی ونجیں۔ میں آہدی رہی میڈی کار آسی اوندے اُتے لگیاں جُلسوں
انہاں کئی نہ منی ٹانگے تے چڑھ کے لگیاں گیو سے ہک تاں فلم لچر ہئی۔ ڈو جھانرگس
رابعہ دا گند اداق میکوں جو کاوڑ لگی اٹھی کے ٹرپٹم۔ غصے وچ کوئی گالھ نہ کجھی ہوش آ
تاں مینہ نال سارے کپڑے جھپاروں تھی گئے ہن۔ ہک تاں راہ نہ جان دی ہم ڈو
بجلی بند تھی گئی ول تاں ڈاڈھا ہول تھیا۔ ہک پوہے کنوں روشنی دی ہک چھٹک ڈبھی ڈاڈھا
پالا لگا کھڑا مجبور تھی کے پوہا کھڑا کیا۔ ہک جوان شاید بارہویں پڑھدا ہے پوہا کھولا۔
میکوں اندر گھن گیا۔ نکلی جہیں کھڑکی ہئی ہک پاسوں منجاتے ڈو جھے پاسوں میز کرسی پا
ہئی او میکوں اپنے کپڑے ڈتے پاہر لگا گیا۔ میں کپڑے وٹا کے سوڑ وچ وڑ گئی۔ او سارا
رات مٹی دے تیل دے ڈیوے تے پڑھدا بیٹھا رہیا۔ اوندے اتے شیطان وڈے جے
کیتے او اپنڑیاں انگلیاں ڈیوے تے سڑیندا رہیا۔ ایں طرح اوندے کچھ ہتھ دیا
انگلیاں سڑکولے تھی گئیاں۔

بابا توں ڈس کیا میں کوڑ آکھیے۔ بندے تاں او ہوندے ہن جہڑے بھرانو

دے گائے لہیندے ہن۔ بھنیں دی مامتا تے کوہاڑے مریندے ہن۔ بندہ تاں بندے
دا خون پیندے سندھاں مریندے۔ قتل کریندے خون گکھر دی کمائی روزی گھس
گھندے۔ ڈو جھے دی عزت خوار کریندے کھیر وچ پانی ملیندے، اُٹے وچ مٹی، گھیو
وچ تیل، تیل وچ ڈیزل، مرچیں وچ سرخی، بندہ بندے دی کمائی تے خود عیش
کریندے۔ محل ماڑیاں بٹرنیدے۔ بے دی کمائی تے آپنڑیں کتے کھیر ملائیاں نال
موٹے کریندے۔ ہر کما کھاوٹن والے دے ہتھوں سکا ٹکڑی کھس گھندے بندے تاں
بابا ایں وی ہوندے ہن۔ اوں تاں انسانیت کو شرف بخشے آدمیت دی عزت کیستی ہے۔
او انسان نہیں تھی سگدا۔ بابا او خدا ہا میں چنگی طرحاں ڈٹھے او خدا ہا۔ میاں دلاور ہنجنوں
کجھتیدیں آکھیا۔

”ہامیڈی دھی توں کچ ایں توچ آہدی ایں“

ناخدا

محمد اسماعیل احمدانی

میں تاں سندھاری دے ڈڈھ تے پارا پتا ہم۔۔۔۔۔! عیسیٰ تے احمد۔۔۔۔۔ تو لھاتے
گھڑا سینے ہٹھ ڈے تر دے آگئے۔۔۔۔۔!! اساں دریادی ارواری کندھی (ساحل) تے
یہ اپنی ہمت کوں آپ شاہشاں بیٹھے ڈیندے ہاسے۔۔۔۔۔ اتے ہشکی وی
۔۔۔۔۔! اچھو۔۔۔۔۔! کیا ڈیکھوں کہ رسولا (رسول بخش) آپنے پوٹھیں (زور بازو) ترا
ارواردے کاٹھ کاٹھیں کوں آن ہتھ گھٹے۔ اوندے سنگتی احمد اوکوں ہتھ ڈے اتے آئن دی
آفر کیتی۔۔۔۔۔ مگر او دریا بادشاہ کوآپنے پانھیں دی پلھیاڑو (راند) نال مار آیا ہاکھاں
پرائی متھاجی قبول کریندا ہا۔۔۔۔۔ سنگتی دی بجائے اوں نے بے زبان در بھ پوٹھیں کوں
ہتھ گھٹیا کہ او بے زباں۔ سدا میں تھورے لاوٹ دے گیت نہ دے پگن۔۔۔۔۔ ول
او اسا ڈی تندیری وچ رُل بیٹھا۔۔۔۔۔ چار اروار ہاسے اتے چھتری (36) اجاں پارہن
انہاں کوں بیڑی دی تانگھ ہی اتے ہن اسا کوں انہاں دی اڈیک۔۔۔۔۔ اساں آپنے
بل (زور، ہمت) تے دریا بادشاہ کوں شکست ڈیوٹ والے سورماں کوں باقی 36 بے
ہمت سہارے گولٹن والیں دی تانگھ ہی۔۔۔۔۔ کہ اساں وی انھاں کوں سوا ادھورے
ہاسے۔۔۔۔۔! اڈیکھو۔۔۔۔۔!

پاروں بیڑی کندھی ونج لگی اے۔ پور بھرجن پے گیا۔ چل بل پئی۔ سمجھو سے کہ بیڑی
اتے اوندے وچ اسا ڈے سنگتی۔ اچھو آئے کہ آئے۔

مگر بیڑی ہی کہ چلے وی نہ پئی۔۔۔۔۔!؟

ہاڈکھن واء نہ پئی لگے۔ سڑھ نہ پیا کھلے ونجھ نہ پے لگن بیڑی دے پور دی اروار ساٹے
تانگھ اتے اسا ڈی انھاں کیتے اڈیک۔۔۔۔۔ رُل بل دعا دی صورت اختیار کر گھڈ

ہاکی اللہ است بہ دعا تھی گئے۔ خدایا اے خدایا ڈکھن واء گھلا خدائیت حاجت مند دے کو لھوں
اوندے۔ آکھیا ویندے۔ شہ رگ کوں دی کو لھوں واء گھلی۔ سڑھ گھلیے ونجھ چلے اتے خواج
اسرا لے لے لگے۔

اساں وی پرے کوں ای بیڑی کوں چلدا ہو یا ول پور دی چل بل اتے واء نال
دریادی لہر دے کرے لہذا محسوس کیتا ہک عمل دے پورے تھیوٹ دے بعد پے عمل دا وقت
شروع تھی ویندے۔ اینکوں عمل دا تسلسل آکھوں یا اسباب و علل دی کارستانی۔۔۔۔۔ گالھ اچ
کوئی فرق نہیں پوند اگروں بیڑی کیوں نہیں پئی ٹھلدی۔۔۔۔۔!؟ اول، سوال؟ ول حیرت، ول
تھیر۔۔۔۔۔! اتے انت اچ خوف دی کہیز اچ لیٹھے گیو سے۔۔۔۔۔! ایس جذباتی لمحات اچ ہک
پرائے پور والے زور دی رُڑ کندھی۔۔۔۔۔ وے ڈیکھو۔۔۔۔۔ بیڑی دی تاں کندھی نال پدھی ہوئی
زنجیریں نہیں کھولی۔!! لنگر!؟! کون کھولے۔۔۔۔۔؟ میر مہانٹا!! ناخدا؟ او کتھ اے۔۔۔۔۔ ول
ساٹی پرائے پور والے آکھے۔۔۔۔۔ وے گالھ لھو کو!۔۔۔۔۔ اچ تاں یارھی اے او تاں بنھائیں
یارھی والے دے کھیر ودا پندا ہو سی۔۔۔۔۔ سنگت۔۔۔۔۔ سودھا۔۔۔۔۔؟ بیڑی۔ پور۔ سڑھ۔ خدای
گھلائی ڈکھن واء اتے ونجھ سب موجودان۔۔۔۔۔ مگر بیڑی نہیں پئی ٹھلدی!۔۔۔۔۔ بھئی کوہ ارارات
تے تھراہام آن کرن والی بیڑی کوں ای تاں اول اوندے ناخدا۔۔۔۔۔ نوح
ای۔۔۔۔۔ ٹھیلیا ہا۔۔۔۔۔ ناخدا میر مہانٹا نوح۔۔۔۔۔! آخر ہک تھکے ماندے مسافر آکھ ڈٹا کیا خدا

دی کائنات اچ ناخدا دی مرضی داسکے چل دے؟

شمت!!۔۔۔۔۔؟؟؟

ہرگز نہ!!۔۔۔۔۔؟؟؟

ول ای شمت!!۔۔۔۔۔؟؟؟؟

"چپ۔۔۔۔۔ حیرت۔۔۔۔۔ تحسیر۔۔۔۔۔ خوف"

آئی صورتوں سچا

احسن واگھا

”ہتھ ملوک ہانس“

بھنٹ..... چپ کر پوئی مان آں

انہیں کوں ونرتیں رات آگئی۔ وہوئے شہری ونرتنڈاں حالی شہر کنوں پاہرو آ جڑیں داہہ
ہئی۔ اوئیں بھوئیں وکن شروع تھی گئی ہائی۔ سکول ماسٹر اتیں پے بے گرے نو دولتے
ونرتیں پنج پنج سو روپے دا پلاٹ گھنٹن جو گئے تھی پے ہن۔

اوڈو ہیں اچ ہک ساہ سہلا آ لے ملاں دے مہمان ہمین۔ حافظ صاحب مسیت ونچن
کنوں پیلوہ انہیں نال حال حوال کر کیں سنوئیں سنجھ نال انہیں کوں حویلی کنوں زرا
وانڈھے کھٹوے سٹ ڈے گیاہا۔ روٹی ڈیون جیڑھی چھویر آئی ہائی اوکتر اسوٹی ہائی
اتیں تیرھی چن دی رات شہری مہمانیں کیے لائین ہالی ودی ہائی۔ ہن پھر رات دا گزر
گیاہا۔ چھویر اپنے گھر گھراڑے مریدی پئی ہوسی۔ ایہہ حالی توئیں اونداز کر چائی پیاہا۔
”پنج مند ریاں ہانس..... ترے ہک ہتھ کچ ڈو پے ہتھ وچ..... یعنی ہک بندرا
ڈو مند ریاں ڈو چھلے“۔ انہاں کہیں وچ اوں دا حافظہ ڈاڈھا ہا۔ شرم کر حافظ دی کوئی
سکی ہوسی۔ سو جھل خان اوں کوں چھڑکیے۔

”اوہو..... میں چا کھئے..... توڈس..... سوٹی ناہی؟“

”ہائی“

”کھلی ہئے جیر ہلے میں کندوری چاکیں روٹیاں گھنٹن پے گیاں ہس ہس کھلی؟“

”ہا“

”ہس پیا میں چہ آ کھئے؟“

”جی اوں شاد ماری اے تے ہیں بکھے نے۔“

”تھیا“

”اپنی کالہ دے استعارے دا پتہ ہئی؟“

”ایہہ استعارے تیکوں آندن سو جھل خان“

”تریہہ رومان..... ہک اتیں شوق دا استعارہ اے۔ حوصلے اتے دھیرج دی
مامت، جڈاں جو بکھ نموشی دا استعارہ۔ سوچ، تئیاں اکھیں۔ بکھیاں اکھیں محاورے
وچ کتا فرق۔ ہرنی تریہہ دا جانور اے رینہہ بکھ دی بلا، ہن ایہہ ڈیکھ بکھ توئیں کوں وحشی
اتیں خونخوار بنائے۔ تریہہ امن ہک دھیرج تیں حوصلہ پندی، عموماً۔“

”مطلب اے وسیب ڈاڈھا بھاندی سو جھل خان“

”تیکوں نہیں بھاندا“

”میکوں..... ایس ویلھے..... اوچھویر بھائی پئی۔ اوڈو ہیں چپ کر بکھیں۔
سو جھل خان او جھٹ پچھووت لائے۔ تیڈی ہک کوئشن میں تیں اپڑی ہائی جو بھئی کہیں
نال نیڑو دھاوٹ کیے اوں دے نال عشق دی یعنی تریمت دی پٹ مارو۔“
سو جھل خان اپنی فرائیڈن کوئشن دا حوالہ سن کیں میسٹی کھلے۔ ”آج اپنی اکھاں کوں
آپ ثابت کرو ایہہ میں دواؤں اپیاں آج کوئی اپنی کتھاشاؤ کئی اسان تہاڈے چاٹو سچاٹو
تھیوں۔“

ایہہ سو جھل خان نال اوں دی ترنجھی ملاقات ہئی۔ بکے شہر وچ راہنڈیں مدت توڑیں
اواندا محض اولیس قرنی ریہا (نعوذ باللہ) شگتی ہر سچیت پٹ کڑاک وچ ہک ادا حوالہ
سو جھل خان داضرور پڈیندے ہن۔ سو جھل خان اکھئے پاک بھارت جنگ نہیں تھیدی
ایہہ سو جھل خان کتھ دسدے ملاقات تاں کراؤ۔ ایہہ مطالبہ اوں پڈینہہ اوں ویہویں

تاں دت جیڑھے جیڑھے سچ الانیں سگدے انہیں کوں سچ کرنا پوندے۔ جیڑھے سچ دی
نہیں کر سگدے انہیں کوں سچ رہاؤنا پوندے۔ جتھ کتھائیں کئی ویری چکی سکل ماری
بھونیں ڈنھی سچ دا چھناٹ چھوڑیا ہک ڈنہہ فصل تھیں۔“
تیں اوں کیڑھا کر گھدا جیڑھے نال اٹھیا اتے اوندے سر تیں پہنچ کراہیں ہو لیں جھنیں
آکھیں ”ٹساں قائم بالزات صاحب ہوئے؟“
”جی چہ آکھے وے؟“

”ٹساں سو جھل خان ہوئے؟“

”جی ہامیڈانان سو جھل خان میں تاں تہا کوں جھنڈن اس ملک صاحب“ ڈیہدا اووی اوکوں مدت
کنوں آندا ہاں پرناں اتیں شخصیت کٹھے نہیں پئے تھیندے۔

اوڈنہہ اتیں اچ دا ڈنہہ آج اونویں تاں سو جھل خان کوں وھوئے کم ہاتاں
اصل گالھ اے ہائی جو انہیں نواں نواں کئی لفظ دریافت کیتا ہا۔ ”وسیب ایہہ افریقہ اتیں
لاطینی امریکہ دے گٹھہ گٹھہ جیڈے ملک جو سرکٹی آندن تاں وسیب کئی بلاتاں ہے
تیں اچ ایس لفظ دے معنی گولن دی تہوت اچ بلایا پندھ مارکیں وھوئے دی ورتیں پئے
چھریں کنوں ٹنڈیندے۔ ہن۔“

”سو جھل خان..... اوں مائی دا کیا قصہ ہا جیڑھے چودھویں ہاندی ہائی سو جھل خان
ذری سریروٹی ء تھٹ چکھو الاٹے چودھویں وچو پر سچ گئی ہائی۔ ہن تاں مرگئی ء۔“
سو جھل خان دے جواب ہمیشہ تر وٹویں ہوندے ہان بعضے ویلے بہوں کوڈھنویں
تر وٹویں۔ اس دے بارے وچ اوندا اپنا تجزیہ یا بہانہ ایہہ ہا جو او اوندے جھہ دے
مسئلے دی وجہ کنوں الاوٹ اوکھا ہووٹ دی وجہ کنوں او اپنی گالھ بات بہوں زیادہ
ایڈٹ (EDIT) کر ڈیندے اتیں بہوں ضروری ٹوٹا لیندے۔

اے ہا جو سو جھل خان نفسیاتی بھنج ڈھیر ورتیندے اتیں پئے دے سب
ہانس کیتے لیندے۔ کہیں دے کانٹس ایتے اتار نہیں کریندا نہ کہیں دے کانٹس
ہانس دی پرواہ کریندے۔
”اے مائی یا کئی وقتیں جیندی وی ہائی۔“

سو جھل خان چاندنی رات دے جادو دے اگو تھیا رسٹ ڈتے۔ پاسہ پتر لیں
ٹاں جہاں دے ویلے دیاں تصویراں ہوندین غلافی اکھیں۔ مغلی نقوش ہانس سوٹی ہائی
ہاں کڈا میں اکھ چاوے ہانگی پدھ کیں ڈیہدی ہائی تیں دت چپ اوں سوچیا گویا او
سوٹی ہائی اتے سو جھل خان کوں اوں دا ادراک ہا۔ سو جھل خان کئی وریہہ لاکیں محض ایہو
معلوم کیتے جو او سوٹی ہائی دت ایہہ معلوم کریندا رہ گئے جو او کیوں کیوں سوٹی ہائی گویا
”عشق وی عقل آ لے دی نعمت ء۔ بے عقل دا کہیاں عشق۔“

پروت وی قصہ قصہ اے ایہہ سب کچھ کیوں تھا۔ بھرا بیادری نہ ہائی آونج نہ
ہاؤ شوڈنٹ ہائی تاں ایہہ اوں دا استاد ہا۔ او استانی بنی تاں ایہہ اوں دا اے ڈی۔ آئی
کے ناہا۔ او تاں سوٹی ہی پر سو جھل خان عاشق کیڑھے بھنج داہا۔

چاندنی رات اچ لوک بہوں نہیں لیندے بہوں الاوٹ کیتے اندھارے وچ
دل منگدے دت وی ایہہ ٹور ٹری کیوں؟ او ہن سدھا سوال کرن دو تلد اپیا ہا۔ سو جھل
خان لمبا ساہ بھرے۔

اوں دا بھرامیڈ اشا گرد ہا اووی نانویں جماعت اچ دیرے آن داخل تھی ٹکٹن
دی جاء کے ناہانے میں اپنی جاء ڈتی ہی بیامیڈی ڈھیر واقفیت کے نہائی ایہہ روگ خیر
سو جھل خان کوں منڈھ لا داہا۔ جنہیں دے ہالیں کو سکوٹی بناوٹ دے پچھو پچھو کوہائی
وڈاھا۔

پدھ کے ڈٹھا ہو کس۔ ایہا اوں دے سوٹھپ دی اخیر ہائی!!؟

بس بیانت اے تھیا جو او سو جھل خان دی جاتیں کے نیں ہوندى دیرے شہرائی دی
کاکنی ہوندى چودھویں وی کے نی ہوندى۔ اکھیں پر بچ گئی۔

آکھیں اپنے ہتھیں آٹ دفناویں تاں سندی ہم۔ اپنے ہتھیں آٹ پرناویں تاں
میں وی تیکوں کے نہا آکھیا۔ جگ دا چنگاں۔

پلڑے ڈوہ گناہ نہ میڈے

ہائے وے برو چل یار

مفت کیتوی ان بن وے

کلڑ بانگ ڈتی اوستا سہک پے

جیویں اچ وی رات دھم پئی

ایویں سبھ کچھ تھی مکنا ہا

ہر کہیں مرو پننا ہا

سے رستے وگدے راہندے

توں کنجی ڈیونی ہائی چا

ایہہ سو جھل خان نال اوندى تر بکھی ملاقات ہئی۔ اتے ایں تر بکھی ملاقات اچ اوں
دا اوں دے نال عمرہ دا جھیر اڈھنگ گیا۔ سو جھل نرمائی دے چولے اچ راہندہ ہا اوں کراڑوں
لہنداں وطرہ کیتا۔ سو جھل خان پڑھد اکھدا ہا۔ اوں آٹ پڑھ راہوں متھ گھدا اوں دے
گھر جادی وجہ کنوں اوں بے تر جیون قبول کیتا۔

توں تھیوں قائم بالذات۔ جاہیں مکا نیں آلا۔ در در سالیں آلا۔ گھر ٹکانے آلا۔ اساراں
راہی ڈی نہہ ڈو پہر آلا۔ اساراں کن کیرھی کہیں کنجی منگنی اے جو اساراں جاہیں اساراں۔

سنجائ

مسرت کلا نچوی

پروفیسر مظفر علی آپنی لائبریری وچ فلاسفی دی ہک کتاب وچ گم ہا۔ کئی سالوں
اں تاکیاں کھلیاں نہ ہن۔ دروی اینویں بند راہندا جو ہوا کیتے کوئی ولیک نہ نظر دی
ال۔ اندر آون دی کہیں کوں اجازت ہئی تے نہ جرت۔

مظفر علی دی لائبریری وچ صرف پروفیسر مظفر علی ای اوں دے نال راہندا ہا۔
پروفیسر، اوں دے علم، اوں دی شخصیت اوں دی سنجائ، پہوں عزیز، پہوں پیارا رہی اوں کوں
اکھ پر دھیسر۔ رینار ڈتھیوں کنوں پہلے مظفر علی پہوں پریشان ہا۔ اوں پروفیسر مظفر علی
کوں آکھیا۔ ”پروفیسر توں میڈے نال راہویں۔ جدا نہ تھیویں۔ توں میڈے نال
اوندیں تاں لوک میڈی راہ وچ اکھیں وچھیدن۔ میکوں سر سر آبدیں انہاں دے منہ
لہن تھکدے سیمینار تے کانفرنساں وچ لوک میڈے کنوں آٹو گراف منگدن۔ میڈا
طاف میڈے احترام وچ کھڑا تھی ویندے۔ طالب علم رستہ چھوڑ ڈیندن۔ پروفیسر
میڈے کنوں منہ نہ موڑیں۔ میں تیڈے بغیر ادھورا ہاں“ ایں پروفیسر کوں آپنا سنگتی بناون
کیتے اوں پہوں محنت کیتی ہئی۔ آپنا شہر بہا و پور چھوڑیا ہس۔ مایو کنوں نکھریا ہا۔ اتنا تیں
ہو آپناں زمیناں وچ تے پی ایچ ڈی کرن لندن چلا گیا۔ اتھاں شادی دی کیتی پر انگریز
وال ہک پتر دا تھنڈے تے کہیں بے نال ٹر گئی۔ تے واپس آتے پنجاب یونیورسٹی
پروفیسر ڈاکٹر مظفر علی کوں کہیں دی لوڑ محسوس نہ تھی۔ نئے کاشف کوں آیا پہوں چنگی
ملاحاں پلیندی پئی ہئی۔ یونیورسٹی وچ زندگی سوچنی پرسکون پئی گزردی ہئی۔ بس او
رینار منٹ توں پہلے پریشان تھیا ہا پر پروفیسر نے اوں کوں ترسلا ڈتا ”توں گھبرا اندا کیوں
ہییں مظفر علی۔ عہدے تیڈے کنوں جدا تھیں۔ ہیڈ آف ڈیپارٹمنٹ دی کرسی تے دفتر

تیبڑا ساتھ چھڑسین۔ سرکاری نوکری تیکوں رخصت کر ڈیسی پر۔۔۔ میں یعنی پروفیسر تال
تیبڑے نال راہسی۔ تیبڑا علم، تیبڑا شعور، تیبڑا فلسفہ سب کچھ حیاتی دے آخری ساہواں
تیں تیبڑے سنگتی راہسن۔ مظفر علی نے لمبا سا گھدا جیویں ویندی روح کوں آپنے اندر
ولا گھدا ہووے ایہا وجہ ہئی جو جڈاں اوندی الوداعی پارٹی تھئی تاں بہوں ڈکھ، بہوں
مونجھ دے باوجود اوندے منہ تے تراوت ہئی۔ اوں وڈی بہادری وڈی خوش اخلاقی نال
آچی ریٹائرمنٹ کوں قبول کر گھدا۔

اوں آچی پروفیسری آپنیاں کتاباں تے آپنے آپ کوں لائبریری وچ بند کر
گھدا ہا پتر کاشف نال وی گھٹ ملاقات تھندی ہئی پروفیسر مظفر علی نے او کوں ٹیوٹر
رکھ ڈتا پر اوندے ارزٹ کڈا ہئیں ایویں نہ آسکیا جیویں او چاہندا ہا اوندیاں ڈتیاں اکثر
کتاباں دے صفحے جڑے رہ ویندے او انہاں کوں پڑھے بغیر ای رکھ ڈیندا۔ ہک ڈیہہ
اوں نے آپنے سامنے او کوں ہک کتاب پڑھن دا آکھیا تاں کجھ دیر بعد او رک تے
بولیا۔

”ابو جی! میکوں ایندی سمجھ نہیں پئی آندی۔ دراصل میڈا ایں پاسے رجحان
کینی۔“ جائداں میں تیبڑا رجحان۔ او کوڑ تگ پیا۔ ”تیکوں ہس کرکٹ دامیدان ای چاہیدا
ہے۔ جتھاں تو ہوویں تے کرکٹ ہووے پر یاد رکھیں جیہڑا شخص آپنی فلاسفی کنوں پرے
تھی ویندے سوچ تے فکر کوں چھوڑ ڈیندے۔ آئیڈیالوجی کوں بھل ویندے او کوں زمانہ
وی وسار ڈیندے۔ وقت وی اوندی مردہ سوچ دی لاش کوں بے گور و کفن چھوڑ تے اگوں
لنگھ ویندے۔“

”ابو جی! کاشف نظراں نیویاں کرتے بولیا۔ میں بہوں کوشش کرینداں جو تہا ڈیاں
گالھیں سمجھ سگیاں۔ تہا ڈیاں توقعات تے پورا الہہ سگیاں پر۔۔۔!“

”اے صوفی! تیبڑے بہانے ہن۔۔۔“ مظفر علی والا پیا وی اچا تھی گیا۔ توں پروفیسر مظفر علی
”اے۔۔۔ علم دے سمندر دے بن تے کھڑیں۔۔۔ سمندر وچ لہوٹ تے اوندی گہرائی کوں
اول دانہ تیبڑے وچ حوصلہ ہے تے نہ خواہش۔۔۔ ایہہ نہ تھیوے جو گراہی تے بے
ملی دیاں چٹاناں وچ تیبڑے پیر تو رت تھی وچن۔۔۔ تیبڑے ہوٹھاں تے تر بہہ دیاں
کندیریاں جم آون۔۔۔“

کاشف انھی کھڑا تھیا۔ ”ابو جی تہا ڈے نال بہہ تے۔۔۔ تہا ڈیاں گالھیں سن تے میکوں
آپنی ہستی بہوں چھوٹی لگدی ہے۔ کم مائیگی دا احساس تھیندے۔“
کاشف والا بنجواں وچ پڈ گیا۔

پروفیسر مظفر علی کوں کاشف پیا راضی رہا پر او آپنیاں لکھتاں کوں وی آپنی اولاد سمجھدا
ہا۔ کتاباں نال وی ڈنگھا رشتہ ہا۔۔۔ اچ وی او در بند کرتے کتاباں نال گالھیں پیٹھا
کریندا ہا۔۔۔ انہاں نال حال احوال پیٹھا وندیندا ہا۔۔۔ تے او در جیہڑا کاشف کھلیندے
ڈردا ہا۔۔۔ او لیری نال کھول تے اندر آ گیا۔۔۔ اوندی اچرا خوشی کنوں پلدا پیا ہا۔ اکھیں وچ
نارے پئے چمکدے ہن۔۔۔ او پہلی دفعہ بے تکلفی نال بولیا۔

”ابو جی میڈی فرسٹ ڈویژن آئی ہے!“

”تے پوزیشن۔۔۔؟“ پروفیسر مظفر علی نے فوراً پچھیا

”او تے کوئی نہیں۔۔۔۔۔“

کاشف دی مسک وسم گئی۔

”چھڑی فرسٹ ڈویژن۔۔۔ ڈسیندے شرم تاں نہیں آئی تیکوں۔۔۔؟“

”ابو جی۔۔۔ شہزادی تاں سیکنڈ ڈویژن آئی ہے۔۔۔ اوندی پوسٹن تے بہوں خوش تھے۔“

”ہک عام آدمی کیسے سیکنڈ ڈویژن وڈی شے تھی سگدی ہے۔۔۔ پر کتنی بد قسمتی ہے جو

پروفیسر داپٹر کوئی پوزیشن ای نہ گھن گئے۔۔ ایکوں آہن چراغ تلے اندھارا۔۔“
 ”ابو جی۔۔“ کاشف دے پنجوں تر آئے۔۔ کاش میں کہیں عام آدمی داپٹر ہوواں با
 جیہڑ الج خوش تھی تے میکوں گل لاوے ہا۔۔ پیار کرے ہا۔۔ جیہڑ اصراف پروفیسر ای نہیں
 پیووی ہووے ہا۔۔ میں ویند اپناں۔۔ میڈی کیہڑی اتھاں ما پٹھی ہے۔۔“

پیروی ہووے گا۔۔۔ میں دیکھ گیا۔۔۔ یہیں۔۔۔

کاشف چلا گیا۔۔۔ پروفیسر مظفر علی آ پٹی لائبریری وچوں نکل تے سارے گھر وچ بے چینی نال پھر دار یہا۔ اچ اوکوں پہلی دفعہ محسوس تھیا بے شمار کتاباں تے چیزاں دے باوجود گھر خالی ہے صرف کندھاں فرش تے چھت والا گھر۔۔۔ جیندی ساری فضا اندھی گنگنی تے پوڑی ہے۔ اوکاشف دے کمرے گیا۔ اوکوں پہلی دفعہ لکھیا ایہ کمرہ دی اوندے گھر دا حصہ ہے۔۔۔ پرا تھاں کجھ آوازاں ہن۔۔۔ کجھ نظارے ہن۔۔۔ ہک خوشبو ہے۔ اوں سنڈی ٹیبل دی دراز کھولی تاں اوکوں جھٹکا لکھیا۔ اندر اوندی انگریز ماء دی تصویر اوندے پیار وچ جھٹھے ہوئے خط تے پہوں سارے وش کارڈ پئے ہن۔

منا: علی

ہوندے پیارو جیسیے ہوئے سڑک سے باہر نکلے۔
پندرہ سالوں بعد وہی کاشف دماء نال رابطہ ہا۔! ایسا انکشاف پروفیسر مظفر علی
کون جیویں ہلا گیا۔! ایہ رابطہ کڈ اں تھے۔۔ کیوں تھے۔۔ اوکوں کچھ پتہ ای نہیں لگیا
اوندی ماپرے ہو وٹ دے باوجود اوندے اتنے نیڑے ہی تے اوندا اپو بکے گھر وچ
ہوندے ہوئے وی۔۔۔۔۔

پروفیسر مظفر علی سرپرکڑ تے کرسی تے پہن گیا۔ اوکھٹھاں گئے۔؟
اوکوں تاں کچھ پتہ ای نہ ہا۔

آپنے پروفیسر دی پردیش کریندیا یاں۔۔ اوکوں پیار کریندیا یاں۔۔ میڈی علم نال یاری
اوندے دوست کتھاں راہندن تے انہاں دے فون نمبر کیا ہن۔ میں ڈاھ سالان کنوں
میں اوندے کہیں دوست کوں فون کرتے پچھاں۔۔؟ پر اوکوں تاں ایہ وی پتہ نہ ہاجو
اوکوں تاں بھ پتہ نہ ہا۔

۱۰۱۔ نال دوستی ہے۔۔ آپنی لائبریری کوں ای میں اپنی ساتھی تے آپنیاں
 کوں ای آپنی اولاد بنار کھے۔ مظفر علی اپنا سر چاتا۔۔ سامنے پروفیسر مظفر علی
 اوہولیا۔۔ ”مظفر علی۔۔ آخر تیڈے رویے کنوں ننگ آتے تیڈ اپتر تیکوں
 کیجئے نا۔۔؟“ مظفر علی دامنہ پروفیسر دے طنز تے رتا لال تھی گیا۔۔ اوں کاوڑ
 ال جواب دتا ”ایند اذمہ وار توں ہیں۔۔ توں میڈے تے میڈے پتر دے درمیان
 میں اوندے نال محبت کرینداں۔۔ پرتیں کڈا ہیں میکوں اوندے نال
 دی کالہ نہیں کرٹتی تیں میڈے کنوں میڈا چھیکوی سہارا وی رساڈتے توں ظالم
 پروفیسر۔۔ ظالم“

پروفیسر کھلیا۔۔ میں علم ہاں۔۔ دانائی ہاں۔۔ روشنی ہاں میں تاں آپ محبت
توں خود غرض بنیا رہ گئیں۔۔ آپنی عزت شہرت تے ناں کیے خود غرض۔۔ توں
لیتے حیدر اپنیں۔۔“

پروفیسر مظفر علی کوں ایوں محسوس تھیا او جیہڑا آپنی ذہانت تے قابلیت تے فخر
داں۔ ترث تے ڈھہہ پئے۔ اوں دے دماغ وچ مکوڑے گھر بنندے پن تے دل
ایوں مضبوط ہا۔ اوں دے تے ڈانہور چالا وئی ویندن۔ اوکوں ہلکیا زندگی پالاں
اشارہ دے ہک سرے تے بنی بھل بھلیاں ہے۔ ڈنگے پڑنگیاں رستیاں دے ہک
تے کاشف تے ڈوجھے تے مظفر علی کھرے۔ ہر رستہ کجھ پرے وچ تے بندھی
تے ولد اولٹا پوندے۔ دل نے پتہ نہیں احساس دے کیہڑے ٹوہے وچ غوطا
وہا او جیہڑاں اوتریا تاں اجنہ دوست ڈاکٹر اوں دے کول پیٹھا ہا۔

یوں وقت سے فون کر ڈیتے۔۔۔

”میں پروفیسر مظفر علی ہاں۔۔۔ او ذرا کاوڑ نال بولیا۔۔۔ پروفیسر میڈی نال میڈی ڈا

میڈی سچاں دا حصہ ہے۔ میں آپنی سچاں آپ ہاں“

”ٹھیک ہے پروفیسر صاحب۔۔۔ آپنی صحت کیلئے تساں لا بیری ڈراگٹ پیٹھے کرو۔

تازی ہو اوچ سیر کیتی کرو۔۔۔ اپنے رشتہ دار تے دوستاں کوں ملن گئے کرو۔۔۔“

تے اگلے ڈینہہ پروفیسر مظفر علی ڈاہ سالان بعد آپنیں یونیورسٹی گیا۔۔۔ او ہوا

۔۔۔ او ہورعب۔۔۔ او ہاچال۔۔۔ بہوں پروقار انداز نال آپنے ڈیپارٹمنٹ وڑیا۔۔۔ اتھا

نواں ہیڈ آف دی ڈیپارٹمنٹ کجھ پروفیسراں نال پیشا ہا۔۔۔ انہاں حیرانی نال او

ڈٹھا۔

”میں تساں سجاں کوں ملن آیاں۔۔۔“

”معاف کرا ہے اساں تہا کوں پچھانیا کائے نہیں۔“ ہیڈ عینک لاتے بولیا۔۔۔ پرا

کمرے بلکہ سارے ڈیپارٹمنٹ دیاں کندھاں میکوں چنگی طرحاں سنجیدیاں ہن

تہا ڈی ایس الماری وچ رکھیاں کتاباں تے میں وڈا عرصہ کٹھا گزارے۔۔۔ میں جڈا

ایں ڈیپارٹمنٹ وچ قدم رکھے میکوں محسوس تھئے ٹھڈی ہوانے اگوں ودھ تے

استقبال کیلئے۔۔۔ پرتساں۔۔۔؟

ہیڈ اوکوں غور نال ڈیڈس بولیا۔۔۔ تساں مہربانی فرماتے آپناں تعارف کرو یو۔۔۔“

”میکوں ایڈ سو پروفیسر عزیز احمد کتھاں ہن۔۔۔“

”اور کالرشپ تے پی ایچ ڈی کرن لندن چلے گن۔۔۔“

او اچکل بہا و پورا اسلامیہ یونیورسٹی اچ پڑھیندے پٹن۔

”اچھا پروفیسر منظور احمد۔۔۔؟“

”ادتاں پچھلے سال فوت تھی گن۔۔۔“

”میں پروفیسر ہشید تان ہوئی۔۔۔ اوتاں بہوں جونیئر ہا۔۔۔“

”ایکوں سنجیدے ہن۔۔۔ اوتاں رہ نہیں گئے۔۔۔ خیر تساں میڈی نال نال تان

الف ضرور ہو سو۔۔۔ میں ڈاکٹر مظفر علی ہاں۔۔۔ اتھاں ویہ سال پڑھیند ارہ گیاں۔۔۔“

”اچھا اچھا۔۔۔ وڈی خوشی تھی ہے مل تے۔۔۔ فرماؤ اساں کیا خدمت کر سگدے

۔۔۔“

”میں کہیں کم کیلئے نہیں آیا۔۔۔ تہا کوں ملن تہا ڈے نال گالہیں کرن آیاں۔۔۔“

پروفیسر کلاس شروع تھیون دایا ضروری کم کرن دا بہانہ کرتے کھسک گئے۔ ہیڈ آف

اپنا رٹ چر اسی کوں چاہ دا آکھ تے فائلاں ڈیکھن پہن گیا۔۔۔

”مظفر علی نے سوچیا۔۔۔ اتھاں تان میڈی کوئی سچاں کائے نہیں۔۔۔ میڈی

”میڈا احترام۔۔۔ میڈی سک چاہ گم تھی گئی ہے۔۔۔ میں اتھاں آپنا علم۔۔۔ آپنا

اپنی طاقت آپنے جذبے آپنیاں صلاحیتاں سبھ کجھ طالب علماں کوں دے ڈتن

لے وچ میکوں کیا ملیا۔۔۔ ایہا ہے میڈی ساری زندگی دا حاصل۔۔۔؟“

”مظفر علی ول کئی ڈینہہ بسترے تے ڈٹھا رہیا۔۔۔ اوں آپنے دوست ڈاکٹر کوں آکھیا

”کاشف دا پتہ کڈھے۔۔۔ او کوں کال نیل تے فون دی گھنٹی دا انتظار راہندا۔۔۔ پر لگدا ہا

”کی دیاں ساریاں گھنٹیاں اوندے کنوں رُک گیاں ہن۔

”آپنے آپ کوں ایں یونیورسٹی دے زمانے کنوں وی پچھوں مڑتے ڈٹھا تان او کوں

”بہا و پورا وچ آپنا محلہ کجل پورہ یاد آ گیا۔۔۔ جڈاں دا اولاد ہور دا تھیا ہا۔۔۔ آپنا شہر، آپنا محلہ

”ایں گیاں سبھ کجھ بھل گیا ہا۔۔۔

”ایں گیاں نال وی کوئی رابطہ نہ ہا اوندا۔۔۔ تے آخرا آپنے آپ کوں لہھن بہا و پور

۔۔۔“

کچل پورہ دیاں سوڑیاں بگیاں وچ اوکوں آ پنے ملیر رمضان دا گھر اوکھا لہیا۔ اوں
کھڑکایا تاں ہک نینگر نکلیا۔

”رمضان کوں آکھ مظفر علی آئے لہوروں۔“

”سکس میں رمضان دا پتر ہاں۔۔ پر اباجی تاں ترے سال پہلے رضا تھی گن۔
تساں۔۔؟“

مظفر علی سوچ وچ پئے گیا، جو اوکوں کیا ڈے۔۔ کیا سمجھاوے۔۔ جیکر اور شتے وچ او
چا چاہے تاں ایں نینگر دے جمن کنوں جوانی تیں کتھاں رہ گئے۔۔ پر اوں دا ڈاڈا ہر نکا
تاں مظفر علی نے اگوں ودھ تے اوں دا ہتھ پکڑ گھدا۔

”ماماں۔۔۔ میں مظفر علی ہاں۔۔۔“

ماماں نے اوکوں گلگولی پاتی اندر گھن آیا۔۔ بھل وچن دے الا نہیہ ڈیندار یہاں۔
کچھ پئے سکے وی اوں دا سن تے آ گئے۔ کوئی آہد میں تیڈے پو عبد القادر دا سوتر ہاں
۔۔ کوئی آہد ہا میں اوں دا بھتیجا ہاں۔۔ کوئی ذال آہدی میں تیڈی مادی مسات ہاں
۔۔ کوئی نینگر آہدی میں تہا ڈی اماں دی ڈو تری لگدی ہاں۔۔ پر کہیں ایہ نہ ڈیسیا جو
مظفر علی دا کیا لگدے۔۔۔

کہیں ایہ نہ پچھیا جو پروفیسر تیں کتنے تحقیقی مقالے لکھن تے نہ ای اوں دے ایوارڈاں
کوئی گالھ کیتی۔۔ او اوں دے مایو کوں یاد کریندے رہے۔۔ ماما فضل بولیا
”مظفر پتر۔۔ تیڈا پو بہوں سیاناں حکیم ہا۔۔ ہتھ ڈہدیں ای مرض پچھان گھندا ہا۔
اوندی ڈتی دوا ہک ٹک ہوندی ہی۔۔۔“

چاچی بختو بولی ”تیڈی اماں دا اخلاق بہوں چگا ہا او ڈاڈا ہاں سو بنیاں چنیاں رنگین
ہی۔۔ عید تے ہر کہیں کوں چنی رنگ تے ڈیندی ہی۔۔۔“

ہر کوئی اوکوں صرف حکیم عبد القادر دا پتر سمجھدا ہا۔۔ اتھاں اوندی آ پٹی کوئی سچاٹ نہ
ہی۔۔ دل تے ہک بار پئے گیا تے او اگلے ڈیہہ لاہور واپس آ گیا۔

او بالکل کلہارہ گیا ہا۔۔ بے چین تھی تے گھر وچ پھر داودا ہا۔۔ اوکوں ایویں لگدا ہا بن تاں
ایں گھر دیاں کندھیاں دیاں اکھیں وچ وی اوندی کیتے کوئی پچھان نہیں رہ گئی۔۔ ایہ
ماحول۔۔ ایہ فضا۔۔ تاکیاں وچوں آندی ہوا سب او پریاں او پریاں بن۔۔ تاکی نال لگی
بوگن نیل دے پھل کر گن تے نویں کلیاں بے نیازی تے لا پرواہی نال آسمان کوں
کھڑیاں ڈہدیاں بن دروازے تے نیل تھی۔ پروفیسر نے درکھولیا۔
سامنے کاشف ہا، تے نال نوٹو گرافر تے رپورٹر کھڑے بن۔

”تہا کوں مبارک ہو دے پروفیسر صاحب۔۔ تہا ڈا پتر کرکٹ دی قومی ٹیم وچ سلیکٹ
تھی گئے تے اساں اوں دے والد دی حیثیت نال تہا ڈا انٹرویو گھنن آئے ہیں۔“
اوں اگوں ودھ تے کاشف کوں ہاں نال لا گھدا۔۔ او چمکدیاں اکھیں تے لشکے
چہرے نال پر لیس کوں ڈسیندا پیا ہا۔

”میں ساری زندگی فلسفہ پڑھدا تے پڑھیندا رہ گیاں پر ایہ فلسفہ اچ میڈی سمجھ وچ آئے
جو ساڈی کلمی کوئی شناخت کا ئے نہیں۔ اساں آ پئے وڈ کیاں کنوں وی پچھنیں دے ہیں
تے ساڈی پیڑھی وی ساڈی سچاٹ بندی ہے۔“

مول

ظفر لشاری

کاتی اجنٹ وصل تیں نہ پئی ہئی جو اوندیاں اکھیاں پہلے چھلک پیاں کاتی وصل
ولد اچھبی وچ رکھ تے اوں اکھیں دیاں و ہندیاں اڈاں اگوں بوچھن دی بنی ڈے ڈتی
ہجر دی ہلندی کیری وچ بھجدا اوند انفسیر او جو جھننیدی پیر دے لڑ وانگوں لڈلڈ گیا اندر
پھلو ہے پھلو ہے تھیا پیا ہووے تاں گجھا چچلا حیاتی دے ساہ ساہ کوں پھٹل کر ڈیندے
بھری بہار وچ ڈکھ دا بھرڈا اوندیاں خوشیاں دیاں پاڑاں رڑک تے پونہلیاں تاکیں وچ
پناہا۔

پیراں دے کھسکار تے اوں سنا بوچھن اکھیں توں ہٹایا تاں اگوں اوں دی ننان
دی دھی کھڑی ہئی چھوٹی جہیں بھولی بھالی اوندی درد وند او۔

مامی کیوں روندے بیٹھو۔ چھو کری دی دید بنجواں نال جھبارو اوندے لال
پیرے تتلیاں تے ہائی۔ وصل حکم نازو۔ تہاؤں اکھیں سم پین..... اوں ہک واری ول
اکھیں اگھ گھدیاں۔

پر وصل تاں ساگی انویں پین..... معصوم ہارڑی بھلپن نال اوندے سنگاراں
بھنے چہرے دوڈٹھا جتھاں چڑھدے بھدی رجنٹ تے بنجواں دے دراہک پنے گئے ہن
۔ اوندی کالھ دی ولدی وچ گٹھیا گٹھیا ٹھڈا شکارا بھریا تے وصل چھلن لگ پئی۔

نواں نواں ماحول، پیکیاں دی چھک، اپنی وستی دے پنے پنے تے رلے
اوندے رے سینکے ماضی دے رنڈپے دا احساس، جڑے جوڑاں دی بھن تروڑ دا صدمہ
اندر وچ وچھی ستر تے وین ولیندے، جذبیاں دا ککاث، وصل دے بہانے نہ روندی
تاں پیا کیا کریدی۔ ایہوتاں بہانہ ہاچیندے او لے اوہاں تے ڈوٹدی مونجھ دی آیل

ال ہک پاست بہہ تے کڈھ گھندی ہئی حالات دے واجھلوٹے اونکوں خوشیاں دی
گگونی وچوں اڈا کے اتجھے ڈرا ککے سنج بروج آسٹیا با۔ جتھاں او وپلی ہوئی جئیں پاسے
دی ہا کھدی مونجھ دے کالے روہ اونکوں آپ دوسرے نظر آندے۔ اوں کڈا جیں
وچیا دی نہ با۔ جو خوشیاں دا بھج اتنی جلدی پڈ وئیں تے اوندے مقدر دے اندھارے
اونکوں اوت وانگئیں ویزھ وئیں۔

او وڈے گھر دی جوڑ ہئی کچے کچے مکانات تے سائیں چھیریاں والی وستی
دے سب توں وڈے گھر وچ او جئیں ویلھے بانیرے پنے تے سرکدی تاں ہک کموراڑی
دا پچا نواں اوندے نال نال پھرتے اوں تے چھاں کیتی رہندا۔ اوند اپیو وسیب دامہتر با
رادی دے گھٹے نیاں اوندے دیرے تے چکدے ہن۔ زمیناں تے ملک اٹھٹ ہا۔
اوندے پیو دیاں پہلیاں ڈوڈالیں اپنے الول پلول وچوں ہن تے اوں وانگوں پوریاں
سوریاں ہن پر تر بکھی ذال، دل دے ہتھوں مجبور تھی تے وڈی چے پچے تے منگی لکھ
پاھ دے بدلے ہی قوم اچوں پر سنج آیا با۔ شادی دے بعد لوکاں وچ بک گیا۔ جوالا ہن
خان کوہ قاف دی پری پر سنج آئے تے مول ساری سموری اپنی ماء تے گئی ہئی۔ بھانوتے
نہیں نقشاں والی جٹی گوری جیویں کچے کھیر دے کورے وچ گلاب چا نچوڑ و خان سارا
ایہہ زمیناں تے لاتے شام کوں گھر ولد اتاں اپنی گھر وڑی دی اوں پھو ہے جیڈی دھی
کوں سینے تے ساتے اوند امنہ چمدا تے آہدا

”میڈی دھی وڈے سیتاں بختاں والی ہے ایندے متھے وچ مٹی چکدی ہے۔“
دنیا دی کھڑی خوشی ہئی جہڑی مول دے نصیب دا حصہ نہ پئی ہئی۔ عمر دے نال
ال اوند ہر الول فرض جان تے پورا کیتا گیا لوکاں دے ہال تاں تھہ دے چھالے
وانگوں پل تے جوان تھیندے پر او کہیں نازو دے من وچ پلدے اوندے پہلے پیار

وانگوں پنکرتے وڈی تھئی ہئی جیس تیں ویلے دی تھی واہ دی بک لڑک پورے ہاٹ مارا
دے باوجود وی نہیں جگ سگدی بخت دی ملہار وچ خوشیاں نال پیر گساویں کھیڈ دی ا
شباب دی بھیگی تائیں پنی تاں اپنے ناں وانگوں نازک مول کون لٹھے لہویں تھہ پراٹ
وانگیں لوکاں دے گل مڑھڑ تا گیا۔ مول کون اپنے پیو دے لفظ چنگی طرحاں یاد ہن انہاں
دے باغ وچوں جڈن وی کوئی ادب دا ہونا تھڈن آند۔ تاں او آہدا۔

”میاں ہونا نکا ہوندا یاں تھڈ گھدا کرو جے ایندیاں پاڑاں تلے لہہ وچن تے
اے دھرتی نال پکا تعلق جوڑ گھنے تاں ول تھڈن اجائی ہوندے پنے پاسے تھڈن وچن
دے بعد اے پچھلی دھرتی دی سبک اچ کما تے سک ویندے کڈا ہن وی نہیں پھندا۔“

مول دیاں پاڑاں وی تاں نیاز دی ذات وچ شہہ لٹھیاں ہو یاں ہن۔
نیاز اوندی پڑھی بڑھی بھجائی دا پڑھا بڑھا بھرا ہا تے مول دی ساری کائنات ہا
نیاز دا پیو کریم خان شہر دی کچھری داسب توں وڈا وکیل ہا۔ پہلے والا ہن خان دے
شفعیان دے مقدمیاں دی پیروی کریندا ہا۔ ول او تعلق یاری وچ بدل گیا الا ہن خان
دے پتر کریم خان دے گھر رہ تے ایں بے اے کیتی۔ گھراں دا آونج شروع تھیا تاں
ڈوہائیں گھراں اپنی اپنی ضرورت تے سوچ دے پیانے نال بک ڈو جھے کون کچھیا
پڑکھیا۔ خان الا ہن خان دیاں ان ڈوہیاں چھڑ دیاں ہن۔ گھر وچ آسودہ حالی دے
سارے سامان ہن پنے۔ کریم خان دی دی سوکھی گزراں واسطے ایں توں بیا کھڑا پکا
گھر تھی سگدا ہئی۔ تے الا ہن خان کون دنیا جہاں دے وصف کریم خان دی سعیدہ وچ
لجھ پنے جڈن مول دا بھرا پرنیا او چنگی طرح چاڈی ہئی جو دل دیاں دھڑکنیں کیویں
اتھل پتھل تھیدن تے نندراں کیوں اکھیں توں رُس ویندن۔ مول دا بھرا بھرجائی کیویں
جیویں حیاتی دے ٹھڈے چھاو ریاں وچ بگدے گئے۔ نیاز اوندیاں قسمت دیاں

لکیراں وچ کھپد اگیا۔

کریم خان جڈن وی دی کون ملن آند اوندیاں اکھیں دی کون گھٹ تے شرم
کون اپنے آپ وچ سٹیدی مول کون زیادہ ڈیہدیاں۔ مول دی ہر ہر ادا اوکوں چنگی
لکھدی ویندے ویلے او پیار نال مول دے سر تے جتھ رکھیندا تاں اوندے رتا جھنیں
بھرے معصوم چہرے دے نکھرے نکھرے رنگ تے جھم جھم کریندیاں اکھیں دے سو جھلے
دیاں مٹھیں بھر گھندا تے نیاز دی ماء نال سیناں دی قیل مقال ویلے مول دے گہن انگلیں
تے گہن پھندا تاں سارے رنگ اوندی ذال دے ہونٹاں تے مسک ہن تے نسر ویندے
بھلے مانس جو اتہر تے سوٹی نو نہہ ہر پیو دی آس ہوندی ہے کون نہیں چاہندا جو
اوندی اولاد دی سیج تے چندر لا ہے انہیں دیاں چوکاٹھاں لکھ جھل نہ تھیون تے انہاں دا
دل تاں پہلے لکھوائی ودا ہا جو انہاں داسک لوہندا پتر بھین دے گھر آنے بہانے خیری
نہیں بھج پوندا۔ بھین دے گھروں ولدا تاں ایویں تھکھیا تھکھیا جیویں اپنے آپ کون الا ہن
خان دی وتی ونجا آیا ہووے تے اے ہاوی سیج۔ او تاں انہاں بنیاں تے تیتلا تیتلا تھی تے
کھنڈ پند گیا ہا۔ جتھاں مول ہوا خوری دے بہانے اپنی بربری جھیرٹ کون نال لاتے
وتی دی فضا کون رنگاں تے خوشبویں نال مہکا ڈیندی۔ کتنا سوہنراں لگا ہا اوکوں اوساوا
مٹلی پنیاں جتھاں ترپول کریندی جھیرٹ دے پچھوں گلابی سوٹ وچ نسائی تھی تے
بھجی مول ابوغت اوندے اگوں آگئی ہئی۔ شام دے پیلے کسیری بدلاں دے رنگاں
میزی سو جھلے وچ سیر کریندے نیاز کون ایویں لگا ہا جیویں بہار اپٹریں پورے رنگاں
سمیت بھج تے اوندے سامنے آکھڑی ہووے۔ معصوم معصوم بھولی بھالی جیویں کنواری
مول اوندے بکھدے متھے تے ہلکی ہلکی گھم ہئی جیویں کانے ڈیہہ تائیں پھلاں دے
تھوڑاں تے تریر باقی آچھدی اے پتی چکن دے چولے وچ ہو کدا اوند اسینہ تے سینے

دو ویندے آندے وڈے وڈے ساہ اوندی پتلی گچی وچوں صاف نظر آندے پئے ہن۔
 ”بکری ہریارے بھاہ لگی چھٹ پوہے تاں ول نہیں پکڑیندی“ مول دے
 بھرے بھرے ہونٹاں وچوں مسک چھلک پئی چیمے دیاں کلیاں ترڑ پیاں تے نیاز کوں
 ایویں لگا جیویں سداں دا جھولا مول دے سرتوں و تیندا ہویا آیا ہووے تے اوندے
 کٹناں دیاں پاڑیاں نال لکرتی تے ساوی کنگ دیاں جو جھدیاں ناڑیاں وچ شربتھی گیا
 ہووے اوکوں ہر پیا سے پھل ترڑ دے محسوس تھے۔ نیاز ہوا تھیا کھڑا مول دیاں اکھیں
 دے سارے سو جھلے لاٹ لاٹ تھیں کے اوندے شعور وچ تھیندے ویندے ہن۔

”ہورستہ تاں ڈیو..... جھیرٹ بھج ویسی“ او مسک تے اوندے نالوں لنگھ گئی نیاز پھر
 تے ڈٹھا مشکیاں دا ہک پورا ٹولہ اوندی چیل کنوں تلے تک شوکدا ویندا ہا او پیار نال
 اوں ویندی کوں ڈیہدا ریاہا اوندے قدم قدم دی ادا اوندیاں گلاں دی مٹھاس اوندی
 مسکاردا مٹھا مٹھا جلول۔ نیاز ٹرٹ پیا تاں دھرتی تھمن و انگوں معلوم تھیں۔

گھر دا کوئی بندہ استخجا نہ ہا جیکوں مول دی سک نہ ہئی جنیں ویلے ساریاں
 سکاں ہک مٹھ تھیاں کریم خان ذال سودھا ڈھک چا کے یار دے درتے وچ بیٹھا میڈے
 پورے ہر دیاں خوشیاں دا سوال ہے الا ہن خان توں میڈا یاروی ہئیں تے سین جٹ وی
 میں تائیں کنوں مول منکٹ آیاں نہیں نہ کریں..... یاری وچوں اککھ نہ لنگھدا ہووے تاں
 مال ملک، دھیاں پتر بہوں تلے رہ ویندن الا ہن خان دی نکی جہیں آپہں خوشیاں دی
 چھٹ کر ڈتی۔

مول واسطے اے خبر عجیب ہائی اوکوں سمجھ نہ آندا ہا جو کہیں دے ناویں تھیون
 دے بعد دل کوں وبل و سا کیوں پئے ویندے..... سوچاں دے زاویے کیوں بدل
 ویندن اندر وچ کھمنیں کیوں کھمن لگ پوندن ان چا پدیاں خوشبو میں دے ہلے کتھوں

آون لگ پوندن تے گھربار سنگت ساتھ نال انس دیاں چیزھیاں گنڈھیں اپنے آپ
 پھریاں تھیں کے کہیں اوپری ذات نال ولا کے کیوں وچ کھاندن۔ ہتھاں وچوں و ہندی
 تے ریت دی مٹھ و انگوں اندروں پھرتی تھیندی، مول اپنی ذات دے باہروں صبر دے
 گھنٹی لوڑھے ڈتے پر نیاز اوندی ذات دے پہلے سرے کنوں اوپلے سرے تائیں
 بکروال و انگوں و گھر گیا۔ گھر وچ نیاز داناں گھنیدا تاں اوکوں ایویں لگدا جیویں
 گھر والیاں دیاں زبانناں اوندے شعور دی سختی تے نیاز داناں اکریندیاں پیاں ہوون
 چاہت دے سارے رنگاں رل تے اوندے خوبصورت نیناں وچ نیاز دی تصویر ٹھہرا
 چھوڑی ہئی۔ گھر دی جھت کنوں گھن تے حویلی دے ون ون دے پتر تے اوکوں نیاز
 نظرن لگ پیا ہا۔

معصوم دل کتنے زرخیز ہوندن۔ کہیں دی چاہت دا بیج ہک واری رہا چھوڑو
 کچھ پانی ڈیو یا نہ ڈیو آپہں پھیرنسر تے ون بن ویندے اتے اوں دی گھائی چھاں
 تے ملہاراں دیاں مٹھ واریں تے حسین موسماں دے سارے سوہنپ مول دی لوں
 لوں وچ ستھ ڈتے نیاز جھین دے گھر آندا تاں مول کوں ایویں چا پدا جیویں او بھر بھرتے
 اوندے پیراں وچ ڈھک وچ تھیں ہووے نیاز کیوں جو اوکوں اپنا لگن لگ پیا ہا ڈھیر
 سارا پیارا جیویں اوندیاں ساریاں سکنا نیاں دی چھک اوں کلہے دی ذات وچ کٹھی تھی
 گئی ہووے۔ او آنے بہانے بھائی دے کرے وچ وڑدی تے نیاز دیاں اکھیں وچ
 محبت دی شدت ڈکھ تے اوکوں محسوس تھیندا جیویں اوندا تریرا اوندے ریشمی وجود توں
 تلکدا ویندا ہووے اونگی ویندی تھیندی ہووے..... شرم کنوں اوندیاں گلہاں دے ابھار
 تے کٹناں دیاں پاڑیاں لال تھی ویندیاں بھوری جھال ڈیندیاں لہڑیاں کھنڈیاں
 پنڈیاں ذلفاں کوں جلدی جلدی کچ تے او اپنے گروان تے دامن کوں چیمے چا گھنیدی

شرم بوٹی وانگوں سنگھڑتے اواپنے آپ وچ وڑھیج ویندی۔

بھر جائی! کنگا بڑا آواں مول دیاں شرما کلیاں نظراں نیاز دے چہرے توں
تک تے ڈھبہ ڈھبہ ویندیاں.....

بھر جائی روٹی چا آ نواں؟..... موٹل دی گالھ گالھ وچوں پیار و بیجن لگ پوند ہا
 پیار ہوند اہی اتجھا کیمیائی عمل ہے جو اندر دیاں ساریاں کیفیتاں دی ہیئت
 الملک بدلا سدا کے کجھ کنوں کجھ کر ڈیندے..... سوچاں دے دھارے کیوں جو اپنا رخ
 تبدیل کر گھندن جہوے اصولوں کجھ نہیں لگدے اوہے بندے نندر آرام تے ساہ ساہ
 دے مالک تھی ویندن۔

”ویندے پئے وے؟“ مومل اپنے وجود دا سارا زور میل سمیل تے ویندے ہوئے نیاز کوں چھڑا اتنا آکھ سگدی..... بھولے جذبے لفظ بن تے اوندی زبان توں تلک تاں پوندے پر بت مین وانگوں پیگھر دا محسوس تھیندا اکتنی جوائن کھٹ چاہت سچائیاں بھریا اُنس تے جدائی دی معصوم تڑپ ہوندی اوندے ایس سوال وچ نیاز دے باں دیاں پچوں ٹھڑھڑ ویندیاں اوکوں پک تھی گیا جو مومل نال لاناواں لاہن دے بعد اوندی حیاتی دیاں ساریاں سکاں دی تکمیل تھی ویسی پر..... ایویں نہ تھی سگا۔ سکاں انویں دیاں انویں ادھوریاں رہیاں۔ محسناں دے سارے خاب اکھیں وچوں کھرتے ویہہ پگئے۔ دلاں دے تے تار تروڑ ڈتے پگئے۔ خوشیاں دے کجھ کیویں جو اکھ تھمکدی اچ پڈ ویندن تے اندھارے لوٹ وانگیں ویزھ ویندن۔ کہیں چوکیں سور مومل دی مار کوں اکجھیاں گھاڑویاں چیراں لائیاں جو او پھر کھڑی تھئی۔

”میزبانی دہی بھرا دوا دہ بن تے ونچے میں ایس ہرگز نہ تھیوں ڈیاں.....“ مختیاری
ماء ایہہ کیا جی آہدیں میں کریم خان کوں زبان ڈے چکیا ہاں۔“ الام بن خان ذال دی گالھ

اے ہکا بکا تھی گیا۔

”رکھ نکلنے زبان کوں میں تیڈی زبان کوں ڈیکھاں یا اپنی سہنڑی شہزادی دھی
کوں ملتاری ماء عقل کس تیڈی دھی چنکے گھر ویندی پئی ہے ساری زندگی عیش کر یسی۔“

”کیوں ہے گھر بکھ مری..... اسان بکھے ننگے نہیں..... کچھ کاسناں ڈیویوں دھی
کوں۔ اسان انہاں دی دھی گھدی بیٹھے نہیں پیراں تے پٹکے تاں نہ رولے ہا سے میلے
اس نہ گہائے ہا سے۔..... نہ ڈیوٹ با..... ساڈے پتر کوں ایں کنوں چنگی ذال ل وُنجے
اقتیار دی ماء میکوں یاری دا کائنہ کر اسان انہاں دی دھی گدھی بیٹھے نہیں..... سا کوں
ایہی پوسی۔“

”پہلے میکوں چھٹہ ڈے چا۔ ول ننگ سارا وگٹن پکڑتے انھاں کوں ڈے ڈے۔“
 الاہن خان یاری دامہت رکھن دے گھنٹی چارے کیے پر مول دی ماء کہیں گالھ تے نہ
 آلی۔ اختیار ماء کو سمجھایا۔ انھاں دی نومہہ پیراں تے تھہ رکھے سیناں منتاں کیتیاں
 دھنگاریاں لاوٹن والیاں کم چاتا تے الاہن خان داساناں بھرماء والا کھلد اہسد اگھر
 دھریاں، وسواساں تے کر کر دی نظر تھی گیا۔ مول دی ماء اپنی لڈکی دھی دے سرتے خوشیاں
 دی چھاں کریندے اوں وٹ دیاں پاڑاں کپ تے اوکوں کلکلیاں دھپاں دی دن ارج
 پور ڈتا جیندی پونبل پونبل تائیں او تحلیل تھی چکی ہئی ساریاں دیاں منتاں کنڈ پچھوسٹ تے
 ہلدیاں بچھدیاں ہویاں جو مول نیاز دے پیرے اکھیں نال کج کج رکھیندی ہے اوندا
 ونگواں وستی دے مک اتکھے زمیندار نال کر ڈتا جیندی وڈی دھی تے مول مکی رات دیاں
 ہموڑ ہن۔ حالات دی ایں اچا چیت تبدیلی تے مول اصلوں مر مک گئی۔ چنڈ گٹھ وچ
 لک لک تے کنگا پانی رووٹ اوندی ہر ویلے دی ٹک پک گئی۔ کلاں دے قلام تے کون
 پیر رہندے۔ جھورے جھردیاں چہرے دے گلاب کما گئے او نمبریاں نمبریاں اکھیں نال

ماء دوڑ ہدی تاں کتنے سارے الانجے کر کر پوندے۔

اماں میں تہاڑا کیا وگاڑے جو میکوں عیش دی ٹھڈی چھاں وچ پال سانجھ
 ڈکھاں دی ٹھڈی وچ پنے ڈیندے ہوے اماں لوک بچ آہدن جو بھولڑی دے پیر سز
 ہن تاں اوں بچے چیرتے پیراں تلے چاڑتے ہن اماں تساں وی تاں ایہو کچھ کیہے۔
 انادی ہر کدی ریت تے میکوں ٹوٹے ٹوٹے کر کے پیراں تلے نہ ڈیو ہا۔..... اکھیں
 کچ آونجھن تاں نظراں دیاں تحریراں کون پڑھدے مول روندی رہی..... ارداساں
 کریندی رہی تے ہنجویاں دی رچھم وچ اوں دھی کوں پیو دے سنگے گھوٹ نال ٹور
 الاہن خان اپنی دھی کوں مکلا وے دا بھاکل پاتلہ تاں روندے الانال چھڑا اتنا آکھ سکیا۔
 اماں شیت میں کوڑ آہدا ہم جو تیڈے متھے وچ مٹی چمکدی ہے خوشیاں تے سک
 اللہ وے ہوندن وچ میڈی بی سیتی دھی اللہ تیکوں خوش رکھے تے اوڈ سک پیا۔

مول دی ننان وصل چاؤن آئی تاں چھپی رتو رت تھی پی ہی مول دیاں
 ڈوڑیاں وچوں ایہو پیا وئیند اہا تے اکھیں وچوں ہنجوں۔

غائب حاضر

ارشاد تو نسوی

دی ٹھڈی وچ چھڑ دے بعد موسم اچ خنکی آگئی ہی۔ گلےں وچ حالی تاں بارش دا
 الہا پیا ہا شام دے چھی تھی چکے ہن تے اوکوں ست وچے بزم فکر و فن "دے کھ
 شریک تھیو تاں اچ اے کھ اوندے نال شام مناوٹن کیہے ہا سے کار سڈیا گیا ہا اچ ڈاہ
 مال اعد او شہر دی کہیں تقریب وچ شامل تھیند اپیا ہا۔ اونویں تاں "بزم فکر و فن" دے
 اوکوں لوکیں وچوں ہا جنہیں شہر وچ باقاعدہ ادبی محفلیں دی بنیاد رکھی تے اوندے کیہے
 اوکوں کچھ سہتا پئے گیا۔ شہر دے روایتی سوچ رکھن آلیں لوکیں شروع وچ تاں بہوں
 اعزاز پٹ مچائی آخر علامہ صاحب دے ایس بزم دی سرپرستی قبول کرن دے بعد مخالفت
 کچھ گھٹ گئی۔ ول وی کڈا ہن کڈا ہن اسلامی پارٹی دے لوک انہیں اجلاس وچ بزم
 کوں بند کرواؤن کیہے اپنی طلبا تنظیم کنوں نعرے لوا گھندے ہن۔ علامہ صاحب بھانویں
 بزم دے مقاصد نال پورا اتفاق نہ رکھدے ہن تے گلےں گلےں وچ نو جوانیں کوں
 گھنڈے وی ہان۔ جو ذرا ہولا ہتھ رکھو پر نو جوان انہیں گلےں کوں کتھاں کھندے
 ہا مین خاص کر محمدی تے میڈامونا تنجھیاں گلےں کرویندے ہان جیڑھاں سدھے
 سادھے مسلمانیں کیہے پچاؤن بہوں اوکھا کم ہا۔ اے بحثاں جیڑھلے اسلامی پارٹی آلیں
 دے کنیں تاں سچدیاں ہن تاں او سدھے علامہ صاحب کنوں آندے ہان جو تساں
 اے کیا کفر خانہ قائم کرڈتے۔ علامہ صاحب بیچارے انہیں کوں سمجھاؤن ہا اے جو گلےں
 ان ہر جاہ تے تھیندیاں پین روز اخباریں وچ آندین۔ اے سب جوان یونیورسٹی دے
 پڑھے ہوئے تے تساں کے تاں انہیں گلےں دے اگو بند پدھو۔ تے کڈا ہن کڈا ہن
 علامہ صاحب۔ اجلاس وچ شرکت کنوں وی انکار کرڈیندے ہان۔ آخر علامہ صاحب

وی پرانے خیالات دے بزرگ ہن شہر دے مستیں، چہ بھیں مذہبی ڈیہاڑیں و
انھیں دیاں نعتاں تے مناجات پڑھیاں ویندیاں ہن۔ انھیں نال ہک خاص
کو عقیدت وی شہر دے لوکیں وچ پائی ویندی ہئی بزم دے دفتر، چہ صرف ادبی کھتاں
ناہن تھیندے نو جوانیں دے بے شغل مشاغل دا گڑھ دی بزم دا دفتر ہا۔ علامہ صاحب
زچ تھی تے دفتر آؤں چھوڑ ڈیندے ہاؤں ول سارے سارے نو جوان کٹھے تھی تے
انھیں کوں مناوؤں وچن ہا۔ اتھاں وچن تے محمدی امیدامونا ہک نویں بحث شروع کر ڈیوٹ
ہا۔

"تاں علامہ صاحب ڈسوتساں اپنی جوانی وچ کراڑیں دے کٹھے "رام لیلہ ناوھے
کھید دے۔۔۔؟" اوہیادقت ہا "علامہ صاحب جان چھڑاؤں کیے آکھن ہا" تاں تھیر
وچ وی تاں کم کیے۔ میکوں ابے ڈسائے صاحبزادے دی جاہ تے رات کوں تماشہ
تھیند اہوند ہا "میں تہا کوں پہلے ڈسائے اوچگیں وقتیں وی گالھ، لوکیں وچ کجھ سنن
دا حوصلہ ہوند ہا۔ گالھ گالھ تے کفر دے فتوے ناہن لگدے"
"اساں اوہو جیہاں چنگا ویلا ولا آؤن چاہندے ہیں" امیدے موٹے کھل تے آکھیا،
"ہائیں سکیں سینے ہندو چھوہر، ہوں سوہنے ہوندے ہائیں!!"

محمدی علامہ صاحب نال مذاق کرن تے آگیا ویسے علامہ صاحب کجھ کجھ ٹھری
وی ہن۔ سوہنے چھوہریں دی قربت پسند کریندے تے ہمیشہ غالب دا او شعر پڑھدے
ہائیں جیندے وچ "مگل رنجیں دا ذکر" ناں تاں شرارتیں کنوں باز
نہیں آسکدے،، علامہ صاحب مسکدے ہن ول منج وی پوندے ہائیں"

علامہ صاحب ہندو تہا کوں اپنے تہواریں وچ آؤں ڈیندے ہائیں؟ پرو فیسر
کوں ہمیشہ کوئی نہ کوئی سوال بچھا ہوند ہا۔ اساں صاحب زادے صاحب دی وجہ کنوں

وہ دے ہاے انھیں دی وجہ کنوں فساد دا خطرہ نہ ہوند ہا شہر وچ صاحبزادہ صاحب دی ہر
کوئی عزت کریند ہا اوصوفی منش آدمی ہن، میلے ٹھیلے، تڑی تماشے، عرس قوالیاں ہر محفل
وچ موجود تے ہر شے توں لا تعلق حضرت قطب ازمان دے عرس دے موقع تیں ہک
الہ و جد وچ آئے تاں پوری مجلس کوں نچواڈتا تے نوے سال دی عمر وچ سجادہ نشین
صاحب دی جھمن لگ گئے۔ بے کڈھائیں انھیں تے گریہ طاری تھیوے ہا تاں
حاضرین دیاں چیرکاں نکل ویندیاں ہن اکثر علامہ صاحب پرانے یادیں وچ ویہہ
وہ دے ہن انھیں موقعیں تے علامہ صاحب کوں مناوؤں آسان تھی ویند ہا۔ تے نو جوان
نویں نوں وعدے وعید تے قسماں چاکے علامہ صاحب کوں یقین ڈیوا ڈیندے ہائیں جو
اہوں تیں احتیاط کریوں۔

علامہ صاحب کوں موئیں ہوئیں وی مدتاں تھی گیا ہن مقصود صاحب ریٹائر تھی
کے کل وقتی صحافی تھی گئے۔ انھیں دوبارہ بزم کوں جیندا کیٹا تے اوند دفتر پرپس کلب وچ
گھن آئے تے اج دا کٹھ وی پرپس کلب وچ ہا۔

بدردے آخری ہفتے دی اے بارش کافی ڈینہیں دے بعد تھی ہئی نا تاں
پچا دی پہاڑیں دی جھولی اچ ہووٹ دی وجہ کوں شہر وچ کھو پئے ڈینہ مینہ ضرور وسدا ہا۔
مینہ وسے ہک گھنٹہ تھی گیا ہا حالی تائیں مکاناں تے دکاناں دیاں پڑچھتاں تریاں
کھڑیاں ہن۔ بجلی وی مینہ آؤں دے نال گئی تے حالی تائیں نہ آئی گیاں اچ اندھارا
وہند اہوند ہا تے اوٹرا اوٹرا درکھاٹیں آلے چوک تیں آگیا۔ اتھاں وی اندھارا ہا تے
درکھاٹیں دیاں دکاناں بند ہن۔ اونویں وی اے شام کنوں پہلے بند تھی ویندیاں ہن
اوگوں درکھاٹاں آلا چوک کجھ بدلا بدلا لکھیا تے اگیں کنوں کجھ کھلا کھلا وی۔ اچاں او ایں
تہیلی دے بارے سوچیندا کھڑا ہا جو اکوں چوک دی آدھی وچ کھڑا اوپل یاد آ یا جھڑا

مرتج کیا ہا۔ اوپل محرم دے ڈے نہواریں ہمیشہ ہک وڈے تنازے داسبب بنزدا ہا۔ تے کڈھائیں کڈھائیں کئی چھوٹے موٹے فساد دی شکل وی بن ویندی ہئی جیکوں محمدی ہمیشہ شیعہ درکھان تنازعہ آہدا ہا۔ چوک دے چودھاروں درکھاناں داملہ ہا۔ انہیں کون ہمیشہ اے اعتراض رہندا ہا جو محرم دے تعزیے دا جلوس اپنے ڈتے ہوئے وقت کنوں زیادہ رکدے اوندی وجہ اوہو چوک والا پل ہئی گھائی چھان دی وجہ کنوں اکثر لوک محرم دیاں سنبلاں ایں چوک وچ لیندے ہن اتھاں جلوس دے بچن دا وقت ٹھیک ڈوپہر دا ہا لوک گرمی تے ترھ دے مارے دے ہوندے ہائیں ایں واسطے زیادہ وقت رک ویندے ہن اونکوں چوک دے دکاناں تے بیٹھے ہوئے لوک وی یاد آون پئے گئے انہاں وچوں ہک بزرگ تاں اوکوں کڈھائیں نہیں بھل سگدا۔ سفید ڈاڑھی سفید لباس اوہو جھیں سفید رنگت اوندے چہرے دی کھل جھڑی کڈھائیں اوندے اندر دی گواہ نہی ہوندی شہر دے لوک اوکوں چٹا شیطان آدھے ہن۔ ودھ لوکیں کون پتا ہا، کوئی اوکوں چٹا شیطان آہدا ہا۔

پل توں علاوہ شعیہ درکھان تنازعے دا ڈوجھاسبب اوہو شخص ہوندا ہا او اپنے اٹھ پتراں سمیت ڈانگاں چاتے میدان وچ آویندا ہاتے اوندی وجہ کولوں پوری برادری داملہ بن ویندا ہا۔ یاوت کہیں چو بارہ یا کوٹھے دی چھت توں ہک وٹا آون دی دیر ہائی بس فساد شروع۔ اے فساد ہمیشہ کجھ جو شیلے شیعہ تے چٹے شیطان سمیت اوندے اٹھ پتریں دی گرفتاری تے مکدا ہا جیندے نتیجے وچ اگلے ٹاؤن کمیٹی دے الیکشن وچ اپنی خدمات دے زور تے چٹا شیطان اپنی برادری دے ووٹیں دا حقدار بن ویندا ہا ہک دفعہ تاں بہوں وڈا فساد تھیندا تھیندا ارہ گیا چوک وچ ڈوہائیں پاسوں مورچے لگ گئے بہوں زیادہ خون خرابے دا خطرہ پیدا تھی گیا۔ تعزیہ پچھلے چار گھنٹے کنوں رکا کھڑا درکھان ایں

تے آڑ گئے جو ایں دفعہ اساں چوک توں تعزیہ نہ گزرن ڈیوں پورا شہر ہک خوف انگیز ہوا ہوئے کہیں ویلھے لوکیں ڈٹھا جو صاحب زادہ صاحب سرونگے پیرورانے لکدے ڈوپہریں آئے تے تعزیے کو موٹھا ڈے کے نال ٹرن پئے گئے صاحب زادے کون ڈیکھ تے درکھانیں رستہ چھوڑ ڈتا صاحب زادہ صاحب کربلا تک تعزیے نال گئے تاں شہر داریں دے ساہ وچ ساہ آیا۔

چٹا شیطان ٹرک تلے آ گیا تے اوکوں ہسپتال داخل کرا ڈتا گیا لوک اہدن جو چٹے شیطان ڈاکٹر کون سڈ کے اپنے نال پہلھاتے آکھس جو ڈاکٹر صاحب بچدائیں اہل نمی ٹرک مالک وڈی پیسے والی سائی ہے خود وی رچ کے پیسے گھنیں تے میڈے پتریں کون وی رچاویں۔ لوک حیران تھی گئے جو مردے ویلھے وی اوکوں پیسے دی فکر لگی ہوئی اے۔ بہن تاں تاں اتھاں پل ہائی تے ناں فرشتے دی شکل آلا شیطان چوک اچ اندھارا کجھ زیادہ ودھ گیارات کون ایں چوک وچوں گزردیں ہوئیں اونکوں ہمیشہ ڈر لگدا ہا اچ تاں سنوین سچ نال ایں چوک اچ ویرانی ہئی تکھے قد میں نال چوک کون پار کر کے لگی داسوڑ مڑ گیا صاحب زادہ کون ہا؟ اے سوال پہلے وی کئی دفعہ اوندے چیتے آیا تے کجھ بزرگیں کنوں پچھاویں، بھل ایں کنوں زیادہ کوئی شخص نہ جاں دا ہا جو او حضرت قطب زمان دے مرشد دی آل وچوں ہائیں۔ تے ہک مدت تاں حضرت دے دربار تے مستکف رہے تے ول ہمیشہ کیتے ایں شہر کون اپنا وطن بنا گھدا اچ توں چالھی سال پہلے دا ہر بندہ انہیں کو جاں دا ہا خود اوں وی شہر دے ہر بندے کنوں انہیں دانناں سنیا ہا او سوچیندا رہیا جو تھی سگدے چھوٹے ویلھے اوں وی صاحب زادے صاحب کون ڈٹھا ہووے اوندے ذہن وچ کئی شکلاں آئیاں پر کوئی واضح شکل اوندے چیتے نہ آئی تھی سگدے اوں انہیں کون کہیں لگی وچ ڈٹھا ہووے یا حضرت قطب زمان دے مزار تے ڈٹھا

ہوے حضرت دے دربار تے وی عجیب عجیب لوک آندے ہائیں۔ گالھے وی سیانے وی بادشاہ وی گداوی آنجھیں وی جہوے کئی کئی سال حضرت دی خدمت حاضر رہ گئے تے وت غائب تھی گئے ولا انہیں کوں کہیں نہ ڈٹھا کڈو آئے تے کڈے گئے۔ وکھو وکھ دے لباس وکھو وکھ دیاں پولیاں پولیندے ہوئے لوک انہیں ہزاریں لوکیں وچ بک صاحب زادہ صاحب آخر کیوں چیتے آوے بھل صاحب زادہ صاحب تے انہیں ہزاریں بندیں وچوں ناں ہائیں اوتاں ایں شہر دے لوکیں دی خوشی غمی وچ شریک ہائیں ۔

علامہ صاحب وی انہیں دی صحبتیں دا ذکر ہمیشہ عقیدت نال کریندے ہن۔ یا تاں علامہ صاحب خود وی انہیں دے بارے زیادہ ناہن چاندے یا وت اتنی مدت دے بعد اوکوں یاد نہ رہیا پر اے کیوں تھی سبکدے اوتاں ہمیشہ صاحب زادہ صاحب دے کوائف معلوم کریندے رہیا اوں شہر دے ہر مفکر تے پرانے بندے کنوں سوال کیتے کوئی شخص وی انہیں دے بارے وچ زیادہ نہ چاند اہا۔ کہیں ڈسایا جو شہر دے ہندوانہیں دے بہوں عقیدت مند ہن کوئی سیٹھ نواں کاروبار شروع کرے ہایا دی پتر دی شادی کرے ہا تاں صاحب زادہ صاحب کنوں دعا ضرور کرویندا ہا۔ کہیں آکھیا جو او اکثر دربار شریف تے رہ ویندے ہائیں یا سجادہ نشین صاحب دی مجلس وچ حاضر رہندے ہائیں یا وت بک ادھ استیجا واقعہ جہڑا اوں شہر دے اکثر لوکیں کنوں سنا یا ہوند اہا کوئی اکھیں ڈٹھی کنیں سٹی اوکوں کہیں نہ ڈسی ہر حوالہ اخیر تے کہیں پے دی آکھی گالھ تے وچ مکدا ہا۔

اوگلی کنوں نکل تے کھلی سڑک تے آگیا اتھاں لوک اپڑیاں دوکاناں بند کریندے ودے ہن کافی دکاناں بند دی تھی چکیاں ہن کہیں کہیں دکانیں تے بک ادھ بندہ سودا شودا گھند انظر آیا پہلے وی بازار دا اے حصہ جلدی بند تھی ویندا ہا اچ تاں بارش دی وجہ کنوں کچھ زیادہ جلدی بند تھی گیا۔ بجلی نہ ہووٹ دی وجہ کنوں دکانداریں گیس لیپ

ال تے ہا ہر رکھے ہوئے ہن کیوں جو گیس لیپ دے سو جھلے تے اتنے پتنگے کٹھے ہن ۔ اگیس لیپ دوکانیں دے اندر رکھدے تاں دکاناں تائیں کوئی آنہ سبکدا۔ پٹھان تے وی موٹے تے ادھ موٹے پتنگے ڈھگ لگے پنے ہائیں۔ اوٹر دائر دا ڈاکھانے اگیس ہجیا تاں مینہ وت وٹ پنے گیا۔ تے اوکوں بک دکان دے چھپر دا اولہ گھنٹا پنے گیا دکاناں جلدی جلدی بند تھیوٹ پنے گیاں اونداے کیتے اے موسم نواں تاں کوئے ناہا ۔ اے سال بعد اچ اوکوں ایہو جھیاں کئی شاماں یاد آوٹ پنے گیاں۔ جڈاں اوپانی جھکیندا ہا ہاروں کپڑیں نال گھر آندا ہا۔ سڑک سہولتیں توں محروم ملک دے ہر قصبے والا ایہو حال ۔ اے اوں سوچیا اپنے شہر دی ایں شام نال بک خوشگوار جھیاں احساس اونداے اندر ابھرا ۔ اے او سڑک تے پانی جھکیندیں چھہاروں کپڑیں نال اپنے اپنے گھریں دو دیندے لوکیں کوں ڈیکھن کھڑ گیا شپ شپ کریندا جہڑا بندہ اونداے اگوں گزرے او اگوں غور ال ہیکھن دی کوشش کرے پر کوئی شکل اوکوں سچاڑوں نہ لگے صرف ڈاھ سال اچ اتے لوک نویں آگین اگیاں تاں او بازار اچ نکلد اہا تاں اوکوں کوئی جے اٹ سو نہاں بندہ لکڑ آوے ہا تاں اے ضرور پتہ ہوند اہا جو اوکوں ہے تے کتھوں آے بازار اچ لوک کتنے اونداے ہائیں بس ڈوچار کریانے دیاں دکاناں تے ڈوچار ہوٹل تے ہر ہوٹل دے تے اٹ والے وی او ہے جہڑے روزانہ تھا کوں اپنے اپنے وقت تے اتھاں لہندے ہائیں ۔ اے دا اپنا بک خاص ٹائم ہائی ساری رات صرف بک پونگر دا ہوٹل کھلا رہ ویندا ہا اونداے وی رات دے ہر حصے دے علیحدہ علیحدہ گاہک ہائیں۔ اووی بک زمانے رات دے اخیر ویلیھے دا اونداگا بک ہار تیں جاگن دی اپنی چس اے۔ ہر ویلیھے دے اپنے ہا ہوندن۔ رات دے وی بھید ہن جہڑے جگ راتے دے بغیر نہیں کھلدے سارے دکاندار دیاں تھکیاں لتاڑیاں ہوئیاں گلیاں صرف رات کوں اپنے در کھولیندن نگلیں دے

اتوں چو پارے، روشندان سب رات کوں جھاتیاں پا کے سب اپنے حال حو
 ونڈیندن جے انہیں دی زبان کوئی سزون والا تھیوے۔ جے اوکوں موقعہ ملیا تاں او
 نو جو انہیں نال اے ڳالھ ضرور کر لئی۔ اوں خیال کیتا شہر اچ بھیر دھدی ویندی اے
 شور شرابا ودھ گئے ہین بہوں گھٹ ویلھا آندے شہر تھوڑی دیر کیتے کلے تھیندے ہوں
 جے تائیں کہیں کوں کلے وقت اچ نو ہے ملدے اوندا اندر تہاڑے اتیں ظاہر نہیں تہی
 سگدا اوکوں خیال آیا جو پتہ نہیں اچ دا اجلاس تھیند او اے یا نہیں تے اوکوں شائد ایں
 واسطے سڈا گئے جو او ہک وڈے شہرتوں آئے پر او ندے کولوں تاں وڈے شہر دی کوئی ڳالھ
 آکھن کیتے کا مئی اوں تاں مدتیں کنوں کوئی لفظ نہیں لکھیا چھے تے کنیاں دا ڳکار بند تھیا
 تاں اوکوں احساس تھیا جو بارش رک گئی ہے او دکانیں دی تھلی توں لہے کے سڑک تے
 آ گیا دور دیں ہوئیں دی روشنی دی وجہ کنوں سڑک تے اندھارے سو جھلے دی صورت ہی
 ایں اندھارے سو جھلے دی حالت اچ ہک بندہ اوکوں پروں کنوں شپ شپ کریندا ہوا
 اور تیں آندا ڳا او ندے ہتھ اچ ڈانگ ہی تے او پیر تھرا تھرا کے ٹردا آندا ہا ذرا نزدیک تھیا
 تاں اوں سڄاڻ گھدا منظر اندھا ڳوئری نکلیندا اُتردا آندا ہا۔ او او ندے نیڑے آوٹ کیتے
 رک گیا منظر اندھا مقامی شاعریں وچ سب توں زیادہ داد گھنٹ والا ویسی شاعر ہا۔ ڳئی
 دی زبان تے مقامی محاورے ورتن دی وجہ کنوں پورے شہر دے چھوٹے وڈے اوکوں
 چاندے ہائیں پچھلے ڏو گھنٹے وچ پہلا واقف بندہ اوں ڏٹھا منظر تاں بہوں پڏھا تھی گئے
 یک دم ڏاھ سال او ندے پیر و پٹھوں گزر گئے کیا حال اے سائیں او منظر دے بالکل
 نال ونج الا نا۔ بسم اللہ کڈن آئے ہو خیر نال بغیر کہیں وقفے دے منظر ہک ڏاھ سال پرانی
 آواز کوں سڄاڻ گھدا اسٹندے رہ ویندے ہائیں تہاڑے بارے تسان سٹاؤ ٹھیک تاں
 ہونے اوکوں کوئی بی ڳالھ نہ بن سگی منظر دی آواز اچ اتنی گرمی ہی جو او ندے نال او یکدم

اڙھسی گیا منظر دے اکھیں اچ اوھا بے دید شرارت ہی جبرھی او ندی نظمیں اچ ہوندی
 اڙھ سال او ندے وجود تے گزرے ہوئے ڳلدے ہن او ندی روح اوکوں اونویں نوی
 گورگی تسان تاں بالکل بھل گئے ہو اسان لوکیں کوں۔ شکایت کنوں او ندے ایں جسے
 اچ محبت بہت زیادہ ہی چلو کتھائیں چاہ نہ پیوں او ندے دل وی آکھیا جو تھوڑی دیر منظر
 نال گزارے ہوٹل اچ اچاں او چاہ آوٹ دا انتظار کریندے بیٹھے ہائیں جو او ندا چھوٹا بھرا
 اوکوں لہند لہند اتھائیں پہنچ گیا۔

”واہ پاجی میں بڑی چر دا تہانوں لہر رہیاں بھاجی دا ٹیلیفون آیا سی چھوٹے دی
 طبیعت اچانک خراب ہو گئی تے تسی جلدی واپس جاؤ ٹیلیفون دی کر لو انھاں نوں“ اوں
 چھوٹے بھرا دو غور نال ڏٹھا تاں او ندے چہرے تے آئی ہوئی شرارت ندامت اچ بدل
 گئی اوسوری آہدا تے ہوٹل دے باہر نکل گیا۔

گھاگھر ولہ

ملک عبداللہ عرفان

بھیتو بھیت تے وانو وان دی دنیا پی اے۔ ایں جگ وچ جیتر واں دی جوناں
دی زناوراں اتے پکھیاں دی سٹھپ وچ ہک پے توں ودھ سوہنے کچھپ اچ ہک پے
توں ڈھگ کو جھے ہک او سٹھپ جہڑا اکھیں ڈے ہک او کچھپ جہڑا گولیں نہ لھے
۔ بکڑے چتر چتورے بکڑے ندھرے ندھورے، کئے کھیراں دے نند واون تے جیون
جوت جگا ون کئے وساں وٹن نے جندڑیاں مکا ون۔

اہن جڈن اے دنیا پی تے وت جیون جوت جگی تاں وت اے سکھ جون
اپنیاں اپنیاں دھرتیاں تے انجوانج رہندے وسدے بن، کھرالے تے بھلے بھولے
وکرے..... اتے وشالے تے ماس کھاوٹے وکرے تاں جو جندڑی دی رین ودھے
تے اے جگ سوہنا تھیوے۔

ول ایویں تھیا جو ہر لیکھ دے جون ودھے تے اے جگ ساگی اونویں سوہنا بن گیا
جیویں بناوٹ والے سوچیا۔

جھراں پٹیاں تے تھنکیاں وچ آہاں گاہاں تھی گئی اچ جتھاں روہی رڑا
اے تے جتھاں اچ کلاہیر ویلے کاں دی اکھ نکلی اے اہن اگلے ویلے انہاں
سھٹاں تھیں تے ڈاڈھ سوہنے تے بہوں وڈے پار بیت تے جھر جنگل بن جہاں
وچ بھلے پیسے تے بھولے زناور نو لے نو لکے تے بے لکے تھی کرائیں راہندے وسدے
بن اتھاں پیار پلد اتے سکھ پرودھا تھیندا ہا۔ انہاں دے کھیر بکوسنویں مٹھے تے گھاٹے
پین ہوندے بن۔ مانواں کوں تخلیق دی دیوی تے انہاں دی تیج کوں جندڑی دے
ودھارے دا امرت منیا ویندا ہا او اپنے جابیاں کوں ڈھک تے کھیر پلیندیاں بن تے نویں

ایں دی پروٹی تے اٹری پھڑی تھی کرائیں چہاڑیاں وچ جوان تھیندی ہئی۔ نہ کئی کیر نہ
اور وگاں دے وگ اجڑاں دے اجڑ کھیراں دے کھیر چھیراں دے چھیر۔ ماتادی چھاں
ایں پڑ دے بن۔ تے مجال اے جو کوئی اتے تلے تھیوے ہا نہ کوئی تھ نہ کوئی پچکا نہ اڈھو
اڑی نہ رواڑے نہ پے کٹ نہ مار دھاڑ۔ تے اینویں ای نہ کہیں لوے لویرے دے
اور تھوٹ دا تو کھلا نہ کہیں دے ٹچ پدھاوٹ تے انیز ڈاؤن دا بھونہ کئی باڑی بیتی نہ چنچ
جے کڈا ہیں کوئی سارھا تھی پوے ہا۔ تاں بس مادی اکھ ڈکھائی بہوں ہوندی
ای۔ ہے اوندی مجال اپنے ٹکانے گھن آندے بن شیت اے اکھاں وی تڈا ہوں دا
ہٹا جو..... ہر گے ماء تے مارے وچھا۔

ڈاڈھی سوٹی پی نھدی و ہاندی ہانے۔ اتھوں دے کہیں وی زناور کوں ماس
کھاوٹ دی بھوم تیں جونہی۔ ہزاراں ورھیاں کنوں انہاندا آپت دا، ایہو شوک، ایہو
سہاتے، ایہو ریت پریت ٹری آندی ہئی۔ کیا تھیا جو کتھائیں کوئی دھور کہیں کوں
الہ گتے ہایا کتھاؤں کہیں پے جنگل دا تھیا بھکاو ڈکڑ گڈ، نہریا کئی ترٹھا لوٹھیا ہا گھڑ
اتھاں آں وی اڑ کے ہاتے کئی ڈتھا پھاوا، بھید بھڈ ورا یا کئی متر ڈکٹا، وچھا، کلہا کھوڑ
تے چھوہ نچے ہاتاں ہی گالھ۔ نساں کہیں وی لہو پوٹے تے ماس کھاوٹے۔ جون کوں
ماہی چایا جو انہاں دے نیڑے ڈھکے ہایا چار چارھیاں وی اتھاں ٹپا سکے ہا۔ انہاں
کھرالے زناوراں دی آپت دی اے جڑت، پسایاں نال اے سراسنگے تے
الہانہ مٹھے کھیراں دیاں اے دھماں پرے پرے توڑیں کھنڈ گیاں بن۔ پر شیت
ہیں کو اے شکل نہ بھائی۔

سارے ڈے نہوں خدادے..... پر ہک ڈے نہہ خدادے تھیا اے جو پوادھی
اے دا وشالار خس، ناگ دیوتا، چھبلی کھنڈا، پجاری تے راکھے باشک ناگیاں

دے سر تے پیٹھا اپنی پوری ادا واڑی کوں نال لائی نہ گڑ دھال مچائی نہ شوکیاں تے
پھوکیاں نال گھا پوٹ سر بند اے دس وٹیند اے ایس سکھ دی نگری وچ وڑ آیا نچاٹن جوا دھال
، انہاں زناوراں دے مٹھے کھیر تے بھلے پیسے ہووٹن دیاں ہوکاں سٹ تے آیا با۔
اول آوٹ سیتی کیا کیتا؟ اول کیتا اے سئیں جو آندیں ای بھا کپا ہک کر ڈتس۔ جنہاں
زناوراں دی ایس برہو پلے دیری کوں ڈیکھ تے سر پٹیا اوڈنگے ہتھ نہ آئے۔ تے انہاں خنا
میاں دی ہنوش اوں ویلے توڑیں نہ چھلیجی جے توڑیں ادھے توں ودھ زناور مرک تے
مٹی نہ تھی گئے۔ وت اے راخس، نڈر داتے سو سو بھن کھاندا ہک وڈے ٹپ تے چڑھیا،
پوچھل دے بھرنے کھڑا تھی چھلی تان، شوک شوک تے آکھیں۔

اے جھروا سیو!

میں ناگ دیوتا ہاں

میڈا ڈنگیا ساہ نہیں گھندا

میکوں کھیر پلاؤ۔۔۔۔!

میڈے ناگ ننگولیاں کوں کھیر پلاؤ!!

نتاں اے سولا، جنگل بیلا، پھوک سواہ کریاں۔

اے زناورد!

اچ جیر دھے ٹپ ٹولیاں ودے مریندے او!!

سجائیں بھوکدے ویسو۔۔۔۔۔

تے ہک دی ڈسن پاکن جوگانہ رکھساں۔۔۔۔۔

بس سئیں ول تھیا اے جو چدھار کل لیا رے زناوراں تے بھادی تر پلی تپ گئی انہاں
دیاں آکھیاں، کھوڑاں، پڑاں تے پڑا ہاں دے چار پھیر وں ناٹگاں دے کڑکاٹ لگ

کرپیاں پروٹیاں توں لا، وٹناں دے منڈھاں پلا نمھڑیاں تیں تے پوسلاں توں
ادھیاں ٹوبھیاں تیں جڈے ڈیکھو ناگ اے ای ناگ جتھوں سنو شکاٹ اے ای شکاٹ ترٹھا
احساندھامول نہ بھانوں۔ جیر اچھر کے اوہو پھر کے۔ ہن تاں زناور ناٹگاں دیاں
انہاں تے کنجاں توں وی ڈرن لگ پئے تے شودے کھدے تھڑکدے گھوڑے دے
گھوڑے بنزاکراہیں کھرن لگ پئے۔

ناٹگاں دیاں بینڈاں بہوداں کیا کیتا۔۔۔۔۔ انہاں کیتا اے سئیں جو ڈریاں
چھریاں ادھ مویاں سلکھریاں دے تلوں پہرے تے، کھروٹیاں کوں ولھڑتے، کھڑاں کوں
پھاڑیاں مارتے، اتے جیر ہیاں ہتھریاں کھورہیاں ہن، انہاں کوں آگڑ چھڑ ڈھنگے
مارتے گل گھوگھو چاڑھ تے لہسن۔ انہاندی کھیڈ دی کھیڈ تے روزی دی روزی بن گئی
۔ وت اتلیاں سیڑھاں پیوٹن اتلے پاندے مارٹن جو ماواں دے سچائے پھلھاں کیتے ہک
دکانہ بچے۔ تے او جیر دھے کھڑے ہن، جنگھ ٹولھ تھی گئے۔ تیر کش پوڑ دیاں ڈاڑھیاں
کوں پرے سٹن۔ گنگنیاں دی لوں ودھ تے پشتم تھی تے سرڑیاں لال غلال بنیاں، سنگھو
ڑاں اینویں لگ بنائے جینویں بھوردے ٹپے ہووے۔ کایاں وشالیاں تے باشکاں دیاں
چھلیاں اکھیند اہا تھیاں دے کناں توں وی باہر ہن تے ناگ دیوتا۔۔۔۔۔ اوتاں اونویں
دی شکتی دیوتا ہا۔ جیر ہاروپ دھارٹن کرے ہا کر سگدا ہا۔ پراکھے سوہنے سندرزناوراں
دے اتلے مٹھے کھیر کڈن پیتے ہس؟ اوندیاں شکتیاں ڈوڑیاں چوڑیاں تھیاں تے ہن
ناگ ای ناگ ڈسدے ہن۔ ایس جنگل وچ بیاتاں اکھیند اتھوں داجایا ای کئی نہا
اے ہانت اوں وٹد بھاولی دا، جیر ہا کھرالے تے پیسے زناوراں دی انک اچ انہاں
برادھے ویریاں آپت وچ مٹاپکا تے کیتا ہا۔۔۔۔۔ تے بت ماریا ہا۔

انوں ڈاڈھ دیاں ماریاں مانواں تے انہاں دے پھوہ پال شوکدیاں دے

وس پئے گئے۔ جو سچائے ماواں دے کھیر توں وانج ولوں کریندے موہر ہڈیاں دی
 مٹھ تھئے تے کچھے دھوڑ دی مٹھ۔۔۔۔۔ انوں بچدے، ہک تاں ودھنوں کھڑ گئے
 اے جو ایڑھے سے سو سکے۔ پر جہاں کیوں آوے ہا؟ کون سنے ہا انہاں دی دھماں
 کوک؟ اینویں ویلا ویہانداریہا۔ جنگل دے اصل واسی مکدے رہے۔ وشالے کنڈے
 ودھدے رہے۔ چھیکو دکھدے تے بکھداوی آن وچیا۔ ناگ لہندے رہے ہن۔ وس
 چڑھدی رہی ہئی۔ تے اوڑک ہک ڈ۔ نہہ اووی آ گیا۔ جو سبھ دا کھیر پھٹ تے کیجھا پانی
 پانی بن گیا۔ ہن سچائے پھل پھٹے کھیر تے کیوں پلدے۔۔۔۔۔ کئی بکھ توں نتر ان تھی تے
 مرٹ لگ پئے۔ کنہاں کوں وس چڑھی تے مکے گئے۔ گھبٹاں کوں تو پے لگ گئے۔ کنہاں
 دے کچے ڈٹھے۔ کنہاں دے جمدے موئے تے او جہڑھیاں اجن تخلیق دے چتر وڈیاں
 چتریندیاں ہن۔ سروں سنڈھ تھیاں گیاں ہک بنوارا ہاجہڑا پئے گیا۔ تے ہن چتوں
 کھڑوں، کڈھی ویند ہانے۔ اڈوں برھو پلے ویریاں دے پوں بارہاں تھئے۔ جو کھیر دا
 کھیر پتو نے۔ ہن کو لے کو لے ماساں دے دریہ لگ گئے۔ شرکلی وی مٹھی تھی تے لاوا
 وی ملیا۔ ایڈوں اصل واسی تھوے تھی کے برل گئے۔ جو مار پیلی ہا کیا تے تھی کیا گیا۔
 سھٹاں جھراں بیٹاں تے پاراں، بچ ہتر پئے گئے جو کھیر الیاں دے کھیر پھٹ
 بگین۔

ہک کیوی انہاں پرلاٹاں کرلاٹاں دی اڈ دی واسی سھتوں وڈے دیوتا، اُن
 دیوتا توڑیں وی ونج پئی۔ اُن دیوتا ایہو چنگاں تے بھلا کیتا جو انہاں پاراں پیٹاں تے
 جھر جنگلاں دے سھٹاں زناوراں کوں سڈ وامتس اے سھے رل مل تے گئے اُن دیوتا
 دے متھے۔ جہڑھا انہاں کوں کھاوٹ پیوٹ کیتے ڈیندا تے انہاں دا ڈھڈ بھرنیدا ہا۔ انہاں
 سھٹاں کے ساہ آکھیا۔۔۔۔۔

ان دیوتا۔۔۔۔۔!

اسا کوں جہڑھے کینویں فچ گئے ہیں۔
 اسا ڈے ماساں کوں جہڑے تن توں امک مک بگین۔
 اسا ڈیاں کھلاں کوں جہڑھیاں سک تے ہڈاں تے چمڑ بگین۔
 اسا ڈیاں ہڈیاں کوں جہڑھیاں تن توں باہر نکل آئین۔
 اسا ڈے تن کوں، جیکوں چھڑی واڈ بیدی اے۔
 اسا ڈی رت کوں جیندے اندر ناٹگاں دی وس پئی ٹردی اے۔
 اسا ڈیاں لیاریاں کوں جہاندے مٹھے کھیراں دے نند، وشالے کیجھے پانی تھی بگین۔
 کیتھنساں دے پالاں کو جہڑھے وشالیاں تھینوں پی تے ہرڑ ہا تھی بگین۔
 اسا ڈیاں ماواں کوں جہاں دی تخلیق دے کرتے مک بگین۔
 اسا ڈے جنگلاں کو جہڑھے کرڑکاں رہ بگین۔

اے اُن دیوتا۔۔۔۔۔!

اسا ڈی پیرھی پاواودھا۔

اسا ڈیاں لیاریاں دے کھیر مٹھے کر۔

اسا ڈے جنگل جیلے ساوے کر۔

اسا کوں ناٹگاں توں پھٹل کر۔

جنگل دے سھے زناوراں رل تے ”ناگ دیوتا“ تے اوندی اولواڑی دے
 لہ کوں پیتا۔ ”اُن دیوتا“ ناگ دیوتا نال ڈاڈھا کاوڑیا جو اوں انہاں پے زناوراں نال
 اس چھڑا ڈھپ، ی نہیں ورتیا بھل کھیراں دے نند و پندیاں، ماواں داماں دی
 تر وڑے۔۔۔۔۔ تے اس جگ دا او چھیکو دی ڈینہہ ہوسی جڈاں ماواں داماں نہ

راہی۔ اے آکھ تے ”اُن دیوتا“ ناگ دیوتا کوں پلوتا ڈتا۔۔۔ ونج وے وشالے
راخس آ۔۔۔! تیکوں ایس بھوکیں تے ٹردا کئی جون نہ ساہی۔ دھرتی دے سکھے جون
تیڈے ویری ہوسن جتھ ملسیں اتھا میں تیڈا سر کلین۔ اج توں کچھ تیڈی چھ ڈولڑی
ہوسی۔ تو ہر پوش ویشیں پر اپنے شکاٹ تے ڈولڑی چھ توں سچا نیا۔۔۔“
وت جنگل واسی سھناں زناوراں کوں چتو اونی ڈتس۔

”اے نکلی وان راخس تہا ڈی بھوکیں تے ول ول آ سی ویس وٹا وٹا تے آ سی۔ ہر ہمیش
ایندی انگ سنگ گھندے رواہ۔ سدا کنسور کھاہ۔ تے چایاں کوں وی متیں ڈے ونجاہ
۔ جو انہاں دے نیڑے نہ ڈھکن۔ بھل جتھاں وی ڈیکھن سمھاں پٹھ لتاڑن۔ اے کئی
کئی دن کما سی۔ جون ویشی۔ پوش بدلی۔ امپتاس دے پھلاں ور گیاں سندرجتا لیاں
ناگدیاں۔ پھر ٹریں تے پدماں پٹھیں۔ پر اپنا شکاٹ تے پساگی چھ نہ وٹا سکیسی۔ بس
انہاں کوں انہاں ڈواہراں توں سچا نیا۔“

زناوراں، دیوتا دی اے گالھ سرنواتے منی۔ انہاں وت دھاں جاتی۔
”اُن دیوتا۔۔۔!“

اساڈیاں لیاریاں دے کھیر پھٹ گئیں۔

وشالے۔۔۔ کچھ پانی بن گئیں۔

انہاں دے کھیر مٹھے کر۔

انہاں دے کھیر گھائے کر۔

اُن دیوتا آہدے۔۔۔

ایندے کارن ہک کشالا کرنا پوسی۔ گھاگھ اور یاد دی کندھی ونجو۔۔۔! اتھاں
تہا کوں ”گھاگھ ولھ“ ملسی۔ جیزہا جیزہا او کوں کھاسی۔ اوندے بت دی وِس مکسی تے

گھاگھ ولھ دے مٹھے گھائے تھیندے ویس۔“ وت اُن دیوتا انہاں کوں ودھن پھلھن دی
واد ڈتی تے ونجن دا آکھیں۔ بس سیں! سکھے زناور خشکالیاں کر بندے پو لے
مہندے اپنے زناوری جنگل، چ ول آئے۔ بن لیاریاں دی آپت، چ مٹھے تھن لپک
ہاں جو گھاگھ اور یاد ی من تے جلوں۔ ”گھاگھ ولھ“ کھاؤں تاں جو اپنے تن، چ وگدی
اے جو ناں دی وس کے۔ اپنے کھیر مٹھے تھیندے تے اپنے کھیر گھائے تھیندے۔ پر گھاگھ
اُن کیے ہر زناور دا وچار وکھراہا۔۔۔۔ تے اے سارا پوتر انہاں پرھو پلے ویری ناں گان
دی چڑھی اوں وِس دا ہی انہاندی اوں لوں، چ وگدی ہی تے جیں کھیر دے نال نال
انہاں دی ہزاراں ورہیاں توں ٹری کجیں سوچ سنوئیں راند کوں وی پھنڈا تا با جڈن
دیاں اے چھتیاں چھوتیاں انہاں تے آن چھتیاں آپیاں ہن نمرائش تاں تہا ہوں وی
ویدی رہی ہانے وت کہیں کوں الزام کون ڈیوے ہا؟ کہیں دی منہ رکھنی کون رکھے
ہا؟ مانی ڈاپی آکھیا۔

نہ میں کچھ مٹھدی بھینڈ نہ میں مانجھی بھوسی وچلیاں شودیاں کت جو گیاں۔ میں
کیوں ودی گھلیجاں تہا ڈے نال؟ ڈھیر کشالیاں دی کہیں لوڑھ ہم۔ ڈو ہلا ناں بھریاں
تے گھاگھ ولھ تے ہوساں۔

اے آکھ تے اوں ہک چھوٹی کوں سوتر تے برچھیاوت رنگ تے چالھ دے
ہک گھائے ملھے تلے درپ تھئی۔ گاں سٹن کوں تاں آکھیند اچو ہا میں سنھیں بھاہ لپک
گئی۔ آکھے اٹھ پو لے تے چال دی بوکڈھے تھیوں تاں توں دی اوہا۔ ہونہہ ٹنگو میل
ہا کاں پیٹھے سٹو۔ موہر تھوڈتاں جھل اپنے اٹھیندے ہا ہندیں رنگاں تاں جھلیندے نیں
مرھانی دے چنگھ چنگھ کے پاسا پتریندی تے کجی میں توں اگے اے آکھ تے گاں
دی جھر جوار دے ہک پوٹے کوں ولا سلاتے اندر سنیا۔ پوچھناں کڈ توں ماکی اڈا کس

تے کھڑیں کھڑیں اتھائیں سم گئی۔ بکری دے کن انھاں ڈوہاں دے مہٹیاں سٹھنیاں ان دوہن او منگ منگ تے کھل توں پڈی گئی۔ آکھے بناوٹ آلے۔ جے جتلا درنگا بنایا ہا انہاں دا جیکر اہیں اتلی مجال وی ڈے ڈیندا تاں کیڈا چکا ہوندا ہن انہاں کوں اے سد کانہی جو میں وی ہک ہریال پہاروہاں۔ جے تڑا ہڑتھی کے چھٹکیاں مارن لگ پوداں تاں میں انہاں سونیاں کنہاں کوں رول سٹاں۔

مرک ترنڈینڈی، مٹکینڈی، میٹکینیاں سٹینڈی بکری دی ہک پاسے ٹر پئی۔ بھین منجھ! سنیاں ہنی انہاں دیاں دھر کیاں تے واسلاتیاں۔

بھینڈ در بھ توں منہ چا کے منجھ کوں کنگ لائی۔ منجھ چکن وچوں سرچا تے بھینڈ ڈٹھاتے ہک اتجھاں شکار ماریا جو بھینڈ کجھی جووت ناگ آگئے۔ منجھ کوں اوند اے کرتن وی ہٹ نہ لگا۔ بھل کاوڑ نال الائی۔

تھیویں جو بھینڈ دی بھڈوری تے سمجھ دی پوری۔ انہاں کوڑتاں نہیں الایا۔ بابا۔۔۔ ایہا گلہ تاں میں کھڑی آہدی ہاں بھین ہن جو رہ گیسے آپاں۔ بھینڈ اپنی گلہ ٹوری رکھی۔۔۔۔۔

ہک کھیوی وچ چھتا تھیا گڈ۔ ساڈی کہیں وڈ وڈیری دا پھلا پورا ترکا کھا گیا ہا تے اوں بھاگاں بھری ناتاں بچن واکوئی ترلا ماریا ہاتے نہ پاک کڈھ کے کہیں کوں سڈ ڈتی ہس۔ ایویں تہاڈی ہڑادی ہولی گوت و۔ مانجھی پھوسی آلی ٹنگ تاں نہیں کی ہادی۔ جے اپنے آپ نال چگاتے بھلا کروں جو آپاں ہو لیں ڈاڈھیں نہیں برڑھ پیوں کہیں نہ کہیں ویلے چ پوسوں گھا گھر ولھ توڑیں۔

بس ٹی بی بی بس۔ اچاں تاں کلاہر دا ویلا اے۔۔۔ تلے رکھیں سنجھ چچلدن تہاڈا ہوسی کرتا پکيا ہو یا تے اسان تھیو سے پانی دا پونگ جان توں تاں ماروں نویں میکوں

ای سین بے کھیر پھٹو اپال مروا کے بھڈے بھڈے دے وچ لٹین جیوٹن اے تاں پیر ہال تے گھا گھر ولھ توڑیں بچن مرٹن اے تاں وت اتجھے جیوٹن توں مرٹن ہاں تاں توں ہیں دے اچ جی پئی تے میں ویندی پئی ہاں مرٹن گھا گھر ولھ دو۔ بھینڈ ہالار مار کے نک سٹھی تے ٹر پئی۔ منجھ کوں گلہ دی سمجھ آگئی۔ تے اوں تکھے دپ ای ہک لینٹی لائی تے اٹھی کے بھینڈ نال ٹر پئی۔ ہن ڈوہائیں ویندیاں پھین گھا گھر دریا دو۔ گھا گھر ولھ کھاتے اپنے پٹھے کھیر مٹھے کرن تے اپنی اودھ ودھاوٹن ہک تفک ہڈیاں ای دھڑنگا منجھ تے ڈو جھی کھڑی پاں دی ماری بوڈل بھینڈ۔ ناں اوڑ سگدی اے تے اس اوندے وچ آسنگ اے کھر چاون دی پرٹردیاں ویندین تے ویندیاں پھین۔ نویں ہون دی آس وچ کٹھائیں سنوار آ ویندے تاں سہی کڈ ہن بہہ تھیندین کہیں چالھ ہونے دی چھاں تلے تے وت اٹھی تے ٹر پوندین۔ منجھ دی کند تے گاراسک تے ہریڈ لگی گئے۔ تھہ جیڈی زبان انج نکل آئی ہس تے بھینڈ داوی ساہ توں ساہ نہیں پیا ماند پر ہلہ چنگاں بھلا کپ آیاں ہن۔ ہن تاں اتاڑوی کن آلاہاتے ہٹھاڑ دیاں لائیاں تے کالہ سراں دے پونے کھرے ڈسٹن لگ پئے ہن منجھ آہدی ہے بھینڈ کوں رن آں مندا دی مروا سٹی ٹراٹراتے ہن تاں جنگل دے وٹن وی مکدے ڈسدن اگوں تاں نرا پرا تے ریت ای ریت اے۔ نہ چھاں نہ پانی تے گھا گھر دریا دی اچن توڑیں کئی سدھ کانہی۔ گھا گھر ولھ تاں بھاگ وچ اڑیسی یا نہ اڑیسی کیوں نہ اتھائیں در بھ تلے کوں مونہہ مار گھنوں۔ تے انہاں چھیکووی وٹاں دی چھاں پٹھ لٹاں دی دودھ دی کڈھ کھوں۔

بھینڈ کوں اگیں سنوار پئے آندے ہن اوند اروح دی وسک پیا۔ کئی پوند نہ ہس تے چپ کرتے تاہو پٹ پٹ کے کھاوٹن لگ پئی اچن ایویں ککھ نکلی نے یا

کھینیاں تے منجھ ابڑ باندی ہٹھاڑ دومنہ چا تے رگی۔۔۔ اکھتوں تاں تھیوں اینویں
گنوک دی گنوک تے میڈی جوڑال پئی آہدی اے جو اتھاو کتھاو نیڑے تیز۔
سوما ہے پانی دا۔

اے آکھ تے منجھ بھج تے ہٹھاڑ دو تھی تے اکھیند اککھ تلے پہاڑا۔ اتا
دے تلوں جتھوں ہٹھاڑ دامنڈھ پیا تھجھ اہا او تھاووں ہک بڈھ ہائی جیند اپانی سوے نال
زلا کھڑا۔ اوکوں تاں ایڈی ترہہ ہائی جو پچھا بھل تے اپنی سنگتانی بھید کوں وی نال
ڈھس تے سدھا بڈھ وچ گھم تھی بھید وی ہولیں ڈاڈھیں بڈھ دی ہنوار منی تے
اڑی ڈھڈ بھرتے پانی پیتس۔ جھٹ پکا اتھائیں سنی مٹی تے بہہ کے سہی کدھیں تے
وت آکھس منجھ کوں۔

بھین آں گھا گھرے دے پیٹ اپڑیاں ہئیں تاں ہن گھا گھراوی پرے کائنی
پانی دی سبک لہا گھدی وی تاں ہن ٹروں پیشیں تھی گئی اے۔ اتوں مینہ اندھاری دا بھو
وی ہے ویلے نال بھسوں تاں گھا گھر ولھ وی کھاسوں۔ کچھ اوڈنیزیں جج آیاں تاں
ساڈے توں اگے ڈیک ویسن ساری گھا گھر ولھ کوں۔

پر تھیا اے جو منجھ تے بھید دی سرووی نہ بن سگی۔ منجھ کاوڑ نال پولی پچھو لگی پچھ آ
پھٹو اسٹی سارا کلاہر ویلا ٹراٹل تے پس ہن ڈھیر بھاشن نہ ڈے تے کنڈ ڈکھا۔ سنگ
وچ کھاسولی گھا گھر ولھ کوں ہن میں ایڈی گھو ہائی وی کائنی جو تیں رنڈ جیڈی توں
پچھاں رہ دیساں۔

جھڑی منجھ دی رت وچ رلی نانگاں دی وس وی پول پئی تاں بھید وری شودی
کوں کلھپ تے ندھرے آن ولھیا۔ جو ماریلی نکڑا جون ہووٹ شیت کئی اتھجاں پاپ
اے جو جناں ویناں نندیندے تے کدھتا کریندے۔ جے اے گالھ اے تاں جل سکین

ان لوں وی ڈس انہاں وڈکیاں کوں جو نکا وڈا جون دا دھرنگا نہیں ہوند اوند اندر
اے اے وچار کریندیں بھید اتھوں دھرک لہہ پئی اوسار او یلا کر لیاں دی چھاں تلے
وہدی رہی۔ پشیم تاں تہا ہاں دی کر بھر گئی ہس جڈاں نانگاں آ لے رو لے نال کھیر پھٹے
ان پانویں لگے ہن تے پاس چھڑی ہانے۔ رہی پئی انہاں لنیاں دیاں کنگھیاں نال اڑ
لہ گئی بھریاں پے پے کے ڈوہئیں پاسے چھلیج گئے ہانس۔ پراو پو آلی ناں اچھکی نہ
لکھیں ہس بھجی ہی رہی۔ وت ہک اٹ داوڈا اٹپا آیا اووی اوں ڈھندے پوندیں پار
لکھتے ڈٹے ڈبھڑیں پٹی ریتزے جھکندی پچھانویں ویلھے گھا گھر دریا دی کئی تے
وہ پئی پراو شے گیونس۔ یا تاں ناساں وچ مٹی سکیاں چھاڑاں تے اکھیں لگ تائیں
ہک تے کنڈیاں وانگوں پئی پڈدی ہس۔ پھٹو پھٹ دے دھوڑو دھوڑ ہی یا ول ایڈی
بھڈی جواگ نہ پئی ساوے تے پاک نکھتی گیوس۔ جو اوندے سامنے ہن ”اُن دیوتا“
اے پیارے تے پنکرے رپے جے واہندے گھا گھر اے نال نال گھا گھر ولھ کھنڈی
پئی ہی۔ جیندے وچ اہے دے نانگاں دی وس دا تروڑا جھڑی وسوں ڈکے تے لینجھ
لگ کھیر کوں گھاتا تے مٹھا کریندی ہی۔

بھید بہوں پریم نال گھا گھر ولھ دے سھے پھل چن چن چکھے۔ وت
ان ترنڈ ترنڈ کھادے نس۔ تے پچھ او جھ کولے کولے تے ساوے کچوچ پتر اں نال
انہاں بھریں جو ڈوہیں لکھاں سچ جج کے دنور تھی گئیونس۔ چھیکو اچ گھا گھر نند دماٹھا
تے پوتر پانی پیتس اتے آچر تے ٹھڈی ریت اتے بہہ تھی جیکوں چانڑیاں راتیں وچ
پور بھ دیاں ٹھڈیاں ہیلاں نال آندیاں ٹھاٹھاں سناں کریندیاں ریہہ ویندیاں ہن۔

جھکی دیگر کوں ہوکدی توکدی منجھ سائین وی جج گئی۔ ٹرن کوں تاں اووی
لکھوں ستی ٹر پئی ہائی۔ جو ہلکدی دھپ تے نانگاں دی وس اوندے تن بت اچ جھڑا توں

ءتاؤ تاہا اوگھا گھر دے تل دے سوے نال ٹھک پھک ٹھڈا تھی گیا ہاتے اونکوں اپنی سکتانی
بھیڑ دی ڈتی مت وی یاد آئی تے گھا گھر ولھ وی۔ ہک تاں منجھ دا کھنوں چکن ڈو جھا بھید
کوں نہرہ اپے دیاں بگیاں تنکاں اے تھی ہر و بھر و پاؤتی ہی۔ پروت وی اوندا اجن و نہیا
کچھ نہا۔ کئی پوکھا چڑھا ون دی گالھ تاں نہی۔ گھا گھر ولھ کھا ون دی ہی تے گھا گھر ولھ
اجن اونویں دی اونویں پئی ہی منجھ گھا گھراتے گھا گھر ولھ کوں ڈیکھ تے کیویں تھی گئی تے
کھڑ جو گئی ہک سراوں برچھن تاں پوریاں ڈو ترہا بیاں ولھ پیر گئی۔ وت سرکدی سرکدی
گھا گھر دے پانی وچ وڑی تے اگل وٹ تے اتھائیں پہر تھی۔

ڈ۔ نہہ و بھولا پیا تھیندا ہاتے گاں دی پاک آئی بھید ولدا ڈتا گاں بھج تے نل
کھوڑے تے بوکھریاں وانگ ولھ کوں کچھن لگ پئی بہوں دیر پچھے چانٹی رات دے
سو جھلے وچ بس ولھ دے ٹھلھے ٹھلھے ٹنڈر ڈسدے ہن یا سکی پتری تے لگے بھتھے پیلے ج
پتر۔

وت کئی ویلا رات دا ہاتے بکری وی چھینگاں مریندی ٹھک آن تھی تے وبل
تے ٹنڈراں کوں پے گئی سوہرا نہاندی سک لہا لہا کھا دھس تے ریہا کھبے مونڈھی پتر وی
چکھیس۔ وت بھج دھرک تے واناں اڈی سکی پتری تے لگے بھتھے پتر اں کوں چن چن
کھا دھس۔ اووی مک گئے تاں وت ٹنڈراں تے ول آئی تے اوں ویلے توڑیں نہاندی
رگر چھیندی رہی جے توڑیں چندر دا سو جھلا ریہا تے اوڈسدے ریہ۔ ول اوں وی
اندھارے سو جھلے وچ گھا گھرے دا پانی پیتا تے اکھیں جھکیاں کرتے بھید نال اگل وٹن
پہن گئی۔

رات ہی پہا گئی۔ خیر دی پرہ باکھ تھی۔ انت ڈاچی دارنگاٹ دی سنبھا اوں
ویلے توڑیں بھوئیں اتے گھا گھر ولھ دا کئی پک ہی نہ سد۔ بکری منگ تے گھا گھر ولھ دی

ایسی ڈاسائی۔ ڈاچی کوڑتج تے دڑے مارے۔ وت بگوڈی گھٹ تے اٹ ہٹا لیس
تے ہر وی کہی اودھ پاڑ لھیس نلھیر گئی۔

بس ہوں ڈ۔ نہہ توں بھید دا کھیر جھاں کھرا لے زناوراں توں مٹھا، گھانا اے
تے وس، پیڑ تے بھاں کنہاں روگاں دا داروہ۔ ایں توں پچھے منجھ دا کھیر گھانا تے
الٹا۔ وت گاوات پا کرا تے چھیکو وچ ڈاچی دا۔ جیرا اچاں توڑیں لوٹا۔ نہ مٹھا ج
اس نہ تھند اج ہس۔

اے کڈ وکدی گالھ اے، منڈھلا دی۔ پراہدن روہی دے زناوراں دے کھیر
وت بھید بے ویندن۔

درداں دی ماری دڑی علیا اے

انوار احمد

جھڑے ویلے اوں نے آکھیا جو سو جھلے تے ہواتے ساریاں دا حق ہے تاں
پہلی دفعہ ساڈے خواباں وچ سو جھلے تے ہوا دا گزروی تھیا۔ ول اوں آکھیا جو ٹو بجھے تے
رڑھاں دی ساڈیاں ہن تاں ساڈیاں اکھیں چنگے خواباں دی بشارت نال جگسگ کرٹ
لکپیاں پراو رات اسان ساریاں ہاتھی والیاں کوں اپنے خواباں وچ ڈٹھا اتے ساری
رات وسواس وچ رہو سے اگلی رات اتے دل اگلی رات اسان ہمیں خواب وچ ہمیں
خوف وچ ہمیں وسواس وچ رہو سے ول ہک سویر ایسی وی آئی جو اسان اپنے ڈراکلے
خواباں دی وعید سچے ہوئے پوٹیاں تے رکھ کے اوں سوٹے اکھیں آ لے کول گھو سے تاں
اوں نے مسک کے آکھیا جو تہاں نہوے چاندے جو کیا کیہا تہاڈے رب نے ہاتھی
والیاں دے نال اتے بٹاڈا تاں انہاں کوں کھا دے ہوئے بھوں دی طرحاں۔

1

قادر سیٹھ دے ذر وچ سارے شوکدے پئے ہن جو رزیل اشرف دے منہ آوٹ لگ
پئے ہن کی کمین اپنی اوقات بھل گئے ہن اس گالھوں اے ملک اس قابل نہیں رہیا جو
شرفاء اتھاں اپنے سرمائے سمیت رہ سگن انہیں شرفاء دے سرمائے تے پلن آلیاں
جہاں، کنبدیاں بیٹھیاں ہن۔ شراب دے ہک کتر دے خمار وچ پڈے ہوئے ہک
صحافی بڑی کیتی ایں ملک وچ شرفاء کو خطرہ ہے تاں اصل وچ اسلام کوں خطرہ ہے قادر سیٹھ
دی اے گالھ لکھ روپے دی ہے جو اس ملک دے چھ کروڑ رزیاں کوں ہلاک کر ڈتا
ونچے یا انہاں کوں ہلاک تھیون ڈتا ونچے۔ مس میں ٹھیک آکھے نا؟ تاں قادر سیٹھ دا
انٹرویو ڈٹھے ناں ساڈے اخبار وچ اوڈ ہاندا پوند اس ول ودھیا جیڑھی اپنی انگل کوں

ماڑی دے پلو وچ پلیٹ کے ہک وردی آلے دیاں مچھاں کوں بھر کیندی پائی ہئی۔
اتے اوں رات ساری تازگی تراوت تے ساو ل ساڈے بدن وچ ہئی اتے
لوہیں دی ٹھاڈل اتے لشک اکھیں وچ سویر تھئی تاں اسان اوں کول پچھیا جو او خوش کلام
اے بشارت ہے یا تیدے وعدیاں دا اعتبار؟ تاں او ٹو بجھے دی طرح کھلیا اتے آکھیں
او اے نشانی تہاڈے اپنے حوصلے دی ہے اتے اے سو جھلا تہاڈے اپنیاں اکھیں دا ہے
اٹ تہاں ڈیکھ سگسو اپنی منزل کوں اتے ویاظل سگسو کدھائیں اپڑیں کھٹے کوں۔ ول
اوں نے ہک پاسے اشارہ کیہا آکھیا اوہ ڈیکھو ہن تہاڈیاں رڑھاں اتے ٹو بجھے اسان
ساریاں ڈٹھا اتے تصدیق کیتی اوہن ساڈیاں رڑھاں اتے ٹو بجھے ہک مدھ بھرے وقفے
اوں بعد او شیریں بیان بولیا تاں سارے گواہ ہوئے جو میں تہا کوں تہاڈی منزل ڈسا
اٹی اے اسان ساریاں نے آکھیا بیشک اسان گواہ ہمیں اتے اس گواہی وچ ساڈا فخر

2

لشکری سڑک دے ہک دلفریب موڑ تے لمبیاں لمبیاں کاراں دیاں قطاریاں
لہاں ہویاں ہن اس ہک مہانگے سکول دے الادھے پالاں دی چھٹی داویا ہئی سوہنے
پلایاں وچ پھلاں دی کار ہال ہک ہتھ وچ سوہنے سوہنے بستے تے ڈو جھے وچ رچے
اوے فن بلینڈے برآمد تھے۔ تاں ڈرائیوراں نے ٹاکیاں وچ ملوٹے پالاں کوں
ہن ہن کریندیاں کھیاں سمجھ کے بھچاڈا تا اپنے تن دیاں ٹاکیاں نال او انہاں کاراں دے
مواں کوں ہتھ لاو وچ دی صاف کرٹ دی آرزو رکھیندے ہن انہاں ایہو جہیں سکولاں
اپنی ہن تاں کیا وٹن داخاب وی ناں ڈٹھا ہائی او نہ کہیں دیاں امانتاں ہن اتے نہ کہیں
اے خواب ہن جیویں سوہنے تے صاف ستھرے شہراں دا سوٹھپ کچیاں آبادیاں نے

غارت کیے ایویں اس چمکیلے روشن منظر وچ اے بد نما لکیراں ہن۔

3

اگلی رات اوساڈے کچھ آکھن توں پہلے ای آکھن لکھا اے تہاں اپڑیں اپڑیں
خواب سزاوٹن داکم ٹھپ کرواچ میڈی واری ہے میں تہا کوں اپنے خاب وچ شریک
کرینداں اساں ساریاں ہک آواز تھی کے پچھیا اوکھی تعبیراں ڈسن والے تو آپ دی
خاب ڈہدیں اوں آکھیا بے شک خواب تاں ہر اکھ دا انعام ہے اتے دسوں واسطے
خوشخبری ول آکھس میں ڈٹھے جو ہاتھی والیاں کوں انہاں دے اپنے ہاتھی رہنڈے پن
میں ڈٹھے جو رڑھاں تے ٹوٹھے بھرے پیٹاں تے سیراب لبان دے قبضیاں وچوں
نکل کے فاقہ زداں تے تشنہ لبان دی قدرت وچ آگین۔ اتے سٹواے صرف ساڈے
وسیب دا منظر عیس اللہ دی پوری زمین دا نقشہ ہے ہن سٹواے خاب اپنے تعبیر آپ ہے
اگر تہاں اپنے دل وچوں ہاتھیاں والیاں دا خوف کڈھ گھوٹاں۔ اگر تہاں اس نہ کر سکے
تاں سن گھنوتساں آوٹن والیاں نساں کوں خوف اُتے ڈکھ دے نال نال کچھ تے تریہ
وی تر کے وچ ڈے دیو۔

4

پاکستان ٹیلی ویژن دے سٹوڈیو وچ دانش وراں دا جھرمٹ ہئی۔ جو انہاں
ہک مذاکرے دے نال بے روزگاری دا مسئلہ حل کرنا ہئی پروڈیوسر تے کیرہ مین دے
درمیان حالی صلاح مشورہ جاری ہئی پروفیسر علیمو نے پروگرام دے کمپئر ڈاکٹر رازی
کوں آکھیا جو کوئی میڈی گلاھ منے تاں میڈی بے نزدیک بے روزگاری دا کھول ہے جو
پورے ملک دے سارے سکول کالج یونیورسٹیاں کچی مچی غیر معینہ مدت واسطے بند
ڈتے وئجن ڈاکٹر انصاری نے ہک ایسی گھن کے آکھیا جو اس دوران ساکوں تنخواہیں

لیاں رہوں تاں تجویز اتنی بری وی کاسنی ڈاکٹر رازی اپنی عینک اپنی بوشرٹ نال
صاف کریندے ہوئے آکھیا۔ میڈی نظر وچ سارے قومی مسائل داخل ایہو ہے جو ملک
کوں کوئی وڈی طاقت ٹھیکے تے گھن گھنے سارے اس گلاھ تے خوشحالی دے ٹھارے
مارن لگے اچانک بتیاں بل پیاں کیرے جاگ گئے پروڈیوسر صاحب اپنے کمین وچ
پلے گئے اوندے نائب نے اشارہ کیتا اتے ڈاکٹر راضی نے حب وطن آلی شکل بنا کے
آکھیا ناظرین اے ملک اساں لکھاں قربانیاں توں بعد خون تے بھاہ دے سمندر عبور کر
کے حاصل کیتا اتے ایندی آزادی واسطے اساں اپنے خون دا آخری قطرہ۔

اتے ول ہک دم ساریاں دے ہاں مٹھ وچ آگئے ہاتھی آلیاں نے ساریاں
راہاں رنب سٹیاں اتے ٹوٹھے پتھراں نال بھرتج گئے اوں ڈیہاڑے کچھ نہ نکلیا کیوں
جو سب کوں ڈھائی وچے رات کو اس طلب کر گھدا گیا ہئی۔ سارے وسمے ہوئے بے وس
قسی کے ترتر ہک ڈو جھے کوں ڈہدے ہن تے ذرا وی کوئی ہنج کہیں اکھ وچ تردی ہئی تاں
کلی کر جھاں اوں اکھ کوں کڈھن واسطے بے چین تھی ویندیاں ہن اے عجیب دسوں ہئی
انساں متام تھی گیا ہا پر روٹن دی اجازت کاساں ہئی۔

5

نحمدہ و نصلی علی رسولہ الکریم ایہہ چندر سورج، ہوا، پانی، مٹی، انسان، انسان
دا ارادہ سارے مشیت ایزدی دے تابع ہن، خواب، تعبیر، سب اتے نتیجے اوندی منشاء
ال ہدھے ہوئے ہن ظلم، ظالم، اتے مظلوم سب حجاب دے باعث علیحدہ علیحدہ نظردن،
ساکوں ساریاں کوں چھیدے جو ہر طرح دے حاکم اتے حکم کوں تقدیر سمجھوں تے اپنے
مراں کو جھکاڈیوں زندگی، موت، عزت، ذلت، اوندے ہتھ وچ ہے تے ساڈے ہتھ وچ
ہے، پانی اے۔ و ما علینا الی البلاغ المبین۔

کونجاں دے گل گھانگھے

میاں نذیر احمد

سنھی مٹی دی من بھاونی خشبو

آ گلایاں آلے گئے اتے رُو

لکوں اچ تلیاں گاجراں اتے شکر قندی

لکئی دیاں چھلیاں ----

جیویں ننگریں کچھوویں تے پال چائی کھریاں ہوون

ماکھی --- ٹالیاں اتے شہتوتاں دے لڑیاں نال لڑکدے مٹھے

امب اتے کنوں --- کھجیاں دیاں تندی راں

گاڈے اتے کلکتی

جندر راہ تے جتی دھنی دی جوگ

کھرلی تے ڈھکدیاں گائیں اتے ٹوبھے تے رنگدیاں منجھیں

ایٹھے اچ تندی نال سلہاڑیاں ---

رو پتھر بکریاں، بگیاں بھینڈاں، منگدیاں اتے پاکدیاں

رنگدے کھوہ اتے جھاریں ----

اوکھ ڈنہہ دی چھٹی تے چھ مہینے بعد وتی آیا ہئی۔ دیہات دا ہک ہک رنگ اوکوں بھاکل

پاتے پیاملد ایہی۔

مانگھ دی موہر ہئی ----

واو سونہہ اچ برف دے گو لے ودی ونڈیندی ہئی۔ دکھا تر واونان دے لہر یے تن توں پیلے

پتراں دی چھیکڑی لیر دی لہاسی ہئی۔ سرو نہہ دے ساء لے تیلڑے پھلکنڈ میلے ونجی کیتے کپڑے

لوہ دے دے ہن کنگ دی ناڑی بانیر وودی پوندی ہئی

”کونجاں، زری کونجاں! سرور تخی دا پھیرا ڈکھائی وُنجو!“ پال داپارا سن تے اوندیاں

اس پال دیاں نظراں نال کوئل تھی کراہیں کونجاں دے ولہر کوں ولاونج ڈیتا۔

دلوں ٹکھریاں، وسیبوں وچھریاں، کرلاندیاں کونجاں ----

”ہن مین عذاب“ ----

ایہی سوچ دی کوچ کراند تے وُنج لٹھی۔

نوکری اتہجی ہے جو چوہیہ گھٹے روہیے راہندن۔ سرکھنڈ دی وانڈ نہیں ملدی پوری

لہیں پوندی۔ گزراٹ دی منجھوکل غنڈیاں پاہنڈھینداں ----

و دے سودا سنگے بازار وُنجوتاں مہانگ، ملاوٹ اتے چترائی دے سسار ورا دھے وون۔ جمعہ

دی ایہو وار، دوستان نال میل ملاقات، سکیاں شریکاں شادی خوشی، وسیب اچ مکان کاٹ۔ ---

ال ہسپتال اچ داخل ہووے یا پھو ہا پال تر فاند اپیا ہووے۔ اوکوں تاں موکل نہ ملدی ہئی

دلہ نہ لگدی ہئی ----

وُنج دیاں کھجیاں کوں احساس دے پھالے پھٹڑ کیتی رکھیندن ----

”لوہ بیا اہجاسونا، جہو اکن پاڑے“

او سوچ ای سوچ اچ نوکری دی کھجی توں لہہ تے ”کاروبار“ دے کیکر تے چڑھ گیا۔

اس ایویں کرینداں، ادھ مربع بھومیں دا بھگتان کر کے سلہاں دا ٹھہ لینداں پدھل پیلی

(BONDED LABOR) دا تصور، تھیریاں دیاں تھتیاں، پالٹ دی بندش اکم ٹکس اتے

لہ لکھیاں دا ورتارا، ---

ایہ دھیان دا بولن لکھ دے کنڈیاں اچ اڑ گیا۔

ایں کرینداں پڑول پپ لاگھنداں

ء دل ہال ہکی منہ تے آدہن اے سانہہ تے رلی ہوئی ء۔ ہٹاں دی ء سانہہ دا پچھدا ء
تاں ہال ڈسیندن وڈیرے داء چھو ہر اوندے سبھاں سوالاں دا جواب ڈسیندن پر او ہالاں
دے کہیں سوال دا جواب نی ڈسیندا وگ ڈبھن پو ویندا ء۔ ڈوہن پلکن کن کچھے سجھ لاہون
تے آویندے تے چھو ہر ہو لے ہو لے گھراں دو منہ کریندن ہک بے نال گالیں ء
اے پک تھی ویندا ہے جو جوان وڈیرے دا بلی ء۔
سبھ ہالاں کوں ڈو جھے ڈنہہ آ پنے آ پنے گھراں ء چوں پتہ لگدے جو
وڈیرے دے بلی داناں مانجھا ء لالے سندیلے دا پتر ء رانجھو دا بھرا ء ڈبھاری تھل
ڈندے تے ہا ہندے کھوہ محبت ہس آ پنے چار بھرانواں دی کار چھڑا ہے وٹا ناں ہونوٹ
دی پاروں شادی کہیں بھرا دی وی کوئے نی مانجھا بھرانواں ایج تر تھجھی جھاتے ہے تے
چالھی پورے کیتی ودا ء وڈیرے نال سندیلے مار کے دی چنگی مائی پترائی تے بھائی
برادری ہائی تہوں رانجھو سنگتی دی بار کڈہن کیتے آ پنے بھرا کوں وڈیرے تے دان کیتے۔
آدہن اے تہاں دا قصہ ء جڈاں تھل گیرے دی کار گھو کدا ہا پکاں دی کار
اچھک ہاپیلوں دی کار جھوئدا ہاریت دی کار مسکدا ہالا نڑیاں دی کار مچدا ہا پھوگاں دی کار
کھنڈا ہا چنداں دی کار جھمدا ہا اوں تھل دی پکل ء چ پک ہن جھولی ء چ وگ ہن تے
کچھ ء چ لیلے ہن انگل نال ماہنوں ہن تھل بادشاہ ہا اونہیں تھل ء چ ہک ماہنوں ہا
سندیلہ ڈاچیاں دا چھڑو ہا آدہن او ڈاچیاں تو ڈیاں نال گالیں کریندا ہا ہک ہک
کوں ڈیکھ کے ٹھردا ہا۔۔۔۔۔ او وڈھیں، اے۔۔۔۔۔ کرتاں آلی جیوی چند کڈا ہن
تھکیں۔ انہاں دعا میں دی تسج پڑھدا رہندا ہا۔ اوں مال کوں کاوڑ ء چ ای کڈا ہن
پلو تانڈ تاہوں کاوڑ ء چ سائیاں کوں تاں پنڑے ہا۔۔۔۔۔ اے سائیاں موئی پر زناور کوں
پلو تانڈ اوں کڈا ہن نہ ڈتا ہا۔ بھانویں جو ہر ویلے اوندے تھ ء چ سوئی ہائی۔ مال دے

کڈتے سوئی لگدی کہیں نہی ڈبھی۔ ڈاچی اوندی ماء ہئی۔ ڈاچی اوندی جان ہئی۔
اپہاں کن سوا او کوں دنیا جہان دا پتانہ ہا۔ ترائے چار سو ڈاچی تے انہاں دیاں لیارے
ہالاں تائیں دے پیرے سٹان دا ہا۔ نوٹے ٹلیاں اونہاں دے سٹ کے رات دے
اندھارے ڈساوے ہا۔ اللہ نہ بھلاوے تاں محمد وڑجے آلی متوالی ہوئی، دل آہدے
مارے آلی سہیلی دی ٹلی ء۔ ڈاچیاں دے ڈانوں، تر وڑے اوندی چیل نال پدھے
راہندے ہن۔ وگ ء چ آپ مہارٹا الویندا ڈسدا ہا، تو ڈیاں نال چھو پلایاں کریندا
نظرے ہا۔ گھرو لے ہاتاں جاگدے لوکاں تر وڑے وٹے ہا جانگ وٹڈا تے سہیلی رسی
ویندا راہوے ہا۔ تھولا وندا تھیوے ہاتاں ہالٹ دی پنڈسرتے چا کے وارے وارے
نال ہک ہک پو ہے تے ڈھونڈا راندھا ہا۔ وستی دی کوئی تریت مشکری کرے ہا۔ مانجھا بھرا
لکڑیں کھیاں پٹن۔ ہک پنڈڑی ساڈے پو ہے تے تاں شیں ہا چا، کوڑی مچی دی کاوڑ ء
چ آکھے ہا بھرا سڈسیس تاں لکڑیاں کا کینی۔ وت اوتریت لہڑی کوڑی مسکان نال
چرا مانجھا آکھس ہا۔ تے ڈو جھے ڈینہ اوندے پو ہے تے سٹے لوکاں لکڑیں دی پنڈ ڈھکی
ہی ہووے ہا۔ راتیں کوں پتھاری تے بہہ تھوئی نال ٹیک لاکے ہالاں کوں انہاں دیاں
اپاں، تو ڈیاں، جلباں پڑاواں دے جنگل دے حال ڈیوے ہا جو کہڑی سٹ نال کہڑی
اپنی اپنے پھل کوں لہایا تے کہڑے لک ء چ بولے دی ڈاچی ویائی۔ ہال نہال تھی تھی
کے چپ چپا تے اوندیاں گالھیں سنن ہا وڈیریاں کوں لک دا حال ڈیوے ہا جو جھوہ ء چ
حالے کیتلا لا نزاں کہڑے تے کیتلے ڈینہ ٹکسی۔ وستی دے چھوٹے وڈے چھوڑ، سارے
دے لوکاں دا پیرا ستر ویندا ہا اے وی تہا میں دی گالھ ہے جو ہک واری ایویں تھیا
اپنے ہک چانڑوں دا پیرا لک ء چ ڈنھس تے کھوہ تے آڈسیس سوہنا ڈھول لگدے کھوہ
اے سراندوں لگا گئے۔ وستی دے لوکاں آکھیاں میں! اوند تھل ء چ کہاں کم اے۔

کچھی دابندہ تھل ءچ کیا کرن آسی..... بھلدا ہوئیں۔ آکھس شرط لینداں انت
بد سمجھ گئی۔ پتہ لگا اے جو واقعی سوہنا ڈھول اپنی ہک ڈاچی دی گول ءچ تھل ودارے
مانجھے شرط جیت گھدی۔ اتجھی کئی شرطیں مانجھا جتیندا رہیا۔ مال دیاں ٹلیاں ٹوڑیاں
ءچ ایڈا مست ہا جو تھل تے وگ دے باہروں ہئی جیا جون اوندے کیے اوپری
ایہیں مست ءچ کھلدا رہیا آپ مہاڑا رنلدا رہیا..... تے ویلا لنگھدا رہیا۔

مانجھے دے ڈینہہ رات ہوئیں ہوئیں اٹھاں دی قطار دی کارٹر دے
سال ویہاندے رہے۔ وچ وچالے تھل کوں پانی دی ڈھا کھاندی رہی لانے چالیں
پھوگ، چنڈ، ٹوہلے پانی نال وسدے گئے ڈاچیاں بھیدیاں، پکریاں، ہرن چالیں لانداں
متوں مونجھیاں تھی انت ہوئیں ہوئیں ہاں لہانوں شروع تھیاں مانجھے کوں ایس دور
کل نہ تھی ایس دور ودا گویڑا اوندی وسل جیڈی سری کنوں باہروں ہا۔ سوئی پکڑی دوا
تے آٹیاں پرائیاں ڈاچیاں ٹاہلیاں، سرہنیاں نال ولادون دی آر کریندا رہیا
ڈینہہ نال ٹاہلیاں تے ساگا ڈاچیاں دا جھلی کھڑا ہاتے ڈوبندیاں اوکوں پچھوڑکی،
تھانے لایا تے اوند مال پھانک لاچھوڑیا۔ تھانے ءچ پالاں دی کارروندا ڈیکھ کے
پچھیا۔ اوئے روند اکیوں این؟ آکھس میڈا مال پھانک ءچ بکھا مڑ گئے۔ سپاہی
ڈے کے سمجھایا ٹوں آپ وی تاں اٹھ پھراں دا بکھا ہیں۔ آکھس میڈی خیر
میں بکھ تڑیہہ دایمیک ہاں میڈا مال بکھ نہیں سہندا۔ آدھن اوڑک وڈیرے کو
اوں بچ ڈھرک کر کے مال کوں پھانک ءچوں تے مانجھے کوں تھانے ءچوں
چپائی بھر کے چھڑا گھدا۔

تھولے سالاں دی گالھ اے جو وڈیرے دا مال منی ہوئیں ہوئیں
مانجھا وی پنجوی سال ءچ وڈیرے دی جاگ کھٹا کے ڈندے تے اپنے کھوہ محبت

اپنے چوں زناوراں نال پرکھ سائیں جھوہ ہووے ہاتاں مال ودھے ویاوے
اوند مال وی کھٹن ہار ہائی ہوئیں ہوئیں وڈیرے دے کھوہ آ لے مانجھے کوں بھل گئے۔
ہاتاں بیا وڈیرے دے پوترے دی شادی تے اوندے وڈے پتر اوکوں گنڈھ دی نہ ڈتی
ہا وڈیرے دی شادی تھی۔ بھاجی برادری آلی ڈھیر خلقت سمالی تھی شادی ہئی تھی گئی۔ ڈو جھے
ایہ کیا تھیا۔ جو کننا ہوں مانجھا سرتے کھیر دی گا گھر چا کے آٹن کھتا۔ ساری خلقت کھوہ
آلی حیران پشیمان۔ مانجھا آوٹ سیتی تریمتیں دی کارہک پڑوپیاں رونوٹ لگ پیا۔ بہوں
لالا مال وڈیرے دے پتر کوں روندیں روندیں گلا ڈتس۔ یار بھیرا تھپے پتر دی
شادی ہئی نینڈر سلام جیڈے پیسے میں کتھاؤں گول گھنا ہاں..... تیکوں نہی بھاندی اے
گالھ تاں بھیرا میکوں آکھیں ہا میں شادی تے کھیر کٹھا کڑا ہواں ہا..... بیا کجھ جو گانجھ
اں لکڑیں دی چلی آڈیواں ہا..... اے گالھ کر کے اوں تریمتیں مرداں کوں روا ڈتا۔
سارے گھر آ لے مانجھے کوں چپ کرانوں آ لے پرکھ مانجھے رونوٹ دارچ کیتا لحظہ
چپ بیٹھا رہاوت ہوئیں ہوئیں حال ڈتس..... ہائے ہائے یار بھیرا تھل کھٹ گئے
اپنی پہلی گالھ کوں آپ درست کیتس تے آکھس..... یار بھیرا میں کتھوں کھیر کٹھا
کڑاں ہا۔ جھوہ مک گئی اے وگ دی مک گئیں میں کتھوں کھیر کٹھا کڑاں ہا..... وٹ پھٹ
گئیں..... میں کتھوں چلی لکڑیں دی پوڑی کڑاں ہا۔ ڈیکھن آایاں کوں لگے مانجھا کنوں
ہا نا تھی گئے۔ سیانی گالھ داون کتھوں سکھ گھدس۔ مانجھا تھولی دیر چپ تھی کھ مسکیتا تے
اکس نکوسانویں تھل کوں دڑیا جو کھا گئے نی تاں ناں کھیر کھٹے ہا نہ لکڑیاں دی چلیاں،
ہٹ لحظہ چپ تھی گیا ساہی پسی کدھس تے راتیں ستاناں۔ ساری رات اوندی زبان
تے جھوہ، تھل، ڈاچیاں..... ٹلیاں، ٹونے..... وگدے رہے، ایہا ورد کریندیں
کرنڈیں اوں رات ویہا چھوڑی۔

آدھن اے تاں اصلوں ہن دا واقعہ اے تھنھی واڑے کھوہ بھٹ تھن
پانی وے، نویں شہراں وچ بجلی لگدی ودی۔ لانگھیاں لیہاں تے سڑکاں بدھج گئیں
۔ ایں مرکھڑی جھوہ وچ مانجھا وگ دی اڈیل پکھوں، پنج ڈاہ بھینڈاں تے بک
ڈاچی اسٹھیاں بنیاں تے وگلی ودا ہوندا ہاتے رنگد او ری رہندا ہا۔ بک ڈاہ آدھن زین
تے وچھی بجلی دی تارکوں ڈیکھ تے من وچ آکس جو بک انگل جیڈاٹو تا تاردا کپ کرا میں
ہئی ٹلی دالاڑا چا بناوے۔ لاڑے جوگی تارکین کیے جیویں اوں دریا جیڈی لمبی تارکوں
چھا ہوئی مارٹن کیے ہتھ لایا تاں تے نماشیں بک بندے اوندی لاش آسختی۔ اوند
منہ تے اونویں مسکان ہئی جیویں جو او جیندیں مسکدا راہندا ہا۔ سچے ہتھ وچ چھا ہوئی
پکڑی پیاہا تے کھپا ہتھ بجلی دی نگلی تار تے ہاوس، جھڑی دور تا کیں تھل دے سینے تے دریا
وانگوں پئی چلکدی ہئی۔

ساؤل

ارشاد متین

اندھے کھوہ دی سرہانہ دی کھڑے پیل دے ساوے پٹروی ہن پیلے تے ککے
وٹ لگ پنے ہن۔ ایہو بکھوٹ تاں رو گیا ہئی۔ جیندے اتے ول وی کجھ کاٹ ساؤل
ای اے ساؤل وی ایں پڈھے پیل دیاں انھاں پاڑاں دی وینال ہئی جیڑھیاں بھونیں
دے کھراٹھ تے رکڑتھیں توں پہلے شہولہہ گیاں ہن۔ ہن تاں اے حال و جو بورنگ دا
پانی کھراکھرا انگلوں تھی دیندے پر مجال و جو ساؤل کوں دھرتی تے پیر جھاوٹ ڈیوے
پہنچیں ایں پانی کوں ساؤل نال کیہاں ویر پنے گئے۔ مابلوسوئی دی چونھ نال کھر
ہاتے منی کوں پھر لیندے ہوئے آکھیا۔ اوں بک واری ول متھے تے سچے ہتھ دی چھاں
لیندے ہوئے پیل دے پتر اں کوں بچھاتے ڈٹھا۔ پر رت بدلن توں پہلے پتر اں دارنگ
دلاوٹ اوندی سمجھ توں بہرہا۔

اے پندراں وگھے زمین مابلوکوں وراشت وچ ملی ہئی۔ پنج وگھاں تے امباں
دباغ ہئی تے باقی تے ہاڑی سانوئی دیاں فصلاں تھیندیاں ہن۔ ڈو جوگاں تے پنج
ست منجھیں گاکیں تاں اوندیاں آپٹیاں ہن تے مزارع دے ڈھور ایں کنوں علاوہ
ہن۔ باغ آلی زمین وچ انہاں زناوراں کیے گھا سے تھی پوند اہا تے حق ہمسائے دی
چک چراندی نہ مکدی ہئی۔ گھردا کھیر لکھن دانان کپاہ ہر شے اوندے کیے بے امیک
ہئی چوگا رچ ہئی تے کھوہ دامٹھا پانی وی، ول انھاں درختاں تے پکھیاں دی رونق
کیویں نہ لگے ہا۔ ویلا و ہانداری بھاتے مابلودے بک بے توں او توں چارے پتر شہر سکول
اج داخل تھی گئے، پڑھائی پوری کر، نوکری کریندے شہر دے تھی گئے مابلو جوان پتر اں
دے ہوندیاں آپٹی جھوک تے آپی زمین تے کلہا رہ گیا۔ زمانے تے وقت دے نال

----- خولجہ سکیں دعا کرو۔۔۔۔۔! میڈی دھی تساں عمل کرو۔ خولجہ تر ت ولدی ڈتی
 ترتیتیں داقبریں آتے آوٹ۔۔۔۔۔ قبریں کوں چمن سرنواوٹ۔۔۔۔۔ اماں میکوں تکلیف
 ڈیندے۔۔۔۔۔ قبلہ سکیں! مجبور کیا کجھ نہیں کریندا۔۔۔! میں نمائنائی نال آکھیا
 ----- خولجہ سکیں کجھ کریندوں پر اے رسم و رواج، عورت دی ویچ ونا، مذہب کنے
 دوری۔۔۔۔۔! اینکوں ٹھیک کریندوں۔۔۔۔۔ اماں میڈی دھی نال گھن بھراویں
 کوں۔۔۔۔۔ اماں جی ہاں خولجہ سکیں۔۔۔۔۔ تساں آگوں تھیو۔۔۔۔۔ خولجہ پیر فرید سکیں
 اگوں ٹردے ویندن اتے میں انہاں دے پچھوں پچھوں ٹردی ویندی آں۔۔۔۔۔ ٹردی
 ویندی آں۔۔۔۔۔ ڈہدی آں۔۔۔۔۔ میڈا ویسب پھلیں نال بھرتج گئے۔۔۔۔۔ مینگھ
 ملھاراے میانوالی کنے کوٹ مٹھن تائیں۔۔۔۔۔ نغارے وچدے پٹن۔۔۔۔۔ لوکی
 جھمراں مریندا پئے۔۔۔۔۔ خولجہ سکیں ایہہ کیا؟!۔۔۔۔۔! ٹردی آ۔۔۔۔۔ ڈہدی
 آ۔۔۔۔۔ فریدن سکیں اساں کتھاں آ گیوں۔۔۔۔۔! میڈی دھی ساگی سرائیکی
 ویسب وچ۔۔۔۔۔ ایہہ خوشحالی کیتھوں آگئی اے۔۔۔۔۔! میں حیرانگی کنے پچھیا
 ----- اماں محنت اتے محبت کرن نال۔۔۔۔۔ اگے اتھوں دے لوک محنت کرن کنوں
 بھجے ہن۔۔۔۔۔ انہیں اپنے حقوق حاصل کر گھدن!۔۔۔۔۔!۔۔۔۔۔ خولجہ سکیں کیڑھا
 سن۔۔۔۔۔! کیڑھی صدی۔۔۔۔۔! اماں اھا صدی آخری ڈاہاکا۔۔۔۔۔! اھا
 صدی جیڑھی ٹری پئی۔۔۔۔۔ خولجہ سکیں اگوں ٹردے ویندن میں انہاں دے پچھوں
 پچھوں۔۔۔۔۔! اساں سارے۔۔۔۔۔ خولجہ سکیں کیوں تھئے۔۔۔۔۔ اماں ٹردی
 آ۔۔۔۔۔! ٹردی چل۔۔۔۔۔ خولجہ سکیں کتھاں آ گیوں؟۔۔۔۔۔ کوٹ مٹھن خولجہ سائیں دی
 درگاہ تیں۔۔۔۔۔ فریدن سکیں۔۔۔۔۔ میں آواز ڈیندی پئی آں۔۔۔۔۔ میکوں کوئی ولدی نہیں
 ملدی۔۔۔۔۔!! میں آپ سوال اتے آپ جواب تھی پئی ہم۔۔۔۔۔!!

کر یہ دے تر تجھے سال داقصہ

نجیب حیدر ملغانی

کر یہ دے تر تجھے سال سرفیہ کمانے تھیون لگ پئے تے انہاں دی
 پھاں گھدی گئی چھاں گھٹ ونجے تاں سر نہاں نال رشتے وی کزورتھی ویندن وسدی
 بھوک دا کہیں ہک شے نال دی رشتہ کزورتھی ونجے تاں جھوک اجڑ ویندی اے کر یہ
 دے تر تجھے سال سرفیہ کمانے تھی گئے تے جھوک اجڑ گئی اے سارا کجھ ایں چپ چپا تیں
 تھے جو سرفیہ کمانے تھیون دا پتا بیریں کوں بہوں دیر بعد لگے تے اوں ویلھے بیریں دے
 وں وچ کمانے تھیون دے علاوہ کجھ نہ ہا پچا دھ تے تر تر ڈھدیں آخر بیریں دی
 سر نہاں وانگ اپنی مکدی چھاں نال مک گیاں۔ تے جھوک ہک منظر دی قید وچ آگئی
 ہک منظر دی قید کجھ تھیون نہ تھیون دے عذاب توں جان چھڑاڈیندی اے تھیون نہ تھیون
 ہون نہ ہون وٹن وٹن سب وقت دے عمل دا اظہار اے ہک منظر دی قید وچ وقت دا
 عمل رک ویندے کر یہ دے تر تجھے سال جھوک وقت توں انجھ تھی گئی تے اے گالھ
 انویں راز رہ گئی۔ جو سرفیہ دے کمانے تھیون دی خبر بیریں کوں دیر نال کیوں ملی۔

جھوک دی حد توں باہر وقت کتھائیں بہوں تیزی نال تے کتھائیں بہوں
 ہولیں گزردا رہیا۔ کئی ساوٹ آئے کئی چتر گھلے گئیں دی خبر نہ آئی خبر کجھ تھیون نہ تھیون
 دی ہوندی اے۔ صرف ہونٹ یا محض نہ ہونٹ خبر نہیں بن سکدا اجتھاں وقت بہوں تیزی
 نال گزردا پیا ہا اتھاں کر یہ دے تر تجھے سال داقصہ سنن سناوٹ والا کوئی نہ رہیا۔ اجتھاں
 وقت بہوں ہولیں گزردا پیا ہا اتھاں روز کوئی منظر ہک منظر دی قید وچ آ ویندا ہا
 ۔۔۔۔۔ ہک ڈنہہ پچا دھو کال کوٹ اٹھیا۔ ہک پل وچ چدھاروں اندھا راتھی گیا۔
 اٹھ پہر واچھڑ وسدی رہی۔ کجھ دل اکھ بھالی تاں ہک منظر دی قید وچ سستے ہوئے

سارے منظر جاگ پئے۔ بیریں نسرٹ لگ پیاں سر۔ نہاں تیں پھل آگئے مگر کوئی پکھی
کہیں وٹ تے نہ آیا نہ کہیں پونہل تے چڑیاں دا آٹھٹا بٹیا۔ نہ پورتے طوطے آئے او
شیت تہجہ دی ول اکھ بھالٹ نہیں ڈیکھ سکے۔ اوہک منظر دی قید وچ سُم گئے ہن پکھی دے
ناں آوٹ نال سارے وٹ کلھے تھی گئے انہاں دے سنیے نیوٹ والا کوئی نہ رہیا
اندھارے راتیں وچ جڈاں میاں ویلے والی جھنگی وچ ڈیوے ہلدے ہن۔ ہک بزرگ
چال اے اکھیں ڈٹھا قصہ ضرور سنویندی ہئی کئی نسلیں دی حیرت اوندی اکھیں وچ دس چکی
ہئی ایہا حیرت اوں بزرگ چال دی حیاتی ہئی ہک رات جھنگی وچ قصہ رک گئے تے
ساری رات رواٹ دی کوآندی رہی فجر کوں اوندے ہاں تے ہک کالا لیکاپریں تائیں
نظر داہا۔

ابنار مل

اشوالال

ہل وٹ چوکی نال نال باؤردیاں نہاں چوکیاں اچ مرکزی حیثیت رکھیندی
اے۔ منجھوٹ توں رینال، رکن پورتیں روہی دا اے حصہ اچے اچے ٹہیاں نال لیٹے
ڈہراں اگوں۔ ہرٹاں دی محدود چراگاہ آٹ بچی اے۔

جیویں جیویں روہی تو بارش رسدی ویندی اے اونویں اونویں اے نمائے وی
گھدے ویندن، راتیں ڈہراں وچ لاہندیاں انہاں دیاں چوکر یاں اونویں نہیں رہ
گیان ترسھ چالسی ورہے پہلوں گالھ اینویں نہی۔ جیویں لوک ڈسیندے کل تیں چک در
چک دسوں دے نیڑے نیڑے اے کڑکاں چرٹن آٹ نکلدے ہن۔

”اوں تاروے پاروں تاں اچاں محفوظ اے“

”اوکھاندے جو نہیں“

”ہرٹن شودا کھڑدا پئے“

چاکھیں چاکھیں وچ فیضی میاں اپنے وائٹ لینڈ کروزر کیمپر کوں ہل وٹ چوکی دے گیٹ
اگوں آٹ روکیا جیندے وچ اجنبی توں علاوہ اوچ ہن۔

”آؤ..... ذرا روہی دا غلے دا میج کنفرم کرائی چلوں“

میاں جی گڈی دا دروازہ کھلیندی آکھیا۔

”میڈا خیال اے، کرنل صاحب وائٹس کرواڈتی ہوسی..... پرڈیزرٹ رینجرز دا

انچارج ڈی ایس پی رانا کمال انتہائی ابنار مل بندہ اے، اپنی بے ربط گفتگو وچ اُبھے

دالماتے لے دا ابھار لائی راہندے۔ تساں سارے اوکوں مل کے خوش تھیو۔“

”He is really a Euphoric“ ہک تاں ہرٹن ہوں گھٹ گئے۔ ڈو جھا

اس خطی شکار دی جس پھنڈا ٲتی اے۔ بیاتاں پیاد اکلڈ لاف د اکلڈ دی بیگ صاحب اس کنوں ٲردے۔ پچھلے ٲنہاں خود ایندے آفسراں کوں ہدہ پلہا کس... اتاں تیں فون کھرن تاں کتھائیں ونج چند چھٹی اے..... اے ٲالھیں کریندے اوچوکی دے پتے کمریاں دوڑ پئے.. فیضی میاں بلاشبہ بہوں چنگے ڈرائیو کریندن تے بہوں ساریاں ڈیزرٹ ریلیاں دے دزوی ہن۔ وٲے وٲے موٹے ٹائراں نال اس کروڑرتے انہاں آج ٲنہیں ٲراور توں بجنوٹ تائیں ڈرائیونگ دالمبا مز اگھد ایہی ہک سوٲاہ ویہدی سپیڈ نال جیویں آکھو کیمپر لہیاں تے تر داویندا ہووے۔ چٹے چٹے بدلاں نال دور دور تیں روہی جیویں اس کروڑرتے چودھار ٲراپدی آندی ہی..... بے انتہا!

”ویکم سر....“ لال بجری دے اس قالین دے آخراج جیہڑا ٲٹے چوٹے نال لکھیا ہویا ہا، ڈی ایس پی کمال انہاں داسوا گت کیتا۔

ہا ہندیس سیت ای ڈی ایس پی کمال جیویں اول عینک آلے مر جیوڑے کوں تک گھد اجیند اتاں انہاں ساریاں اچوں کوئی وی نہی جاٹدا۔ ٲراو انہاں دے نال نال اینویں را نہدا ہا جیویں انہاں دا ہمزاد ہووے ول آپ ای کھل کے آکھن ٲلکھا، تسی مینوں اجنبی لگدے او بغیر کہیں تعارف دے تھوڑی دیر بادولا الاٹا۔

”بولدے وی گھٹ او“

”نہیں صاحب اے مرد اکفن پاڑ کے لیندے۔“

بیگ صاحب مذاق کیتا تاں ٲورا کرہ جیویں کھل نال بھرتج گیا او سارے بہوں ٲنہاں بادہک ٲو جھے دا ٲر د وڑو کرٹ کیتے کھلے ہاکن۔ اٲچی اٲچی اس بے مہابا کھل پچھوں شاید اوں کوئی بد نظمی محسوس کیتی یا کھل را ہندیں را ہندیں اتی کھل دا عادی نہی رہیا۔ یک لخت ڈی ایس پی رانا کمال دی آواز اینویں ابھری جیویں گھٹی وچدی اے۔

”سن تری....ری....ری“

اندے نال ای او سارے دے سارے یک دم چپ تھے گئے جیویں شکرا ٲھر گیا

”ایس سر“

ہک سپاسی اندروڑ کے سلیوٹ ماریا۔

”ٲائے لاؤ“ مختصر اردو وچ او تھوڑا نمھا تھی الایا او کوں آپ ای اٲنے وچوں کتھائیں اے احساس تھی گیا ہا جو شاید اوں کوئی بد تمیزی کیتی اے۔

”نہیں....نہیں“ تسی ہمدے رہو....ہمدے رہو“

”اقتے ناں نہیں ہوند اہس حکم ہوندے، ڈسپلن ہوندے“

”میں پہلے اور تھروچ ساں، اتھوں دے لوک وی بڑے نمائے ہن، بلکل انہاں

ٲولستانیاں طرھاں“

رانا کمال رلی ملی سرائیکی پنجابی وچ بنائ کہیں ٲچک دے اٲٹی ٲالھ جاری رکھی، تھوڑی دیر ٲٹتھیا تاں فیضی میاں وچوں ٲچھ گھدا۔

کمال صاحب، وائرلیس مل گئی سی کرنل صاحب دی“

”آہو....“ اوں رجسٹرا بھلیندیں بے دلی نال ولدا ٲٹا جیویں او کوں اے مداخلت

بری لگی ہووے وقت اٲنے مونہہ سرالا وٹ ٲٹے گیا اے روہی وی تہاڑی اے۔“

”اے ہرن وی تہاڑی اولاد نے میاں جی!“

”کرنل صاحب بھلے کی آکھیا ہو سی.... بڈھا کھوسٹ ریٹائری نہیں ہوند اے ٲالھ اوں

اتنے اعتماد نال کیتی جیویں کرنل صاحب اوں د اقریبی دوست رہیا ہووے پچھلے دورے

تے آئے سن میں انہاں نوں اپنے ہتھ نال آلودے چپس تل کے کھوائے ٲرخوش نہیں سن

ہوئے،

”چپس کھا کے مٹی کہیں خوش تھیو ناہا،

بیگ صاحب ہو لے جنہیں زبان چولی، پر او بے خطر الیند ار یہاؤ اکلند لائف دی لائف
دشمن دعوت ابے تیکر انہاں نوں نہیں سی بھلی میاں جی تسی وی تاں اتھے سی..... بار بار
کرئل صاحب اوس دعوت دا ذکر کر دے رہے سوطر حاں دے پکوان، ہرن، نیل گاں،
تلور، تیتڑ، بھٹیڑ سمجھو ساری روہی ذبح ہوئی پئی سی“

”اے شاعری دی گل نہیں متاں سمجھو، شادی سی اتھے بجنوٹ“ تے نال ای اوکل پیا
”تسی وی تاں شادی تے آئے او..... ہے ناں میاں جی“

”میاں جی توں علاوہ تسی ساریاں نال میری پہلی ملاقات اے پر اس ڈبل کر اس نوں میں
چنگی طرحاں جانداں“ اشارے نال، اندھاری چند وچ او، ڈرو خان آ لے پاسے
مخاطب تھیا، جیہڑا کافی دیر توں لکڑ دی کوشش اچ بتلا بیٹھا ہاتے جیکوں میاں صاحب
ڈراور توں بجنوٹ آندیں کھیر سر، دے ٹوہے تو کروڑ روچ نال پلہا گھدا ہاتے اے
روہی دا چپہ چپہ چاندا ہاناں دا تاں نہیں پتہ پر سارے ایکوں سارا رستہ ”ڈرو خان“
اہدے رہے جھٹ جب کے ڈی ایس پی ولا اپریا اُدھے ہرن روہی دے اس مردود مار
مکائے نیں، اجنبی سمیت ساریاں اوکوں ہک دفعہ ولا غور نال ڈٹھا۔ جتنی دیر میاں
صاحب کھیر سر آ لے ٹوہے تے رکے رہے او مسلسل روہیلیاں نال الیند ار یہا
با۔۔۔۔۔ ”ٹاڑتاں ڈیکھو ایندے“ اپنیاں ٹولھیاں ہانہیں کھول کے جیویں اوں ٹاڑاں
کوں تھپامار کے ہوں۔۔۔۔۔ ہوں کیتی۔ پورا جہاز اے نہیں نہیں اسمان توں لتھا چٹا تھ اے
کوئی۔۔۔۔۔ بس اے بادشاہواں کول ہونڈن۔ جیون شالا ساڈے بادشاہ۔۔۔۔۔ تاں فیضی
میاں اوکوں انگل دے اشارے نال چپ کراڈتا ہا۔

”لوں روہی دا پتہ نہیں سی لگنا چاہیدا“ فیضی میاں گلہ بدلن کیجے اجنبی نال ہمکلام تھے۔
”مال صاحب چنگے شاعری نے تاں وی سٹے شاعری کریندے او“ ایندے نال ای او
شاعری آ لے پاسے رڑھ پیا، پتہ نہیں کتھوں کتھوں ٹوٹیاں پرزیاں اچوں اوں اپنی ہک نظم
کدھ شائی۔

”اے پتہ نہیں مینوں اک ماہیا اے جاں نظم اے نکلے ہک ولوں تسی سمجھدے او تاں ہک کی
ہوندے؟“

”جی ہا..... جی ہا..... ہک“ سارے کھن کھڑا کر کے یک زبان تھی الاٹے، جیویں
جان پئے چھڑاؤں چاہندے ہوں ”اُس مینوں اک پتر لکھیا ہے، نیرے بچے بھی مینوں
لکھدے رہندے نیں،“ ول سو جاہیں تے ہتھ مار کے اپنے کھیسے وچوں،
اوں گھے گھے شیشیاں والی ہک عینک، جیندے فریم دا عبوی رنگ کالا ہوندے پر اے
براؤن ہانک تے چڑھائی اتے رک رک کے پڑھن لگ پیا

”بابو“

ای نکھرن لگے آں

سانوں ساڈا امتھا چم کے

دیا کڑا گے پتہ نہیں کجھ ہو روی سی۔

انہاں ڈونگھیاں لائناں پچھوں نظم دا اصل تاثر ایہو ہا باقی دے وزن اوزان توں بے
نیاز اوں پیادوی کجھ نظماں سنایاں تے نال ای عینک دے شیشے اتوں ڈیکھ کے آکھیں
”کرئل صاحب وی سنی سی“

”بس کے اہدے سن بڈھے آ..... توں ابے ریٹاڑ کیوں نہیں ہوندا،

میں وی بس کے جواب دتا“

"I am here to save my dear deers"

اوں اپنے، انگریزی دے ایں مکمل جملے وچ "ڈیر" دے استعمال تے دا مطلب نظر اں نال اجنبی دوڑ ٹھاوت اپنی کمزور کھاڈی اپنی کسی پتلی چھاتی نال لاکے ڈاڑھی تے ہتھ پھیر کے آکھسیں

"I Know English"

انہاں پکھیاں پرندیاں نوں ہرناں نوں ودھنا چاہیندے اے ساڈے توں دور جا رہے نے جتھوں ول کسے پچھاں نہیں پرتا، او مسلسل اپنی بظاہر بے ربطی وچ جھڑی وچوں وچوں کھنائیں انتہائی گہرے ربط اچ ہیوت ہرناں آ لے پاسے ٹھل پیا اجنبی اوندے کمرے وچ لگے فوٹو ڈھار ہا۔ ہک فریم وچ کیا ڈھدے جو ہک پاڑھا لے جیکوں موٹے تازے کتے ای کتے ہن بھنجوڑی پٹن تاں پہلی دفعہ بلا کہیں جھک دے اور انا مکالم نال مخاطب تھیا

"تساں فوج اچ کیوں آگئے او؟"
"گڈ کوئچن"

"جوانی اچ میرا تاء وی بالکل تیرے وانگوں سی اوں خوش تھی کے اجنبی کوں اپنیاں اکھیں وچ بھر کے ڈٹھا میوٹے موٹے چٹیاں آنیاں نال سرے بھریاں اکھیں، جیویں کوئی ہرنی بھل کے اوندے مکھ تے چھوڑ گئی ہووے۔"

"میں کنڈیاں نال پیار کرداں،" اجنبی دے سوال اگوں بظاہر ایں بے تکے جواب تے سارے کھل پئے۔

"مینوں لگدے جیویں اتھے میں ہرناں نوں بچاؤن آیا ہوواں"
"میں اک فوجی آں پر میرا کوئی دشمن نہیں"

وائے اوس دے جیڑا ہرناں نوں ماردا اے

"کیوں میاں جی؟"

"والٹی..... واقعی،" نوڈاؤٹ

اں سارے کو اہیں ایں بورما حول دے باہروں آون پئے چاہندے ہن پراو چپ نہ تھیا

اللہ ارہما۔۔۔۔۔ اللہ ارہما،۔۔۔۔۔

"میرا میٹرک دا استاد کہند اسی کمالے آتوں تقریر اچھی کر لیندیں"

"میں کوئی ملاں تاں نہیں"

ہک داری وت اوں اجنبی کوں ڈیکھ کے دھرایا

"تسی مینوں ہو ر لگدے او"

اجنبی اوندے نال الاونڈا اُر کیتا پر یگ اوکوں ارک مار کے روکیا جواتھاں چپ ای بھلی

اے تے نال ای ہو لے جیہاں گر کیا

"بھین پاڑا آ..... ایندی تاں شکل وی تپڈے نال حیران کن حد تاں ملدی ہے....."

صرف ڈاڑھی دا فرق لگدے

"اچھا سائیں اجازت گھنسوں میاں جی اٹھے تاں نال ای سارے اٹھی پئے

"مینوں پتا اے..... تسی بجنوٹ شادی تے آئے او"

"اتھے گاؤن والے وی ہوں۔ مینوں گاؤن بہت چنگا لگدے۔"

"شراب اک دفعہ میں وی پیتی سی"

جیویں وچوگر اوکوں اے یقین ہووے جو اے سارے وی پیندے ہو ہن

"باپو..... آپ کڈھدا اسی"

"بے بنوں ماردا اسی مینوں یاد ہے پر ماس نہیں سی کھاندا، میں وی نہیں کھاندا حالانکہ

پردادے توں اسی مسلمان آں میرے باپ دانان کبیری“

”بھگت کبیر نہیں“ اوکھل پیا جیویں بھگتی بارے وی اوکوں ڈھگ ساری سدھ ہووے ایں دوران کھڑیں کھڑیں وی اوں ڈھیر سارا لاگھد اسوائے اجنبی دے ہاں تقریباً سارے ٹڈھال ہن جو ڈاڈھا میج کفرم کر اوٹ آئے ہاسے وت اوٹ دیں آکھن لکھیا

”روہی دی چپ مینوں بڑی چنگی لگدی اے“

”صبح میرے کولھ چاء پی کے جاناں“

”اچھا فیر۔ آؤ میاں جی“

”مینوں پک اے“

”اسلحہ تاں اس سوہنے لینڈ کروزر وچ ہونا نہیں“ جیویں کروزر دے گرد چکر لہندیں اے آخری گالھ اوں کہیں بے اعتباری وچ آکھی ہووے ”کنناں سڑوک اے“ ”4000cc“

”فیضی میاں تقریباً خاموش ولد اڈتا او اپنے ڈنڈ لکیندیں کھلیا جیویں بھ جائنڈا ہووے تے نال ای اپنے جہیں سکڑے اجنبی دے مونڈھے تے ہتھ رکھ کے آکھس ”توں رانا ایں؟“

جواب دے انتظار بغیر ویٹا سٹیا اے اسلوک خاص اجنبی کہیتے ہا

”رانا جی ہم تو گووند کے گن گاسوں“

”میرا“ وی اتھوں دی سی“

اے گالھ اوں اتنے یقین نال کہیتی جیویں ”میرا بانی“ خاص بجنوٹ دی راہوں اگی

ہو دے -

اں جگہ دے ہرن میری امان وچ نیں یا میں انہاں دی امان وچ آں مینوں نہیں پتہ پر

”روہی میاں جی تہاڈی اے، اے ہرن وی تہاڈی اولاد نیں“

”اے گل فیر آکھدتی اے چلو کوئی گل نہیں“ اوں انتہائی کلمی کلمی مونجھ نال ہتھ ہلایا تے

بارے چوکی دے باہروں نکلدیں ای کھل کنوں پڈ گئے

”توباں.....توباں“

”ایا شئے ہے..... اے ڈی ایس پی کمال“ روہی دی شام برباد کرڈتی اے ”اللہ گالس“

چوکی توں اٹھ ڈاھ میل دور کروزر دیاں ہیڈ لائٹاں آن تھیاں تاں

”اہل کراس“ اکھ جھمکن ڈی دیراچ باندرواٹگوں کپیر دی چھت تے ہا، وڈے روشی دے

دارے نال جینڈا کنٹرول ہن ”ڈبل کراس“ دے ہتھ ہئی کروزر اگھاں روانہ تھئی تاں

روڈ پر لوڈ کریندے ہوئیں ”عدو میاں“، جیہڑے ولایتی جین دی تنگ پتلون پاء

مونڈے انگریزی ہیٹ دے نال سفر دے دوران چپ چاپ میاں صاحب دے نال اگلی

پیٹ تے بیٹھے ریہے ہن،

ہالون دی بیلٹ نال لڑکی سٹیل دی چھوٹی کھاڑی..... جینڈے دستے تے Made in

U.S.A لکھیا ہو یا انہاں دے خاص شکاری ذوق دی نشان دہی پئی کریندی ہئی،

فیضی میاں توں پچھن لگے ”کتنے مارٹن؟“

”اس ہک ادھ“

فردے دوران اچا اچاراک سٹن توں علاوہ اے انہاں دی کل گفتگو ہئی۔

”او وی نر“ میاں صاحب سمیت سارے جیویں اے گالھ اجنبی کوں پے سنویندے

”دون تاساں تا آکھیا ہا، شادی تے پے ویندے ہئیں“ اجنبی تھوڑا بکھا لانا تاں

”میاں جی اوکوں ترسلی ڈتی“ Yes my dear، آے تاں شادی تے ودے ہئیں پر

Hunting دی اپنی ہک تھل اے جانی..... "مادی بالکل نے مریندے" بھانویں جو اجنبی مطمئن نہ تھیاوت وی ساہ جھٹ کے وسمیا وسمیا پیشا رہیا تے اپنڑے دل وچ مسلسل ایہو اہد ا رہیا

"اللہ کر لسی نظر نہ آسن..... اللہ کر لسی نظر نہ آسن"

لائٹ دے فلڈ توں گھبرا کے اجنبی تھک نگلیندیں ولا ترسلا کیتا "مادی کون نہ مرا ہے یار اے گلہ تقریباً اوں روندیں آکھی "روندا بیٹھیں" شیرمیاں اوندی حالت ڈیکھ کے پچھیا

"کھٹائیں اے ڈی ایس پی رانا کمال تیڈا سکا تاں نہیں --- ہیں دوائے"

"بزرگاں وچوں ہے سہی کوئی رشتہ"

اجنبی سادگی نال جواب ڈتا

"کو جنم جو تھیا او پرے ہووٹا"

حالیں اے گلہ اوندے مونہوں نہی نکھتی جو ہک وڈے ٹے توں تر دا ہو یا لینڈ کروزر پٹھ ڈھروچ لٹھا۔ اوند اہاں دُر سک تھیا۔

"اللہ ماف کرے" اوندے مونہوں نکھتا

"چپ..... چپ..... چپ اوئے" ساریاں جیویں شوکدے ہوئیں اوندے منہ تے ہتھ چا ڈتا مادی تاں بھج پئی نہ اٹھائیں گردن چا کے کہ میں کھڑیں تکیا جواتی روشنی کتھوں آگئی اے آپ اللہ سائیں نور ہی نور مادی دوروں اوکوں تھوڑا رُک کے سڈیا حالیں اوں بھجی دا اُر کیتا ہی ہا جو فائر تھیا اوٹھک زمین تے پھر کٹ پئے گیا "مبارکاں..... مبارکاں..... مبارکاں....."

سارے زور زور دیاں چھو کراں کرن پئے گئے اے خوشی ہی یا غمی اوکوں نہی پتا جو اوندیاں

اں وی اوندے دل وانگوں کنبدیاں پنن..... کوئی پکھی اوندے سر دے اتوں چا کیتم "چا کیتم" گریندیں ہوئیں لنگھیں ہرن وانگوں اوندے سنگھ وچوں کوئی آہ نلکھی اے جیڑھی روہی اتوں تر دی تھرا توں چکراندی سمندر تائیں اوندے اندری اندر ویندی لاہندی اے..... ڈو جھے لمحے ای اوڈی ایس پی کمال وانگوں اپنے قبیلے دے باہروں ہا۔

بھنی خوشی اتے تھل نال اوں "ڈبل کراس" کیپر دی چھت توں لہہ کے ہرن کٹھیا اوندے راہیں حیرانی دبا عث ہا..... کوئی ڈرو بندہ وی ایویں تھی سگدے؟

اس سارے منظر پچھوں اوکوں ایویں لکپیا جیویں پھر کدے ہوئے ہرن دیاں ڈواکھیں کمال دیاں اکھیں وچوں تھیندیاں اوندے متھے نال کٹھائیں چنبرگیان ہوون انہاں اگلی ڈار وچوں وی ہک ہرن ماریا۔ پہلے تاں "سو آ لے ڈھر" اچ عدد میاں انہاں ہرناں کوں بھجوا بھجوا کے مزے گھدے اتے انت آخر لا روٹ ماریا گیا۔ ایندے تاں حالیں ہرگھ دی نویں نویں پئے نکلدن "شیرمیاں تھوڑے پشیمان تھئے۔

"مادی تاں نائیں..... مادی تاں نائیں" تھتھ وچ وڈے پھل آلی چھری نال ڈرو خان جیویں اجنبی کوں چڑھاوون کیتے اچا اچا نروار کریندیں بھجیا۔ "اللہ اکبر۔۔۔ اللہ اکبر۔۔۔"

اجنبی کوں اینویں چا پیا جیویں ابھر دے پورے چندر پچھوں اوہا کوئی اڈیل پئی ابھردی اے انویں دی انویں اندھارے جنگلاں وچوں انہاں ترے ہزار..... چار ہزار سال پرانے سر بلند ٹھیاں پروں آوازاں پیاں آندیں

"ڈاڑا کا، ڈاڑا کا، ڈاڑا کا، ڈاڑا کا"

اسان تیں کوئی گج ہے، جیندے چوگر داوندے وڈے کے 'گھوڑے پئے سنجھیدن، نیزے بھالے، ہو کراں چھو کراں..... نچدے فیدے انہاں جانگلیاں نال جنگ دادول اوندے پیراں وچوں، دل وچوں تھیند ساں گان دیاں انیاں تے کھڑا نچدے، انہاں

اساں مہانے ڈھیر ”وودکا“ چڑھا کے وسدے ہیں کیا پتہ ایں سمندر تے کہیں دامقد رکھا ہووے؟ بہر حال اگوں سنو۔

اساں ہک ڈو جھے دیاں نانواں دے کٹے پنے چنیدے ہاے ساڈے اپوں باقی پاوی جیہڑے اتوں کھڑے ڈہدے ہن، جھٹل ہن سواڈو دے جہاں دا ایں نایاب نظارے کیلے ناں نکلتا ہا۔ ایں خاص رات کیلے ہنی مون کیبن روشن ہا۔ پر ایندی دیوار اچ صرف ڈو کچے ہن ہک تاں میں کیتا ہاتھی کلتری نال پہلے تھوڑا چھوکا کر کے اتے ڈو جھاکھا چاقو نال میڈے ہک گتگی بنایا ہا۔ ساکوں ایں کم تے ہفتہ کھن لگ گیا۔

”ہک کھپائیڈا اے تے ڈو جھائیڈے پیو دا۔“

میڈا اکہڑا پیو ہک ہڈا مہانائے تے جیند اچہرہ ردھے ہوئے سیب دانگوں اے میڈے نال آیا تے اُن پچھوں میگوں گھٹھا مار لیں۔ ”اچ دے خوش قسمت اساں ہسے میڈا پتر“

”سندا پیں“

کے وقت خوش بختی دی فال اساں ڈو نہیں دے ناں نکلتھی اے۔ ایندے وچ کوئی رمز اے؟“ اوں بے مزاتھی کے وقت پچھیا۔ حالیں یارھاں وچے ہن۔

میں عرشے تے وچ کے اپنا پائپ بکھایا تے سوٹ چھک کے سمندر ڈیکھن لگ پیم۔ اندھا رہا پ۔ اے اندازہ لایا وچ سگدے جو میڈیاں اکھیں میڈے دل دیاں گواہ ہن۔ میں رات وی کالی چادر تے اوتھویراں کھڑا لکیندا ہم۔ اوسبھ منظر کھڑا ہدا ہم جیہڑا میڈی اچاں جوان پر برباد حیاتی اچوں غائب ہا۔

مقررہ وقت پچھوں ادھی رات ویلے میں سیلون آ لے پاسے نال ٹریا تے دروازے اچوں جھات ماریم گھوٹ دے وال جیہڑا جوان پادری ہا، سوہنے سنہرے ہن۔ میزا اگوں بیٹھا ہا۔ اوندے ہتھاں اچ مقدس انجیل ہئی او ہک لمبی سکی پتلی انگریز

ہیت کوں کجھ سمجھیندا بیٹھا ہا۔ کنوار جیہڑی پہوں سوہنی ہئی تے شکلوں جوان لگدی ہئی اپنے پنے دے نال بیٹھی ہئی ہلکیاں نیلیاں اکھیں نال اوں کوں تکیندی۔ ہک لمبا تے موٹا تارہ اڈھ کھڑا انگریز جیہڑا ہا اوں ڈھلے سن دی انگریز دا اپنے ہا جلیوں پادری مکے بیٹھا سمجھیندا ہا۔ سیلون اچ اتے اتے قدم کھڑا بھریندا ہا۔ او بنکارہا تے رتا کوڑا ہا مونہہ ہس۔

پادریاں کوں گھنٹیاں گالھیں کرن دی عادت ہندی اے۔ میگوں لگیا۔ او دمی توں پہلے فارغ نہیں تھیندا۔ ہک وچے پیو میڈا میڈے کول آیا تے میگوں چولے توں پ کے آکھن لگیا

”ایہ وقت اے او چلے گین“

اکھ تھمکن دی دیر اچ میں تلے لہہ کے مطلوبہ کندھ نال وچ لگیا۔ ایں کندھ اتے جہاز دے ڈو جھے پاسے درمیان خالی جاہ ہئی۔ جتھاں دھوں دی کلو اہن اتے پانی توں علاوہ چوہے وی جھم ہن۔ ایندے نال ای میں اپنے ہڈے پیو دے قدماں دی آواز سنی۔ مٹی دے تیل دے کنستراتے میٹ توں اوند اپیر تھڑکیا تاں اوندے مونہہ اچوں مندہ نکلتا۔ میں دیوار اچ کچے دا اندازہ لا کے اوچو کوڑو نا کاٹھی دا ہا ہر کڈھ ڈتا جیہڑا آری نال کپیا ہم۔ میں پتلی شفاف ململ کھڑا ہدا ہم جیندے وچوں ہلکی غلابی روشنی پئی چھندی ہئی۔ روشنی دے کٹے میڈے ہلدے ہوئے چہرے دامن ہا نوئی اتے بھینی بھینی خوشبو پیا رگھدا۔ بلاشبہ اے خوشبو امیر وی عروسی جملے دی ہئی کمرے وچ ڈیکھن کیلے ڈو انگلیں نال ململ دا اے پردہ ہٹاؤں ضروری ہا جیہڑا میں فوراً ہٹایا کیا ڈھدا جو کانسٹی رنگ دی ویلوٹ اتے لیس جیہڑی غلابی روشنی اچ دھانتی ہوئی ہئی سامنےھے۔ بیڈ میڈے چہرے توں ڈاھ فٹ دور ہا۔

”میکوں اپڑیں جاہ تے آنوٹ ڈے“ ابے اکھیا تے بے صبری نال میکوں ہک پاسے کر ڈتس۔ اتھوں ٹھیک نظر دے میں کوئی جواب نہ ڈتا۔ تیڈی دید میں کنوں چنگی اے تیڈے کیتے کوئی مسئلہ نہیں بھانویں دوروں ڈیکھ بھانویں نالوں۔

”چپ کر“ میں اکھیا۔ کتھائیں سٹن نہ گھنسن کنوار ہک پاسے تے اپنے نکلے پیر لڑکا کے ٹیٹھی بلیندی ہئی۔ پشم دیاں مسیاں پاتی۔ دید فرش تے ہاوس جتھاں اوندا جوان پادری پئے بیٹھا ہا۔ تے اوں کوں کجھ سمجھیندا بیٹھا ہا جیندا میکوں پتہ نہ چل سکیا۔ سیئر دی آواز اج اے سنن ناممکن ہا۔ او جڈے نال بھرتج کے بیٹھا الیندا ہا۔ اشاریاں نال اکھیں دے وچ چمک ہاوس۔ کنوار سنیا تے انکار اچ سر ہلایا۔

”شیطان“ میڈا پیو بڑ گیا۔

”میکوں چو ہے چک مار گھدے۔“

میں اپڑیں چھاتی گھٹ کے کندھ نال لا گھدی کتھائیں میڈا دل پھڑک کے باہروں نہ آپو دے۔ سرمیڈا ابلدا کھڑا ہا۔

گھوٹ کنوار کافی دیر تیں الیندے رہے۔ آخر او گوڈیاں دے بھر اپنیاں با نہیں کھول کے کنوارا گوں بنتاں کرن لگ پیا۔ کنوارا انکار اچ سر ہلایا تاں اوں اوندے پیر پکڑ گھدے۔

کیبن ٹپ کے اوندے چہرے دے تاثرات تے با نہیں دی حرکت توں لگدا ہا جو اوں کوں دھمکیندا کھڑے۔ جوان زال اوندی اٹھی تے ہولیس ہولیس اوں کندھ نال آ بگئی جتھاں میں کھڑا ہم۔ اوسوراخ دے اگوں آ کے بے حس و حرکت سوچ اچ گم تھی کھڑی۔ میں اکھیں اکھیں اچ اوندے مکھ دی چس چاؤن لگ پیا۔ میکوں ایس ویں لکیا جیویں او تکلیف اچ ہووے۔ اپنے آپ نال لڑدی نہ چاؤدے ہوئیں جو اوں کیا کرنے

اوندے چہرے مہرے توں کاوڑ ظاہر ہئی جیندی میکوں سمجھ نہی پئی آندی۔

اساں تقریباً پنج منٹ آ منٹے سا منٹے ریہو سے وت اوہولیس ہولیس ٹر پئی تے کیبن دی ادھ اچ کجھ دیر کھڑ تھی۔ تے پادری اگوں اقرار اچ سر ہلا کے جیویں اوندی کالھ من گھدی ہووے۔ بلاشبہ پادری خوشی کنوں کھڑ گیا تے اوندا ہتھ چم کے باہر چلا گیا۔

ترے منٹ اچ دروازہ کھلیا تے پادری اوں لے موئے انگریز نال اندر داخل تھیا۔ جیندا اتوں ذکر تھی چکے۔ انگریز بیڈ دے نال وچ کے اوں سوٹھی تریمت توں سوال کیتا۔ پیلی فک تھی اوں کوں بغیر ڈٹھیں اوں اُمنّا کیتی۔ بینک آلے آپڑیں جیب اچوں نوٹاں دی گڈھی کڈھی تے پادری کوں ڈے ڈتی۔ اوں گڈھی ڈٹھی نوٹ گنئیے تے تھوڑا نوڑ کے باہر چلیا گیا۔ تاں ہڈھے انگریز دروازہ اندروں مار گھدا میں دیوار توں ایویں پچھاں ہٹیا جیویں میکوں کہیں ڈنگ مار ڈتا ہووے۔ میں ڈر گیا ہم۔ میکوں اینویں لکیا جیویں ہوا جہاز کوں پھالا پھالا کر ڈیسی تے اساں پاتال اچ ویندے لاہندے ہووے۔ میڈے شرابی ہڈھے پیو میکوں پانہہ توں پینا تے اکھس ”آ جلوں“ تیکوں نہیں ڈیکھنا چاہیندا۔ توں حالیں پال ایں۔ اوں کن نشے دی وجہ توں کھڑا نہی تھیا ویندا پیا۔ میں اوں کوں چکر دار پوڑی جیہڑھی سدھی اتاں ہئی اتے گھن گیا۔ جتھاں دور تیں خزاں دامینہہ کھڑا وسدا ہا۔

بدروح

موپساں

عامر شہانی

ہاری مرٹ منجی دے پواندوں ڈاکٹر دو مونہہ کیتی کھڑاھا۔ منجی تے بیانوے سال دی پڈھڑ، انہاں کوں ترتر پئی تکیدی ہئی اتے انہاں دیاں گالہیں وی پئی سندی ہئی۔ اندروں جیویں اوکوں پتہ ہووے جو اندے ڈنہہ پورے تھی چکین۔

پوہے اتے تاکی وچوں جیہڑاھے کھیلے ہوئے ہن، ہنالے دی پیش اندر بھورے، کچے فرش تے چٹک پئی بٹیدی ہئی۔ جیہڑا باوجود چوٹوں نسلاں دی غریبی دی داب دے، اچاں وی اُن پدھراھا۔ لوآ راج وٹھی کھیتاں دی ہسٹر توں علاوہ مکئی، بھوں اتے پتری دی بودے نال نال قہر ڈوپہراچ کاں دی اکھ نکدی ہئی۔ تڈے اچے اچے پئے چیکدے ہن۔ انہاں دیہات دے ایں منظر کوں اپنے تھکے سراں نال بھر ڈپتاھا، اوں کھڈاؤنے وانگوں جیہڑا ہال میلیاں توں گھن آندن۔

ڈاکٹر ڈنڈ چائی کھڑاھا ”ہونورے“ توں اپنی ماء کوں ایں حالت اچ کھاناہویں چھوڑ سگدا اے کہیں ویلے وی اللہ کوں دم ڈے سگدی اے۔ انوں ہاری اپنے اندیشے کھڑا لینداھا۔

”میں کنگ ڈھوئی اے۔۔۔ اے تاں مدتوں اینویں لیٹی آندی اے“

”موسم سائیں ٹھیک اے۔۔۔۔۔ کیوں اماں؟“

پڈھڑ اپنیاں اکھیں نال سر ہلا کے اجازت ڈرتی۔ حالیں وی کہیں نارمن (NORMAN) دے اپنے روائتی حرص نال متفق جو او کنگ سانجھ گھنے اتے اوکوں مرٹ کیتے کھلا چھوڑ ڈیوے۔ پر ڈاکٹر دی منگری پھر گئی تے او پیر مار کے چکیا ”توں وڈا

بہرام ایں۔۔۔ سندا پیں۔“

”ایویں نہ کر۔۔۔ سندا پیں توں“ ”جے تیں واقعی کنگ سانجھی اے تاں مکا ایکوں اتے ونج اماں رافے کول جو پیڈی ماء دی اتو والی آں کرے“

”اے میڈی تا کیداے۔۔۔۔۔ سندا پیں توں؟“

”جے نہ مینوتاں میں وی تیکوں کتے وانگوں مرٹ ڈیاں، جڈاں توں بیمار تھیں“

”سندا پیں توں؟“

ہاری جیہڑا اچا، پتلا اتے مٹھا بندہھا، تکلیف اچ کوئی فیصلہ نہی پیا کر سگدا۔ او ڈاکٹر دے سیک اتے مڈی خرچ کرٹ دے بھو اچ ونڈیا کھڑاھا۔ تے جھٹ کھن پچھوں حساب کر کے ہکلیا۔ ”مدر رافے تیار داری دا کتنا گھندی اے۔ ڈاکٹر چکیا میکوں کیا پتا؟ ایندا انصا ریں گالھ تے ہے جو توں کتنی دیر اوکوں رکھدیں۔ گھوگا ڈیوس تے بھانویں اپنا انتظام کر۔ میں ولآ آکھساں، مدر رافے کوں گھن آ گھنڈے اندر اندر سندا پیں توں؟ او آمادہ تھی گیا تے آکھیں ”اچھا اچھا، اوکوں گھن آنداں، توں کوڑ تچ نہ ڈاکٹر“

ڈاکٹر اے بڑکدا ہو یا ٹریا ”توں آپ بہتر جانڈیں میں کاوڑ اچ کہیں دالجا ظ نہیں کرینداں“

اوکھاتھیا تاں اپنی ماء دو مونہہ کر کے راضی بارضا تھی کے آکھیں۔

”میں مدر رافے کوں گھنٹ پیاوینداں۔“ ڈاکٹر آکھیں ”توں پریشان نہ تھیویں ہنیں دل آنداں“ تے اووی کمرے وچوں چلا گیا۔

پڈھڑی اماں رافے دھوہٹن ہئی۔ تمام موٹے اتے مردے ہویاں دی ایویں بھونوانی ہئی نہ صرف اپنی وتی بھلکھ نال نال دیاں وستاں وچ او ایہو کم کریندی ہئی

مردیاں دے کفن سیون پچھوں اوگرٹ لگے ہاء جیندیاں دے لینن دے کپڑے استری کرٹ۔ سال دے چھیکوی سب دے ودھدراں وانگوں اوندے ودھدراں بد مزاج، سڑول، شوم ہتھ سگوڑ۔ اتے اینویں کہی تھی راہندی ہی۔ جیویں لینن استری کریندیں کریندیں اوندی کنڈریل ترٹ چکی ہووے اوندے بارے شاید اے وی آکھیا ویندا ہا جو موت دے بارے اوندا جذبہ پہوں رکھا اتے بیمار اے ایندی وجہ اوندی ہر نظر حاں دی بیماریاں اتے موت نال آونج ہی۔ اتے ہک منٹ اچ اوکھانی دیاں سب تفصیلات ڈس سگدی ہی جیہڑیاں ہو جیہاں ہوندیاں ہن۔ اوں شکاری وانگوں جیہڑا اپنی بندوق نال بہادری دے کئی واقعات جوڑی راہندے۔

جڈاں ”ہونورے بان تمس“ اوندے گھر پچیا تاں اووتی دیاں چھوہریں دے کپڑے رنگن کیے نیل پئی تیار کریندی ہی۔

اوں آکھیا۔۔۔ ہیلو۔۔۔ اماں رافے ٹھیک تاں ہوئیں نہ توں؟
اوں مڑ کے ڈٹھا، اٹھا بلکل ٹھیک آں توں کیویں ہئیں؟ ”میں تاں ٹھیک ہاں پر اماں ٹھیک نہیں؟“

”ماء تیڈی؟“

”ہا۔۔۔ اماں“

”کیا تھئے اوکوں؟“

”بس ہن اوتھاں مندھاوٹن آلی اے“

اوں اپنے ہتھ ٹپ اچ باہر کڈھے تاں نیل دے قطرے اوندیاں ڈوڈیاں

اچوں ٹپ اچ ٹپ تھئے۔ اوں یکدم ہمدردی وچ پچھیا۔

”اتنی خراب اے اوندی حالت؟“ کیا او؟

”ڈاکٹر آہدے اچوکی ڈوپہراں دی مہمان اے“

”وت تاں اوڈا ہڈے برے حال اچ ہوئی؟“

ہونورے جھجکیا۔ او اپنی گالھ سدھی سدھی اوندے نال نہی کرٹ چاہندا۔ وت وی دماغ وچ کچھ نہ آون دے باوجود او ٹھک تھیا۔

”وت وی تیکوں اوندے کیسے خادمہ دی آخر کے تیں اوڑاے؟“

توں چانڈی تاں میں اسان امیر نے۔ خادمہ کتھوں رکھ سگداں؟“ اماں نال جو تھئے ایہا وجہ اے اوڈا سال توں ہن بیانوے سال تیں خودے کلیندی آئی اے۔۔۔۔۔ اماں رافے کاروباری انداز اچ پوولی

”معاوضے ڈوان“

”امیراں کنوں ڈو فرانک ڈینہہ اتے ترے فرانک رات دے گھندی آں۔“

”اتے باقیات توں ہک فرانک یومیہ اتے رات دے ڈو فرانک گھندی آں تیں کن وی ہک تے ڈو گھنساں۔“

ہاری اپنی ماء دی کٹھ بارے کھڑا سچیندا ہا، جو اوندی حالت تے حالیں ٹھیک اے۔ ڈاکٹر دے برخلاف او ہفتہ وی کڈھ سگدی اے، او فیصلہ کر کے بولیا۔

”نہیں توں میڈے نال اوندے مرٹ تیں مکا“ اے اسان ڈونہاں کیسے جو آ اے۔

ڈاکٹر آہدے اور زھن آلی اے۔ جے اینویں ہے تاں تیڈے کیتی چنگی گالھ تے میڈے

کیسے بھیڑی۔ جے اوکل تیں تگدی اے یا اگھاں جیندی اے تاں میڈا ایندے وچ

فیدہ اتے تیڈا نقصان اے۔“

اوں حیران تھی کے دیہاتی کوں ڈٹھیا، اس توں پہلے کہیں کنڑ کٹ تے کہیں دی

تہار داری اوں نہی کیتی۔ او تھوڑی ڈچکی، جوئے دا آئینہ یا فسکلاس ہی پر اس سارے

معاملے پچھوں کوئی کھٹکا اوکوں لکیر رہا۔

میں اوتیں کچھ نہیں آکھ سگدی جے تیں ماء تیڈی کوں آپ ڈیکھ نہ گھناں" اوں جواب ڈتا
"میڈے نال جل کے ڈیکھ گھن" دیہاتی آکھیا۔

او جتھ پونجھ کے فوراً او ندے پچھوں ٹر پی اوراہ اچ کچھ وی نہ بولے۔ اولمبیاں لمبیاں
پلانگاں ویندا بھریندا اھاجیویں ہر پلانگ تے ندی پار کرنی ہووس تے او او ندے پچھوں
تکھیں تکھیں ویندی ٹردی ہئی۔

جوہ اچ گرمی توں اکیاں گائیں اپنے سرچاء کے انہاں ڈونکھیاں کوں انتہائی ناطاقتی اچ
تکلیا جیویں تازہ گھاء منگناں ہووے۔ جیویں ای او گھر دے نیڑے پئے "ہونورے بان
تمس" بولکيا۔

"خیر ان تھیاں جو اماں مرگئی ہووے" اتے اے اُن جتی امید او ندی او از اچ
وی موجود ہئی۔ پر ہڈھڑی حالیں جیندی ہئی۔ او ہٹن وی چھوٹے منجے تے کنڈ دے بھر
لیٹی پئی ہئی۔ تھہ او ندے ارغوانی تھیت دے کاؤنٹر بین تے ہٹن۔ بے پناہ کمزور ہتھ اتے
گنڈھ درگنڈھ جوڑاں دے عارضے اچ تقریباً سو سال دیاں گنڈھ گنڈھ انگلیں کیکڑے
واگوں لگدا ہا، جیویں جاندار ڈونجوبے ہوون اتے اوساری مشقت جیہڑی اوں کیتی ہئی
انہاں وچ ابھر آئی ہئی۔

اماں رافے مردی پڑھڑ دے نیڑے تھی کے او ندا جائزہ گھدا او ندی نبض
ڈٹھس۔ کن لا کے او ندی چھاتی سنس تے کچھ سوالات پچھونس تاں جو او ندی او از توں
وی اندازہ لا سکے۔ تے ایں توں علاوہ کچھ بی وی چھان بین کیتس تے کوٹھے دے
پاہروں آگئی "ہونورے" وی او ندے پچھوں پچھوں ہا۔ او ندے خیال اچ پڑھڑ رات نمی
کڈھدی۔

دیہاتی پچھیا۔۔۔۔۔ "وت ٹھیک اے؟"

اوں جواب ڈتا ڈوڈ۔ نہہ کڈھیندی اے شاید ترے وی۔ میں کل چھ فراٹک گھناں
۔۔۔۔۔ معاملہ طے تھیا!"

ماری پٹیا

"چھ فراٹک!۔۔۔۔۔ چھ فراٹک! کملی تاں نہویں؟" "میں ڈساواں تیکوں اماں صرف پنج
پہ گھننے کڈھدی اے ڈھیر نہیں"

والی دیر تیں مول تول تھیندی رہی۔ ڈونہیں ٹھل ہٹن اماں رافے گھر وچن داؤن کیتا
ات لکھدا او ندے کنگ آپیں تاں اندر نہیں ڈھکنی آخراؤ من گیا۔

لک اے میں چھ فراٹک ڈیاں، میت گھروں نکلتی تیں سبھ کچھ۔۔۔۔۔ طے تھیا۔

"لک اے۔ چھ فراٹک" تے او اپنی کنگ ول ابا لہا ٹر پیا جیہڑی کھلے اسان پیٹھ پی
لہی ہئی تے آیاوی اپنے کم کوں چپ گئی۔ اومویاں تے مردیاں دی ہر ویلے دی خادمہ
اں انہاں دے پار لگن تیں۔ کڈا ہیں اپنے کیتے کڈا ہیں اپنی فیملی کیتے جیس اوکوں ڈوڑی
لری تے لاڈ تاحا۔

اماں اوں کرید کیتی

ہا بے چھیکوئی سون تھی بھین؟ "اماں بان تمس" دیہاتی پڑھڑ انکار اچ سر لڈایا تاں او
مرک مار کے اٹھ کھڑی تھی۔

"الطاف خدا داد۔۔۔۔۔ توں نہیں سمجھیندی میں نہیں پادری کوں گھن آندی آں"
امیر وائیکوں پادری دے گھر دوچھٹی اتے تکھیں جو چوک اچ کھیڈ دے پالاں کوں
ایں لکیا جیویں او بچدی ویندی ہووے۔ انہاں سوچیا یقیناً کوئی حادثہ تھی گئے۔

پادری چٹا جابا کے فوراً او ندے پچھوں ٹر پیا۔ تے او ندے پچھوں ہک چھوہرنگی

گھنٹی جیند آند اھاجیند مطلب ہالو کاں کوں اے ڈساوٹ جو مسج دے جسم کوں پر
دیہات اچوں گھدی ویندن۔ کھیتاں اچ کم کرن آ لے ہیٹ لہا کے خاموش تھی کھڑ
جے تیں او جبا گلے فارم پچھوں گم نہ تھی گیا۔ مکی دیاں چھلیاں کھٹی کریندیاں تر
سینے تے کر اس بناوٹ کیتے سنہل پٹھیاں۔ کالیاں کٹریں چڑیاں دے نال نال ڈر
جھتاں دو مونہہ کیتا تے غائب تھی گیاں، نال دے کھیت اچ ہک نو جوان بے وقوف
ہنگیا تے جے کوں ڈیکھ کر اہیں گول چکر اچ بھجن لگ پیا۔ اپنے رے دے نال
ٹینٹیاں مریندا۔

چھو ہر تکھے تکھے اگوتے پادری نیگی سٹ کے دعائیں پڑھدا اوندے پچھوں
اماں رافے جیڑی تقریباً ڈوڑی بکی ہی۔ ٹردیں ہوئیں اینویں لگدا اھاجیویں اوچے
اپنے ہڈھے ہتھاں نال سجدہ پئی کریندی ہووے۔

”ہونورے“ انہاں کوں ہک فاصلے توں لنگھدا ڈٹھاتاں پچھیں ”پادری کتھاں
چیل جیڑا اگر وتوں زیادہ مکھا ہی ہولیا۔

”خیدی ماء دیاں سورتاں پڑھن پئے ویندے نہیں“ ہاری بلکل حیران نہ تھیاتے
کم اچ مصروف تھی گیا۔ اماں بان تمس اپنا اعتراف کیتا نجات حاصل کیتی تے
رساں ادا تھیاں اتے پادری ڈونہاں تریمتیں کوں ایس تنگ کوٹھری اچ کلہا چھوڑ کے
اماں رافے دلا بیمار دی سیوا اچ جٹ گئی ایس حیرانی نال جو کتھائیں اے ڈھیر درجہ
رہی تاں!

نماشاں پئی لاہندی ہی ٹھڈی ہوا گھر اچ تازہ تازہ جھولے واگوں وڑ آئی تے
سستی تصویر کوں جیڑی ڈوکلان نال کندھ تے لڑکی کھڑی ہی آن لگی کندھ نال
چھوٹی تاکی دے پردے جیڑے کڈا ہیں چٹے ہن پیلے تھی چکے ہن۔ اینویں

کھائیں اڈ وچن چا ہندے ہون ازاد تھی وچن چا ہندے ہون پڈھڑ دی روح
اگوتے بے قرار۔

بے حس و حرکت اپٹیاں کھلیاں اکھیں نال پڈھڑ موت دے انتظار اچ ہی۔
نالی نال ہوندی وی اچاں پرے ہی۔ اوندے تکھے تکھے ساہ اوندے سنگھ دے چاہے
اگوتے پچھوں اے وی رک وین تے ایس دنیا اچوں ہک تریمت گھٹ وچن اے۔

”ہونورے“ ولیا تاں ماء دی منی دو ویندے اوں ڈٹھا جو اماں اچاں جیندی پئی
اگوتے پہلے واگوں پچھیں
”کدیں ہے طبیعت؟“

اماں رافے کوں چھٹی ڈے ڈٹی اے چتو ویندیں ہوئیں جو گل پنچ وچے سویلے نال
”سیرتاں“ ”سجائیں ٹھیک پنچ وچے سویلے“ اوں جواب ڈٹاتا تے ڈو جھے ڈنہہ
”دی گئی۔

”ہونورے“ پوڑ بیٹھا کریندا جیڑا اوں خود بنایا ہا۔ کم تے وچن توں پہلے اوں آندیں
”ریافت کیتا“ اماں مرگئی ہے کیا؟ اوں اکھ اچ کپنے دی چمک نال جواب ڈٹاتا ”نہیں
”ہوئی اے“

”کدوں نکل پیا اماں رافے جیڑی پریشان تھیون شروع تھی چکی ہی۔ مردی پڈھڑ دے
”گئی۔ جیندی حالت پہلے واگوں ہی۔ اوکھے اوکھے ساہ گھندی بلکل بے حس و
”کھلیاں اکھیں نال ہتھ اونویں Counterpane کوں چنے ماری پئے ہن۔

خادمہ سوچیا جو اے حالت ڈو ڈنہہ وی کڈھ سگدی اے۔ چار ڈنہہ وی پورا

ہفتہ ویں تاں اوکوں وسواس آٹ ویڑھیا۔ تے کاوڑ دی ہک سریر جہیں چڑھدی وی محسوس
کیتس جواو چلاک دیہاتی کیویں اوکوں اپنے چال اچ پھسا گھدے۔ جواوندی ماہ
مرن آلی اے حالانکہ نہی پئی مردی ول وی او خدمت تے جڑ گئی۔ تے اپنیاں اکھیں
پڈھڑ دے ودھدراں تے سی بیٹھی انتظار اچ۔

”ہونورے“ ڈو پہرا کرن آیا تاں تازہ دم ہا۔ بلکل خوش خوش اور وٹی کھا
ولا چلا گیا۔ اولوں اپنی کنگ سانجھ سانجھ کے رکھن دا یقینی موقع ہتھ آ گیا ہا۔

اماں رانے کاوڑ نال بہن بھریدی آندی بہی اوکوں ہک ہک منٹ ایویں ہیا گیا
ہا جیویں چوری تھی گیا ہووے تے ایہ وقت تاں دولت اے اوکوں خیال آیا۔
ہک برا خیال جواں ہٹھل پڈھی بے وقوف کوں ٹھڈا کر ڈیوے سو سوری ایں پڈھی
کھوسٹ دی ہک جھٹکے اچ کچنگی مروڑ سٹے ایندے کمزور ساہ مکا ڈیوے جھیرے اوندے
قیمتی وقت کوں چوری ویندے کریندین۔

پراو سوچیا اے رسی ہوسی تے وٹ کجھ سوچ کے پڈھڑ دی منجی دے نیڑے
تھی آئی تے کچھس ”تیکوں اچاں بدروح تاں نظر نہیں آئی؟“

اماں بان تمس اپرٹی نہیں ”تے نال ای اتو والٹ پڈھڑاگوں ڈراکلے قہے گھن بیٹھی ہرن
توں کجھ دیر پہلے بدروح مردے ہوئے کن ضرور آندی اے ہتھ اوندے اچ بہاری اے
سرتے دیگوی ہوندی اے۔ اتے چیکا پا کاوی کریندی اے ایندے نظر آون دا مطلب
اے ہے جو بس ڈو چار منٹ اچ بندہ ختم وٹ انہاں ساریاں مویاں دا قصہ کیتس جہاں
کوں ایں سال بدروح نظر آئی ہئی۔ جوسفین، لوسل، یولیلی، صوفی۔۔۔ وغیرہ

پڈھڑ اوندے بیان توں بہوں متاثر تھی تے ہل چل کیتس اپنے ہتھ ہلا کے جو گردن مو
کے ڈیکھے اوندے سر اندوں کمرے اچ کون اے۔

اماں رانے کھٹ دے پاویاں نال چٹھے بیٹھی تے الماری اچوں ہک چادر کڈھ کے
اپنے نال ولیٹ گھدس سرتے دیگوی اموندھی کر کے اتے ہتھ اچ پوہاری نپ کے اوں
ہک جسی پلیٹ ہوا اچ اچھال ڈتی تاں جو چھٹا کا تھیوے زمین نال ٹکر کے اوندے
وہوں ڈراکلی آواز پیدا تھی تاں اوکری تے چڑھ کے آٹ لگی دیگوی وچوں خوفناک
آوازاں کڈھن اتے چیک چھاڑ چاوٹ تے پڈھڑ کوں بہاری نال ڈراوٹ جیویں
Punch تے Judy شواج ہوندے۔

ڈرتوں وکی پڈھڑ ہک اخیر مورا کو شش کیتی جو انھی کے بچ ونچے اوں اپنے
موندھے دی کھٹ توں چاء گھدے وٹ ٹھڈا ساہ بھر کے ہمیشہ کیتے منجی تے
سے ورہیں دی تھی گئی۔ اماں رانے ہر شے آرام نال ولا اپنی جاہ تے رکھ ڈتی بہاری چنڈ
اچ الماری نال چادر الماری اچ دیگوی ولا چلے تے اتے تھالی تھالی آلی شلف تے۔
اینڈے بعد سب توں اہم پیشہ وری داکم اوں موئے دیاں اکھیں تے ہتھ

ایونٹ آلا کیتا۔ جھیریاں تارے پیاں ڈہدیاں بہن۔ کھٹ تے ہک پلیٹ رکھ کے اوندے
وچ مقدس پانی پاتس چھڑکس تے کھٹ نپ کے دعائیں پڑھن پہہ تھی جھیریاں اوکوں
ربانی یاد بہن۔

”ہونورے“ نماشیں ولیا تاں اوکوں دعائیں پڑھدیں ڈیکھ کے فوراً حساب
لا لیس جو پڈھڑ ہک فرانک دی اوکوں ڈز لا گھدی اے۔ جبکہ اوں صرف ترے ڈہنہ تے
ہک رات اماں دی خدمت کیتی ہئی جیندا عوضا نہ پنج فرانک بٹدن۔ جبکہ اوں اماں
رانے نال چھ فرانک مکائے بہن۔

کابلی والا

راہنہ راتھ ٹیگور

ذیشان اظہر

میڈی دھی مینی ہئی تاں چھڑی پنج ورہے دی پرہک لحظہ وی چپ نہی رہ سگدی
نیاء ج قدم رکھن دے چھڑے پارھاں مہینیاں پچھوں اوں الاوٹ پوٹن سکھ گھداوت
تاں جے تائیں او جاگدی رہے ہاوندی لڑکی نہی رکدی۔ کڈاہیں کڈاہیں اوندی ماہ
ڈرکے دباچے نال اوکوں چپ کراڈیندی ہئی پر میں ایویں نہم کر سگدا کیوں جو میڈے
خیال ءج ڈھیر دیر تائیں مینی دی چپ، ہک غیر فطری گالھ ہئی جیکوں میں برداش نہم کر
سگدا۔ ایں طرہاں کہیں پہراں تئیں میڈیاں تے اوندیاں دل کھول تے گالھیں
تھیندیاں راہندیاں ہن۔

سویلے سویلے میں اپنے ناول داستارہواں باب شروع کرن پٹھاء ی ہم جو
مینی آن اڑکی۔ آکھن لگی بابا دیال کاگ کوں کوا آہدے۔ زرا مورکھ اے کجھ چاندا جو نہیں
۔ ایں توں پہلے جو میں اوکوں زباناں داوکھرپ کھیندا اوں ڈوجھا مضمون چھیڑ ڈتا۔
بابا بھولا آہدے جو اسمان تے ہک ہاتھی اے او اپنی سوٹھ نال پانی تر کیندے تاں
بارش تھیندی اے۔ بھولا کینجھیاں کینجھیاں گالھیں کریندے۔ ڈہنہ رات بکدا رہندے
۔ ایہا گالھ کریندی ہوئی او میز دے نیڑے تھیندی میڈے پیراں نال آن
ٹٹھی۔ میڈے گوڈیاں نال کھیڈن لگ پئی اڈوں میڈے ناول دے ستارہویں باب
ءج پرتاب سنگھ، کنجن مالا کوں نال لیندا اندھاری رات ءج پدھی خانے دی اچی دری
توں ندی اچ دھرک پیامریندا ہا۔

میڈا مکان سڑک دی کئی تے ہے اچانک مینی کھیڈن چھوڑ تے کھڑکی آ لے

اے دھری اتے زور زور دیاں ہکلاں مارن پئے گئی ”کابلی والا“ ”اوئے کابلی والا“
احلا ڈھالا لباس پاتی، پڑکا پدھی، کنڈ تے ہک جھل شی اتے ہتھیاں ءج انگوراں دے
کجھ ڈبے چاتی ہک لمبا ترنگا کابلی افغان اڈوں لنگھد اپیا ہئی۔ نچاٹ میڈی بھولی بھالی
ہاڑی کوں کیا کجھی جو اوکوں سڈن لگ پئی میکوں اینویں لگا جو کنڈ تے جھل شی اے بلا
نیکرا ڈے آگئی تاں میڈے ناول داستارہواں باب پورا نہ تھی سگسی۔ خیر جیویں ای کابلی
کھل دیں ہوئیں میڈے مکان دور رخ کیتا تاں ہاڑی گھاہرتے گھر ءج وڑگئی اوکوں
اے اُن ڈٹھا بھئے ہاں جو کابلی دی جھل دی جیکر تلاشی گھدی ونجے تاں مینی سنویں کئی
ہال اتھوں مل پون۔ کابلی اندر آیا تے میکوں سلام کر کے کھڑا رہا۔ میں سوچا جو ایں
ویلے بھانویں جو میڈے ناول دا ہیرو پرتاب سنگھ تے ہیروئن کنجن مالا ہک بہوں
خطرناک ڈورا ہے تے کھرن، پر کابلی کوں ایں طرحاں گھر سڈ تے ہناں کجھ خریدے
نال ڈیون مناسب نہیں۔ خیر میں کجھ الناسدھا سودا گھدا۔ کجھ امیر عبدالرحمن دا ذکر آیا
تے کجھ روس دا امیر اتے انگریزاں وچ کارسرح دی رکھوالی بارے معاہدے تے وی کجھ
گالھ مہاڑتھئی۔ ویندی واری کابلی میں توں پچھیا۔ بابو تہاڈا اولڑکی کدر گئے۔ مینی دے
دل ءج کابلی دے بارے جبرہا ہے بنیاد بھوڑ گیا ہئی اوکوں کدھن کیتے میں
اوکوں سڈوایا۔ مینی آگئی پر میڈے نال لگ تے لگ کھڑی اتے کابلی تے اوندی جھل
کوں مشکوک نظراں تھال ڈہدی رہی۔ کابلی اپنی جھل اچوں کجھ دراکھ تے کجھ خرماٹیاں
کڈھ تے مینی آ لے پائے کیتیاں پراوں اے شمس نہ گھدیاں ہتھوں پیادی ہٹھ کے
میڈے گوڈے نال جمہر کھڑی اے ہائی مینی اتے کابلی دی پہلی ملاقات۔

کجھ ڈہنہاں پچھوں ہک ڈہنہ کہیں کم سانگے میں گھروں باہر نکھٹتاں ڈٹھم
جو مینی در نال پنج تے ٹٹھی کجھ اول فول ٹٹھی لیندی اے کابلی اوندے نال اوندیاں

گالھیں بیٹھا سٹنڈے کھلدا بیٹھتے کہیں کہیں ویلے ترٹی بھنی بنگالی اچ اپنی رائے وی
 ڈیندا بیٹھے۔ مینی کوں اپنی پنج سال دی حیاتی اچ میڈے علاوہ کوئی اتجھا بندانہ ملیا ہی
 جیڑھا ایس کا بلی وانگوں پورے دھیان نال اوندیاں گالھیں سٹنڈا۔ میں ڈٹھا جو مینی دانکا
 جیڑا بوچھن بدام دراکھ تے اخروناں وغیرہ نال بھریا ہویا اے میں کا بلی کوں آکھیا ”خان
 توں اے تکلیف کیوں کریندیں ایکوں شیں نہ ڈتیاں کر“۔ اتنا کجھ آکھ کے میں اونکوں
 ہک اٹھانی ڈتی جیڑھی بنان کجھ آکھے اوں اپنی جھل ءچ پاگھدی گھر دلیم تاپتہ لکھا۔ جو
 اوں اٹھانی پاروں پنچاں بھلا ہنگامہ مچا ہوئے۔ میڈی سوانی ہک گول جنی شے تھہ اچ
 گھدی مینی توں چکھدی پئی اے ”ڈس اے اٹھانی تیکوں کتھوں ملی آئے“ مینی آہدی
 کھڑی اے ”میکوں کا بلی ڈتی اے“ اوندی ماء آکھیا ”تیں کا بلی توں اے اٹھانی کیوں
 گھدی اے.....؟ ایس ہنگامے توں گھبراتے میں مینی کوں اپنے کمرے اچ گھن آیا کچھیم
 تاں پتہ لکھا جو کا بلی اتے مینی دی اے ڈوجھی ملاقات نہ ہی۔ کا بلی (حیدر اصل ناں
 رحمت ہی) کوں ڈہد میں سارا مینی کچھے ہا ”کا بلی تیڈی جمل ءچ کیا ہے.....؟“
 رحمت تک اچوں الاوے ہا ”ہانتھی“ یعنی اوندی جھل ءچ ہک ہاتھی اے۔ کا بلی دے
 خیال اچ اے پہوں ای نمائنا ہاسہ ہا۔ اے ہاسہ بھانویں جو اصولوں ای ہاسہ نہ ہا۔ وت دی
 ڈوہیں ایندے تے کھل تے کھلے ہن۔ ہک ادھ بندے نال نکڑی جی چھو ہر دیاں
 من بھاوٹیاں گالھیں سٹنڈے کے میڈا دل وی رہ ویندا۔ کا بلی ہمدوں مینی کوں پستہ بادام
 وغیرہ ڈے ویندا ہی۔ شیت انہاں سوکھریاں نال اوں بالڑی دامن موہ گھدا ہا ڈوہاں
 وچالے خوب گھل مل تے گالھیں تھیندیاں رہندیاں رحمت مینی توں کچھے ہا ”مینی بابا توں
 ساہورے کڈاں ویسی؟“ بنگالی چھوہر شیت جمدوں لائی ای ساہورے آ لے لفظ توں
 واقف تھی ویندی اے پر اسان لوک نویں روشنی دے اثر بیٹھ آچکے ہاسے۔ ایس گالھوں

ساڈی بالڑی کوں اوں ویلے تائیں ایس لفظ دا کوئی علم نہ ہا۔ وت وی کہیں گالھ دا ولدانہ
 ڈیون تے چپ رہوٹ مینی دی فطرت دے خلاف ہی۔ اوکا بلی دے سوال دے جواب
 ءچ ولد اسوال جڑ ڈیندی ”کا بلی توں ساہوریں نہ ویسی؟“ رحمت اپنے گھر توں سوہرے
 کونشانہ بنیدیں ہوئیں ہک بار اکسن ہو اچ کرتے آکھیا ”اُم اپنے سوہرے کوں اس
 سے مارے گا“۔ مینی اے تاں نہی چاٹدی جو سوہرا کہڑی بلا دانان اے پر او بچارے
 فرضی سوہرے دی اوکھ دا آنکڑا لاتے زور دی کھل پوندی۔

انہاں ڈینہاں پتر کیر دا موسم ہا ایہو جہیں ڈیہاڑیاں ءچ ای اگلے ویلے
 راجا مہاراجا دنیا فتح کرن سانگے نکلدے ہن۔ میں خود کڈا ہوں وی کلکتہ توں باہر نہیں
 نکلتا ایس گالھوں میڈے خیال دنیا بھر دے چکر لیندے رہ ویندن میں اپنے مکان ءچ
 ہک چندل گھدی اے پر میڈا دل ہر ویلے باہر دی دنیا ءچ لگا رہندے۔ کہیں اُن
 سوہنیں دیس دانان سنزدیں ای میڈی سوچ کوں پر لگ ویندن۔ کہیں پردیسی کوں
 ڈہنداں تاں میڈے خیال دے پردے تے اوں دیس دی ندی، پہاڑ تے جنگل دی
 ہکل ءچ ہک چھوٹی جہیں جھونپڑی دے ایرے وی ڈسٹن لگ پوندن۔ ہک کھل دی
 کھیڈ دی حیاتی دا ڈکھ مکھ میڈے بھیجے تے لکچ ویندے۔ بھانویں جو میڈا دل ساری دنیا
 ءچ لگا رہندے پر میں ہک استجھاوٹ بن چکا ہاں جہڑا اپنے پیراں دی مٹی کوں
 نکڑائی نال پکڑی رہندے۔ جڈاں کڈا ہوں گھوٹ نکٹن دی لوڑ آٹ وی پودے تاں
 اینویں لگدے جو سرتے پہاڑ آٹ ترٹا ہووے۔ تہوں دی تاں میں اپنے گھر ءچ
 اپنے چھوٹے جے کمرے اندر اپنی میز نال بیٹھیں بیٹھیں کا بلی دیاں گالھیں سٹنڈا ہوں
 سیر پائے دی سک لہا گھندا ہم۔ ترٹی بھنی بنگالی اچ کا بلی اپنے گھٹنے الا نال میڈیاں
 اکھیں اگوں ہک نقشہ چھک ڈکھیندا۔ پہاڑی گیلڈنڈی ہے حیدرے ڈوہاں پاسوں رتی

رتی پتھرائی زمین ہے سبج برستے اتے پٹکے بدھی سدا گراں اتے راہ گیراں داسگھڑ دا
ویندے۔ کوئی اٹھ سوار ہے تے کوئی پیدل پیانڈ دے۔ کہیں کن پرانی طرز دی بندوق
ہے کوئی ہتھاج برچھا چائی ودے۔

مٹی دی ماء دی طبیعت ای کچھ ایس طراں دی ہے جو نکڑی جی گالھ توں گھا پر
ویندی اے۔ اوندی عمر ڈھیر نہ ہئی پر حیاتی دی اُچ چھک کھنٹ کیتے کافی ہئی۔ وت وی
اوندے دل اچ اے وسواس گھر کر چکا ہا۔ جو دنیا دی ہر چند چوراں چکاراں، شرابیاں،
نانگاں، شینہاں، بلیریا دے کیڑیاں اتے گوریاں نال بھری ہوئی اے سڑک تے تھوڑا جیا
اچا الا تھیوے ہاتاں سمجھدی ہاں جو ساری دنیا دے شرابی اوندے گھر دودھر کدے آندن
ایں صورت حال اچ کابلی اوکوں کیوں بھانوے ہا۔ اوندے اٹھن بہن تے نگاہ رکھن
کیتے او میکوں ولا ولا چو تیندی راہندی ہئی جے کڈا ہیں اوندا شک کھل تے نالن دی
کوشش کراں ہاتاں آہدی ”کیا تیں کڈا ہیں کہیں دا ہال چوری تھیندا نیں ستیا؟ کیا
کابل اچ بردہ فروشی نیں تھیندی؟ کیا کہیں لم ڈھینگ کابلی واسطے چھوٹی جہیں ہک ہالڑی
دا چاؤن نہ ممکن اے؟ میں من گھنداں جو سب کچھ امکان توں باہر نیں۔ وت وی کابلی
بارے ایس طراں دا گمان نامناسب اے خیر اعتماد آلا گن ہر بندے عجب ہو سنوانیں
ہوندا۔ میڈی سنوائی ہمیشہ بدگمان ای رہی بھانویں جو میں رحمت کوں اپنے گھر آؤن
توں روک نہ سکیا۔

ہر سال منگھر دے مہینے رحمت کابلی اپنے وطن لگا ہا ویندا۔ انہاں ڈیہناں اوکوں
گھر گھر ونج تے اپنا بقایا وصول کرن دار دھیم ہوندا ہئی وت وی ات داری تاں ہر روز
کچھ وقت کڈھ کرائیں او مٹی کوں مل ویندا ہئی۔ جے سویرے نہ آسگدا اتاں شامی آ ویندا
اوکوں میڈے گھر ڈکھ کے لوک بکے بکے تھی ویندے ہن۔ ڈھلی ڈھالی پوشاک پاتی

جھل لڑکائی اوں پڈھینگ شخص کوں اندھاری کوٹھڑی دی ہک چند عجب پیٹھا ڈکھ تے
دل ڈرویندا۔ پر جہڑے لے ای مٹی ”کابلی والا“ کابلی والا سڈھندی کھدی تے دھر کدی
ہوئی آندی اتے ڈوہاں دے درمیان کھل ہاسے دیاں او ہے تھیاں تھیاں گالھیں
چھڑ پوندیاں تاں ڈیکھن آلیں کوں کچھ ترسلا تھی ویندا ہا۔

کڑا کے دی ٹھڈھ پوندی پئی ہئی ویندے ویندے سیالا اپنا زور ڈکھیندا اپنا ہا
میں اپنے کمرے عجب پیٹھا پروف پیا ڈہدا ہم۔ کھڑکی توں تھیندی ہوئی میڈے پیراں
تے پوندی سویرا آلی دھپ بہوں بھاندی پئی ہئی۔ کوئی اٹھ وچے دی گالھ ہوئی سویر نال
ٹہلن آ لے اپنے سراتے کن مفلر عجب ڈیکھیں گھراں دو ولدے پئے ہن اتنے عجب
گلی اندروں مل ہا ہا اچا تھیون لگانیں ایویں گچی پھیرتے ڈٹھاتاں رحمت کوں ڈو پولیے
پکڑی ویندن۔ تماش بین چھوہراں دا پورا ہک گلہ اوندے نال ہئی۔ رحمت دے
کپڑیاں تے رت دیاں چھینڈکاں ہن۔ میں باہر نکل کے پولسیاں توں پچھتا کیتا کچھ
انہاں لوکاں تے کچھ رحمت دے منہ سن تے پتہ لگا جو ساڈے گوانڈ عجب ہک بندے
رحمت کنوں پوری ہک چادر ادھار تے گھدی ہئی جیندا کچھ رو پیہ باقی رہ گیا ہا۔ پر ہن او
بندہ چادر گھنٹ توں ای مگر گیا ہا۔ ایس توں کار عجب گالھ دڈھ گئی تے رحمت اکوں چھرا مار
ڈٹا۔ رحمت اوں بندے دی ماء بہن دی پچھ کھڑا ہا۔ اتنے عجب مٹی کابلی والا، کابلی والا
سڈھندی ہوئی گھروں باہر نکل آئی۔ رحمت دا مکھڑا خوشی کنوں پھل داگوں کھل گیا۔ اچ
کابلی کئے جھل کانتاں ہئی۔ تہوں ہانتھی دا ذکر وی نہ تھیا۔ اچانک مٹی پچھیا کابلی کیا
ساہویریں ویسیں رحمت کھل تے آکھیا اتھائیں وینداں پیاں۔ جہڑے اوں ڈٹھا جو
اوندے ولدے نال مٹی کوں جس نیں آئی تے اپنے ہتھ دے اشارے نال آکھس۔ ”ان
ساہویریں کوں ام مار کے پڑا کر ڈیسی پر کیا کرے ہتھ جو بندھا ہے۔“ ہک بندے تے

سال رحمت کلکتہ آ کے گھر گھر میوا وغیرہ دیتے ہاتے اوں چھاپے کوں وی ہاں نال لائی رکھے ہا۔ شیشہ
ایں طراں دھی دے دچھوڑے دا کجھ دارو تھی ویندا ہووے۔ چھاپا ڈیکھ تے میڈیاں اکھیں
نبول آ گیاں۔ میڈے تے اوندے بچ کوئی فرق نہ رہا۔ میں بھلا ڈیتا جو اوہک کالی میوا فروش
اے تے میں ہک معزز بنگالی۔ میکوں اینویں لگا جو میں دانگوں اووی ہک ہالڑی دا پیا اے۔ دور دیس
دی دھی دے ہتھ دے چھاپے میکوں اپنی مٹی دی یاد ڈیوا چھوڑی میں فوراً اوکوں اندرون سہڑا کھدا
تریتیں اعتراض کرینداں ریہاں پر میں ہک نہ سٹی۔ لال ریشمی ساڑھی پاتی، متھے تے چٹنٹیاں
لیکیراں، کنوارا لی پوشاک، بچ شرمیندی ہوئی مٹی میڈے نیزے آتے کھڑی تھی گئی۔ کالی اوکوں
ڈیکھ تے ابھک گیا اتے جھیلے دانگوں چلھیں نہ کر سکیا۔ اوں کھلدیں ہوئیں چھڑا اتنا بچھا ”مٹی ہا
تم ساہواریں جاتا ہے“ مٹی جھیلے دانگوں رحمت کوں ولدا نہ ڈے سگی اتے شرما کر امیں منہ پھیر
گھدس۔ میکوں اوڈی نہہ یاد آ گیا چڈاں کالی نال مٹی دی پہلی ملاقات تھی ہئی۔ میڈا دل آ کھیندا
سنبھلن بچ نہیں پیا آندا۔

مٹی دے واپس ورتن پچھوں رحمت ہک ٹھڈا ساہ بھر کے زمین تے بہہ رہیا۔ شیت اوکوں
احساس تھی گیا ہئی جو اتنے ڈیہناں بچ اوندی اپنی دھی وی مٹی دانگوں سیانی تھی گئی ہوئی تے
اوندے نال نویں انداز بچ کالجھ مہاڑ کرنی پوسی۔ نہیں پتا جو اٹھ ورہیں دی مدت بچ اوندے نال
کیا وہائی۔ سویل دی خشکوار دھب بچ شرنا دچدی پئی ہئی اتے رحمت چپ چاپ بیٹھا ہئی۔ میں
اوکوں ہک نوٹ ڈتا تے آ کھیا ”رحمت اپنی دھی کن ورتن، تساں پیو دھی دے ٹٹن نال میڈی مٹی دے
پرینوے بچ برکت پوسی۔“ اونیٹ ڈیوٹ نال میکوں شادی دا بہوں سارا سامان گھٹا وٹا چے گیا۔
میں بکلی دیاں بتیاں دی تعداد گھٹا ڈتی اتے بینڈ و اچاوی نہ منگوا ایم۔ ایندے نال تریتیں تاں ہونجھا
ولیاں تھیاں پر میکوں ہک انتہی خوشی نصیب تھی جھڑی دنیا دے سارے سامان کٹھے کرتے وی شیت
نہ تھیدی۔

اُچھاڑ

پریم چند

منور خان

چھڑیاں دے پوہے تے پو پتر ڈونہیں وکی بھاء اگوں چپ چاپ بیٹھے ہن
تے اندرون پتر دی جوان ذال پدھیا ویم دے درد کنوں لیٹھے پئی کھاندی ہئی اتے رہ رہ
کے اوندے منہ اچوں درد بھری آنکھیں چپک نکلدی ہئی جو ڈونہاں دا ہتھ اپنے ہاں تے
ونچ پوند ہا۔ پوہ دی رات ہئی فضا سائے اچ غرق اتے وستی اندھارے اچ جذب تھی گئی
ہئی۔

”گلد اینویں ہے بچدی نہیں“ گھیسو آ کھیا

”سارے ڈیہ نہہ دی پھڑکدی پئی اے، وٹن ڈیکھتاں آ“

مادھو ڈکھی تھی الاٹا۔ ”مرٹا ہس تاں مریوں نہیں ویندی، ڈیکھ کیا آواں؟“

”وڈا کٹھور ہوئیں توں تاں، حیدے نال زندگی واسکھ بھو گئے اوندے نال اتنی
بے وفائی۔“ میں کنوں تاں ایندی تکلیف ڈی نہیں پئی ویندی۔

چماراں دا اے ہر ساری وستی اچ بدنام ہا۔ گھیسو ہک ڈیہ نہہ کم کرے ہا تاں ترے ڈیہ نہہ
سداھا۔ مادھو ایڈا کم چور ہا جو گھنٹے دے کم پچھوں گھنٹہ بہہ کے حقہ چھلکینداھا۔ ایں پاروں
انہاں کوں بکلی کوئی نہی رکھدا۔ لپ دانیاں دی گھراے تاں کم دی انہاں کوں قسم ہئی۔

ہک ڈیہ نہہ دے فاتے پچھوں گھیسو درختاں دیاں ٹکلیاں کاٹھیاں کٹھیاں
کرے ہاتے مادھو ورتن ورتے ہا انہاں کوں بازار۔ جے تیں او پیسے ن ہاڈونہا کیل آوارہ
پھر دے رہندے ہن۔ جے تیں ولدا فاتے دی نوبت نہ آونجے ہا او کہیں کم کوں نہ ہن
لیندے۔ وستی اچ مزدوری دی کمی نہی۔ اے وستی جٹاں دی ہئی۔ محنتی کیسے پنجاہ کم

ہن۔ پر انہاں کوں اوتیں کوئی نہی سہندا جے تیں ڈونال ہک دے کم توں علاوہ ڈوہا
رستہ نہ ہو دے ہا۔ کاش ڈونہیں سادھو ہوندے تاں انہاں کوں قناعت اتے توکل کیجے
کہیں تپ دی بلکل لوڑ نہ پوندی۔ اے صفت انہاں دی جماندروں ہئی۔ عجیب زندگی
ہئی انہاں دی۔ گھراچ مٹی دے ڈوچار بھانڈیاں توں سوا کجھ کوئینا ہا۔ پھٹے پرانے لیراں
نال اپنا تنگ لکیندے مدینا دی فکرتوں نچنت قرضے نال لڈے ہوئے۔ مندے وی
کھاندے ہن پر انہاں کوں کوئی غم نہ ہا۔ مسکین ایڈے ہن جو لائے توں بے نیاز لوک
انہاں کوں کجھ نہ کجھ ادھار ڈے ڈیندے ہن۔ آلو یا مٹر دے کھیت اچوں آلو، مٹر گول
آون ہاتے بھن بھن کھاون ہایا پنج ڈاہ گنے رات کوں چوپن کیجے بھن آندے۔ گھیسو
تاں جو گیاں وانگوں زندگی گزار کے ہن سٹھ ورے دا ہاتے مادھو وی گیل پتر وانگوں
توں ودھ پیو دانال روشن کیتی ودھا ہا۔ ایں وقت وی اوڈونہیں کیری اچ آلو بیٹھے بھیندے
ہن۔ جیہڑے کہیں ایٹھے اچوں گول آئے ہن۔

گھیسو دی ڈال تاں مددی مرگئی ہئی مادھو دی شادی پچھلے سال تھی ہئی۔ گھراچ
سگھر ہووٹ دا احساس ایں تریسیت دے آونٹ نال تھیا ہا۔ چکی پیسھ کے کھا پٹھا کر کے
اوسیر کھن اٹے دا انتظام کر گھندی ہی تے انہاں ڈونہیں بے غیرتاں دا تھر وی بھریندی
ہئی۔ اوندے آونٹ نال اے ڈونہیں پہلے توں ودھ آلسی تے آرام طلب تھی گئے ہن۔
بھلکے کجھ ڈمرتج وی گئے ہن کوئی کم کیجے سڈے ہانٹاں ڈوڑی مزدوری منڈے ہن
گھیسو آلو کڈھ کے چھلیندیں آکھیا ونج ڈیکھتاں سہی کیا حال اے اوند "چڑیل دافسا
ہوئی پیا کیا ہوئی؟ اتھاں تاں دائی وی روپیہ منڈی اے وت کتھوں آدے؟"

مادھو کوں اے چتا ہئی جے اوکو ٹھے اچ گیا تاں گھیسو اکثر ہا آلو کھا ویسی تے آکھن لیا
"میکوں اتھاں ڈر لگدے" ڈر کس دایں ہاں جو پیا اتھاں"

"تاں توں آپ ونج کے ڈیکھ آ"

"میڈی ڈال جڈاں موٹی ہئی تاں میں ترے ڈینہہ اوندے نالوں ہلیا وی نہی"

"میں کنوں اوشر ماسی یا نہ۔ کڈا ہیں اوند امو نہی نہیں ڈٹھا۔"

"کیویں ڈیکھساں اوند" اوکوں تن دا ہوش کتھ ہوسی میکوں ڈٹھس تاں کھل کے ہتھ
دی نہ مار گسی"

"چنداں کوئی ہال تھی پیا تاں کیا تھسی، سُنڈھ، بگڑ، گھراچ کجھ دی تاں کوئے نیں۔"

"کجھ آدلیسی" بھگوان ہال ڈیوے تاں، جیڑھے لوک ہن ہک پیسہ نہیں پئے
ایندے، اوہے سڈ کے ڈین، "میڈے چھوہر تھئے تاں گھروچ کجھ نہ ہا پر ہر دفعہ کم
ر دیندا ہا۔"

جیہڑے وسیب اچ ڈینہہ رات کم کرن آ لے کامیاں دی حالت انہاں کن
ہنگی نہ ہئی بھلکے جیہڑے انہاں ہاریاں توں مشقت گھندے ہن ڈھیر سکھاو لے ہن۔
اتھاں ایں قسم دی ذہنیت دا پیدا تھیوٹ حیرانی دی گالھ نہی۔ اسان تاں آکھوں گھیسو
ہاریاں دے مقابلے اچ ڈھیر سیٹاٹا ہا جو انہاں خالی دماغ ہاریاں دی جماعت اچ شامل
تھیوٹ دے بجائے او شاطراں دی فتنہ پردازی اچ شامل تھی گیا ہا۔ البتہ ایندے اچ
اے صلاحیت موجود نہی جو انہاں شاطراں دے ادب آداب دی پابندی وی کریندا۔
ایں پاروں جتھاں ایندی جماعت دے پئے لوگ وتی دے سر غنہ تے کھیا بنے ہوئے
ہن ساری وتی اوکوں ملامت کریندی ہئی وت وی اوکوں اے ترسلی تاں ہئی پئی
جو بھانویں او غریب اے۔ ہاریاں وانگوں اوکوں سخت محنت تاں نہیں کرنی پوندی اتے
ایندی سادگی تے بے زبانی توں کوئی ناجائز فیدہ تاں نہیں چاء سگدا۔

ڈونہیں آلو کڈھ کے تے تے کھاوٹ لگ پئے کل توں ڈونہاں کجھ نہی

تہاڑا غلام ہاں تہاڑے کول آیاں“ تہاڑے سوا کون اے جیہڑا ایندی مٹی پار لاوے ساڑے کول جو کچھ ہا، سب دوا دارو تے خرچ تھی گئے۔ سرکار دی دیا ہوئی جو ایندی ملی پنے لگے۔ تہاڑے سوا کیندے در تے ونچاں“ زمیندار صاحب دل دے چنگے ہن، گھیسو تے رحم کھاوٹن کالے کھمباں تے رنگ چڑھاوٹن ہا۔ دل اچ آلیں آ کھڈیوے، ”چل دفعہ تھی اتھوں“ میت گھراچ رکھ کے ساڑ، اونویں تاں سہن تے وی نہیں آندا۔ اُج غرض پی اے تاں آ بگیں خوشامد کرن حرام خور کہیں جاہ دا، بد معاش“ اے ویلا کاوڑیا بد لے دانہی۔ لاچار ڈورو پے کڈھ کے بھکا سٹونس، پردلا سے داہک لگا وی مونہوں نہ کدھیس تے نہ ای اوکوں ڈٹھس۔ جیویں پوجھ لہایا ہووے سردا۔

جڈاں زمیندار صاحب ڈورو پے دان کیتے ہوون تاں وتی دے پے مہا چٹاں کول انکار دی جرئت کیویں تھی سبکدی ہئی۔ گھیسو زمیندار دے ناں دا ہوکا دیندا ڈیوے۔ کہیں ڈو آنے ڈتے، کہیں چار آنے۔ ہک گھنٹے اندر گھیسو کن پنج روپے دی معقول رقم کٹھی تھی گئی۔ کہیں اُن ڈتا تاں کہیں لکڑا تے ڈوپہریں گھیسو تے مادھو اچھاڑ گھسن ٹر پئے۔ انوں لوک بانس وائس کپٹن لگ پئے۔

(3)

بازار اچ آکے گھیسو بولیا۔ ”لکڑتاں اوکوں ساڑن دی مل گئی اے“

”کیوں مادھو“

”مادھو بولیا“ ”ہا لکڑتاں بہوں اے، ہن اچھاڑ چاہیدے بس“

”تاں ستا جیاں اچھاڑ وی گھن گھندے ہن“

”ہاں تے بیا کیا، میت اٹھدیں اٹھدیں رات تاں تھی ویسی“

”رات کوں اچھاڑ کون ڈہدے“

”کینجھاں گندار و اچ اے جو جیندے جی تاں پوتر اوی نہ لیھے اتے مرٹ تے نواں اچھاڑ“ ”اچھاڑ وی تاں لاش دے نال سڑویندے“

”بیا کیا، ایسے پنج روپے ہوندے تاں کچھ دوا دارو وی کریندے“

ڈونہیں اندری اندر ہک ڈوجھے دی نیت خوب سمجھ چکے ہن، بازار اچ اُنتے اُنتے پھر دے رہے انت نماشاں تھی گئی۔ ڈونہیں چاٹن کے یاوت اتفاقاً آ کھوہک شراب خانے دے سامنے آ گئے اتے گویا کہیں طے شدہ فیصلے مطابق اندر چلے گئے۔ اتھاں کچھ دیر تاں اوش پنج اچ کھڑے رہے۔ وت گھیسو بوتل شراب دی گھدی، کچھ جگ وی تے ڈونہیں برآمدے وچ پہرے کے پیوٹن لگ پئے۔

کئی پیگ لاوٹن پچھوں ڈونہیں سرور وچ آ گئے۔ گھیسو بولیا ”اچھاڑ نال کیا ملدے، انت سڑویندے، نال تھوڑا ویندے“

مادھو اسمان دو ڈٹھاتے آکھیس، جیویں فرشتیاں کوں اپنی معصومیت دا یقین بیا ڈویندا ہووے ”دنیا دا دستور اے، لوک باہنٹاں کوں ہزاراں روپے کیوں ڈیندن؟“ کون چاندے، پر لوک وچ ملدا ہے یا نہیں“

”جہاں کن دھن اے اوساڑن، ساڈے کیتے ساڑن کوں ہے کیا؟“

”پر لوکاں کوں کیا جواب ڈیسیں۔ لوک پچھسن نہ جوا چھاڑ کتھ اے؟“

گھیسو کھلیا، آکھسوں روپے ڈھے پئے ہن، بولن تے وی نہیں ملیے“

مادھو وی کھلیا، ایس غیر متوقع خوش بختی تے قدرت کوں ایس شکست ڈیوٹن تے بولیا

”مہوں چنگی، ہی شودی، موئی وی تاں کیویں رچا پچا کے“

ادھی توں زیادہ بوتل ختم تھی گئی گھیسو ڈوسیر پوریاں منگوایاں۔ ماس تے بھاجی اتے

کراریاں کچیاں تے تلی ہوئی مچھی۔ شراب خانے دے سامنے ای دکان ہئی، مادھو بھج

کے ڈوپٹریاں اچ ساریاں شیں گھن آیا۔ پورا ڈٹھرو پیہ خرچ تھی گیا۔ صرف تھوڑے جہیں پیسے بچ گئے۔

ڈوہیں اس شان نال پوریاں بیٹھے کھاندے ہن، جیویں جنگل اچ کوئی شیر اپنا شکار کھاندے۔ نہ کہیں کوں جواب دا بھئے ہاتے نہ بدنامی دی فلکس ف دے اے سر طے انہاں بہوں پہلے طے کر گھدے ہن۔ گھیسو فلسفیاں وانگوں پولیا ”ساڈی آتما خوش پی تھیندی اے تاں ایند اثواب اوکوں وی تاں تھیں“

مادھو عقیدت نال سر جھکا کے تصدیق کیتی ”ضرور۔۔۔ ضرور تھیں“ بھگوان توں سب چاڈیں، اوکوں جنت اچ بھیجیں، اساں دل نال اوکوں دعا پنے ڈیندے ہن۔ جیہڑا بھوجن اچ ملیے او عمر بھر کڈا ہن نہ ملیا۔

”کیوں دادا، اساں وی تاں ہک نہ ہک ڈیفہ اتھاں ونجے؟“ گھیسو ایں پتلے سوال دا کوئی جواب نہ ڈتاتے ملامت دے انداز اچ مادھوکوں ڈٹھس۔ جے اتھاں اول ساکن پچھیا جو ”میکوں اچھاڑ کیوں نہ پاتا تاں کیا آکھوں؟“

”آکھوں تیڈا سر“

”چکھی تاں ضرور“

تیکوں کیویں پتہ اے اوکوں اچھاڑ نہیں ملتا، توں میکوں استنجا کھوتا کجھیندیں۔ میں سٹھ سال ایں دنیا اچ گھاء کپندار یہاں؟

”اوکوں اچھاڑ ملسی اتے ایں توں وی چنگاں ملسی جیہڑا اساں ڈیندے“ مادھو الاٹا، جیکوں یقین نہی پیا آندا ”کون ڈیسی؟ روپے تاں تیں چٹ کر چھوڑن“ گھیسو جذباتی تھی گیا ”میں آہاں اوکوں اچھاڑ ملسی۔ توں نہیں منیندا“

”کون ڈیسی۔۔۔ توں ڈی سیندا کیوں نہویں“ اوہے لوک ڈیسن، جہاں ہن ڈتے۔ بالبتہ او روپے ساڈے ہتھ نہ لکسن، جے لگ پودن تاں اینویں بہہ کے پیسوں تے اچھاڑ تر کجھی دفعہ ملسی“

جیویں اندھا راؤ دھدا گیا اتے تارے روشن تھیندے گئے۔ اونویں اونویں مئے مانے دی روٹق وی ودھدی گئی۔ کوئی گاندا، کوئی لہرا اندا تے کوئی اپنے یار کوں گلگولیاں پیندا۔ فضا سرور نال بھری ہوئی ہئی، ہوا اچ نشہ ہا۔ کتنے چلو وچ آلو تھی ویندن اتھاں آمدن خود فراموشی دا مزا گھنن۔ شراب توں ودھ اتھوں دی ہوا نال مسرور تھی ویندن۔ حیاتی اتھاں چھک آندی اے، کجھ دیر کیتے او اے بھل ویندن جو او زندہ ہن یا زندہ درگور ان۔

اتے اے ڈوہیں پوپتر مزے گھن گھن کے چسکیاں بیٹھے لیندن۔ سارے انہاں کوں ڈیٹھے ڈہدن جو کتنے خوش نصیب ان، پوری بوتل ادھ اچ اے۔ کھاؤ توں فارغ تھی کے مادھو پچیاں ہو یاں پوڑیاں دا پتل چاء کے ہک فقیر کوں ڈے اتا، جیہڑا انہاں کوں کھڑا ڈہدا ہا۔

گھیسو آکھیا ”اے گھن، خوب کھا اتے اشیر واد ڈے، او تاں مرگئی اے جیندے اے کمائی اے۔ پر تیڈا اشیر واد اوکوں ضرور چکھی۔ لوں لوں نال اشیر واد ڈے، وڈی گھاٹی کمائی اے پیسے ہن“

مادھو ت اسان دوڈ کیکھ کے آکھیا ”جنت اچ ویسی، جنت دی رانی بٹی“ گھیسو اٹھی تھی کھڑا جیویں خوشی دی چھول اچ ویندا و ہندا ہووے ”ہاپتر جنت اچ ویسی“ کہیں کوں ستایا نہی، کہیں کوں دبا یا نہی تے مردے وی ساڈی لالسا پوری کر گئی اے۔

”او جنت اچ نہ ویسی تاں کیا اے ٹھٹھے موٹے لوک ویسں جیہڑے غریباں کوں ڈوہتھو
لئیندن اتے اپنا پاپ دھوون کیستے گزگدا اشان کریندن تے مندر تے جل چڑھیندن“
اے خوش اعتقاد دی دا ڈنہہ بدلایا۔ تلون نشے دی خاصیت اے، غم اتے ڈکھ دا
وآرا آیا۔ مادھو پولیا ”مگر دادا شودی وڈا ڈکھ بھو گئے جیون دا، موئی وی تاں کتنے ڈکھ
بھوگ کئے“ (ڈوہنیں ہتھ اکھیں تے رکھ کے رووٹ لگ پیا)
گھیسو سمجھایا ”روندا کیوں ایں پتر، خوش تھی جواد، مایا جال توں مکت تھی گئی اے۔ جنجال
توں چھٹ گئی اے۔ وڈی بھاگوان ہئی جواتی جلدی مایا موہ دے بندر وڑ ڈتے بس“۔
اتے او ڈوہنیں اتھائیں کھڑکے گاؤٹ لگ پئے۔
”گھٹنی کیوں نیناں جھمکا دے گھٹنی“

سارا مئے خانہ تماشا ڈیکھن اچ مصروف ہاتے اے ڈوہنیں مدھوشی اچ ویندے پگاندے
ہن۔ وت ڈوہنیں نچن لگ پئے۔ ٹپ مریندے، دھر کدے، ڈھاندے، ملکدے، بھا،
ڈسیندے اتے انت نشے اچ بدست تھی کے اتھائیں ڈھے پئے۔

ناہر

ہرمں
صابر چشتی

فرانس دے روہاں عیج اتھجاں ڈاڈھاتے اوکھاسیالا کڈھائیں نہی آیا
کنھاں ہفتیاں کنوں تکھی لُری پئی گھلدی ہئی ڈنہہ دے چنکے عیج نیلے آسمان پٹھ
جھوں تاں دیکھنواؤ ہاتاں جٹی برف دے بہوں وڈے تے ریزھویں ایٹھے ڈسدے
ہن۔ رات ایلے جڈاں رُسیا رُسیا تے پالے توں چرڑیا نکاجیاں چندر انہیاں اتھیاں
اتوں لنگھداتوں برف تے ایندا پیلا ہلدے، دوا، نیلوہٹن بن وینداتے وت ایویں لگدا ہا
جوسیا لے دا اصل تے کھراجو ہر شیت ایہا ڈکھای اے واٹ، ہنے سچ پئے راہندے تے
خاص کراتا ڈالے دگ تاں بھمبٹن بھوں تھی ویندے ہن۔ تلو چڑاپنیاں، ہکلیاں عیج
نکے پہہ تے بڑکدے رہ ویندے ہن رات کوں نیلے چانٹن عیج کوٹھیاں اندر ہلدی بھادریا
کنوں دھوا کھلے لال رنگ دی لشک مریندی پُر جھٹ کھن پچھوں انہاں کوں وی گھپ
اندھار اوڑھ گھدایا۔

ایں تل دے جانوراں کیستے اے دور بہوں ای اوکھا ہئی اُن گٹن نکلے جانور تے
پکھٹوں پالے کنوں چرڑکرائیں ڈند کڈھ پوندے ہن۔ ول انہاں دے آکڑے ہوئے
جھوٹن شکران تے ناہراں دے ڈھڈھ دا بالٹن بندے ہن۔ پر ناہر آپ وی پالے کنوں
اک تک تھئے ودے ہن۔

اتھاں ناہراں دے تھولے چنے قبیلے ہن، جیڑھے ایں اوکھی گھڑی پیادی ہک ہنے دے
نیڑے تھی گئے ہن۔ ڈنہہ ایلے تاں اوکھے کھے شکار گولیندے ہن تے کتھائیں
کتھائیں تاں کوئی بکھ داترٹھیا، کڑکاواتے چپ چاپ تاہر کہیں بھوت آلی کار بھیت

بھیت برف تے پوند اتاں دت اپنے سوڑے پچھانویں سودھا چٹی برف تے گھلیندا ہا
ویندا، دت اپنی پتلی پوتھی اتاں کرتے ہوا سنگھ ۱۱ تے کڈا ہیں کڈا ہیں اوندے سنگھ وچوں
ہک کروی تے ڈکھاوی چیک نکل ویندی ہئی..... پر راتیں سبھے ناہر کٹھے تھی کراہیں ہاہر
نکلدے ہن اتے انھاں دی ڈکھاوی چیک چنگھاڑ پوری دھرتی کما ڈیندی ہئی۔ مال
منگی تے نکڑیں کوں ڈاڈا ہا سانہ تے ڈھک ڈتا ویندا ہاتے دت پکے پوہیاں پچھوں
بندوقاں وی تیج ویندیاں ہن۔ ناہراں کوں کہیں کتے یا نکے سکے جانور کوں جھٹی مارن دا
موقع گھٹ ودھ ای ملدا ہا، کیونجو ڈوناہر پہلے ای گولیاں دی موت مرکھے ہن۔

سیالا کالاقھیون لگا تاں او اپنے آپ کوں گرم رکھن کیتے ہموں اپنے جتے ہک
پے نال رگڑیندے، دت اپنے چدھار کھنڈے تل دوکن کر، چپ چپاتے کہیں وچار وچ
ہڈ ترڈ ویندے ہن، اتے انھاں اچوں کھ توں نڈھال ہک ادھ ناہر ت سکا ڈیون آلی
روڑ مریندا تاں ہٹے سبھے ناہر اوندانڈا تاں چا کراہیں کمیٹن پے ویندے ہن تے دت
کے لنگیں انھاندے مونہہ اچوں وی ہک ڈراکلی تے منجھاوی دھاڑ نکل ویندی ہئی.....

چھیکو ناہراں دی ہک نکڑی ٹولی پندھ کرن دا اہر کیتا۔ دمی نال ای او اپنے
کنڈھاں وچوں ہاہر نکھتے، ہک جاتے کٹھے تھی کراہیں برف دی ہواڑ سنگھیونے اتے
دت تکھی تکھی پرکھو سنوین ٹور ٹور دے ہوئے ہک پاسے ٹرے پچھوں رہ و نچن آ لے اپنیاں
شیشے وریاں اکھیں نال انھاں کوں ڈہدے ریہے۔ کجھ قدم انھاندے پچھلک ٹرے دی،
دت کھڑ تھئے، جھٹ کھن ابرا باندے تھئے کھڑے ریہے تے دت ہو لے ہو لے اپنیاں
کنڈھاں دھر پرت گئے۔

ڈوپہر تھیون کوں آئے تاں پندھیزو ناہر وی ڈوٹولیاں وچ ونڈتے گئے۔
ترائے ناہر تاں پودھی پاسے سوئزر لینڈ دی ہک اچی کچھ دوسر گئے باقی ناہر لے دووگ

پے..... ترے ناہر کٹھالے ہودن دے باوجود بہوں وے لے لڑے ہن ہتھاڑ سکے تے
اکھیں جیاں ہویاں ہانے۔ اواچی کچھی وچ بہوں پڑے تیں پندھ کر گئے تے ول اگوں
تے ودھدے گئے۔ ڈوجھے ڈینہاں انھاں ہک بھیڈ مار کھا دی۔ ترے کجھے ڈینہ ہک
کتا تے ہک وچھا انھاندی پیل وچ آیا کاوڑ کونوں آ پھرے تا پھرے تلو چڑاں ہر پاسے
انھاند پیرا کھراچا تا۔ تل دیاں وستیاں تے شہراں وچ انہاں اجنبی دھاڑیلاں دا
بھوپے گیا ہک کھوہ توں پے کھوہ ویندیں ہوئیں ہر جٹا اپنے نال بندوق ہر و بھور کھیندا
ہاتے ڈاک گھردیاں برف گاڈیاں وی اسلحے نال لڈیے گاڈاں دی رکھوالی وچ یک۔
سیدھ ہاہر نکلدیاں ہن۔

اُن سو نہیں تل وچ اتجھیں چنگے شکار ملن پچھوں تر نہاں ناہراں کوں ترسلاوی
تھیا پر کہیں ویلھے کھٹکوی تھیندا ہانے دت انھاں توں ہک اتجھاں پگپ تھیا جیڑھا شیت
او اپنے تل وچ وی نہ کریندے۔ منڈنی براچتو نے تاں چٹے ڈینہوں اوزناوراں دے
ہک بھانڑے وچ وڑے بھانڑے دی کئی جیڑ گرم کوٹنی، چڑاٹھ دی بھا، گاں دے
ڈکاراں، سنبھاں دے کھڑکار تے بھکے ناہراں دے ہلدے ساہواں نال ڈنچ تے
منڈتے گئی۔ لوکاں بھانڑیں کوں چودھاروں ویڑھ گھدا ناہراں دے سراں داخل ہو کیا
ہو یا ہا۔ اس گالھوں وی تلو چڑاں دے ہاں ودھ گئے ہن ہک کوں تاں اتجھی گولی لگی جومر
سدھانٹا، ڈوجھا کہاڑی دے وات آیا۔ اتے ترے کجھاں نکھتا۔ ترے ہاں وچ اوسب توں
چھوٹا، رچ سوہنراں اتے تر کڑا ناہر ہا۔ اوں جھن آلی کیتی۔ تے دت اتاں بھجدار یہا
جے تاں بے سدھ تھی کراہیں برف تے ڈھیبہ ناں پیا۔ چرک تاں برف تے پیا
ہو نکدا ر یہا۔ اوندیاں اکھیاں اگوں رت دے ترورے نچن لگ پے کڈھائیں
کڈھائیں اوندے سنگھ اچوں ملک ہک ڈکھاوی چیک نکل ویندی ہئی۔ اصل وچ

درکدے ویلے کہیں دی بھکانویں کہاڑی اوندی کنڈے ج آں وچی ہئی۔ اخیر دل وڈا کر کے اوٹھی کھڑا تھیا اتے ڈٹھس جو کتنا پریں کنوں بھجدا ہویا او اتھاں آ پناں ہا۔ پرے پرے تائیں نہ کھائیں لوک ڈسدے ہن نہ کھائیں وتی دے گھراں دے ایرے۔ بس ہک پہوں وڈا روہ برف دی کفتی پاتی اوندے سامنے کھڑا ہا۔ وت اوں روہ دے چدھار چکر لایا تریہہ کنوں نتر ان تھی کرائیں برف دے کراڑے تے جے ڈلھاں وچ ہک ڈوہاری اوں اپنیاں نیشاں دی پوڑیاں۔

روہ دے پے پاسوں اوکوں ہک وتی ڈس پئی۔ رات تھیندی پئی ہئی او دی صنوبر دے وٹاں دی ہک گھاٹی جھنگی وچ جھٹ کھن جب ریہاوت اوں دانیاں نال ڈٹین کھوٹیاں دی خوشبو سنگھدیں، گڈالیں پوندیں، گھلندیں، باغ دے جنگلے کوں پار آن کیتا۔ گلی وچ کوئی بندہ چھینو کوئیاں ہئی۔ بکھ تے بھودی بھاکوں او گھراں وچ جھاتیاں پیندا تے وگدار یہاں چٹ چیت گولی چلن دی کوہ اوندے کنیں پئی۔ او پچھاں پرت کے بھٹن آلا ہی ہا جو ڈو جھی گولی چھٹی تے اوکوں آں وچی اوندے ڈا بھکاں آلے ڈھدھ دے ہک پاسوں رت دے دانگ نشاں تھے تے وت رت دیاں پھینگاں ساند وڑا اندواہندیاں ریہاں۔ پر پھٹ دے ہوندیں ہوئیں وی اوں بھج کڈھیا تے ڈھنداپونداجنگلاں نال ڈٹے روہ دے نیڑے وچ پناں۔ اتھاں جھٹ ہک زکا اوندے پچھوں لوکاں دے ہلارے ہلارے تے پیراں دی تراپوڑا پسنیندی پئی ہئی۔ چھوہ مارتے اوں روہ کوں ڈٹھا۔ سروں سدھے تے وٹاں دے ترکلے کوں تے پار کرن پہوں اوکھا ہا پر اوندے سامنے پیادی کوئی رستہ کانیاں ہا۔ ہوکدیں نوکدیں اوروہ دی کھڑاویں کندھ تے چڑھن لگا تے روہ دی ہکل وچ لوکاں داہل بابا سزیندا پیا ہا۔ اتے لالینیاں دیاں سو جھل لاناں وی ڈس دیاں پیاں ہن منہ اندھارے کمبدا تھڑکدا پھٹول ناہر

وٹاں دے اتوں دھرک مریندا تے انہاں کوں کچھیندا ریہا۔ اتے اوندے بھہرا چوں رت وی سدی ریہی۔ پالاودھ گیا ہا، مگر جن لگ پیا ہا۔ پچھا دھوں کھیر و کھیر آسمان کچھ بئی برف جن دی چٹوانی ڈپیندا کھڑا ہا۔ آخر تھکا ہٹا ناہر روہ دی چوٹی تے جج عی گیا۔ اے چوٹی برف نال کچے ہک ریڑھوں ایٹھے دی نکر ہئی حیندے پٹھ اصلوں او ہاوتی ہئی جتھوں دھرک کرائیں او آندا پیا ہئی ہن اوکوں بکھدا کوئی احساس نہ ہا۔ اوندا پھٹ چٹلا ندا ریہا۔ ہک ہلکی جھیں گھاہری تے بیمار آواز اوندیاں چاڑاں وچوں نکھتی تے ہاں دراہ تھس۔ انویں گڈا ہا جیوس کہیں بارے بارواگوں اوندے بت تے موت دا تھ پیا پوندا ہووے۔ او صنوبر دے ہک گلھے وٹ دیاں دگھریاں لڑیاں پٹھ پہہ گیا۔ ادھ گھنٹہ لگھ گیا اچانک چار چدھار کھنڈی برف دے اتے ہک چپ چپا تالال رنگ دا بے ڈکھا سو جھلاتھا ناہر ہک تراڈ نال اٹھا اپنا سو ہٹا سر چاتے سو جھلے دو ڈیکھن لگ پیا اے وڈا سارا رت رنگا چندرہئی۔ جہڑا لے پو آدھوں ابھر کرائیں کھیر و ات آئے آسمان کوں پار پیا کریندا ہئی۔ کئی ہفتیاں توں اتنا وڈا اتے سو ہا چندرہ کوئیاں ہا ابھر یا مر دے ہوئے ناہر دیاں اکھیں کھیر و وچ ویرھی اوں تھانی کوں مونجھیاں تھی ڈپیاں ریہاں۔ وت اوندی ہولی ابے ڈکھاں آلی چیک رات دے پیٹ وچوں پارھی گئی۔

اتنے وچ روشنیاں اتے لوکاں دے قدماں دے آلا اچے تھی آئے موٹے کوٹ پاتی دیہاتی شکاری سورٹوپیاں تے ڈھلیاں ڈھالیاں چم دیاں جتاں پاتی تلوچڑ چھوہر برف لٹریندے آندے پے ہن انہاں دی جیت بھری آواز بلند تھی۔ انہاں مردے ہوئے ناہر کوں ڈیکھ گھدا ہئی۔ تاکھیں تاکھیں ڈو گولیاں چلا گیاں پر کوئی وی نشانے تے نہ پٹھی۔ وت انہاں اے وی ڈیکھ گھدا جو اوندی تاں پہلے ہی جند پئی نکلدی ہئی او سبھے سوٹیاں تے ڈانگاں نال اوندے اتے وٹ پے۔ او اٹھنی چلائے پنا پیا ریہا۔

اوندیاں بڈیاں تینیں ترڑیں دے اواد کوں گھلیندے ہوئے تلے گھن آئے۔ او
کھل دے ٹھکارے پئے مریندے ہن ہک پئے کوں مندے پئے کڈھدے ہن انہاں
دادھیان کافی اتے برانڈی دھرہا۔ انہاں ءچوں کہیں وی برف پوش جنگل دے سوٹھپ
کوں نہ ڈٹھا نہ سو جھل کھڑا نوں مٹی کوں اتے نہ ایں روہ دے چمکدے چن کوں جیندی
ہلکی جہیں روشنی انھاں دیاں بندوقاں دی نال اتے صاف ستھری برف اتے ہوئے ناہر
دیاں دھندلیاں اکھیں اتے کمب دی پئی ہئی۔

چندر تے پاگل پن

آنزک باشویر سنگر

شاں

باہروں گھاٹی برف باری پئی تھیدی ہئی۔ اے برف باری دھمی ویلے کوں
گھن کراہیں ساڑا ڈینہ بھلکہ نماشاں تک تھیدی رہ گئی۔ جیندی وجہ توں ہر پاسے پالا پئے
گیا۔ ”روزمن“ دے مطالعے آلا کوٹھا اجن دی گرم حال اتھائیں نال ڈو فقیر گوڈ مار کے
چلھے تے آلو ٹیٹھے بھیندے ہن۔ بڈھا ”جرمیا“ سلام بیٹھا پڑھدا ہا۔ بھانویں جو
اوہن اندھا تھی چکیا ہا، پراو کوں سلام آلی ساری کتاب زبانی یاد ہئی۔ نال ای میز تے
مقدس صحیفیاں آلی صندوق نال ”ذلمان“ ”شیشہ گر“ ”لیوی“ (جیہڑا کراں دی وجہ توں
رات کوں وی کالی عینک پائی رکھدا ہا) اتے ”میر خواجہ سرا“ (جیہڑا ہر ویلے کوئی نہ کوئی
سازش کیتی راہندا ہا جیندے بارے اے مشہور ہا جو چندر دے پہلے چندر ہواڑے او
بلکل ٹھیک ہوندے اتے ڈو جھے چندر ہواڑے او پاگل تھی ویندے) اچانک انہاں دی
گفتگو دا موضوع ”رحم“ دور بڑھ پیا۔ تے ذلمان شیشہ گر آکھن لکھیا۔

”بھانویں جو ”رحم“ چنگی صفت اے پر ہک حد کوں انہاں نقصان
پچیدے۔ اتھاؤں ساڈی نال دی وتی ”روڈو شے“ وچ ہک پولینڈی زمیندار ”کاؤنٹ
جان ملکی“ راہندا ہئی بے شمار جاگیراں دا کلہا مالک۔ ڈھیر مند پہلے ”زار“ دے زمانے
وچ اوں اپنے سارے ہاریاں کوں آزاد کر ڈتاتے اپنے سارے مذیریاں کوں کٹھا کر
تے آکھیں ”اے زمین میڈی نہیں بھلکہ انہاں لوکاں دی اے جیہڑے ایکوں
ہیندن اچ توں بادشاں غلام نہوے“ اپنے وچوں کوئی وڈا چن کے زمین آپت وچ
وٹ گھنوں“ ہن تینیں اوندی صورت میڈیاں اکھیں اگوں پھر دی اے اچا، لمبا، بھرا یا بھلکا

جوان ہئی۔ رتا لال منہ تے مونڈھیاں تائیں وٹیاں ہوئیاں چھاں نال ”زیلمان
آکھیا“ پال بچہ کوئی نہ ہس سوائے ہک ذال دے۔ ”جاگیر زادی“ جیندیاں پنج بھینڈیں
تے ڈوبھراہن اتے انھاں دے پہوں سارے پال ہن تے ملکی نے ساری زمین
انھاں لوکاں وچ ونڈ ڈتی۔ کیوں جو اوسارے مزیریاں کوں آزاد کر چکیا ہا۔ لہذا ہن اوسارا
کم کار اپنا خود کریندا ہئی۔ آپ ای مل جویندا، بجائی کریندا تے آپ ای فصل کٹ تے
سنہیندا ہا۔ اوٹو کے دی ہک مشین گھن آیا جیندے نال گھاپٹھاٹک کے ڈبانڈیاں کوں دی
آپ سٹیندا ہا۔ کئی کئی گھنٹے اوشین تے کم کریندا ہا تے اوندے سارے سالیاں بن جن
کے پھر دے ہن۔ ہک دفعہ ”زیلک“ بادشاہ یہودی اوں کوں آپڑیں دربار وچ سبڈ کے
اوندے کولوں ایس رویے دا کارن پچھیا تاں ملکی جواب ڈتا۔

”ہر بندے کوں آپڑیں مرضی دے مطابق کم کرنا چاہئید اے میڈی ایہا مرضی اے لہذا
میں اے بار چائی رکھداں انھاں کوں نکمارا ہون بھاندے تے اونکے پھردن“ ملکی دے
سارے رشتہ دار تو رے پھیرے یا ول پیاں تے تہتاں لاونٹن جو گے ہن۔ اوندے نک
بھتر سچے شرابی اتے پستول چاء کے پھرن دے شوقین ہن تے جاگیر دار دے جنگل
شکار وی کریندے ہن یا ول ہک پئے تے بند وقاں تائن دے اتا ولے اتے چھو ہر
انھاں دیاں پیاں اتے پارٹیاں دیاں رسیا۔

ریڈو شے دے واسیاں نے نواب کوں جان شٹ دا خطاب ڈتا ہئی
مطلب ہئی وڈا کوڑیل جو ان جڈن دی اوں بغاوت چھوڑی تہاں دا اوند اکہیں ال
نہتاں جھیرا جھکڑا تھیا۔ تے نہ ہی روسیاں نے اوندے نال کوئی بخش کینہ رکھیا
کوں ایس ریاست واڈیرہ بنا ڈتوئے تے اوں وڈیرہ ہنن توں بعد تنخواہ گھنن توں
انکار کر ڈتا آہن جو جڈن او وڈیرہ ہنیا تاں چوراں دی عید تھی پئی تے انہں

ہتاں شادتاں کیتیاں انھاں کوں پتہ ہئی جو ملکی کہیں کوں کیا آکھیں مطلب اے ہا
ملکی جیل کیوں بھیجنے تے ایس ویں تھیا۔ ہک دفعہ اوندے ساٹھے ہک چور پیش تھیا تے
آپڑیں صفائی وچ آکھن لکھیا جو اوندی جتی ترٹ چکی ہئی۔ اوندے سروچ شدید درد
لکھ پیسہ اوندے کھیسے وچ ہا کے ناں۔ اول چوری نہ کرے ہاتاں بیا کیا کرے ہا۔
میں نہ صرف اوں کوں وچن ڈتا بلکہ آپڑیں جیب وچوں اوں کوں کچھ پیسے وی ڈتوئیں۔
اے ویلے اوں چوری چکاری توں توبہ تائب تھی کے جنگی زندگی گزارن دا وعدہ کیتا۔
واقے دے باد اتھوں دے ٹھگ بد معاشاں دی چاندی تھی پئی۔

”ریڈو شے“ سوکل ناں دا ہک بندہ راہندا ہا جیڑ ہا جو اپنے آپ کون وکیل
اوند ہا جیویں میں ڈاکٹر سڈوینداں زیلمان شیشہ گر آکھیا اوکھا سوکھا پڑھ وی سگدا ہا
ال میں طرحاں جیویں اڈو کہیں تے کوئی مقدمہ بنے ہا اڈو او بھج کے جھوٹا سچا گواہ بن
اوپا کا ٹھگ بد معاش فریبی تے شرابی ہا بالکل Low creature عدالت اچ
اڈو تھیں توں پہلے اوندے بارے وچ مشہور ہا کہ او سارا سال اینویں گواہیاں
اڈو رہ ویندے کہیں دی مجرم کوں بچاؤن کیتے موقع واردات توں اوندی
ادگی دی شہادت تے کوڑیاں قسماں اوندے کھے ہتھ داکم ہا سوکل جانو دا ہا کہ ملکی
اڈو سادہ بندہ اے تے او چوراں کوں پہلے ای سکھا کھڑا ہا جو ملکی کوں کیویں
اڈو نیا دن سگدے حالت اتھاں تک پہنچ گئی کہ ویب دے پیاں چورا چکیاں وی بھج
اڈو شے“ وچ ڈیرے آن جمائے تے بہوں جلدی ملکی نے اپنی رحم دلی وجہ
اڈو دے واسطے پنڈ مصیبتاں دی کٹھی کر گھدی ”ریڈو شے“ دے دکان دار ساری
اڈو سگدے ہن لہذا انھاں ہک چوکیدار دا انتظام کیتا۔

اڈو انگ تے چھتر کنڑاں چائی رہندا ہا پر چوراں اوکوں دی اتھما مارا کٹیا جو او

شودا کئی ڈیہارے اپنی کھولی وچ بیمار پیارہ گیا۔ ہن چوراں نیڑے نیڑے دیاں دستاں وچوں گھوڑے وی چوری کرن شروع کر ڈتے ہک دفعہ مزیریاں ہک چور پکڑ کے ملکی دے حضور پیش کیتا تے اوں فوراً اوکوں چھوڑ ڈتا۔ کجھ تاجر تاں لیجن دے بعد اپنے ملکی وچ کے نہاں جہیں تے لڈ گئے کنہاں امریکہ دومنہ کیتا مزیرے آہدے ہن کہ ملکی کنہاں جان چھڑاون دا بکو طریقہ اے پر روی اوندی کنڈ تے ہن۔ جے پولینڈ دے مزیرے اوکھے ہن تاں انہاں کوں کیا۔ اتھوں دے لوک آہدے ہن جو سوکل دی مکاری ملکی دی رحمہ لی دی وجہ کوں اے وتی ہمیشہ کوں زیادہ قابل رحم تھی گئی۔

”ریڈوشے“ نال ہی ”بوجرے“ ناں دی ہک مئی وتی ہئی جتھاں ”واہنگ“ ناں دا ہک بندہ راہندا ہی جہڑا کہ چور اچکا شرابی قاتل تے زنا کار ہئی۔ پڑاوند اکینہ ہائی ماہ اوندی اوکوں خانہ بدوش کوں حاصل کیتا۔ اوں نے اپڑی عمر دے پنجویں سال کوں ای چوری شروع کر ڈتی۔ کجھ عرصے بعد اوندی ماہ مرگئی تاں ”واہنگ“ نے ہک ہار نال رُل کے واہی نیجی شروع کر ڈتی اوں ہاری دی اپنی تھوڑی جھیں زمین ہئی۔ ”واہنگ“ عام طور تے اٹھویں دے اٹھویں خیمس آلے ڈیہاڑے ”ریڈوشے“ آندا ہئی تے ہر ویلے کوئی نہ کوئی سیکنڈل بنزائی رکھدا ہا۔ ہک ڈیہنہ ہک دکان تے ہا اتھوں ٹوپی تے جیکٹ گھدس تے پیسے ڈیون توں انکار کر ڈتس۔ شراب خانے اتھوں شراب پی کے ہاریاں کوں مارکٹ کے تاکیاں بھن کے بیچیاں تے میراں اموندھیاں چا کیتونس۔

علاقے وچ اوہن بھاء لاناوٹا مشہور تھی گیا ہا۔ جڈن اوندا کہیں نال جھیرا تھی ہا او اوندے گھر کوں بھاء لا ڈیندا ہا۔ ہر بندہ اوندے بارے وچ ایویں چاٹ دا ہئی جڈن او پکڑیا گیا تاں اوندے خلاف کوئی ثبوت کیئناں ہا۔

”بوجرے“ وچ ہک بندہ ”سکیا“ ناں دا ہا جیندی ہک دھی ستاشا ہئی جہڑی اوں سوئی تے گھڑ سیانی ہئی تے ماء کینا ہس۔ بہوں سارے چھوہراوندے نال شادی کرنا چاہندے ہن۔ اوندے واسطے تحفے تحائف دی گھن آندے ہن۔ پر انہاں وچوں ہک کوں ڈھیر واہنگ کھڑا بھچدا ہئی۔ پراو واہنگ کوں آکھیا۔ ”مکھن کتیاں کیجے نہیں“۔

واہنگ ”دھمکی ڈتی جو او ستاشا اوندے پیو تے اوں بندے کوں جیندے نال ستاشادی کر لئی چا تو مار ڈیسی پر سکیا اوندے کوں نہ ڈریا تے۔ تکرے جھیں ہاری ہر سٹیفن نال ستاشادی منگنی کر ڈتس تے سٹیفن نے واہنگ کوں خبردار کیتا کہ اگر اوں نے اوندی منگیندی کوں چھیڑیا تاں اوں اوندی گنجی مروڑ ڈیسی کجھ ڈیہناں بعد انہاں دی شادی ہئی تے سارے کاٹھی سکیا دی جھوپڑی وچ کھاوٹ پیوٹ تے نچن گاوٹ وچ مصروف ہن تے گھوٹ کنوار انہاں دے ادھ وچ بیٹھے ہن یکدم بھا بھڑکی تے دھاڑ پٹائی گھر وچ ہر پاسوں بھاہی بھاہی انہاں وچوں جے کجھ لوکاں گھر بچن دی کوشش وی کیتی تاں انہاں کوں زور نال موت دے منہ وچ دھکا ڈے ڈتا گیا تقریباً کوئی ویہہ دے سب بندے سڑ موئے جیندے وچ گھوٹ کنوار وی شامل ہن کجھ تاں انہاں وچوں سڑے کہ ساری حیاتی کیتے منڈے تھی گئے ایں واقعے دا ہک گواہ ہئی اٹھ سال دی او ہر جیس واہنگ کوں پتھر ڈھوندا ڈٹھا۔ تے ہک یہودی تاجر جہڑا کہ ”ریڈوشے“ ہوں آیا ہا اوں وی پولیس کوں ڈسیا کہ بھا لگن کوں ہک ڈیہنہ پہلے واہنگ اوندے کوں مٹی دے تیل دا ہک گیلن گھن گیا ہا ہاریاں رُل تے واہنگ کوں پکڑ کے ماریا کتیا۔ اوں ”ریڈوشے“ گھن آئے تاں فوراً ای سوکل دخل انداز تھیا تے ہاریاں کوں دڑ کے اپنے ڈیون لگ پیا جو اوں مصوم چھوہرا کوں خواہ مخواہ پکڑ کے گھن آئیں۔ قصبہ دا بکو شودا

پولیس آلاہی جنس واجٹ کوں پکڑ کے حوالات وچ ڈھک ڈتا لیکن سوکل سدھا ملکی
کول گیا تے اوکوں آکھس جو قصبے دیاں ساریاں وڈکیاں رُل کے "نیفتالی گرو شکوہ"
کوں کوڑی گواہی کیے مجبور کیے جبر دھا اتھاں لون مٹی داتیل ایکسل گریس گھن آندے
اوں مطالبہ کیئا کہ نہ صرف واجٹ کوں چھوڑ ڈتا وچے بلکہ جہڑے لوکاں ایس کوں مارے
کئے انہاں کوں پکڑ کے سزا ڈتی وچے سوکل واجٹ دی اتنی ونک کیوں کریندا ہئی ایندا
کہیں کوں وی کانیناں ہا۔ البتہ لوک آہدے ہن "ریڈوشے" وچ چورا چکے اوکوں
ونک کیے اٹھویں دے اٹھویں بھتہ ڈیندن۔

سوکل کوں کورٹ ہاؤس وچ دیر تھی گئی جتھاں نواب اپنے سرکاری لباس
چنگی تے کراس آلی سونے دی چین پاتی سرکاری کم پیٹھا کریندا ہاتے باہر ہاری کٹھے
کے فیصلے دا انتظار کھڑے کریندے ہن یکدم دروازہ کھلیا تاں سوکل ہتھ وچ کاغذ لہرا
باہروں نکلیا۔ ملکی واجٹ کوں فوری طور تے رہا کرن تے اوندانقصان پورا کرن
حکم نامے تے دستخط کر ڈتے ہن جیویں ای ہاریاں سوکل کوں اوں کاغذ نال ڈٹھیا تاں
پاگل تھی گئے اچا اچا الاؤٹ لگ پئے تے ول سارے اوکوں پئے گئے۔ تے لاحتہ
انہاں سوکل کوں پاڑ چیر کے ٹوٹے کرشیا بعد وچ تابوت بناؤن آ لے ہمسائے ڈٹھا
تابوت وچ سوکل دے جسم دا کوئی چھوٹا موٹا ٹونا پوریا گیا ہا۔ کورٹ ہاؤس جیل کوں
قدماں تے ہا کاؤٹ نال بھرے ہوئے ہاری کورٹ ہاؤس دا بوبا بھن تر وڑ کے واجٹ کوں
گھیل کے باہر گھن آئے ہک بندہ تکھیں رسا چا آیا تے انہاں واجٹ کوں
نال بدھ کے ڈیوے آ لے تھبے نال ٹنگ کھڑایا اپنے گل وچ پھاسی دا پھندا پا کے واجٹ
چیک کے آکھیا اوے بھراؤ یاد رکھو میں یتیم ہاں مجھے وچوں ہک بندہ بولیا ہن
راہیں۔ یہودیوں کوں جو پتا لگا کہ حالات اے تھی گئیں تاں او ڈر گئے اڈو کاٹا

جلدی جلدی دکاناں بند کیتیاں تے لک گئے۔ اے وی تھی سگدا ہا جو بھڑکے ہوئے
ہاری انہاں تے وی حملہ کر ڈیوٹن ہا۔ "نیفتالی گرو شکوہ" شودے تاں اپنی دکان وی بند نہ
کیتی اوجھ پیاتے بھجڑیں امریکہ چج گیا میں ایہو آہدا پیٹھا ہم کہ او غائب تھی گیا
تے اوں شودے دی ذال اچڑ گئی سال بعد اوندے کول نیویارک توں خط آیا لیکن میں
ایکوں مختصر کرینداں پیا اتنی دیر وچ ہاریاں دے کھ وچوں آواز آئی ملکی کوں پکڑ وچیندی
ساریاں کوں لوڑھ ہئی اوسارے کورٹ وچ وڑ گئے تے نواب صاحب کوں مار گھٹوئیں۔
اے سب کچھ ایویں منھاں وچ تھی گیا جڈاں گورنر کوں ایں واقعے دا پتا لکھیا تاں اوں
سیکڑیاں دی تعداد وچ قذاقاں کوں پھجیا تے تفشیش شروع تھی گئی جہڑی کئی مہینے جاری
رہی سب توں پہلے انہاں چوراں کوں پکڑ کے ایڈم یا کہیں پئے قصبے دی جیل وچ سٹ
ڈتا۔ "ریڈوشے" دے تاجرتاں چھٹ گئے پر یہودی اجنٹ وی بہوں پریشان ہن ایں
واسطے جو کجھ سرکاری افسر کمیشن کوں اے آکھ کے بھڑکائی کھڑے ہن جو انہاں یہودیوں
ای "سیکے" دے گھر کوں بھالائی اے۔ ایں واسطے نیفتالی گرو شکوہ وچج گئے۔ حتی کہ
انہاں نیفتالی دی ذال کوں وی کئی ہفتیاں تک جیل وچ رکھیا۔ قذاق بھلا کر دی کیا
سگدے ہن۔ او آپڑیں گھوڑیاں تے چڑھدے چا بک لہریندے واپس ول گئے۔
انہاں دے نیڑے بھلا کون کھڑے ہا۔ ڈاہ پارہ ہاریاں کوں آہدن بغیر کہیں مقدمے
دے سائبر یا بھیج ڈتا گیا۔ ایندے وچ ہک اٹھ سالہ اوں چھوہر دا بیوی ہا جنس
واجٹ کوں "سکلیا" دے گھر دے باہروں پتھر ڈھونڈا ڈٹھا ہئی اوں کوں محض ایں
قصور دی سزا ڈتی گئی جو اوں نے آپڑی دھی دی کوڑی گواہی کوں برداشت کر گھدا
حالانکہ اصل قصہ اے ہئی جو ہک دفعہ اوندی واجٹ نال چوری دے کہیں معاملے تے
لڑائی تھی گئی ہئی۔ انہاں حالات وچ کمیشن کیویں انہاں دی مدد کرے ہا۔ او ہن مردیاں

کوں جو اتنا نہ سبکدے ہن۔ قصہ مختصر ملکی دا بے جارحم اوندے ڈکھ دا سبب بن گیا ہا، میں ہک دفعہ انجیل مقدس وچ پڑھیے جو ظالم دا ساتھ ڈیونٹ آلاوی ظالم ہوندے اے گا لھ جیمارہ وچ ہے میر خوجہ سراوندی تھج کریندے ہوئیں آکھیا۔

”ردن من“ دے پڑھائی آ لے کوٹھے وچ چپ ہائی اتنی چپ کہ مٹی دے تیل دے ڈیوے دے پلنٹ داشکاٹ وی سزیندا پیا ہا۔ بڑھا جرمیا سلام آلا اوحصہ بیٹھا پڑھدا ہا جیندے وچ اللہ سائیں دے اوں کرم دا ذکر ہے جہڑا اوں ایورٹس دے بادشاہ مسیون اتے باشان دے بادشاہ آوچ کون قتل کرا کے انہاں دی زمین اسرائیل کوں ڈوا کے کیتا ہا ایں دوران ڈوہن فقیرنگے ہتھ تنور وچ پا کے بھنے آلو ہا ہر کڈھ چکے ہن لیوی اپنیاں رتیاں لال اکھیں توں اپنی کالی عینک ہٹائی تے کوٹ دے کونے نال اکیوں صاف کیتس۔۔۔۔

کجھ دیر بعد لیوی اپنی کالی عینک پیندے ہوئے آکھیا۔ پولینڈ وچ بے وقوف جاگیرداراں دی کوئی کمی نہی۔ کجھ دے دماغ شراب دی کثرت توں مفلوج تھی گئے ہن۔ کجھ عیاشی دے ٹھاٹھ وچ رہ چکے ہن۔ کاؤنٹ ملکی شیت یہودیاں دا اے قانون سن رکھا ہا جو کہیں مجرم کوں اوں وقت تک سزا نہ ڈتی ونجے جب تک ڈوبندے اوکوں گناہ کریندا ہویا ڈیکھ نہ گھسن۔ تے گناہ سرزد تھیون توں پہلے اوکوں اوندی سزا نہ ڈس گھسن۔ جیویں ”مسناح“ وچ ڈسیا گئے جو ہک عدالت ہی جیندے وچ ستر سالوں وچ موت دی صرف ہک سزا ڈتی گئی ہئی تے دنت وی اکوں Killing Court آکھیا ویندا ہئی قاتل بھلا ڈوگواہاں دی موجودگی اتے انہاں دے ہٹکن توں بعد قتل کررا۔ کتھاں وچ سبکدے ”زیلمان شیشہ گر“ آکھیا قاتل اوں ویلے دا انتظار کریندے جہڑے ویلے اوکوں ڈبھدا کوئی نہ پیا ہووے۔ تے عام طور تے اندھاریاں راتیں وچ

قتل کریندے لیوی ولدا ڈتا پر اللہ سائیں تاں ڈبھدا کھڑے اوکوں تاں کہیں گواہی دی ضرورت کانتی ہوندی کیوں جو اوندی اپنی ذات ہر شے دی گواہ ہوندی ہے۔ او آپ ہی جج اے تے آپ ای سزا ڈیونٹ آلا اے۔ پر گالھ تھیندی پئی اے بے جارحم دی۔ تے ایں بارے ہک قصہ میں وی سنوینداں۔

”کوزمنس“ قصبے وچ سیٹھلا کارلو سکی نامی چھوٹے قد دا ہک زمیندار رہندا ہئی اوکوں کریزی کارلو سکی وی آکھیا ویندا ہئی ساری جوانی اوندی نال دے زمینداراں نال مقدمے بازی وچ لگھ گئی۔ تے ایں مقدمے بازی وچ اونداسارا پیسہ تے وقار برباد تھی گیا۔ اوکوں ناکے ڈاڈ کے پاسوں اتنے مال ڈھانڈے کھیت تے جنگلات ملیے ہائں جو او اپنی ہر خواہش پوری کر سبکدا ہا اوکوں عدالت وچ کھڑے جج کوں مندے کڈھن تے اوکوں جاہل، تے راشی آکھن دی جس ہی اوندے وکیل اوکوں چپ راہون دی التجا کریندے ہائں۔ پر جہڑا بندہ خطی ہووے او کڈن کہیں دی گالھ سز دے تال نال دے زمینداراں کوں اوندے ایں گھٹ حوصلے دا پتہ ہئی تے او ہر ویلے اوندی زمین دے کہیں نہ کہیں ٹوٹے تے کلیم کیتی رہ ویندے ہن اتے او ہر پھیرے مقدمہ ہر ویندا ہا۔ اوندی ذال دی بہوں امیر تربیت ہئی اونداتعلق پولینڈ دے ہک شاہی گھرانے نال ہئی اوکوں میں ڈٹھا تاں نہیں پر سنیا ہم کہ او بہوں سوٹی پر کردار دی کچی ہئی۔ ہر بندہ چاٹ دا ہئی جو اوندے درجنوں یار ہن۔ حتیٰ کہ انہاں زمینداراں نال وی عشق لڑیندی ہئی جہڑے اوندے پاگل پئے کوں عدالت وچ گھیلی رہ ویندے ہن۔ اچ کل تاں ڈوکیل لڑن منع اے پر پرانے ویلے دے شریف لوگ جھیرا مکاؤں کیتے ڈوکیل لڑدے ہن۔ ہک شریف پئے نال محض ایں واسطے وی ڈوکیل لڑدا ہئی جو اوندانگھوڑا پئے دے گھوڑے توں تیز بھجے۔ تے اے ڈوکیل کھیں نہی لڑی ویندی بلکہ لوگ سڈے ویندے ہن۔ ایں کڈھ

دامقصد تاں اے ہوندا ہا۔ جوڈ و دشمنان دے درمیان صلح تھی ونجے پر اصل وچ اوڈ و ہاں بندیاں دے درمیان نفرت کوں ہواڈ یون آندے ہن۔ اتے لڑائی تے خون خرابہ انہاں کوں چنگا لگدا ہا۔ ہک دفعہ کھیں کارلوسکی دی ذال کوں کھلے عام بدکردارن آکھڈ تا تے کارلوسکی اوکوں ڈوئیل تے چھک رکھیا ہمیشہ وانگوں لوکاں بھاتے تیل سٹیا۔ ہک پستول اوں بندے تے ہیا پستول کارلوسکی دے ہتھ وچ ہاتے او جنگل دوئل گئے جھیرا مکاوٹن آ لے لوک ایں انتظار وچ ہن جوڈ کھو کون کیکوں مریندے ایہا وجہ ہئی جو قبائلی ایکوں عزت بے عزتی دا مسئلہ سمجھیندے ہن۔ اصول موجب ڈوہائیں پارٹیاں ہکو ویلے فائر کریں پر ہک وقت تے ہک لمحے کھیں کوں کیوں پتہ لکسی جو ہن ٹریگر دباوٹے؟

نتیجہ اے نکلتا جوڈ و جھے فائر کر کے کارلوسکی دا گوڈ انجی کرڈ تا۔ ڈوئیل دے بعد پرائے دشمن ہک ڈو جھے کوں اپنی پرانی دشمنی معاف کرڈیندے ہن۔ جھ ملا کے ہک ڈو جھے کوں چمدے وی ہن۔ اے ڈوہیں وی پٹر وچوں رخصت تھئے کارلوسکی سٹریچر تے اوند دشمن گھوڑے تے اپنی فتح دا جشن منیندا۔ ہن سز و وندی ذال دا حال جھڑے ویلے کارلوسکی ڈوئیل وچ مصروف ہا اوں ویلے اوندی بے وفا ذال اپنے ہک عاشق نال اچے ناوردی بالکونی توں دور بین نال اے منظر ڈیدھی کھڑی ہئی۔ ہک پئے کوں چمدے چھیندے او اے پئے سوچیندے ہن جو ایں ڈوئیل وچ کارلوسکی ماریا ویسی۔ جھڑے ویلے انھاں اے ڈٹھا جو کارلوسکی چھکڑے تے لڈیا آندے تاں انہاں اے سوچیا جو اے کارلوسکی دی لاش ہوسی۔ لہذا او تلے لہہ کے شراب پیوٹن لگ پئے۔ جیویں کارلوسکی دی ذال اوکوں جیندا ڈٹھا تاں اوں بے ہوش تھی کے ڈھاوٹن اکی کیتی تے ہوش آون توں بعد اوکوں پیار کر کے پہوں زیادہ خوشی دا ڈھونگ کیتس تے اپنی عزت بچاؤن دا شکر یہ وی

ادا کیتس۔ اوندے بعد اوٹھیک تاں تھی گیا پر ساری زندگی لنگڑا کے ٹردار ہیا۔
تساں ہالی پورا قصہ کاخی سز یا کارلوسکی دی ذال کجھ ڈی نہاں بعد کارلوسکی کولوں اک پئی تے اپنے قیمتی زیور، کپڑے تے پیسہ پا اپنے ہتھیں کریندی ہک پئے اوباش نال باہر دے ملک شائد پیرس بھیج گئی اوندے خاوند مسلح سواراں کوں اوندی گرفتاری دے وارنٹ ڈے کے انہاں ڈوہاں دے پکھوں بھیجا۔ پر او سواراں دے پچن توں پہلے سرحد پار کر چکے ہن۔ کارلوسکی اپنیزیں دوستاں اگوں اوں نو جوان کوکوٹن لگ پیا اوند اخیال اے ہا جو او مکار اوندی معصوم ذال کوں ٹھہرگا کے گھن گئے تے اوکوں بدراہ کرڈی جلدی اوندی گنجی وچ ہک ہیا مقدمہ پئے گیا اتے اوکوں اپنی ایں بے عزتی دے بارے وچ سوچن دا ڈھیر موقع نہ مل سکيا۔ ہر چند مہینے پکھوں مقدمہ دے سلسلے وچ وکیلاں دی فیس اتے توہین عدالت دی جٹی بھرن کیتے اوکوں جنگل وچ اپنی زمین دا ہک ادھ ٹوٹا و پچناں پوند ہا۔ ڈھیر و ہاج تے قرض توں علاوہ اوں تے ہک یہودی دافر ضہ وی ہا۔ جھڑا ڈی نہہ پڈی نہہ و دھدار ہیا۔ یہودی اوندیاں مکدیاں ویندیاں زمیناں دا کاردار وی ہا۔ ہونڈیں کریندے تریہہ سال گزر گئے ہک ڈی نہہ ہک گھوڑا تانگہ کارلوسکی دے گھر دے باہروں آٹن رکیا۔ تساں سوچ سگدے او جو اوں تانگے گھوڑے وچ کون ہا؟ اوندی ذال ہک حرامی ہال نال۔۔۔ جھڑے لوگ باہروں ڈہدے کھڑے ہن۔ جو کارلوسی باہروں آیا تاں اپنی ذال کوں تلوار یا بندوق نال قتل کرڈیسی۔ کہیں پئے کیتے ایں توں وڈی بری گالھ کیا تھی سگدی اے جو اوندی ذال اپنی بدکاری دے حرامی ہال نال اوندے درتے واپس آئی کھڑی ہووے پر کارلوسکی اپنی ذال کوں معاف کرڈتا میں خود تاں میں ڈٹھا پر لوک سٹویندن جو او اوندے پیراں تے ڈھے پئی۔ اُتے زاری کرن پئے گئی۔ جو او دل ایویں نہ کریسی اے تاں اوند اڈوہ ہے جسیں اوکوں بدراہ کیتے۔ میں تاں ہر ویلے تیڈی یاد وچ

ترپدی ہم۔ اس ساری شرمندگی واکارٹناں سالن اے منہ ہتھ دھو کر اپنی تن کے روٹی کھادس تے روندے ہوئے ایہو آہدی رہ گئی تے کارلوکی اوکوں ترسلی ڈیندارہ گیا زیادہ ڈ۔ نہہ نہ لنگھے جو اوندی ذال ولاہک دفعہ اوندے گھر دی ملکہ بٹ گئی۔ اوندے کول پہلے اتے بعد وچ کئی حرامی پال ہن اوندے پنے کارلوکی کوں اپنے مقدمیاں دے سلسلے وچ اکثر بلالائن تے وارسا وچٹاں پوند اہائی حتی کہ اوں نے انصاف حاصل کرن واسطے پیئرز برگ وچ کلیسادی مجلس سڈن دی اپیل کیتی اوندابے دریغ قرضہ اتنا دھ گیا ہا جو او کنگال تھی گیا۔ پر اوندی دور دی ہک ماسی موٹی تاں اوندے ناویں بہویں ساری جائیداد چھوڑ گئی۔ جیندے نال اوں اپنے قرضے وی لہائے تے بہوں سارے پنے مقدمے وی لڑیونس۔

اے نہ سوچو جو قصہ مک گنے ہک ڈ۔ نہہ ہک بیانا نگہ کارلوکی دے گھر آ گیا پتہ اے جو ایں ٹانگے وچ کون ہا اوں حرامی پال داپیو۔ اوں پنے وی بہوں سارے ایہو جھے جرم کیتے ہن جہاں دی پاداش وچ او جیل وچ سگد اہا اوں اے یقین ڈوایا جو او تاں صرف اور صرف اپنے پال کوں ملن آئے اصل وچ تاں او پال دی ماء کولوں پیے منکن آیا ہا پر ایہو لگدے جو کارلوکی دی ذال اچاں وی اوکوں بھل نہ سگی نئی جیویں لوک آہدین اوں پال دے پند و قرضہ لہاؤں کیتے اپنے قیمتی موتیاں آ لے زیور رہن رکھ چھوڑے ہن۔ میں غلطی نمی کریندا پیا تاں خیال ایہو ای اے جو اوں کجھ انتہیں کر توت کیتے ہن جو اوکوں ماء پیو گھروں کڈھ چھوڑیا ہا۔ او اپنے برے کرتوتاں تے بہوں زیادہ شراب پیوٹ دی وجہ توں بیمار تھی گیا ہا۔ تہا ڈا کیا خیال اے کارلوکی کیا کیتا ہوسی؟ او اوند اگھانیا رہن گیا تے او اوکوں اندر قلعے وچ گھن گیا حکیم کو سڈوا کے تے اوند اعلاج کرا لیس۔ حتی کہ نال نال دیاں وستیاں دے پادریاں وی اوندے ایں رویے دی نند یا کیتی۔ پر قلعے وچ

اوند اپنا گر جا گھرتے پادری ہئی۔ جیویں او اہدا ہئی کارلوکی اوں کریندا ہئی۔ جیویں ہک نیک عیسائی کوں کرنا چاہیدا اے یعنی اپنے دشمن کوں معاف کر ڈیوٹ بلکہ چاٹ کھا کے اپنی ڈو جھی گکھ وی اگوں کر ڈیوٹ ایندے بعد کیا تھیا؟ زیلمان فقیر پچھیا۔

تینڈے خیال وچ کیا تھیا ہوسی؟ لیوی آکھیا او بد معاش کافی عرصہ اتھائیں قلعہ وچ نکلیا رہیا۔ گر ولاتے موٹا تازہ تھی گیا کارلوکی دی ذال ہن ڈھیر سوٹی تے تینگر نہ رہ گئی ہئی۔ لہذا او ہن نویں شکار دی تلاش وچ ہا جلدی اوں ہک آ یا یا باورچن لکھ گھدی جہڑی اوندی ہر گالھ منٹ کوں تیار ہئی ہک ڈیہاڑے اوں کارلوکی دی سیف بھنی تے اوندے وچوں ہر قیمتی شے (اوندی ذال دے زیور سمیت) کڈھیندا تے اوں ڈو جھی رن نال بھیج گیا۔ میڈا خیال اے جو او تر میت کارلوکی دی ذال دی دور پرے دی رشتہ دار ہئی کارلوکی شودا مقدمے کریندارہ گیا۔ ہک دفعہ ہک جج کارلوکی دے خلاف فیصلہ ڈے ڈتا۔ تاں او شودا صدے نال مر گیا۔ اوندی ذال کوں کوچوان یا ڈو جھے کہیں ملازم تسلی ڈیوٹ دی کوشش کیتی پر اوں ویلے تاں اوندے رشتے دار اوندی جاگیر تے قبضہ کر کے اوکوں بے دخل کر چکے ہن ول او دی جلدی مر گئی۔

پراو نانا جائز پال دا کیا تھیا زیلمان بولیا۔ میکوں اوندے بارے حقیقت اے پتہ نہیں لیویہ ولد اڈتا۔ حرامی نال کیا تھیندے جیویں جو سلام پڑھن آ لے اہدن او سکے پتر اں دی طرح ہوندن۔ ہوا جڈے مرضی آوس اڈا گھن ویندی اے انہاں کوں۔

لجی دیر تاں میں ”رد زمین“ دے پڑھائی آ لے کوٹھے وچ چپ تھی گئی اتنے وچ ہک فقیر اٹھیا تے ڈھاندا پوندانچ تے ونج کے سم پیا۔ اونہ صرف گھراڑے پیا مریندا ہا بلکہ بڑ بڑو لائی پیا ہا۔ تے اوندے نک وچوں رہ رہ کے سیٹاں دی آواز پی نکلدی ہئی جب کہ ڈو جھا فقیر قصہ سنویندا بیٹھا ہا۔ اوندی چھوٹی چھوٹی پیلی ڈاڑھی تے وچھے دیاں

اکھیں وانگوں وڈیاں وڈیاں اکھیں ہن۔ تے او اخیر توڑیں بے وقوفاں آلی کاریوی دی ہر گالھ تے سر بلیند ارہ گیا۔ حتی کہ اوکوں وی ہلکی ہلکی گھل آوٹ پئے گئی۔ میر خواجه سراجتہ دی تلی نال کھڑکی دایشیشہ صاف کر کے پالے کوں روکٹ دی کوشش کیتی تے گھور کے آسمان دوڑھس جیویں جو پک پیا کریندا ہووے جو چندراجٹ پورا نہیں تھیا او مڑیا تے آکھس۔۔۔۔

ملیکی جو کیتے اوند ارجم نال کیا تعلق اے؟ ”ایکلیسٹینز“ آہدے انصاف دی جاہ بدمعاشی تھیندی پئی اے سارے جہان دے وکیلاں تے ججاں کوں مجرماں دی ایویں لوڑھ اے جیویں ڈاکٹراں کوں مریضیاں دی لوڑھ ہوندی اے۔ ایمانداری وچوں کیس کٹھے جیویں اوڈو جھا جاگیر دار ہا کیا ناں ہائی اوند؟ کارلوں کی اوکوں پتاوی ہئی اوندی رن کیا کریندی ودی اے پراواں اوکوں کھلی چھٹی ڈے ڈتی جیمارہ کیا آہدے۔ جو غلام یا نوکر نکمے رہوٹ ناں خوش تھیندن جہڑے ویلے بندہ گندگی دی کھسٹ اچ غرق ہووے تاں او اچھائی ول کیویں آپکدے؟ برے چنگے بن وچن، شرمندگی وجہ عزت بن وچن۔ تے گندگی وچ مست راہوٹ اوندے اتے فخر کرن چھو ہر بازی وچ غرق اے غرقاب نسل کیا اے؟ سمجھ نہیں آندی جو اے چھرا خود سری اے یا محض ہٹھ؟۔ ربی جوزف نال کیا تھیا؟۔ جہڑا شیطان کوں بدھ کے اوندے اتے قابو پانوٹ دے نیڑے ہا پر اچانک اے بیچارہ حملی غالب آگئی۔ تے اوں شیطان کوں چوٹی نسواری پیش کیتی جیندے نال ای شیطان بیڑیاں توں آزاد تھی گیا تے اوندی کالی طاقت واپس ول آئی تے اوندے کولوں نجات ممکن نہ تھی سگی آیں گالھ تے ربی جوزف چھرا اچھتا سگدا ہا۔ کیویں جو پچھتاوے دا در ہمیشہ کھلا رہندے او راضی با رضا ہا سو برے ڈ۔ نہہ مکے وی تاں اوکوں دنیا توں چھٹکارا نہ مل سکیا۔ جیویں او اللہ سائیں دے ناں گزردا ہا ایویں او ہنٹ کالا

اسم پڑھنٹ لگ پیا روشنی توں اندھارے تائیں ہک قدم دی تاں تھہ ہوندی اے۔ ”تالموڈ“ دا قول اے جو وڈے بندے داسروی وڈا ہوندے ربی جوزف بھاتے خون وچوں جھیا ہا! انہاں ڈ۔ نہاں ۷۰ پین تے حضرت اسماعیل دے پتراں دی حکومت ہئی۔ ربی جوزف سٹی ودا ہا جو اتھاں ہک ایہو جھیاں خلیفہ اے جیندی ذال ایڈی سوہٹری اے جو پوری دھرتی تے اوں جھیں سوہٹری تربیت کوئی نہ ہوئی۔ تے اوند ناں ”پیما“ ہئی او ایو جھیں فاحشہ ہئی جیویں ”زور“ Zur دی دھی ”کوبی“ (Cozbi) دا ڈو جھا جنم ہووے اوں ویلے تائیں ربی جوزف اپنے تقوے دے خول وچوں مکمل طور تے ہا پر آچکیا ہا۔ تے اپنے آپ کوں سارے داسارا برائی آ لے پاسے مائل کر چکیا ہا۔ اوں شیطانی منتر پڑھیا تے ڈو دیہہ ”پیما“ کوگھن کے حاضر تھی گئے او ہا لے تک وی غار وچ ہا۔ جتھاں اوں حضرت عیسیٰ علیہ السلام دی زیارت کیتے روزے رکھے تے پاکیزگی اختیار کیتی ہئی۔ اے وی آکھیا ویندے جو او حضرت یوسف علیہ السلام دے خاندان وچوں ہا۔ تے اونویں ای عزت دے قابل ہا جیویں اوندے بزرگ۔ اے کوئی حیرانی دی گالھ نہیں جو جڈاں جوزف تے پیما ملے تاں ممکن حد تائیں او ہک ڈو جھے دے بارے نفرت رکھیندے ہن۔

وڈ کیاں دا اکھاٹ اے وقت دے نال نال دل بھرتج ویندے کجھ مہیناں پچھوں ربی جوزف کوں اے پتا لگیا جو وڈے وزیر دی ذال پیما توں وی ڈھیر شہوت بھری اے تے اوند ناں اے ”گریشیا“ اوں ویلے تک اونیکی کوں مکمل ترک کر چکیا ہا۔ تے اوکوں برائی توں دنیا دی کوئی طاقت نہی روک سگدی۔ اوں دیہاں کوں اے حکم ڈتا جو فوراً ”گریشیا“ کو چاگھن آو تے جہڑے ویلے گریشیا حاضر تھئی تاں او اوندے بندے مار حسن اگوں بے وس تھی گیا۔ وت اے روز دا معمول بن گیا۔ جو اے دیہہ روز رات

کوں ڈوہائیں تریمتیں اوکوں پیش کریندے ہن۔ بجھ لاہوٹا توں اوہی رات تائیں
”پیما“ تے اوہی توں سویر تائیں ”گریٹا“۔۔۔۔۔

ہک دفعہ جڈاں پیما ربی جوزف نال ستی پئی ہئی تاں اوکوں پنگ تے
گریٹا دے نال کھدیا ہو یا نگینہ نظر آیا او اندر تائیں سرگئی۔ تے ربی جوزف کوں
”پچھس جو اے گریٹا کون اے؟ پہلے تاں ربی جوزف مٹھیاں مٹھیاں گاکھیں وچ نال
دی کوشش کیتی پر جہڑے ویلے ڈھیر تنگ تھیا تاں اوکوں ڈس ڈتس۔ جو او وزیر دی ذال
گریٹا اے۔ پیما اے چاند دی ہئی جو ربی جوزف اے سارا پٹھ کم ہک شیطانی روح
دی تہڑ تے کریندے۔ پہلے تاں اوں ربی جوزف کوں تھپ تھپا کے سنا چھوڑیا تے دل
آپ کالا اسم گولڈ لگ پئی۔ پیما کوں اے کالا علم ربی جوزف دے گل نال بدھی گھسلی
وچوں ہک کاغذ تے لکھیا مل گیا۔ اوکوں اے شیطانی طاقت لھ پئی تے ہن او ڈھڈی
ہئی۔ اوں فوراً بد روح کوں سڈوایا۔ تے ربی جوزف کوں چکے نال بدھو اڈتس اتے اے
وی حکم ڈتس جو مرداں دی ایس دنیا وچوں زور و مرداں کوں اوندے سامنے پیش کیتا وے۔
میں تاں حیرت وچ آں اے سٹ کے جہاں کوں حضرت موسیٰ کنعان آ لے
پاسے بھیجا ہا۔ او فرشتے حالی تائیں جیندے ہن۔ تے کالے پہاڑاں دے پچھوں لے
ہوے ہن یا شاگرد زیادے پاروں۔

”سیمبائی“ دے ڈو جھے کنارے تے موت دے فرشتے کوں اے حکم ملے
جو انہاں دی جند قبض کرے۔ جب تک او ایس دنیا دے نہ تھی وچن۔ پیما نے انہاں
بدروحاں کوں اے وی حکم ڈتا جو انہاں فرشتاں کوں اوندے اگوں حاضر کیتا وے۔
انہاں تعمیل کیتی۔ اتے پیما ربی جوزف دے سامنے ترائے ڈنہہ تے ترائے راتیں
انہاں فرشتاں نال سمدی رہی۔ اوں اذیت دا اندازہ کیوں لایا وچن سبکدے جیندے

وچوں ربی جوزف گزردا پیا ہا۔ پر او اپنے آپ کوں نہی چھڑا سبکدے کیوں جو کالا اسم ہن
پیما کوں ہا خلیفہ اپنی ذال کوں گھر لھیندا رہیا پر او نہ ملی پہلی دفعہ پیما بدروحاں کوں
آکھیا۔ جو اسمان توں ڈٹھے انہاں فرشتیاں اتے انک (Anak) دیاں پتراں کوں
اوندے سامنے پیش کرٹ۔ اوں اسم ہولیس ہولیس پڑھیا کھائیں ربی جوزف سز نہ گھنے
۔ چوتھے ڈنہہ دھمی تھیوٹ توں پہلے او ایس مکروہ کھید کولوں اتی تھک چکی ہئی جو اوکوں
اے خیال وی نہ رہیا جو او کالا اسم اچا اچا پئی پڑھدی اے۔ ربی جوزف جیہڑا جو بظاہر
تاں ستا ہویا ڈسدا ہا، حقیقت وچ جاگدا پیا ہئی تے اوکوں اپنا بھلیا ہو یا کالا جادو فوراً یاد
آ گیا۔ تے اوں فوراً اسم پڑھ کے بدروحاں کوں حکم ڈتا جو ہن پیما دی بجائے اوندا حکم
من جہڑے ویلے بدروحاں اے ڈٹھا جو ڈوہاں پاسوں مختلف احکامات پئے ملدن تاں
انہاں ڈوہاں کوں منسوخ کر ڈتا۔ تے ولا بیر پہاڑاں لے پاسے مڑ پئے۔ تے او ڈوہائیں
ہو جیہیں تھی گئے ربی جوزف نے ہولیس ہولیس اپنڑیاں رسیاں کھول گھدیاں تے گچی
گھٹ کے پیما کوں مارن لکھیا بظاہر بدکاری قتل توں کیدڑی دور ہوندی اے؟

جہڑے ویلے مکار پیما اپنا انجام سامنے ڈٹھا اوں ربی جوزف دی خوشامند
شروع کر ڈتی۔ بلکہ اوکوں اے تحریری بیان وی ڈتس جو ڈو جھی تریمت دے حسد دی وجہ
کنوں اوں ایویں کیتے۔ حقیقت وچ او اوندے نال پیار کریندی اے تے نال آکھیں
کہ تیکوں میکوں مار کے کیا ملسی۔ تاں پیما دے صبر دا اندازہ کر سبکدے او جہڑے ویلے
ربی جوزف آکھیا جو اوکوں گریٹا کولوں ڈھیر لطف تے سرور حاصل تھیندے تے گریٹا
ڈھیر سوٹی اے۔ پیما جواب ڈتا جو اوں بدروحاں کولوں گریٹا کوں مردا چھوڑیے۔ تے
ہن دفن وی تھی چکی اتے توں میکوں چھوڑ ڈیویں تاں اسمان ڈوہائیں رل کے ضرور
اے دنیا فتح کر سبکدے ہن۔ توں میڈے وچوں دنیا دی خوبصورت عورت کوں ہار گھن

آسیں تے میں تیڈے اندر دا امیر ترین بندہ۔ اساں لوکاں کوں مندر کے انہاں دے ہیرے جواہرات تے میڈلز وغیرہ چوری کریسوں ایں طرحاں توں ایں دنیا دا بادشاہ بن ویسیں تے میں تیڈی ملکہ۔ تیڈے ایں احسان دے جواب وچ میں بن حسد کرن دی بجائے ہر جاہ تے ہر تربیت اگوں تیڈی اتنی تعریف کریاں جو شاہ سلیمان دی وی اتنی تعریف نہ تھئی ہوسی تے اساں ملکہ شیبائے راہب ہارلوٹ کوں دوبارہ زندہ کر کے اپنے کم گھنوں اپنی خاہشاں دے مطابق۔

آکھیا ویندے جہڑے بیاں کوں قائل کر گھندن او آپ دی جلدی آمادہ تھی ویندن ربی جوزف آکھیا جو اگریشیا کوں وی دوبارہ زندہ کرین تاں اوں آکھیا جو تیڈی خوشی ای میڈی خوشی اے اوکوں دوبارہ زندہ کر کے اساں تریجے کٹھے رہسوں تیڈے پنے دا کیا تھی؟ ربی جوزف پچھیا۔ میں تیڈی خاطر اپنے آپ کوں بیوہ بنا گھنساں او راز داری وچ پولی ربی نہ صرف بے جا ترس کھادا بلکہ تقدیری طور تے وی غلط اندازہ لالیں جہڑے لوک Cabala دے بارے وچ جانڈے بن جو بندہ سارا کجھ کر سگدے پر مومے ولائیں زندہ کر سگد ایک دفعہ پیما تے ربی جوزف گریشا کوں والا جیواں دی کوشش اچ اپنی طاقت گم کر بیٹھے سیر پہاڑ توں زور دار قہقہہ آیا بدروحان تے شیطانی طاقتاں انہاں دے احکامات اتے وڈی لا پرواہی نال کھریاں کھلدیاں بن۔ ربی جوزف بن پاک تے ناپاک ڈوبا ئیں طاقتاں توں محروم تھی چکا ہا تے اپنے کالے علم دے ہتھوں بیمار وی پیما دوبارہ اپنے پنے دو وٹھن کیئے ڈھیر بے چین ہئی لیکن بادشاہ ایندے کولوں 400 میل دور ہاڈ وچماٹل دے محافظاں دی اوکوں گیٹ کولوں واپس کر ڈتا کیوں جو اوںد اسرار سوھنٹ غائب تھی چکا ہا۔ او بن صرف ہڈیاں دا ڈھانچہ رہ گئی ہئی۔ لہذا اوکوں کوئی نہ سچاں سکیا۔ اوںدے بعد کیا تھیا؟ زیلمان آکھیا ربی جوزف

دے نال لڑدا جھگڑدا ہا اتے جلدی اوکوں چھوڑ ڈتس او بن عبادت گاہ دے باہروں دی دوی ہئی ربی جوزف بن ہر ویلے پچھتاںدا وی ہا تے تھیرا وی گھتی رہ ویندا ہا۔ انت کجھ جنم وچ او کتے دی شکل وچ پیدا تھیا۔

میں ایہو تھیں کوئی گالھ پہلے نہیں سنی لیوی آکھیا۔ تاں سن گھن میر آکھیا۔ تیں کس کتاب وچ اے پڑھے؟ لیوی پچھیا میں بذات خود کتاب آں۔ میر خواجہ سرا ولد اے اتے اٹھی تے کمرے وچ ٹہلن لگ پیا مٹی دے تیل آلا ڈیوا جھمکیا اوندی وٹ تھری تے دم کے دھو ہڈیوں لگ پئی توں دامن دا پڑھائی آلا کوٹھا مختلف پچھانویاں نال بھرتی کیا زیلمان آکھیا حقیقت اے ہے میکوں بن گھر ویندے ڈر لکسی ایویں پلکیا جیویں خواجہ سرا اوںدے لفظ سن گھدے ہوں اوڑ کیا کھلیا تے آکھس بے وقوف نہ بن زیلمان چندر پورا تھیا کھڑے ہیشاں روشن بن برائی کجھ وی نہیں ہوندی محض پاگل پن دا لہراے۔

ہنگی پکی دیگر بالتازاردی

گبریل گارشیما

ڈاکٹر نسیم کا سرا

پنجرہ مکمل ہا۔ بالتازار ایکوں اپنی عادت موجب چھپر بیٹھ لڑکا ڈالتا ہے۔ جیہڑے ویلے روٹی پیڑ کے ولیا تاں لوک کھڑے اہدے ہن جو اے دنیا داسب توں سوہنڑا پنجرہ اے پنجرہ ڈیکھن اتے لوک آئے جو اوندے گھر دے اگوں مجھ لگ گیا۔ اوکوں پنجرہ لہا کے اپنی دکان بند کرنی پئی۔

”ڈاڑھی بٹواچا“ اوندی ذال آکھیا

”بلکل راسپوٹین پیا لگدیں“

”روٹی کھا کے حجامت کراوٹ چنگاں نہیں ہوندا“

بالتازار جواب ڈتا۔ اپنی ڈوہتیاں دی ودھی ڈاڑھی اتے گھوڑے دیاں جاداں وانگوں سخت تے کنڈیرے والاں نال دی اوندے کھتے سبھ ہال دا تاثر ہا۔ پر اے صحیح نہیں۔ فروری اج اوتریہ سال دا تھی چکیا ہا۔ چار سال ”ارسلا“ دے رلے اوکوں تھی گئے ہن۔ شادی کیتی ہس تے نہ اولاد تھئی۔ حیاتی اوکوں محتاط تاں بنا ڈتا ہا پر ہالیں ڈرایا ناہس۔ اوکوں اے وی پتہ نہی جو جیہڑا پنجرہ اوں نہیں نہیں مکمل کیتے، اوندیاداسبھ توں سوہنڑا پنجرہ ہا اے اوایں کم دانکے لاء توں ہیلک ہاتے ایکوں بناوٹ وچ اوکوں کوئی اڑتل نہی پئی۔ وت۔۔۔ ”تھوڑا اگھلا گھن“ ارسلا آکھیا۔ ایں ڈاڑھی نال تاں توں کہیں کوں مونہ نہی ڈکھا سگدا۔ ستیں پیں وی کئی دفعہ اوکوں انھی کے اے پنجرہ گوانڈھیاں کوں ڈکھاوٹا پیا ہا۔ ارسلا اوں ویلے تیں ایں پنجرے تے کوئی توجہ نہی ڈتی۔ اوایں گالہوں چڑھی ودی ہی ہن اوندے ڈوہتے اپنی درکھاٹ آلی دکان چھوڑاں پنجرے کوں ڈے چکیا ہا۔ ایں دوران

کی ستاوی نہا پا سے پتر بندیں۔ بڑکدیں اوکوں اپنی ڈاڑھی منٹ دا خیال دی نہی آیا۔ پر اوندی اے ناراضگی پنجرہ ڈیکھ کے غائب تھی گئی۔ بالتازار تھوڑا اگھلا کے اٹھیا تاں اوندی لٹ شرٹ استری تھی چکی تھی کپڑے کرسی تے رکھ کے ارسلا ہن ڈائننگ ٹیبل تے پنجرہ اپنے اگوں رکھ کے اوکوں ڈہدی بیٹھی ہی۔

”ایندی قیمت کتنی ہوسی“ اوکھن لگی

”پتہ نہیں۔ تریہہ پیسے منکساں، ویہہ تاں مل ای ولسن“ بالتازار جواب ڈتا ”پنجاہ منگیں“

ارسلا پولی آخر چوڑھاں ڈیہ نہہ مندر حرام کیتی اے۔ وت اے وڈاوی تاں کتنا ہے؟۔ میں اتنا وڈا پنجرہ پہلے کڈا ہن نہیں ڈٹھا۔ پر بالتازار ڈاڑھی منیند ارہیا۔

”جیہڑا خیال اے ایندے پنجاہ پیسے مل ولسن؟“

”پیسے موٹیل صاحب کیتے تاں اے کوئی مل نہیں۔ واقعی اے پنجرہ ایں قابل اے، ارسلا آکھن لگی تیکوں ایندے سٹھ پیسے مونگنے چاہیدن۔“

گھراتے چھاں دے چھتر پچھانوئیں اپریل دا اے پہلا ہفتہ ہا۔ تہڈیاں دی چڑکار پاروں تاں گرمی پیداوی نہی پئی برداش تھیندی۔ کپڑے وٹا کے، بالتازار حویلی دے بوہے کھول کھڑائے تاں جو مکان ذرا ٹھروہنے تاں ہالاں دی ہک ٹولی اندر وڑ آئی۔

پنجرے دی خبر ہر پاسے بچ گئی تھی۔ ہڈھا ڈاکٹر اولٹا بوجر الدوزندگی توں مطمئن، اپنی ڈاکٹری توں بے زار، اپنی مفلوج ذال نال ڈینہیں روٹی کھاندیں ایں پنجرے بارے سوچیند ارہیا۔ برآمدے وچ، جتھاں گرمیاں دے ڈیہ نہہ اومیزو چھا گھندے ہن پہوں سارے پھلاں بھراں گملے پئے ہن۔ ڈوہنجرے وی ہن جہاں اج سونالی چڑیاں ہن۔ اوندی ذال کوں اے چڑیاں پہوں بھاندیاں ہن، اتنیاں بھاندیاں

ہن جو اوکوں ہن پلایاں توں نفرت تھی گئی ہئی، اے پلایاں پکھیاں کوں جو کھا ویدہ ان
ہن۔ ایں پنجرے بارے سچندیں ہوئیں ڈاکٹر جلالوڈو پھر ہیں ہک مریض ڈیکھن لگا
واپسی تے او بالتازار دے گھر دی واٹ ولایا جو پنجرے دامعائے دی کر گھنے۔

ڈاکٹر ہال وچ ڈھیر سارے لوک جمع ہن تے پنجرہ میز تے دیدار کیتے لالہ
تاراں نال وٹیاں، وڈے کنہس نال ترے منزلاں دے ہانہں جہاں دے رستے
انجو وانج خانے کھا وٹ دے انج، سمھن دے انج اتے چڑیاں کیتے پینگھاں دی اڈیاں
ہویاں ہن۔ اے کہیں وڈے برف دے کارخانے دامانڈل لگدا ہا۔ ڈاکٹر چپ ڈھک
ایکوں ڈھار یہاں تے سچندار یہاں جو جیویں سنیا ہئی پنجرہ اوں توں وی ودھ سوہٹاں اے۔
اتنا سوہٹاں جو اپنی ڈال کیتے آتھیں پنجرے دا اوں کڈا ہیں خاب دی نہی ڈٹھا۔

اے ہے خیال دی کارگری۔ اوں دل وچ سوچیا تے لوکاں وچوں بالتازار کوں گول کے
متا بھری محبت اچ آکھیں ”توں تاں واقعی کارگریاں“ اے سن کے بالتازار دامونہ لال
تھی گیا ”مہربانی“ اوں آکھیا

”اے بلکل سچ اے“ ڈاکٹر لالہ۔ جیہڑا گول منول ہاتے ایں موٹا پے اچوں وی اینویں
ملوک ہا جیویں جوانی وچ تریت ہوندی اے بلوک ہتھاں وانگوں اوندی آواز دی
اینویں ہئی جیویں پادری لاطینی کھڑا پڑھدا ہوے۔ ایندے وچ تہا کوں چڑیاں پالٹ دی
وی لوڑ نہیں۔ اے آکھ کراہیں ڈاکٹر پنجرہ لوکاں دے اگوں بھنویا جیویں بولی پیا ڈیندا
ہووے۔

”ایکوں تاں بس درخت نال ٹنگ کھڑے تے تاں اے آپ کنوں آپیں گا وٹ پئے ویسی۔“
اوی پنجرہ ولا میز تے رکھدیں ہوئیں لالہ سوچ کے، پنجرے کوں اکھیں بھر کے آکھیا
”ٹھیک اے، ایکوں مل گھن گھندے ہیں“

”اے وک چلیے“ ارسلابولی
”اے موٹیل دے پتر دا ہے“ بالتازار آکھیا انہاں ایندا خاص آڈر ڈٹا ہا۔

ڈاکٹر اے سن کے مودب تھی گیا
”ایندا نمونہ وی اوں ڈٹا ہئی“ وت پچھیس
”نہیں۔“ بالتازار جواب ڈٹا اوں بس آکھیا ہا ہک وڈا پنجرہ چاپندے پکھیاں دے ہک
جوڑے کیتے

ڈاکٹر پنجرے کوں ڈھدیں ہوئیں آکھیا
”اے پکھیاں کیتے تاں نہیں۔“ ”کیوں نہیں“ بالتازار میز دے نیڑے تھی آیا ہا۔ ہال
اوکوں وٹھئی وڈے ہن اوں ایندے مختلف خانیاں دو اشارہ کریندیں آکھیا ”اینڈی پیکش
صحیح سولاں آنے ہے۔ ایندے کنہس تے انگل نال ٹھونگا مار لیں تاں سارے پنجرے
وچ جیویں موسیقی وچ پئی اتھوں ڈھیر مضبوط تار نہیں مل سکدا ایندے اندروں باہروں
لوہے دانٹ نکالا یا گئے۔“ اوں آکھیا

”اے تاں تو تے کیتے وی بہوں تھیں۔“ ہالاں وچوں ہک ہال پولیا

”بلکل“ بالتازار تائید کیتی

ڈاکٹر پچھاں مڑ کے ڈٹھا

”ٹھیک اے پر ایندا ڈیزائین تاں موٹیل صاحب دانہیں۔ اوں اے تاں نہی آکھیا جو اتنا
وڈا پنجرہ بنا ڈے۔ ٹھیک ہے ناں؟“

”ٹھیک اے“ بالتازار ولد ڈٹا

”تے کہاں مسئلہ اے؟ ہک تاں پنجرہ ہوندے پکھیاں کیتے، اے جیہڑا تیں بنائے اے
بئی شے ہے ول ایندا وی تاں کوئی ثبوت نہیں جو اے اوہو پنجرہ اے، جیہڑا تیکوں بنا وٹ

کیسے آکھیا گیا ہا؟

”ایہوتا ہے“ بالتازار بے چین تھی کے اُپر یا۔ ”اسی گاہوں تاں اکیوں بناؤں“
”توں بیٹا گھنیں“ ارسل اپنے پنے کول ڈہدیں بولی وت ڈاکٹر کنوں کچھیں ”تہا کول
جلدی تاں نہیں ناں؟“

”میں تاں اپنی ذال نال اچ ڈوپہراں دا وعدہ کیٹا ہا“ ڈاکٹر آکھیا

”میکوں افسوس اے ڈاکٹر صاحب“ بالتازار بولیا

”میں آنجھیں شے کیوں وچ سگداں۔ جیہڑی پہلے ای وک چکی ہووے“

ڈاکٹر اپنے موٹہ ہچکے تے چکی توں رومال نال پنگھر کچھیندیں پنجرے کول
اینویں تگن لکھا جیویں کہیں جہاز کول سمندر وچ دور ویندیں کھڑا ڈہدا ہووے۔

”انہاں کتنا مل لائے ایندا؟“

بالتازار بیاں جواب ڈتے ذال دو ڈٹھا۔

”سٹھ پیو“ ارسلالائی

ڈاکٹر پنجرے کول تکیں اریہا ”پہوں سوہٹاں اے“ وت ٹھڈا ساہ بھر کے آکھیں ”پہوں
ای سوہٹاں اے۔“

دروازے دو ویندیں او اپنے آپ کول پکھا جھلن لگ پیا اتے کھل ڈتس۔ جیویں ایں
واقعے دی ساری سدھر اوندے چیتے اچوں مٹ گئی ہووے ”مونیٹل صاحب کن تاں
پہوں پیسہ اے“ ڈاکٹر دا آخری جملہ ہا۔

حقیقت وچ حوزے مونیٹل صاحب اونویں امیر نہی جیویں نظر دا ہار پڑی کٹھی
کرٹن کیسے اوکھ دی کر سگدا اھا اتھوں کچھ گلیاں چھوڑ کے سمل سال نال بھرے ہک گھر
وچ جتھاں اچ تاں کہیں آنجھیں بونہی سنگھی جیڑی برائے فروخت نہ ہووے او پنجرے

دی خبر توں لاعلم ہا اوندی ذال جیڑی ہر ویلے موت دے خوف وچ مبتلا نہی ڈوپہراں
دروازے تاکیاں بند کر کے دو گھنٹے کیسے لیٹ گئی اتے مونیٹل ڈوپہراں کرٹن لگ پیا ڈٹ
پڑنڈ وچ اوندی اکھ کھلی وڈے کرے دا دروازہ کھولے تاں کیا ڈہدی اے جو سامنے
لوکاں دی بھیڑاے جیندے درمیان بالتازار ہتھ وچ پنجرہ لڑکائی دھانسا دھونسا شیو کیستی
خوش خوش کھڑا نظر دے آنجھیں خوشی جیڑی غریباں دے مکھ تے کہیں امیر دا دروازہ
کھڑکیندیں آویندی اے زبردست اے ”میز موزے مونیٹل دے مونہہ نکھاتے خوشی خوشی
بالتازار کول اندر سگدس میں اچ تاں آنجھیں کوئی شے نہیں ڈٹھی“ وت دروازے دی
بھیڑ توں چڑھ کے آکھیں ”اندر اکیوں گھن آ ایں توں پہلے جو بھیڑا کیوں ہانڈ دا میدان
کچھ گھنے۔“

حوزے مونیٹل دا گھر بالتازار کیسے کوئی نواں ناہا کئی دفعہ اپنی کار گیری پاروں
اوتھاں چھوٹے موٹے کم کر چکیا ہار پر امیراں نال مل کے اوکول بہوں آنجھن تھیندی نہی
انہاں امیراں بارے او اکثر ہا سچیندا انہاں دیاں بد تمیز ذالیں بارے انہاں دی بیماریاں
بارے جہاں وچ او مبتلا بن تاں اوندے اندر انہاں کیسے ترس پیدا تھی ویندا اھا اتے
ہمیشاں انہاں دے گھراں اچ او اپنے پیر گھیل کے نر داہا۔

”پیسے صاحب گھراں“ اوں پنجرہ ڈانگ ٹیبل تے رکھ ڈتا۔ سکول گیا ہوندا اے
نہیں آویسی ولا اے وی آکھن لگی جو دھاندا ہے اصل اچ مونیٹل صاحب کول دھاڈن
دی مہلت نہ ملی او تکیں تکیں بدن تے الکوحل ملن لگ پیا جو ڈیکھے باہروں کیا پیا
تھیندے او اتھا تھاپا ہا جو اپنے گھر اچ بجلی دا پکھا بنناں چلائے سدھا تاں جو گھر دی ہک
ہک آواز تے کن ڈے ہکے۔

”ایڈیلڈے! اوں چیخ کے پچھیا کیا پیا تھیندے۔“ باہروں آکے ڈیکھو تاں

کیڑی سوٹی شے ہے اوندی ذال اوکوں سہڑ ماری موٹا تازہ ساہن داساہن گچی تے تولی
 سٹی حوزے مونئیل خاب گاہ دی کھڑکی اج برآمد تھیا اے کیا ہے؟ پیسے کیسے پنجرہ بالتازار
 مسز حوزے مونئیل دی کھڑکی اج آ کے اوکوں ڈیکھن لکھیا کیندا، پیسے دالتازار جواب
 ڈتا اتے حوزے مونئیل کوں مڑ کے آکھیں پیسے ایندا آ ڈرڈتا ہاؤں ہک لمحے تاں کچھ
 ناں تھیا مگر بالتازار کوں ایویں لکھیا جیویں اوندے تے کہیں غسل خانے دی تاکی کھول
 ڈتی ہووے حوزے مونئیل خاب گاہ اچوں لنگوٹ وچ باہر نکھتا ہا پیسے وغر کیا احوالیں نہیں
 آیا اوندی ذال سرگوشی کیتی جیویں اپنے ساہ باری کھڑی ہووے پیسے پوہے وچوں ظاہر
 آن تھیا اوکوئی بارہاں سال دا چھوہر ہوسی گھانیاں پلکاں اتے ترس بھریا انداز اوند اپنی ماہ
 وانگوں ہار تے مر حوزے مونئیل اوکوں دڑکا ڈتا ایندا آڈرتیں ڈتا ہا چھوہر گچی سٹ ڈتی
 حوزے مونئیل والاں توں پکڑ کے اوند اسراچا کیتا اتے اکھیں پوڑ کے آکھیں میڈی کالہ
 دا جواب ڈے پال کہیں جواب دے بغیر اپنا ہوٹھ دند پیٹھ چاڈتا مونئیل اوندی ذال اہری
 مونئیل پال کوں چھوڑ کے بالتازار تے گرجیا میکوں افسوس اتے بالتازار پر تیکوں ایس کم
 توں پہلے میں کنوں کچھ ناچا ہیدا ہال نال معاملہ طے کرن دفوتریٹھ دے دماغ وچ ای
 آسکد اھاوت قدرے سکون نال پنجرہ چا کے بغیر ڈٹھیں بالتازار کوں تھما ڈتس ایکوں گھن
 ونج تے جتھاں وچچتاں ہووی وچ ڈے میڈے نال کہیں بحث یا مول تول دی وی کوئی
 لوڑ نہیں مونئیل بالتازار دی کنڈ تھپ تھپا کے سمجھایا ڈاکڑ میکوں کاوڑ کرن توں بھلے پال
 بلکل ساکت کھڑا ہا بغیر اکھیں جھکے بالتازار پنجرہ چا کے اوکوں ڈٹھا پال دے منہ
 وچوں ایویں آواز نکلتی جیویں کتا غرکدے اتے زمین تے لوٹن پے گیا حوزے مونئیل
 تے کوئی اثر نہ تھیا ماہ اوندی اوکوں چپ کراوٹ پے گئی نہ چاوس بھنڈ ڈیوس اپنا سر فرش
 تے وت لون مریج ہر کیس ایندے زخماں تے تاکہ رچ کے رو گئے پال بنجوں وٹھیں

یناں اپنی ڈھانڈھانڈ کیتی رکھی ماہ اوکوں ہانہہ توں نی کھڑی ہائی چھوڑ ڈے ایکوں حوزے
 مونئیل آکھیا بالتازار ایویں ڈہدار ہیا جیویں کہیں چھتے کتے پٹے جناوردی جند نکلدی
 کھڑا ڈہدار ہووے اے دیگر داویلا ہا۔ ایس لمحے ار سلا گھر وصل چھلیندی بہوں پرانا ہک
 گیت تھئی گاندی ہائی۔

پیسے بالتازار پال کوں پکچا یادت کھلدا ہو یا پال دے نیزے آ کے پنجرہ اوکوں
 تھما ڈتس پال پنجرہ نال ولھڑ گیا جیرو اوندے قدر برابر اچا ہا اوندیاں تاراں وچوں بالتازار
 کوں ڈہدار ہیا پر سمجھ ناہیں پوندی جو کیا آکھے اکھ وچوں ہک دی بج نہ ڈٹھی بالتازار
 حوزے مونئیل ہو لے جیہاں منگیا میں تیکوں پہلے دی آکھ چلیا جو پنجرہ اتھوں گھن ونج ولا
 ڈے ذال اوندی پال تے کاوڑی رکھ گھن بالتازار وت حوزے مونئیل اگوں الاٹا بنایا جو
 میں ایندے واسطے ہے حوزے مونئیل اوندے پکھوں پکھوں ہال کمرے وچ آ گیا توں
 بے وقوف تاں نہیں بالتازار اوندارستہ روک کے آکھس گھن ونج اپنا اے پنجرہ میں ہک
 دھیلا ڈیوٹن آلاوی نہیں کوئی کالہ نہیں بالتازار ولد اڈتا میں خاص طور پیسے کیسے ایکوں بنایا
 اے پیسے دی کوئی لوڑ نہیں بالتازار بھیڑ وچوں باہر دارستہ لیکیا بالتازار حوزے مونئیل
 کمرے وچ کھڑا چیکدا ہا لال لال اکھیں کر کے پاگل کہیں جاہ دا گھن ونج اپنا
 کھنڈاؤناں کوں نہیں لوڑ ایندی جو کوئی ساڈے گھر آ کے حکم چلاوے، کتے دا پتر۔

شراب خانے وچ بالتازار دا وڈا سواگت تھیا ہن میں اوں ایہو سوچا ہا جو
 اوں بہترین پنجرہ بنایے تے حوزے مونئیل دے پتر کوں ڈے ڈتس تاں جو اورو دے نہ
 تے انہاں وچ کوئی وی کالہ ڈھیرا ہم نہیں وت ایہو کالھوں پر جوش تھی گیا ہا جو ڈھیر
 لوکاں سانگے ایس کالھ دی وڈی اہمیت ہے۔ اچھا انہاں تیکوں ایندے پنجاہ پیسو ڈتس
 سٹھ بالتازار ولد اڈتا میں ڈاڈا کم کر ڈکھائے کہیں آکھیا توں پہلا بندہ ایس جیسی مونئیل

صاحب تو اتنی رقم مانھی ہے "ایندا تاں جشن مناوئاں چاہیدا ہے انہاں اوکوں بیڑاں ڈتی تے بالتازار وی ساریاں کیے ہک ہک مگ دا آ ڈرڈتے ڈتا او پہلی دفعہ بیڑ پیندا پیا ہاڈھلدی دیگر تیں اودھت تھی گیا تے اول فول بکن لکپا حیندے وچ ہک ہزار پنجرے ہن ہر پنجرہ سٹھ پیسہ دا و ت ہک لکھ پنجرے تاں سٹھ لکھ پیسہ آ گئے" یا کوں ڈھیر ساریاں شنیں بناوئن مرٹ توں پہلے امیراں دے ہتھ وچ کین کیے۔ "اوڈر تک تھی کراہیں آ ہدا کھڑاھا۔" اوسب بیمار ہن او مروین اتنی مشکل وچ ہن جو غصہ وی نی کر سگدے "اوڈر گھنٹے تیں جیوک باکس دی موسیقی دی ویل ہو کیندار یہا جیڑھی مسلسل وچدی پئی ہئی سب لوکاں بالتازار دی صحت اتے تے امیراں دی موت دے جام چڑھائے پرروٹی کھاوٹ داویلا آیا تاں سارے اوکوں کلہا چھوڑ کے اپنے گھراں دو پھٹ گئے۔

ارسلانٹھ وچے تیں گوشت تلی ڈکریاں تے وصل کتر کے ٹھنھی رہی اوندی راہ ڈہدی کہیں ڈسایا جو پئے میڈا شراب خانے وچ ہے خشی وچ مدہوش ساریاں کوں بیڑ کھڑا پلویندے پر ارسلان یقین نہ کینا کیوں جو بالتازار کڈا ہن نشہ نہ کینا ہا اودھرات ویلے اوسم پئی تاں اوں ویلے بالتازار ہک آئینہ روشن ہال وچ ہا جتھاں چار چار کرسیاں دے درمیان میزاں وچھیاں پیاں ہن ہا ہروں کھلی رقص گاہ ہئی جتھاں پلوور کھئی ودے پھد کدے ہن اوندے منہ تے گاسا بھیل گیاھا ہن چونکہ اوکھ قدم وی نہی پٹ سگدا تاں اوکوں خیال آیا جو اوڈر تریتمیں نال ہک بستر وچ سم پووے او اتنے پیسے لٹا چکیا ہا جو ہن اوکوں اپنی گھڑی وی گروی رکھنی پئی اگلے لمحے اوکوں ہلکی وچ پیس پیس ایویں لکپا جویں کوئی اوندی جتی پیا لہیندے ہووے پر اوندادل نہی پیا کریندا جو او اپنی زندگی دے سب توں حسین خاب دے ہا ہروں آوے وڈے ویلے پنچ وچے گر جا گھر ویندیاں تریتمیں کوں انوں لنگھدیں اے ہمت نہی پئی تھیندی جو اوندے پاسے ڈیکھن کتھانیں اومویانہ پیا ہووے۔

گھگھی داوینٹ

امر جلیل
طارق برمانی

سبز منڈی دے نیڑے ہک مد کنوں ہلکی سڑی ترکاری داروڑ لگا پئے۔ جتھاں بے شمار کھیاں بھٹ بھٹ لائی رہندئیں۔ آوارہ کتے تے ہلیاں ترکی ہوئی ترکاری سنگدے اگوں تے نکل ویندن تے جھٹ کھن پچھوں ولاول آندن۔ اوسارا ڈہنہ ایہو کچھ کریندے راہندن ہلکی سڑی ترکاری دے اروڑاچوں جیکر کڈا ہن کوئی ہڈی بل پوونیں تاں و ت لوسی کیے چھتے تھی کے ہک پئے تے پوندن تے ہک پئے کوں تمب ژمب گھندن۔ مکھیں تیں بلیں دے نال نال کچھ میل کپیلے ہال دی ہلکی سڑی ترکاری دے ایس ترکان وچوں کمانے تے چھتے ہوئے ٹماٹر، وصل، آلو تے گھنگھلو وغیرہ بگولن آندن اتے دنیا جہان دے ہر موضع تیں گالھیں کریندن اے ہال عام طور تیں پنچ چھی سالیں دے ہوندن کپڑے لیر کتیراں، وال گھنٹے ہوئے، اکھیں وچ وڑیاں ہویاں، ہوٹھ پھٹے ہوئے اتے ترٹے بھنے شیشاں کرچیاں تے کنستراں نال پھٹول پیر انہاں ہالاں دانہ کوئی ماضی اے نہ مستقبل۔ او حال دی پودان حال وچ حیندے پین اتے حال وچ مردے پین پرانھاں دیاں گالھیں صدیاں دی جھال ڈیندین

"آہدن و ت جنگ چھڑ گئی اے"

"ہا جنگ ولا چھڑ گئی اے"

"پچھلی جنگ توں پہلے ہک گھگھی کوں گولی لگی ہئی"

"ایس جنگ توں پہلے وی ہک گھگھی کوں گولی لگی اے"

"ہر جنگ توں پہلے ہک گھگھی کوں گولی لگدی اے"

ایویں کیوں تھیندے
 "میں سمجھدا ہاں جو گولی گھگھی دی گول اچ ہوندی اے"
 "پر میڈا خیال اے جو گھگھی آپ گولی دی واٹ پئی بھلیندی ہوندی اے"
 "ڈوہاں صورتاں اچ گھگھی کوں مرنا پوندے"
 "گھگھی دنیا داسب توں بے وقوف کھی اے"
 "او کیویں

جے او باز ہوندا

ہونداتیں ہوندی آکھو
 "چلو ہوندی جے گھگھی باز ہوندی"
 "باز نال ہوندی ٹھیک نہیں ہوندا آکھو"
 "اے مردانواں وسیب اے"
 "ٹھیک اے جے او باز ہوندا اوکوں کوئی نہ مریندا"
 "باز گھگھی کوں مار شیندے"

"جی ہاوتاں سہڑکوں وی چنے اچ پھساتے چیر شیندے"

"چرنی دیاں اکھیں کڈھ گھیندے"

"گھگھی مرن توں اگے دی اساں ترکاری دے ایں گلے سڑے اروڑا چوں کمانے ٹماڑ
 "وسل تے وتاؤں گولیندے ہاے"

"گھگھی مرن دے پچھوں وی ترکاری دے ترک اروڑا چوں اوہے ٹماڑ وسل اتے
 "وتاؤں گولیندے ہیں"

"ایندا مطلب اے جو گھگھی دے مرن داساڈی حیاتی تے کوئی اثر نہیں پونداجی گھگھی

دے مرن یا جنیدے رہن دے نال اساڈی حیاتی تیں کوئی اثر نہیں پوند اچھا اے ڈساؤ
 "جڈاں گولی کانتاں ہی ہنڈاں گھگھی کیویں مریندے ہن۔"
 "ہنڈاں غلیل وچ پتھر پا کے گھگھی مریندے ہن اتے ایس توں وی اگے۔"
 "ایس توں اگے گھگھی کوں گاری اچ پھسا کے ایندی گئی مروڑ ڈیندے ہن۔"
 "لگدے جو انسان گھگھی مارن دی سوگند کھادی ہوئی اے۔"

"جی ہمارن تے مارن انسان دی آل اچ اے۔"

"انسان گھگھی مارن کیتے وڈی ترقی کیتی ہے۔"

"تیر کمان توں گھن تے راکٹ، مزائل، بم، ٹینک، توپاں، کیمیاوی اسلحہ وغیرہ سب کچھ
 "ہک گھگھی مارن کیتے بنایا گئے۔"

"کیا انسان کڈا ہیں وی گھگھی کوں جیون نہ ڈیسی"

نہیں

"تاں کیا قیامت تائیں اینویں بو دی ماری گئی سڑی ترکاری دے اروڑا چو اساں بھتے
 "ٹماڑ تے آلون گولیندے رہسوں"

"جی ہا اے پتہ دی اے"

کیا؟

"بلکہ تھیندے ایویں اے جو اساں آپ گھگھی گیرے بن دیندے ہیں۔"

"اتے وت کہیں گولی دانٹانہ بن تے مرویندے ہیں"

اینڈے بعد چپ تھی گئی اتے ہال ترکی ہوئی ترکاری دے اروڑا چو بھتے ہوئے ٹماڑ،
 "آلوں تے وسل گولن لگ پئے۔"

عالم داد تو بہ کیستی اللہ نہ ڈکھاوے لالہ میں ہک دفعہ ڈٹھا ہا پناہ خدا دی۔ بندہ ڈیکھے تاں ساہ نہ پئے۔ عبد اللہ اوند اکن مروڑ کے صحن عرج جھاتی پاتی حویلی دے ادھ عرج کھتاں ہن پوریاں نوٹن یماٹے تنور دے اٹھدے دھویں عرج اچا البندیاں تریکتیں چپ تھی گیاں۔ اوں ماسی خیراں توں جہڑی چھڑیاں چا کے تنور دو پئی ویندی ہئی پچھیا "ماسی ناگ و ت نظر آئے؟"

اوں ہوٹھاں تے انگل نال شی شی کیتی پتر اچا نہیں البند اشک میڈا ہن دور تھی گئے۔ ناگ تاں اے تھی نہیں سگدا "و ت ہے کیا؟" میں ایں گھر توں بیزار آں۔ ساریاں اکیوں میڈی موت بنڑاڈتے زل کے آخر اے بکھیرا کے تائیں ٹری اوں کھٹ تے ڈھ کے زاری کیتی۔

"ہولیں پتر ناگ فقیراے۔ دعا بدعا ڈیندے"

تنور دے دھوئیں عرج تپی ماسی دلدا ڈتا اوسرھائے عرج سر ڈے کے تریکتیں دی بھجن بھجن سنسزدار رہا۔ اوندی کنڈھ پچھوں قطار عرج ترائے کوٹھے ہن پہلے کوٹھے دے بلکل سامنے تخت پوش تے ہک بزرگ دعا پیٹھا پڑھدا ہا جیندی چھلے دار ڈاڑھی میندھی نال رتی ہئی۔

اوں عبد اللہ کوں شکاریا اتے لوٹا چا کے گردار الا عرج پچھس "مولیٰ"

صاحب آئے ہن اج؟"

"کھتاں سائیں؟ مولوی صاحب کیوں آوٹ لگے اتھاں مکی دے تکیاں نال ناگ تھوڑا نکلدن"۔ آہنے وانگوں والاں آلی تریمت اپنے سرتوں چنگیر کھٹ تے رکھ دیں ہوئی الا نی۔ مولیٰ صاحب ڈھیر آ پھر گین۔ انہاں دا بندوبست کرنا ضروری اے "پڑھے اندھارے کوٹھے چوں باہروں نکلدیں وڈ کئے پڑے چھوہر کوں مڑ کے ڈٹھا۔

توں ایں گرمی عرج اندر کیا کرن گیا ہاویں؟ چھوہر کوئی جواب نہ ڈتا پڑھے کوں بیا دی تپ چڑھ گئی۔ ناگ تاں ہک ماریا نہیں گیا تیں کنوں؟۔ تف اے تیڈی حیاتی تے اے دی کوئی گالھ اے بھلا ہے کوئی گالھ.....؟"

اوکھ الاوٹ چاہندا ای ہا جو کھٹ تے پھسکڑ مار کے عبد اللہ اپنے سر کوں کھنیا۔ "ہک ناگ مارٹن نال کیا تھیندے بابا۔ ہک مریسوں چار نکل آسن پڑھے دھوتی چا کے کھٹ دے سراندوں ساوی میز توں دھوں نال کالی تھی لائیں چاتی اتے ڈند کھڑا کے کاوڑ کیتس۔

"عبد اللہ توں تاں کھوتا نہیں نرا۔ ناگ ویری اے مروخے تاں چنگا اے عبد اللہ نال دی کھٹ تے لم لیٹ تھی کے پڑھے کوں بھل آسان کوں ڈیکھن لگ پیا جیہڑا اندھاری پچھوں خالی اتے تھکا تھکا ہا۔ ایں اندھاری آسان کوں دی تھکا ڈتے کرم داد۔" تر اے دے رنگ آئے وڈ کئل سر ہلایا۔ ہالا لہ ہے تاں ایویں۔ میں تاں خیر مل پنجالی بارے ڈھیر جاٹداں میکوں کیا پتا آسان تھکے بھانویں نہ تھکے۔"

پڑھا ڈوہائیں دے وچکار کھڑا اپنی پیچ رنگ ڈاڑھی عرج انگلیں پھیر کے آکھن لگا عبد اللہ وچھے دے کھر خراب ہن توں عالم داد نال کہیں ڈنگر ڈاکٹر کوں ڈکھا کیوں نہیں آندا اکیوں۔ بندرتے پدھیں پدھیں ناس تھی ویسی ایندا۔ "اوماسی خیراں کوں روٹی آلا تھاں کھٹ تے رکھ دیں ڈیکھ کے آرام نال ڈساوٹ چاہندا ای ہا جو پڑھے ساریاں کوں روٹی کیتے سڈ گھدا اتے گالھ وچ رہ گئی۔ ماسی خیراں تریہاں کوں رانگلا پکھا جھلندی اتے روٹی کھاندا ڈہدی رہی۔ پڑے جسی کنورا منہ تے رکھیا اتے سارے دا سارا پی گیا۔ عالم داد تھوڑے وقفے پچھوں الا نا بامکی کوں گوڈی دی ہن لوڑتاں نہیں؟" "اوتھوں" پڑھے نفی عرج سر ہلایا۔

عبداللہ مسک کے عالم داد کوں ڈٹھا۔

”نہیں گوڈی دی کہیں لوڑاے؟ پانی وی نہ ملے تاں خیر سلاے“ کیا آکھے

؟۔ عبداللہ تھ چھک کے اپنے چولے دے بٹن ڈیون لکلیا۔

”بابا مکی دیاں چھلیاں ہن مقدر عچ نہیں۔ اتنی خشک سالی اے جو.....“

الودا پتر۔ انہاں منحوس گالھیں دا وقت اے کیا۔ تیکوں تاں پاو لیاں دے گھر جڑواں چاہندا

ہا۔ کریہہ ہے تاں ایندے عچ ای مولادی کوئی رضا ہو سی..... توں کون تھیندی

.....؟ ”میں“ عبداللہ آکھن چاہندا اھا، پر ماسی خیراں اوکوں ٹھٹھ ڈکھایا۔ تاں او شرم

توں کھٹ تے چادر تاں کے جھن عچ دھپ آون تائیں ستارہیا۔ اوستا جاگدا اکثر ہا،

چھت تے نانگ کوں لڑہدا ہو یا محسوس کریندا ہا۔ ایں توں کوئی دی جاہ واندی نہیں۔

حتی کہ انہاں دے ایٹھے دے پچھادی سرے کن جیڑھی ریت شروع تھیندی ہئی اتھاں

وی کئی لوکاں ایں کجخت دی لیٹ ڈٹھی ہئی۔ ہنالے دی گرمی عچ جوگی مسکین کوں وی

اے ٹھک کئی سالاں توں ہا جو نانگ مل پووے تہڈیاں دی مٹھ مسکین جوگی کوں کھوہ تے

سہڈواکے اور دیر تائیں الیند اسٹدار ہندا ہا۔ اوندیاں کتیاں پشتاں کوں ایں نانگ برباد

کیتا ہا کیوں چا چا مسکین اے نانگ مندر عچ کیوں نئی آندا؟“ او اپنے پھولے آلی اکھ

تے تھہرک کے آکھیا ”عبداللہ بادشاہ کیوں نہ آسی مندر عچ صرف سامنا نہیں پیا تھیندا

چوری چھپے دی بھیڑ عچ، بندہ ویندا بھر دے میدان دی گالھ تاں بنی اے نانگ تھی کے

بھجدا کیوں اے۔“ او کھل پیا

”او“ ”کک گالھ میڈی بنی سن گھن..... گھن.....“ کیوں نہ بھجے عبداللہ بادشاہ سن چوڑا

دی جنگ تے میڈے ڈاڈے نال بھڑیاوت میڈے اے بہشتی ایندے عذاب عچ جان کھپائی ایں ساون تائیں بڈیاں سلامت تاں ڈیکھیں اے میڈی جھولی عچ ہو سی

نہیں تاں سو سال ایں ساون عچ پورے تھی ویسن وت ایندے تھہ آون وی سبیل نہیں جڑنی۔“

کیوں نہیں جڑنی ایندے پکڑن دی سبیل بندہ جو بن ویسی۔ بندہ بن گیا تاں

وڈی خرابی آسی ایں توں ودھ خرابی کھیت تاں بھر پئے تھیندن بیا کیا خرابی آسی ایں توں

ودھ تے..... آسی بیا وی خرابت آسی.....“

بیا وی..... بیا وی.....؟ اوندیاں نندرا کھیاں اکھیں عچ پورا صحن پھر گیا او بڑکدا ہو یا صحن

عچ انہاں خالی کھٹاں تے حیران تھیا۔ نانگ تاں نہیں گھن گیا انہاں ساریاں کوں

..... آخر اے سب لوک کتھ گئے ہن ”کیہڑے لوگ؟“ ماسی خیراں چلے عچ کاٹھیاں

سور کے اپنا سر چایا۔

بابا، عالم داد زینت اتے..... اتے..... ماسی خیراں وڈی مشکل نال اپنے

بڈا لے جسے کوں اپنی پیڑھی توں الگ کیتا ”عبداللہ جے توں اتنی دیر تائیں جاگدا رہیا

تاں بہوں کجھ وندت گویسی۔ رچ کے ستا کر“

”سو لیلے جاگن تہڈے ویری..... تہڈے دشمن.....“

”ماسی“ او خفت مٹاؤں کیتے صحن دے کتیاں کوں بچکر بندا، کوٹھے عچ

چلا گیا سامنے آلی کندھ پرانیاں تصویراں نال بھری کھڑی ہئی۔ کندھ دا ہلکا گیر وارنگ جاہ

جاہ توں پھٹ چکا ہا۔ جھر جھری بھر کے اوں چھت دو ڈٹھاناں توں علاوہ ایں چھت عچ

بیا تھی وی کیا سگدے؟ بڈنگیاں، پڑنگیاں کڑیاں تے چالیاں دا جنگل بن چکے بوہے آلی

ابھی کندھ کوں تریڑ ڈوھیاں عچ وند چکی اے۔ چھت کے تائیں باقی راہ سی۔

عبداللہ بے سینکے جوگی مسکین وانگوں نانگ کوں گولیندا اپا ہر نکل آیا گلے دے سنائے عچ

ماسی خیراں دی آواز ابھری۔

”عبداللہ پتر“ کتھاں نہیں توں ولد اڈے؟ اوں ہک جھٹ کھڑ کے ماسی کوں
 ڈٹھا۔ ماسی ویندا ہن دیر تھی گئی اے دیر تاں روز تھیدی اے پتر روٹی کھا کے ونجی۔“
 ”روٹی“ عبداللہ ماسی دے آہنے آ لے سر کوں ہو ہے عیج پھسیا ڈیکھ کے
 پچھیا ماسی روٹی تاں کھا گھنساں پراج ساوٹ دی تاریخ کیا اے؟“
 ”اے گالھ کوئی گلیاں عیج چکھن آلی اے بھلا ماسی گلی عیج آ کے ہو لے
 جیاں آ کھیا۔“ وت وی۔“
 ”ویہ اے ساوٹ دی“
 عبداللہ ہو لے جیہاں اپنا منہ چولیا۔ ”باقی ساوٹ دے ڈینہہ ہی کتنے رہ گئے ہن۔“
 ”کس دے ڈینہہ پتر؟“

پراو ماسی دے ایس سوال توں بے پرواہ اندھاری وانگوں گلی عیج نکل گیا۔
 ایٹھے دے بنے تے پیر رکھیندیں اوکوں ایس الجھاوے آن گھیریا۔ جے اے سال، اے
 ساوٹ وی ناگ دے بندے ٹن دانہ ہو یا تاں وت؟
 اوں ہک دفعہ ولا کچھ کھنڈر مکانات دوڑ کے ڈٹھاوت اپنا دل پکا کر کے اے
 یقین کر گھدس جو ایہوتاں او ساوٹ اے جیندے عیج ناگ کوں بندے دے جون
 عیج آوٹے اتے ضرور آوٹے۔

لعل ای لبھ پووے تے پریت ای رہ وکے

اقبال نسیم صحرائی (لوک قصہ)

ہک بادشاہ اونویں تاں اللہ آپ بادشاہ اے پراوٹوٹے پلے زمین دابادشاہ
 ہا۔ دنیا اوکوں چن بادشاہ دے ناں نال چاٹدی ہی۔ وڈیاں دعائیں تے منتاں منوتیاں
 دے بعد اللہ تعالیٰ اوکوں چن جیہاں پچھو اٹھیا تے بادشاہ اوندا ناں تارا بادشاہ رکھیا۔ تارا
 شہزادے دے جمن تے بادشاہ تے ملکہ دی خوشیاں دی کوئی حد نہ رہی۔ تے شاہی محل
 وچ بہوں وڈے جشن دا انتظام کیتا گیا۔ فقیر فقر آتے درویشاں وچ بے انت لنگر
 ونڈایا گیا تے غریب تے کمیں کیاں کوں جاگیراں بخشیاں گیاں۔ مداری، نٹ تے
 مراٹیاں دول دکر بین شرناو چاکے تے گاؤں گا کے خوشیاں وچ وادہا کیتا۔ آٹھ گواٹھ
 دے امیر وزیر تے راجے مہاراجے تحفے تے نذرانے گھن کے آئے بس مکدی گالھ میجے
 جو چار چودہار خوشیاں ای خوشیاں من پر انہاں خوشیاں کوں کہیں بد نظرے دی نظر لگ گئی
 تے اے بہار جشن اوں ویلے ماتم دی جاہ بن گیا جائیں ویلے بادشاہ دی ذال تے
 شہزادے دی ماء کوں پدم (ناگ دی ہک قسم) لڑ گئی تے اوں ہمیش ہمیش کیتے اکھیں
 چاٹوٹیاں بادشاہ تے شہزادے کیتے ملکہ دی موت ہک بہوں وڈا نقصان تے نہ ورسٹ
 آلا صدمہ ہا پر مویاں نال کوئی نہیں مردا تے بادشاہ کوں رب دی رضا منی پئی تے
 اوہو لے ہو لے ایس صدمے کوں سہہ گیا اوں اپنے پتر تارا شہزادے دی ڈیکھ بھال کیتے
 سکھڑ دایاں منگوائیاں جہڑھیاں ہر ویلے اوندے کھاوٹ پیوٹ اٹھن بہن پاوٹ لہاوٹ
 تے کھپڈن کڈن دا خیال رکھیاں من تے جہڑھے ویلے شہزادہ چاؤں پنچاں سالوں دا
 تھیا تاں بادشاہ اوندی پڑہائی لکھائی، گھر سواری، تیر اندازی، تیغ زنی، نیزہ بازی تے جنگی
 تربیت کیتے قابل تے لائق استاد دا بندوبست کیتا۔ شہزادے کوں وی اللہ سیس عقل

تے لعل باہر سٹ کے آپ کھڈاچ وڑ گیا۔ دلا ور خاں وی لعل چا کے کھیسے وچ پا گھدا تے واری ختم تھیون تے چپ کر کے سم پیا قاضی دے پتر احمد نال ای ایویں تھیا۔ اوں لعل چا کے کھیسے وچ پا گھدا تے واری ختم تھیون تے سم تھیا۔ آخری پہرہ کنوال دے پتر منگلو داہا تے اوکوں وی لعل لدھا۔ منگلو دے دل وچ بے ایمانی آ گئی تے اوں سوچا جو اے وی تاں تھی سبکدے جو جیویں میڈے ہتھیں لعل لگے ایویں میڈے دوستاں دے ہتھیں لعل لگے ہوون۔ اوندی نیت خراب تھی گئی تے اوں ستے پئے دوستاں دے کھیسے وچوں لعل چوری کڈھ اپنے کھیسے وچ پا گھدا۔ فجر تھی تاں منگلو دے علاوہ سارے دوستاں دے کھیسے خالی ہن۔ دوستاں تے شک چٹکاں نہیں ہوندا۔ اے سوچ کے ہر بندہ اپنی اپنی جاہ تے چپ کر گیا۔ چارے دوست ول سفر تے روانہ تھی گئے تے ہک لمبا پندھ کرن دے بعد ہک شہر اچ اپڑ گئے۔ اوں شہر وچ ہر سال ہک ناگ آندا ہا تے ہک کنواری نینگر کوں کھا ویندا ہا۔ ایں سال تے ایں رات ایں ملک دے بادشاہ سکندر دی دھی دی قربانی ڈیون دی واری ہائی۔ شہر اچ منادی پئی پھر دی ہئی جو جیڑھا بندہ شہزادی دی زندگی بچاؤں دی اوکوں منہ منگیا انعام منسی انھاں چاریاں پہرا ڈیون تے شہزادی دی زندگی بچاؤں دی حامی بھر گھدی۔ گزری رات وانگوں پہلی واری تارے شہزادے دی واری ہائی تے اوتلوں چا کے پہرے تے کھڑ گیا۔ شہزادی نندر وچ ہائی جائیں ویلے ادھ پہر رات دا گزر یا تاں شہزادے ڈٹھا جو ہک پہوں وڈا ناگ چھپر پاڑ کے شہزادی دے پلنگ آ لے پاسے لہندا پئے۔ شہزادہ سنبھل گیا تے تلواردے پہلے وار نال ای ناگ داسر کپ ڈتس تے ول اوندے ٹوٹے ٹوٹے کر کے پلنگ دے بیٹھ لکا ڈتونس۔ جائیں ویلے او ناگ دے ٹوٹے کریندا پیا ہا تاں اوں ویلے زہر دا ہک چوآ نکا شہزادی دی گھگھ تے وچ پیا۔ شہزادے تکھے تکھے رومال کوں لب لا کے زہر دا چوآ پونجھ گھدا شہزادی دی نندر اکھڑی

تے اوکوں بدگمانی تھی۔ جو شہزادے اوندے نال ہتھ کھڑا نہ کیتی اے۔ او وچ بادشاہ اگوں کوکی بادشاہ کا وڑاچ شہزادی دے کوٹھے وچ آیا پراو ویلے شہزادے دا پہرہ مک گیا ہاتے دلا ور خان پہرے تے کھڑا ہا۔ بادشاہ دلا ور کوں حکم ڈتا جو پہلے پہرے آ لے کوں طلب کیتا و نجے اساں اوکوں ہونزیں ہونزیں قتل کرنے۔ دلا ور خان وزیر دا پتر ہاتے وزیر پہوں سیانے ہوندن اوں بادشاہ دی کا وڑ مٹھی کرن کیتے قصہ سنایا قیسے وچوں قصہ ہوندے۔ آہدن ہک بادشاہ کول وڈا سونہرا تے سیانا طوطا ہا ہک ڈیہندہ اوں طوطے کوں ہئے طوطے ملن آئے بادشاہ اپنے طوطے توں پچھیا جو اے طوطے تیکوں کیا آہدے ہتھن طوطے جواب ڈتا جو اے آہدن جو چین دے ملک وچ شادی تے چلوں بادشاہ آ کھیا تے تائیں انہاں کوں کیا جواب ڈتے طوطے آ کھیا جو میں انہاں کوں آہدا بیٹھاں جو میں بادشاہ دی قید وچ ہاں تے تہاڈے نال نہیں وچ سبکد بادشاہ آ کھیا جو میں تیکوں ہک ہفتے دی چھٹی ڈے ڈیواں تاں توں چین دے ملک توں میڈے کیتے کیا تحفہ گھن آسیں۔ طوطے جواب ڈتا میں اتھوں ہک استخفا تحفہ گھن آساں جیہڑا اساں کڈا اھیں نہ ڈٹھا ہوسی طوطے کوں چھٹی مل گئی تے طوطا شادی تے ٹر گیا طوطا جنیں ویلے واپس آیا تاں اوں بادشاہ دی خدمت اچ ہک بیج پیش کیتا تے بادشاہ کوں عرض کیتس جو اے استخفیں پھل دا بیج ہے جیکوں ہڈھا کھاوے تاں جو ان تھی ویندے تے ایندا پونا ڈوسالاں بعد پھل ڈیون لگ پوندے بادشاہ او بیج واپس ڈتا پونا ڈھیا تاں ڈوسالاں بعد بادشاہ ہک پھل پونا کے ازماون دی خاطر ہک ہڈھے کتے دے اگوں سٹ ڈتا کتے پھل کھا دتے کھڑی جاہ تے مر گیا۔ بادشاہ کوں لگی کا وڑ اوں اگھ پچھیا نہ بگھ طوطے دا گانا مروڑ ڈتس تے پوٹے دے آسوں پاسوں لوڑھا ڈتا واپس کجھ ڈیہناں بعد ہک ہڈھڑی تے ہڈھڑا آپس وچ لڑ پئے تے ہڈھڑی کوں جو لگی کا وڑ اوں ہر یلا پھل کھاون ٹر پئی ہڈھڑی وچ کے سچ سچ پھل کھا

گھدا پھل دا کھاوٹ ہا پڈھڑی تاں سولاں سالاں دی نینگر بن گئی اوں پھلاں نال اپنی
بکل بھر گھدی تے گھر ونج کے ہک پھل اپنے پڈھڑے پے کول وی کھواڈتس۔ پڈھڑا
دی اٹھارہ سالاں دا گھبرو بن گیا۔ اوڈونہیں بادشاہ دے اگوں پیش تھی گئے۔ اوکوں
سارا حال ڈتوئے۔ بادشاہ کول اعتبار نہ آیا تے اوں ہک پھل گھن کے ہک پڈھے گھوڑے
کول کھوایا۔ گھوڑا جوان تھی گیا ایویں ہک پھل ہک پے پڈھڑے کول کھوایا۔ اووی جوان
تھی گیا۔ انت او پھل کھا کے اوں بادشاہ دے ملک وچ کوئی بندہ وی پڈھڑا نہ رہیا سب
جوان تھی گئے۔ دراصل پہلے پھل کول ناگ یا کوئی ہنی زہریلی بلا چک مار گئی ہائی۔ جیکوں
کھاوٹ نال کتا مر گیا ہا۔ ول بادشاہ کول طوطے دے بے قصور مرٹ داوڈا ارمان لگا۔ پر کیا
تھی سگدا ہا۔

دلاور خان بادشاہ دے اگوں عرض کیتی جو بعض ویلے بندہ بدگمان ہوندے تے
اوکوں قصور وار تے بے قصور داپتہ نہیں لگدا۔ ایں کیتے تاں اپنی کاوڑ مٹھی کرو تے فجر کول
پوری پوری پچھ پنچھ تے ترسلی کر کے کوئی فیصلہ کرا ہے۔ بادشاہ دا غصہ کچھ ٹھڈا تھی گیا تے
او ونج کے سم تھیا۔ دلاور دے پہرے دی واری مکی تے ہن قاضی دے پتر احمد دے
پہرے دا وارہ ہا۔ شہزادی ولاپیو دے کول گئی تے پہلے پہرے دارکول سخت سزا ڈیوٹ دا
مطالبہ کیتس۔ بادشاہ ہک دفعہ ول پہلے پہرے داردی طلبی دا حکم ڈتا تاں احمد بادشاہ کول
ہک قصہ بیا سنوایا جو متاں اوندی بدگمانی دور تھیدی ہووے۔ اہدن ہک ہا بادشاہ اوکوں
ٹکارا پہوں شوق ہا۔ ہک ڈیہنہ او شکار تے گیا تے شکاریاں کول حکم ڈتس جو حیدرے
اگوں ہرن بھجسی او ہو بندہ ہرن دے پچھوں گھوڑا لیسے بیا اوندے نال کوئی نہ ویسی۔
خدا دا کرن اے تھیا جو ہرن بادشاہ دے اگوں اٹھی پیا تے بادشاہ اوندے پچھوں گھوڑا لا
ڈتا۔ ہرن دے پچھوں بھجے بھجے بادشاہ بہوں دور نکل گیا تے ہرن جنگل دج

غائب تھی گیا۔ بادشاہ کول ڈاڈھی ترسیہ لگی و دی ہائی تے نیڑے نیڑے کوئی وسوں
وسند وی نہی ڈسدی۔ بادشاہ ہک درخت دے پیٹھ ونج کھڑا تے درخت توں پانی دے
چلوں ڈھاندے ڈٹھونس بادشاہ دے کول ہک پیالہ ہاتے اوں پیالہ اڈ گھدا۔ پیالہ
جائیں ویلے بھر یکن تے آیا تاں ہک باز، جیڑھا بادشاہ دے ڈونجھے ہتھ تے پیٹھا ہا ٹھونگا
مار ڈتا پیالہ ڈھیہ پیا تے سارا پانی وٹج گیا۔ بادشاہ ہک دفعہ ول پیالہ اڈیا۔ جائیں ویلے
پیالہ گلکسا تھیا تاں باز ول ٹھونگا مار ڈتا تے سارا پانی وٹج گیا۔ بادشاہ ترسیہ توں کملتا تھیا
کھڑا ہا اوکوں باز دی اس حرکت تے غصہ آ گیا تے اوں تیر کمان وچوں تیر چھک کے باز
کول مار ڈتا۔ باز کول قتل کرن دے بعد بادشاہ ہک واری ول پیالہ اڈیا۔ ایں واری پانی
دے چلوں دی جاہ تے خون دیاں پھینگاں ڈھین لگ پیاں۔ بادشاہ اتاں دید ماری
تاں ڈٹھس جو کوئی بلا ناگ کول کھاندی پیٹھی اے۔ ول بادشاہ کول باز دے ٹھونگے مارٹ
دی وجہ سمجھ آئی تے باز دی بے قصور موت تے افسوس کیتس پر گزریا ویلا کتھ تھہ آندے۔
بادشاہ سلامت تھی سگدا۔ جو تاں اباہل دے وچ ہک بے قصور کول سزا ڈے کھڑوسویر
تھیسے آرام نال پچھ پنچھ کر کے کوئی فیصلہ کرا ہے۔ احمد دی گالھ بادشاہ دے انگے تک گئی
تے او ونج کے سم گیا۔ شہزادی اوکوں ول ونج اٹھایا بادشاہ ول پہرے دار کول گیا اتے
رنیاں دا مطالبہ کیتس۔ احمد دا پہرہ ختم تھیا تے ہن کٹوال دا پتر منگھو پہرہ ڈیندا پیا ہا۔ رات
دھمدی پچی ہائی۔ بادشاہ منگھو کول پہلے پہرے دار دے پیش کرن دا حکم ڈتا۔ منگھو بے
عذر او ونج کے شہزادے کول جگا کے بادشاہ دے کول گھن آیا۔ بادشاہ دیاں اکھیں غصے نال
انگارے بنزیاں کھڑیاں ہن تے وڈے غصے نال شہزادے کول قتل کرن دا حکم ڈتس۔
شہزادے عرض کیتی حضور میکوں قتل کرن توں پہلے تاں ہک واری شہزادی دے پلنگ
دے پیٹھ دید مارو چا۔ اے میڈی آخری خواہش اے۔ بادشاہ پلنگ دے تلے ڈٹھا تاں

ہک بہوں وڈا اثر دھاٹوٹے ٹوٹے تھیا پے۔ ول شہزادے عرض کیتی جو جا میں ویلے میں
تلوار نال ناگ دے ٹوٹے کریندا پیا ہم تاں اوں ویلے زہر دا ہک چوآ شہزادی دی گھگھ
تے ونج پیا ہاتے میں رومال نال صاف کر گھدا ہا۔ بادشاہ اے سٹ کے باغ بہا تھی گیا
تے قتل دا فیصلہ واپس گھن گھدس تے شہزادے کوں آکھیس ”منگ جو منگد یں“ شہزادے
عرض کیتی جو میں پیا کجھ نہیں منگد ابس میڈا ہکو سوال اے جو ”لعل ای لہ پو وے تے
پریت دی رہ ونجے“ بادشاہ شہزادے کوں آکھیا جو میکوں ڈوڈہ نہاں دی مہلت ڈے تے
تیکوں تیڈے سوال دا جواب مل ویسی۔ بادشاہ سارے وزیراں مشیراں کوں طلب کیتا
تے انھاں نال صلاح مشورہ کیتس پر تارا شہزادے دے سوال دا جواب کہیں دے کول
دی کائے نہ ہا۔ بادشاہ اس فکر اچ گھر آ کے سر پکڑ کے بہہ گیا۔

اوندی دھی شہزادی مونجھ دی وجہ کچھی۔ بادشاہ شہزادے دا سوال دہرایا
”لعل ای لہ پو وے تے پریت ای رہ ونجے“ اے ہے مسئلہ جیڑھا میکوں پریشان کیتی
کھڑے بادشاہ آکھیا۔ شہزادی پوکوں ترسلی ڈتی تے آکھیس بابا سائیں تساں مونجھے
اسلوں نہ تھیو۔ تہاڈا اے مسئلہ میں حل کر ڈیندی ہاں شہزادی آکھیا بابا سائیں او چارے
پہرے داررات دا کھاوٹ میڈے کول کھاوٹن پر شرط اے ہے جو اوکھے کھے آون۔ ہک
بندہ روٹی کھا کے لگا ونجے تے پیا بندہ اندر آوے بادشاہ چارے پہرے داراں کوں
دعوت ڈے ڈتی سب توں پہلے تارا شہزادہ روٹی کھاوٹن آیا جھنی گالھ ہووے اووی ہک
بادشاہ دا پتر ہا۔ اووڈی تیز نال اندر آیا اے اے اے اکھ چا کے نہ ڈنھس چپ چاپ روٹی
کھا کے باہر نکل گیا اوندے بعد وزیر زادے دلا ورخان دی واری ہئی اووی آرام نال
روٹی کھا کے نکل گیا چھیکو دی واری کٹوال دے پتر منگھو دی واری ہئی اوپکا پیشا آوارہ تے
کمینا انسان ہا اووڈا سٹ وائٹ پٹ کے اے اے اے ڈیکھن لگ پیا کہیں ویلے اکھیں

پاڑ کے شہزادی کوں ڈیکھے تے کہیں ویلے پانہیاں آ لے پائے آنے پئی پیشا اووڈا
حسن ڈیکھ کے اوکوں روٹی بھل گئی۔ ابر غٹ ڈیواو سم گیا شہزادی اپنی ہک ہانہی کوں سم
ڈتا جو ہک لعل چا کے پلنگ دے پاوے تے رکھ ڈے ہانہی لعل چا کے پاوے تے رکھ ڈتا
پراوندے نال کوئی سو جھل نہ تھیا (کیوں جو مٹی دا غلول ہانگی ہا) شہزادی ہانہی کوں ولا حکم
ڈتا جو ڈو جھ لعل وی پاوے تے رکھ ڈیوے منگھو یا پھوت وچ آ گیا تے نکلی لعل ہٹا کے
اپنے کھیسے وچوں اصلی لعل کڈھ کے پلنگ دے پاوے تے رکھ ڈتس کیوں کہ اے لعل
اصلی ہا ایں کیتے ایندے نال سو جھل تھی گیا شہزادی ہانہی کوں آکھیا ڈو جھ پاوے تے وی لعل
رکھ ڈیوے۔ ہانہی تعمیل کیتی۔ منگھو ول پھوت وچ آ گیا تے نکلی لعل ہٹا کے اوندی جاہ تے اصلی
لعل رکھ ڈتس ایویں ہانہی نکلی لعل رکھیندی رہی تے منگھو انھاں کوں ہٹا کے انھاں دی جاہ تے
اصلی لعل رکھدار یہا۔ جیڑھے ویلے چارے لعل پورے تھی گئے تاں کوٹھے وچ ڈنہہ تھی گیا
۔ جھانجے تیار ہن۔ شہزادی اشارہ کیتا تے پانہیاں گٹ گٹ منگھو کوں سجا ڈتا او کجھ کھا دے پیتے
بغیر باہر نکل گیا شہزادی او چارے لعل اپنے پیو دے حوالے کر ڈتے۔ بادشاہ اپنے چارے
پہرے داراں کوں اپنے دربار اچ طلب کیتا تے شہزادے کوں آکھس سا کوں تیڈے سوال دا
جواب مل گئے تیڈا لعل لہ گئے دلاور تے احمد جا میں ویلے شہزادے تارے دا لعل ڈٹھا تاں
آکھیا جو لعل تاں ساڈے وی ہل گئیں۔ بادشاہ انھاں کوں وی انھاں دے لعل ڈے ڈتے۔
پر منگھو چپ رہیا تے اوند لعل ضبط تھی گیا اوکوں اوندی بے ایمانی دی سزا مل گئی بادشاہ کوں
گالھیں گالھیں وچ اے پتہ دی لگ گیا جو تارا شہزادہ ہک بادشاہ دا پتر ہے اوں اپنی دھی دی
شادی شہزادے نال کر ڈتی تے باقاعدہ وصیت لکھ ڈتس جو میڈے مرن دے بعد میڈی
بادشاہی دا وارث تارا بادشاہ ہووی۔ او اتھاں خوش پئے وسدن تے اسان اتھاں انہاں دا
قصہ چاتی بیٹھے ہئیں۔

اپنا راہ چنے بدلاں داراہ اے

اوشو

محسن شہزاد قادر

"مرن توں کجھ دیر پہلے کہیں "گوتم" توں پچھیا گوئی بدھ مرے تاں کن ویندے؟ مرن توں باد کیا اوہوندے یا ان ہوونی وچ گم تھی ویندے" (اتے اے کوئی نواں سوال وی نہیں)۔۔۔ اے بہوں پرانی اتے بار بار دھرائی ہوئی گالھ اے۔ "جیویں ڈسیندن گوتم بدھ جواب ڈتا۔ جیویں چنابدل گم تھی ویندے" "اج سویلے آسمان تے چنے بدل صحن ہن کوئی وی نہیں۔ اے کتھاں چلے گین؟ اے کتھوں آندن؟ کیویں پیدا تھیندن؟ اتے کیویں تحلیل تھی ویندن؟

ایہو چنے بدل دا اسرار اے۔ ایندا آون، ایندا ونجن تمام داتمام۔۔۔۔۔۔ ایہا پہلی وجہ اے میں اپنے راہ کوں "The way of white Clouds" اھداں بیاوی ڈھیر وجوہات ان چنگی گالھ اے انہاں بارے سوچن اتے دھیان ڈیون چنے بدل دیاں جڑھاں نہیں ہوندیاں۔ اے بناں جڑاں دے کوئی عمل اے، سمجھیا ہویا۔ ایندی کتھائیں ہک جاہ نہیں ہوندی پر وٹ وی ہوندے حیاتی نال ایندا پورا ہوون وی چنے بدل وانگوں اے نہ پاڑ، نہ موت، نہ ایندا کارن، پر وٹ وی اے ہوندے۔ جیویں اسرار ہوندے۔

حقیقت اچ چنے بدل دا اپنا کوئی راہ نہیں ہوندا، وٹ وی دم دم ٹھلیا راہندے۔ ایں کتھائیں نہیں ونجن۔ ایندی کوئی منزل نہیں۔ تاں اکیوں چھڑا نہیں سگدے۔ اے جتھاں وی ہے اوہا ایندی جاہ ہے جے تہاڈے کجھ مقاصد ان۔ تاں تاں چھڑدے او جتنے ڈھیر مقاصد ان۔ اتنا ڈھیر بندے نال کاوڑ، بے چینی اتے مایوسی اے۔ جے مقصد

نال اے تاں وٹ ایندا مقصود وی ہر وقت نال اے پورے (whole) دی کوئی منزل نہیں، کوئی عزم نہیں، کوئی مقصد نہیں جے تہاڈا کجھ مقصد اے۔ وٹ تاں ایں مکمل دے، پورے دے خلاف او۔ ایہا گالھ یاد رکھنی اے۔ مایوسی یقینی اے جے تہاڈا کوئی مقصد اے۔ تاں پورے توں نہوے جت سگدے۔

تہاڈا ہوون بہوں چھوٹا اے، تاں نہوے لڑ سگدے، تاں فتح نہوے کر سگدے۔ اے سمجھن ناممکن اے جو کیویں ہک جز اپنے کل تے غالب آوے۔ جے پورے دا کوئی مقصد نہیں اتے تہاڈا کوئی مقصد اے تاں وٹ تہاڈی ہار یقینی اے چنابدل انہائیں ٹھل پوندے، جنوں دی ہوا ہوندی اے۔

اے مزاحمت نہیں کریندا، اے لڑدائیں اے کوئی فاتح نہیں وٹ وی ہر شے دے اتوں تھی تردے۔ تاں اکیوں فتح نہیں کر سگدے تاں اکیوں شکست نہیں ڈے سگدے۔ ایندا کہیں کوں زیر کرن دامن ای نہیں سوے تاں اکیوں شکست نہیں ڈے سگدے جے ہک دفعہ من وچ کوئی منزل ٹھوکیں اے، کوئی مقصد اے کوئی عزم اے، مطلب اے، کتھائیں پہن دا خط اے، تاں وٹ ایہو مسئلہ اے تہاڈی شکست یقینی اے۔ ایہا شکست بندے نال ایندے ہوون دامنڈھا نقص اے۔ چنے بدل کتھائیں نہیں ونجن اے ہر ویلے حرکت وچ اے۔ آون ہر جاہ نال ان چارے چنداں ایندیاں ہن، ایندے نال کوئی رنج نہیں ہر شے ہے پئی پورے وجود نال مکمل قبولیت نال ایہا وجہ اے اپنا راہ، چنے بدل داراہ اے چنے بدلاں دا اپنا کوئی وی راہ نہیں، اے کبھی واس ان راہ دا مطلب اے کتھائیں ونجن۔ چنے بدلاں دے راہ توں مراد اے کتھائیں نہیں ونجن "Moving with out a mind" (اوشو دی گفتگو اچوں)

قصے کہانی دے سرسری مطالعے اچوں

اشوال

قصے کہانی دی دریافت بندے کوں کئی زمانیاں توں خوش کریندی آندی اے۔ مقامی ثقافتاں راہیں تاں مزے دا اے ویلا شاعری دے غلبے اچوں تھی کر ایہیں لنگھدے، جیکوں ”بورخس“ دے لفظاں اچ نثر تیں اپڑ دیں اپڑ دیں صدیاں درکار ہوندین۔

قصے کہانی وچ علامت در علامت، استعارہ در استعارہ، خطابت در خطابت وعظ، نصیحت، اصلاح، حق حقوق وغیرہ جیہاں مواد، سماجی ذمہ داری طور کھنڈ دا آندے اتے کہانی وچ ایہو مقام ای ایندا سبھ توں مشکل مقام ہوندے۔ کہانی وچ کہانی دے مزے توں علاوہ اوساری سنگھارتا کہانی توں ودھیک ہندی اے، جیندا تعلق استادانہ ہنرمندی نال اے۔ معلومات کوں قصہ کہانی وچ کھنڈ اوٹ دی صلاحیت وی ایں ضمن اچ آندی اے۔ سدھی ساٹھی حقیقتاں دی دنیا چونکہ آرٹ دی دنیا نہیں ہندی سو کہانی نال تاریخ اتے واقعات دا تال میل باہر لائیں، کہانی دے اپنے اندر دی لوڑ اے۔ جو قصہ کہانی تاں آپ ہک واقعہ اتے تاریخ اے جیکوں ”وابستہ“ رکھن دی مجبوری بادشاہ دی اپنی مجبوری اے کہانی دی نہیں۔ سوادہی توانائی ہک حد اگوں سیاسی ضرورتاں دا ہتھیار نہیں بن سکدی۔ لڑیری حقیقت نگاری اتے سیاسی ذمہ داری ڈھونڈل گاہیں ان۔ تھوڑا صنعتی انقلاب دے پس منظر اچ پڑن تیں قصے کہانی دا پچھانو اں ”گل گامش“ تیں جہات مریدا اوں ہیرودا پچھانو اں، جیکوں دیوتا دا اوتار اہدن۔ بے بہا طاقت اتے اختیار اچوں قصے کہانی جیکوں آپ گھڑیا ہا۔ اٹھارویں صدی

"Out of this coal and iron complex" بل آخراوں "اٹھو

”کوں وی دریافت کر گھندی اے جیہڑا ”ژنگ“ دے لفظاں اچ ہیر و نال ایندا بقایا اڈھا ہا۔ اے دریافت اصل اچ اوں نوں بندے دی دریافت تھی جیندا کہیں قصے کہانی وچ کوئی ذکر نہ ہا۔ بھلکہ ”منتخب اقلیت دے لڑیچ“ اچ کوئی حیثیت ای نہ تھی۔ صنعتی انقلاب داموڑ کلاسیکل حقیقت نگاری دے مقابلے وچ وکٹورین عہد دی اوں روشن خیالی کوں دریافت کریندے جیہڑی انکار اتے شک توں شرقتھی تھی۔ اے ہک اہم تبدیلی دا پیغام ہا جو تاریخ اچ بندے دے رول کوں نوں سروں طے کرتجے۔ ایندے اثرات پوری مغربی تہذیب اچوں ظاہر تھیون لگ پئے۔

"The basic personality structure of western European man began to change at some time in the middle of seventeenth Century. The rise of individualism in the social and cultural spheres developed parallel with that of individualism of private enterprise in the economic sphere whereas, formerly, men had only existed as members of a social group or guild, they began to be simply themselves. In an early Renaissance play, the characters are primarily Conditioned by their social role. They are first and foremost king, soldier, priest or courtier. The later drama deals with real people. The novel, which as a mode of literary

expression lends it self to the exploration^s of personal uniqueness, came to the fore. Music, which had been largely conventional, an expression of social rather than personal attitudes, lost its formality and began to take a new shape which led up to the colossal individualism of Beethoven and his successors. In all fields of art, formalism gave way to the individual, the strange, the exotic and finally, the purely subjective, as we see it today." page - 29

(The social Psychology of industry.. A.C Brown,) See also Leonard Woolf's "After the deluge"

"نعتی انقلاب بچھوں، تاریخ آج فردوی اے نویں حیثیت، لٹریچر وچ انہاں تجربات دا آغاز ہا۔ مرجیروے روایتی سماج آج ایس توں پہلے ممنوعہ بن۔ "فلائیئر" دی میڈیم بوارے" ناں نچ بازار اپنے کپڑے لہا ڈتے۔ ایس نویں حقیقت نگاری دا آغاز اندھاری طوفان انگوں تھریا۔

"Modern Industry, a colossal achievement, which has changed the face of the world, more in the past hundred years than in the previous

thous ands years--"(page-36 Social psychology of industry)

تیز رفتاری دے ایس مراق پرانے سوداگراں دے مقابلے آج ترقی دے ناں تے اوں کالونیل ازم دی بنیاد رکھی، جیہڑا مقامی ثقافتاں راہیں نویں غلامی دا آغاز ہا۔ تے ایندے حق آج پورا ہک فکری نظام وی انسا رکھدا گیا۔ اے او ویلا اے جڈاں ہک پاسوں "میڈیم بوارے" کوں مقدمے دا سامٹھا اے تاں ڈو جھے پاسے ہندوستان وچ 1857ء دی آخری مزاحمت پئی تھیدی اے۔ "ڈارون بھائی" تاں بندے دی تلاش بھولوں توں شرو کیتی۔ بھائی کارل مارکس وی "The capital" دی جلد تے ہک ادنیٰ پرستار دلوں لکھ کے ڈارون بھائی کوں سلام پیش کیتا۔ نویں حقیقت نگاری اگہوں "Competition and ceaseless struggle were accepted as the fundamental laws of life."

ویہویں صدی تیں ڈو دھشت ناک جنگاں بچھوں یقیناً اے یاداشت موجود ہئی جو صرف طاقتورای ایس دنیا آج جیون دا حق رکھدے "Survival For the Fittest" جہیں راز کوں طاقتور اپنے حق آج ورتیا، بلکل اونویں جیویں ایس توں پہلے زور ورتیندا آندا ہا۔ ویہویں صدی، صنعتی انقلاب دی بے مہابا ترقی اتے فشار سمیت جنگ عظیم اول اتے انقلاب روس نال دو چار تھیں۔ منکرین دی تحریک دے تسلسل آج انقلاب ایندوانوں رومانس ہا۔ ادب راہیں سوشلسٹ حقیقت نگاری دا آغاز میکسم گورکی دے ایس سوال نال تھیا ہا جو "دنیا دے ادیبوئساں کیندے نال او؟" ایندے جواب آج بے شمار لٹریچر اتے لٹری تحقید وجود آج آئی جو ایں لکھن ٹھیک اے اتے اوں لکھن ٹھیک نہیں۔ اے سبھ کوششاں وی اصل آج چا در اتے چا در بوارے دی نویں شکل بن۔ بحث در بحث سٹڈی سرکلز وچ رسالیاں، اخباراں وچ لکھن دی اخلاقیات نویں سروں طے تھیون

لگ پئی کل تیں جیکوں لکھن والے دی Commitment آکھیا وینداھا۔ وابستہ ادب دے رومانی تحرک کارن ادرش وادی ادب دا وڈا نقیب ترقی پسند تحریک کوں آکھیا ویندے۔۔۔۔۔

ڈو جھی وڈی جنگ پچھوں کالونیل ازم دا ڈھانچہ تریا تاں ادبیاں راہیں سوشلسٹ حقیقت نگاری ہک پاپولر میلان ہا۔ ایندے ودھارے سانگے ڈھیر سارے دبستان، ان گنت تنظیمیں تحریکاں اتے ”دائرے“ وجود اچ آؤں لگ پئے۔ پر اے ساریاں کوششاں وی ادب اچ پروپیگنڈے توں اجیری عزت حاصل کرن وچ ناکام رہیاں قرۃ العین حیدر دا ”آخر شب کے ہم سفر“ ایندا چھیکوئی سین ہا۔ ”میکسم گورکی“ دا ہیر ”پاول ولاسوف“ ماہ دیاں کروڑاں کاپیاں اچ ترجمہ تھی کر اہیں وی انقلاب دے رومانس کوں قائم نہ رکھ سکیا۔۔۔۔۔ دوستوفسکی دے لفظاں اچ اے ادرش وادی حقیقت نگاری محض سطحی اتے بڈی ہوندی اے۔ چھڑا پر وپیگنڈے دا امکان جیہڑا انقلابی، مذہبی اتے قومی فضیلتاں پاروں اپٹے مقصد اتے آئیڈلز توں ودھ کجھ ڈیکھ نہیں سگدا۔ (ایندے وچ اوسارا مزاحمتی ادب وی شامل ہووٹا چاہیدے جیہڑا مقدس جہاد دے ناں تے وجود اچ آندے) انت ”گوگول“ دے ”اور کوٹ“ اچوں نکھتے ادبیاں (ٹالسٹائی، ترگیف، دوستوفسکی۔۔۔) دی شاندار روایت انقلاب توں باڈ ”چنگیز آستھا توف“ اتے ”رسول حمزاتوف“ توں وڈے ادیب پیدا نہ کر سکی۔ ترقی پسند اے انقلاب شورا ”سولزے نیٹسن“ تاں دور دی گالھ اے چھڑا ”ڈاکٹر ڈواگو“ کون ٹر کیا کھڑا ہا۔ ایندا سارا رومانس ”دارورسن دی ازیمیش“ ”قافلہ شہیداں دا“ ”اور چراغ جلتا رہا“۔۔۔۔۔ جہیں مزاحمت اتے جدوجہد ہا۔ اے سارا انقلابی ادب وی کھٹا کھٹا ترقی دے ناں تے ”داستان مجاہد“ دا ای نوں ایڈیشن ہا۔ انہاں وچوں ”شولوخوف“ دا ناں محض ”اور ڈان بہتارہا“ دی وجہ توں زندہ رہ گیا۔ ویسے وی اوں توں بہتر قازقان دے گھوڑیاں

کوں کون چاٹدا ہا۔ پوری دنیا وچ نظریاتی کشمکش انقلاب اتے مزاحمت دا اے دور لہجہ اچ مواد وی چھان بین راہیں محدود اتے سطحی ہا۔ شاید ایس پاروں روسی کہانی دی او زبردست روایت اگھاں نہ ودھ سکی جیندا آغاز ”جینوف“ کہتا ہا۔ فرانس اچ ”موپاساں“ اتے امریکہ وچ ”O, Henry“ اوں شارٹ سٹوری دے بانی ان جیہڑی اچاں تیں لکھی ویندی پئی اے۔

کہانی دی انہاں مستند روایتاں دے تقابل اچ مقامی ثقافتاں راہیں ترقی دا اے ویلا اچاں صرف حیرانیاں دا دور ہاوت وی راہندر نا تھ ٹیگور اتے ”پریم چند“ اوں حقیقت نگاری دا آغاز کر چکے ہن جیہڑی صنعتی انقلاب دے ناں تے وجود اچ آئی تھی۔۔۔ تبدیلی در تبدیلی مقامی ثقافتاں راہیں انہاں تجربات توں سکھن دا اے بہترین دور ہا۔ ایس دوران نویں کہانی انہاں سیاسی سماجی موضوعات دی پاپولر حقیقت نگاری توں علاوہ دیاں مصیبتاں اچ وی مبتلا رہ گئی جہاں دی طرف ”آنرک باشویرنگر“ اشارہ کریندے۔

I have become aware of many dangers that lurk behind the writer of fiction. The worst of them are

- (1) The Idea that writer must be socialologist and a politician adjusting himself to what are called social dialectics.
- (2) Greed for money and quick recognition.
- (3) Forced originality namely, the illusion

that pretentious rhetoric, precious innovations in style and playing with artificial symbols can express the basic and ever changing nature of human relations or reflect the combinations and complications of heredity and environment. These verbal pitfalls of so-called experimental writing have done damage even to genuine talent. They have destroyed much of modern poetry by making it obscure esoteric and charmless. Imagination is one thing, and the distortion of what "spinoza" called the "order of Things" is something else entirely. Literature can very well describe the absurd, but it should never become absurd itself.....

The Master of short story Chekhov, Maupassant as well as the scribe of Joseph story in the "Book of Genesis" knew exactly, where they were going. One can read them over and over again and never get bored. Fiction in general should never become

analytic. As a matter of fact, the writer of fiction should not even try to dabble in psychology and its various isms. Genuine literature informs, when it entertains."

(Author's Note--The collected stories of "Isac Bashevis Singer")

بل آخر اوسب خوش کن، عالمانہ موضوعات جنہاں داتعلق انقلاب، نفسیات اتے سیاسیات نال ہا اپنی اپنی وابستگی راہیں ادب توں ودھ ادب اچ پر دیکھنا ثابت تھئے۔ جیندے وچ پوری دنیا دا خاب تاں موجود ہا پر انہاں دے پیراں ہٹھیاں اپنی وسوں غائب ہئی مقامی ثقافتاں راہیں اوڑک ایہو کھلیا جو کیمونسٹ تحریک اتے ایندا مقصدی ادب وی کھنائیں بنیاد پرستی توں مختلف شکل نہیں رکھدا۔ ہتھوں اے ترقی پسندی وی سرمایہ داری دی اپنی کچھ دادر دے۔ جیہڑا ترقی دے ناں تے انہاں دے پیٹیلے اتے وسوں ہتھیاوٹ چاہندے سو انقلابی اتے مجاہد وی اوڑک اوں ہیرودی جاہ گھن گھدی جیہڑا "پروٹھیس" دا پچھانواں ہا ایں دوران مغربی فکر ہک آتھیں ہتھیا رنال وی مسلح تھی چکی ہئی، جیکوں "Psychoanalysis" اھدن۔ جیندے خاب وچ ہمسائے دی کار چلاوٹ دا مطلب لازماً اوندی ذال نال سمھن ہا۔ LIBIDO حیاتی نال اوندا پورا تحرک مٹھ گئی۔ اے فرائیڈین سکول آف تھاٹ کہانی وچوں کہانی کوں غائب کرن دا ماہر ہا۔ ایں سارا راجگر اپو جبرائیل پھر کدھ ڈکھایا۔ زمان مکان دے انہاں نویں تصورات نال ابھارویں اے دنیا ہن طاقت، دولت، اختیار اچوں تھیندی کھئی تھئی تاں اوکوں یاد آیا جو چھڑا منطقی ثبوت پسندی دا اے رکھپ اوں خلا کوں بھرن جو گانہیں جیہڑا لا انتہا کائنات دی ایں دریافت پکھولا یعنی دی شکل اچ پیدا تھئے۔ سارتر

دی "Nausea" اتے کامیو دے "طاعون" توں پہلے کا فکا ایس پاپولر حقیقت نگاری اگوں شاکی ہاجیہڑی صنعتی انقلاب اچوں برآمد تھی ہی۔ نویں امکانات دی حقیقت نگاری "کا فکا" دی Metamorphosis دی شکل اچ ویسویں صدی اچ قدم رکھدی اے۔ تاں کہانی اوموادوی اپنے اندر سمیٹ گھندی اے جیہڑا حیرت دے ناں تے قصہ کہانی دی روایت اچوں متروک ہا۔ ہرمن ہیسے دے "سدھارتھ" دامیلان وی اوں مقامیت ول ہاجیہڑی کالونیل ازم اگوں محض NIGGARDS دی حیثیت رکھدی ہی۔ مقامی ثقافتاں راہیں کالونیل ازم دی ایس وباء اگوں ترقی پسند سوشلزم دے حامی گبریل گارشیادے مقابلے وچ "بورضیں" کنزرویٹو اکھو کیچن تے بلکل پشیمان نہ ہا۔ البتہ "پابلو نیرودا" اپنی شاعری راہیں اوسب مزے لٹ چکیا ہاجیہڑے کجھ کجھ "فیض احمد فیض" اتے "ساحر لدھیانوی" وی ٹیندے پئے ہن۔ ستراسی دے ایس وچلے ڈھا کے تیں بحث در بحث ایس ادبی ماحول اگوں انقلاب اچاں ٹی ہاؤساں تے "اُدھے" پیندا ای بیٹھا ہا جو پتہ لکیا "پرسزائیکا" آگئی اے "کامرید"۔۔۔۔۔ انقلاب فیل تھی گئے۔ اُہدے نہ ہاسے جو "مجید امجد" واقعی فیض احمد فیض توں وڈا شاعر اے۔ ایس دوران کہانی دی گالھ وی کرشن چندر، منٹو، راجیندرسنگھ، بیدن، غلام عباس،۔۔۔ وغیرہ کنوں تھیندی "قراۃ العین حیدر" تے آٹھ کے مک ویندی ہی۔ انہاں بحثاں توں علاوہ ایس دوران "نیولیفٹ" دے ماڈرن تصوف بارے "پروفیسر رشید الزماں" دائر واروی کہیں نہ شیا جو پتلی "ہر برت مارکیوزے" اتے "ٹراں پال سارتر" انقلاب کوں بچاؤں دے تڑلے پئے کریندن۔ عابد عمیق سنیں وی لکھ کوشش کیتی پر اے نروار پہوں اوکھا ہا۔ اے ہا۔۔۔۔۔ کہانی وچوں غیر کہانی داویلا جڈاں سرائیکی وچ "تھل کرن دریا" چھپدی اے۔

صنعتی انقلاب، بالشویک انقلاب اتے وجودیت دی اُدرش واد حقیقت نگاری دے ایس پس منظر پچھوں، سرائیکی فکشن دے پچھلے ترہہ پینتری سال داموڈ ڈیکھے تان روایتی اسلوب دی پاپولر حقیقت نگاری توں علاوہ جیہڑے درشن بدن۔ انہاں وچوں خاص خاص اے ہن۔

- (1) کہانی وچوں غیر کہانی داویلا تے "تھل کرن دریا" (1980)
 - (2) سرائیکی فکشن اچ علامت داؤرتار اتے "تچولیاں" (1983)
 - (3) قصے داؤلا قصہ تے "ناتھ جی" (1994)
 - (4) اپنی وسوں راہیں مقامیت داویلا تے "بگلی" (1995)
- 1۔ کہانی اچوں غیر کہانی داویلا تے "تھل کرن دریا"

کہانی اچوں غیر کہانی داویلا اہدن اتھوں شر و تھیندے جتھوں کہیں پیغام دی سیاسی ضرورت اپنے اُدرش راہیں کہانی تے بھوت پریت وانگوں قبضہ ہما گھندی اے۔ لکھاری توں ودھ سیاسی پارٹی دا منشور ایندا مواد طے کریندے۔ مقامی ثقافتاں راہیں بھانویں جو کہانی کارجدید مغربی ادبی رجحانات توں آگاہ ان وت وی انہاں دا حافظہ اوضوری مواد گھن کے نہیں ٹردا جیہڑا انہاں دے قصے کہانی اچوں پھٹیا ہووے یا اپنی وسوں راہیں مقامی اتے وسیبی ہووے۔ اے ضروری مواد کیا ہے؟ اے کجھ وی نہیں ہوند اسوائے اوں ثقافتی پس منظر دے، جیندی وسوں بناں کہانی دا ہک چوکھٹاں وجود اچ آویندے پر ایندے وچ کہانی موجود نہیں ہوندی۔ جدیدیت دے ناں تے ایندا ڈھیر سارا مواد اپنے اکتسابی لٹریچر تجربے توں ودھ مقامیت ول اپنا میلان نہیں رکھدا۔ تجزیاتی نفسیات، فلسفہ اتے جنسی تلذذ دامواد مقامی محاورے اچوں درشن نہیں ڈیندا۔

فنی جائزے توں ہٹ کر ایس۔۔۔۔۔ "تھل کرن دریا" کوں ایہو جیہاں کئی مشکلات درپیش ان۔ ایندے اچ روشن خیالی اتے جدیدیت داما حول تاں باپجاہ موجود

اے۔۔۔۔۔ پر کہانی وچوں کہانی دا اپنا حراغاً ب اے۔۔۔۔۔ یا وت اُج ویہہ سال بعد
ایںویں چا پدے؟

کہانی دے اچ نال موضوع دی اہمیت توں تاں انکار نہیں وت وی چھڑا ایہا وابستگی غالب اے تاں وت کہانی دی فارم بھن ڈیوٹ وی ہک حد اگونہاں بے معنی اے جو کہانی دے اے اے لگے بندھے موضوعات ان۔ گارشیا دے لفظاں اچ کہانی وچ کچھ وی لکھیا وچ سگدے پر بھتوں اہم گالھ اے اپنے قاری کوں ایند یقین ڈواوٹ۔ سو کہانی کوں کہانی طور اپنے لوکاں اچوں گزارٹن دا عمل، مقامی ثقافتاں راہیں انہاں دی وسوں اتے محاورے دی حیثیت اگوں طے تھیوٹن آلا اے۔ مواد دے چھان بین دی لوڑ کہیں اورش یا وابستگی دا اظہار تاں تھی سگدی اے، پر کہانی اچوں کہانی دا ویلا نہیں تھی سگدی جو پہلی اے کیمونسٹ لڑ پچر اے، او مذہب اے اتے اے قصہ۔

اے۔۔۔۔ وغیرہ۔

انہاں سہنے تصورات دا اثر بھلے کہانی تے ہووے پیا۔ پر کہانی کہیں سواددی چھان بین اگوں جواب دہ نہیں ہوندی۔۔۔ کہیں تنقید اگوں وی نہیں۔۔۔! اپنے کرافٹ، سوہنپ سنگھار اتے ادب آداب دے نصاب اچوں تھی کراہیں بنتھوں اے ترنن شروع تھیدی اے۔ اتھاؤں اکیوں ولاناواں کرن دی لوڑ وی پوندی اے۔

(ii)

مغربی کہانی دے مستند تقابل اُج مقامی ثقافتاں را ایں کہانی دی عمر یہوں تھوڑی
اے۔ سرائیکی کہانی تاں اپنے بے بہا لوک سرمائے دے باوجود تھوں کل دی ڳالھ
اے۔ ”پریم چند“ توں لا کر اہیں ”علی تنہا“، ”تیس اردو کہانی“ دی شاندار روایت
اڳوں، اے پتہ یہوں دیر باد آٹ بگدے جو پیلی ”امر جلیل“، سندھی کہانی کا راءے، سبھان
سنگھ پنجابی وچ کہانی لکھدے اتے ”احسن واگھا“ دی کہانی سرائیکی اے۔

سراییکی وچ تاں کل ملا کے دی اتنیاں کہانیاں نحیں بڈیاں جتیاں کلھے ”پریم چند“ یا ”موپسان“، لکھین۔ سنسکرت، فارسی، ہندی، اردو دے مقابلے وچ مقامی ثقافتاں راہیں ادب دی سرپرستی نہ ہووٹ پاروں لٹریری ودھارے دی رفتار بہوں آہستہ اے۔ ایس دوران آڈیو وڈیو وال ٹریپ کتاب نال جو کیتی اے اوہک الگ موضوع اے۔ لکھاں دی تعداد اچ ڈائجسٹ رسالے پڑھن آلا قاری تاں موجود اے پر کہانی پڑھن آلا کوئی نحیں۔ ایندے وچ شاید لکھاری دا وی قصور ہووے جیوں گارشیا دے لفظاں اچ اپنے قاری کوں دریافت نحیں کیتا۔ یا ممکن اے ”احسن واگھا“ صاحب دا ایہو اندیشہ ای درست ہووے۔

”اکثر ہا جاہیں تے علمیت جگا ون دی وادھو کوش تھی کھڑی اے۔۔۔ بس اے کہانیاں ان تے انہاں بارے ساری چاہ، ساری اکساٹمنٹ مک گئی اے۔ کچھ بیا لکھوں وت منڈھو“

iii

اونویں تالیں سرانگی کی کہانی دا آغاز ریکارڈ مطابق ”تخمین سبائے والوی“ دی ”شہید“ توں کیتا ویندے۔ پر ستر دے ڈھا کے اچ ہسرت کلاںچوی صلبہ دی کہانیاں دی کتاب ”اچی دھرتی جھکا آسمان“ قابل ذکر واقعہ اے۔ کہانی دے باب اچ ”تخمین سبائے والوی“ توں ”سجاد حیدر پرویز“ تئیں ستر اسی دا ڈھا کا روایتی اتے فارمولہ اسلوب دی کہانی بیان کریندے۔ جیہڑا اُردو وچ پاپولر حقیقت نگاری دے پچھانویں سچ واقعے طور پڑھیا ویندا ہا۔ یاوت ابراہیم بیگ صاحب دے بقول ایں روایتی اسلوب دا چوکٹھا ہا۔

”کھوئی کھوئی رہتی تھی۔۔۔۔۔ نہی خوشی رہنے لگے“

ایندے باوجود سرائیکی کہانی دی اے نمائی اتے نمئی ٹور ریکارڈ دی اہمیت کوں ضرور اجاگر

کریندی ہے۔ جیندا آغاز ”ایف ڈبلیو سکپ“ دی ملتا فکا کہانیاں توں تھیا ہا۔ (جہاں داسرائیکی اچ وٹا نادر جناب شوکت مغل لکیتے) اے کہانیاں توں ودھ ”مقامات“ دی حیثیت رکھیندین۔ مقامیاں دابانی ”ابن فارس“ کوں نیا ویندے۔ اوںدا اشارہ ”بدیع الزمان“ ایس فن دے عروج دا ویلا اے۔

نویں سرائیکی شارٹ سٹوری دا پہلا قابل قدر لکھاری ”غلام حسن حیدرانی“ اے سرائیکی اچ اوندی کہانی ”خدا“ دی اوہا اہمیت ہے۔ جہڑی اردو وچ ”پریم چند“ دی کہانی کفن کوں حاصل ہے۔

بلاشبہ اسی دے ڈھاکیدا آغاز کریندی اے ”تھل کرن دریا“ ارشاد توں نویں دے بقول سرائیکی فکشن اچ عہد نامہ جدید دی حیثیت رکھدی اے۔ اے او ویلا اے جڈن سرائیکی لوک سانجھ دے فورم تے روہی تھل دمان اپنے بزرگ ملتان دے پچھانویں کٹھے آٹ تھیندن۔ اتے ”گنا دھیا“ دی دریافت سرائیکی نثر اچ بک نواں درشن ڈیندی ہے۔ مزاحمت اتے ”سچاں“ جیندے سبھ توں اتم رومانی تحرک ہن۔ ترقی پسند تحریک دے اثرات کوں اپنے اندر جذب کریند اقومی وحدت دا اے ثقافتی پس منظر دور تئیں ڈیکھن دی صلاحیت کر گھندے۔ سرد جنگ دے خاتمے پچھوں مقامی ثقافتاں راہیں جیندا سبھ توں اتم میلان ”مقامیت“ اے سرائیکی ادب دا کینوس ڈھیر کشادہ اتے نواں کرن وچ سرائیکی لوک سانجھ اہم ثقافتی میل ہا۔ جہڑا اپنے اندر سیاسی اثرات کوں جذب کرن توں نہی رک سگدا امارشل لاء دا پچھواں ہٹن پچھوں جیندی اڈیل ہن پہوں واضح تھی آئی اے۔

سونوے دا ڈھاکا سرائیکی فکشن دا نواں دور اے۔ جیندا آغاز وٹ منڈھوں ”احسن واگھا“ دی کہانی ”آئی صورتوں سچا“ کریندی اے۔ ایندے نال نال ”ویندی رت دی شام“ (حفیظ خان) اتے ”پلر پانی“ (میاں نذیر احمد) وی زبان دی نرمی کوں

شاعری دے قلب اچوں گز ار گھندن۔ اے ملوک زبان ظفر لاشاری تے قیصر فریدی دی کہانی اچ وی موجود اے۔ ویہویں صدی دے ایس اخیر دی ڈھاکے وچ احسن واگھا دے نال نال ارشاد توں نویں، عبد اللہ عرفان، مزار خان، باسط بھٹی، غزالہ احمدانی، صابر چشتی توں علاوہ راقم دی کہانی وی ڈھٹی وچ سگدی اے۔ کہانی دے مستند تقابل اچ سرائیکی کہانی دی عمر بھانویں جو تھوڑی اے وٹ وی اکو بیہویں صدی اچ اے اوں ”بہادری“ نال قدم رکھ سگدی اے جیہڑا کہانی دا پہلا اہم حصہ ہوندے۔

”تھل کرن دریا“ دا عمومی ماحول انہاں نظریاتی بحثاں اتے انقلابی سرگرمیاں دا اے جیہڑیاں ستر دے ڈھاکے اچ عام ہن۔ ایندے اکثر ہا کردار وی انویں ”Not Normals“ ان جیویں چیخوف، موپساں، گارشا، آئزک باشویز توں علاوہ اردو وچ مننودی کہانی وچ انہاں دی بہتات اے۔ پر انہاں کرداراں دے ”پاگل خانے دا شیکسپیر“ دوستوفسکی کوں آکھیا ویندے۔ جیہڑا لٹریچر اچ اپنے انہاں کرداراں پچھوں جدید نفسیات دابانی اے۔ انقلاب، بغاوت اتے انسان دوستی دے خائش مند اے کردار اوں مکرین ان جیہڑے اپنی خودی دے اثبات اتے آئینہ لڑدی تلاش اچ پہوں اندر تئیں کلے ان۔ ”تھل کرن دریا“ خاص طور تے ایس کلہپ کوں دریافت کریندی اے۔ خودی دا اثبات کتھائیں ”غرور“ اتے ”سرد مہری“ کوں جنم ڈیندے۔ اتے ایہو موضوع اے ”تھل کرن دریا“ دی شاندار کہانی ”سواہ دے سیک“ دا جیندے کردار اپنے اپنے کلہپ کوں دور کرن اچ گلے راہندن گھلو فقیر ایس سا نگے اچاں مچ بکھا گھندے۔ مجلس جوڑ گھندے پر بک انقلابی اے جیہڑا کتھائیں لک نہیں پیا سگدا۔ ہر ویلے اوں دے پچھوں سی آئی ڈی لگی ودی اے۔ بک استخجا خوف جیہڑا ریاست توں ودھ خود انقلاب دی اپنی پیداوار ہا۔ ایندے ہیر ”حسنی“ کوں رنگ، روپ، سوہنرپ، چھو ہر آپ دو چھکیندن پر ایندی حیثیت سواہ دے سیک وانگوں پہوں اندر کتھائیں

کالتویں اے بھانویں جوان اے وت وی ”سیاسی ورکر“ وانلوں برف دی سلہ اپنی خودی دے اثبات ایج خطرناک حدتیں اپنے ادرش ہتھوں بے وس انقلابی اتے مجاہدانہ سرگرمیاں دا کھپ ”تھل کرن دریا“ وچ وی پہوں بھرواں اے۔ تھل کرن دریا دی زبان ترٹوئیں جملے، مکالمے نال خودکلامی رلا کے ٹردی اے بھلکہ اے خودکلامی اول کھپ دا حصہ اے۔ جیہڑا انہاں کہانیاں دا بنیادی مواد اے کھپ دی حالت ایج محبت دا کوئی چھپا کتھوڑی دیر تو ازن آن بندے تاں،

”اندرو کوئی شے تخلیق والی کار جاگ پوندی اے اتے ہر شے تو ازن ایج آویندی اے۔ اے ٹنگ اتھاں، پیڑھا اتھاں، تیں تو نگ ایں چند ایج۔ کئی دیاں چوڑھویں دیاں کتاباں کتھاں؟“ (تھل کرن دریا۔ صفحہ 11)

پر عام لوکاں دے مقابلے وچ اے او خاص لوک ان جیہڑے اپنے ادرش اتے مقصد توں علاوہ کہیں دے عاشق نیں۔ محبت دی درشنی تھوڑی دیر انہاں کوں خوش کریندی اے پر اے ”جیہیں کہیں لوک نہیں ہوندے کملی“ (جیویں سواہ دے سیک دا بک کردار اپنی بھین کوں اہدے) اپنے پچھوں کہیں اجاڑ اتے ویران ریلوے سٹیشن دی اڈیل وانگوں اداسی چھوڑ وئجٹن آلی کہانی سواہ دے سیک وانگوں ای ہوندی اے۔ جیہڑی اپنے کرداراں دے کھپ کوں دریافت کریندی ہووے۔

حسنی وانگوں بک ہیا کردار سلیمہ بیگم وی اپنے آئیل دی گول ایجنویں کھا اے۔ ”نچی دی چھاں نہ بہارے پر اپنے چان ہی سارے درختیں وچو سر کڈھویں۔ سلیمہ بیگم نچی دے منڈھ دی ٹیک وئج لگی اے۔ جرمنی وچوں وٹن توں بادوطن وچ محض اوندی جاگیر ہائی تے جاگیر وچ ایہا نچی ہئی جیہڑی بلکل نہیں بدلی“

(اولوں۔۔۔۔۔ صفحہ نمبر 29)

انقلابی، نظریاتی کھپ توں علاوہ تھل کرن ڈاڈی جیہڑا خاص مواد ”جنس“ دا اے۔ مواد ”موپساں“ اتے ”منٹو“ توں ودھ کام سوتر دا مواد اے۔ ایس مواد دی سبھ توں وڈی مشکل اے ہے جو پتہ نہیں لگدا ”پورنوگرافی“ کتھوں شرو تھیندی اے؟

”پھنڈر“ کوں پڑھ کے البتہ ایہو جیہاں تاثر ابھر دے جیویں غلام حسن حیدرانی دی ”خدا“ یا ”جیمز جوائس“ دی ”آسکن“ پڑھ کے ابھر دے پریم چند دی کفن (اچھاڑ) وی ایہو جیہیں تاثر نال بھرویں تخلیق اے۔ ”تھل کرن دریا“ دے اپنے لفظاں ایج اے کہانیاں رومانس، انقلاب تے تصوف دارا لائن اتے شاید ایہا ای انہاں دی سب توں وڈی مشکل اے۔

(2) سرائیکی فکشن ایج علامت دا ورتار اتے ”چھولیاں“

سرائیکی ناول دی مختصر جہات پچھوں اینویں پتہ لگدے جیویں اے یکدم شروع تھی گئی ہووے۔ خاص کر چھولیاں کوں پڑھ کے اینویں چا پدے کیوں جویں توں پہلے سرائیکی وچ ایندا کوئی تقابل موجود نہ ہا سوائے غلام حسن حیدرانی دے ناولٹ ”گلہ“ (1969) اتے ظفر لشاری دے ”نازو“ (1970) یا ”اپنی رت جو بانی تھی“ (ڈاکٹر منیر احمد۔ 1972) دے جیہڑے روایتی چوکھے وی تصویر ہن۔ مغربی ناول دے تقابل ایج مقامی ثقافتاں راہیں جدید ناول دی دریافت انہاں دے قصہ کہانی اتے شاعری دے غلبے پاروں پہوں دیر بادی اے یواں ناول لٹریچر دی غلب توں اتم صفت سمجھیا ویندے جیہڑا سمندر وانگوں تمام ندیاں کوں اپنے اندر جذب کرن دی صلاحیت رکھدے۔ اٹھارویں صدی ایندا آغاز کریندی اے ایس توں پہلے صرف (Don Quixote-1605) ایندا پاپولر حوالہ ہا۔

انہویں سوں صدی ناول دے عروج دا ویلا اے۔ جیہڑا انالسٹائی، وکڑ ہیو گودو ستو

اسلوب۔۔۔!! (چھولیاں۔۔۔۔ صفحہ نمبر ۱۸)۔

اتے لکھیا اسلوب ایس پورے ناول دا اسلوب اے اتے ایہو ڈکشن ای اسمعیل احمدانی سکس دا خاص ڈکشن اے۔ حقیقت ایہو اسلوب ای ایس ناول دا سبھ توں اوکھا مقام اے جو علامتاں محض علامتاں نہیں ہوندیاں۔

ایس توں پہلے علامتاں بارے ٹنگ دا ہک حوالہ ڈیکھ گھندے
 ہائیں۔ "Symbols are not allegories and not signs, they are images of contents which for the most part transcend consciousness" (page 77
 "Symbols of transformation")

انت انہاں علامتاں دی تقدیس پچھوں اوں جہان کول کھیلجے جیہڑا سنگو یا کھرے تاں
 حیرانی تھیندی اے جو کیویں "Water represents maternal depth"
 "depth" پیر جادوئی تخلیقی قوت اے ایندا وڈا چھوٹا، کالا چٹا یا ساوانیلا ہووٹا اپنے اندر
 معرفت دا ہک جہان رکھدے۔ اے تفصیلات اسطوری اسلوب ایج شاعری دا ہک
 زمانے توں حصہ پیاں آندیں۔ انہاں کول ہک جاہ کھٹا آن کر تے تے تاں پتہ لگدے جو
 کیویں "اڑوہا، ہیر و نال اوں دے ابقایا دھالے" چندر ماماے بکھ پو اے وغیرہ وغیرہ۔

علامتاں دی ایس طاقت کولوں ہٹ کر ایہیں جیہڑی لٹریچر ایج ہک مدتوں موثر پئی آندی
 اے۔ زبان ایج مرکبات در مرکبات لفظی سنگھار دی طاقت وی جیہڑی پارھویں صدی
 تیں سنسکرت ادب دی بنیاد دی سنگھار تاہی اے "کادمیری" دی شکل ایج ایندا آخری
 ادیب "بان" اے (جیس ڈی ڈی کوکبی دے لفظاں ایج سنسکرت کول مارڈتے)۔ ناول
 چھولیاں ایج وی زبان دی اے طاقت غالب اے۔ فارسی، عربی لغت دے بلا روک
 ٹوک استعمال توں علاوہ اے قسماں کھاندا "اسطوری اسلوب" خطابت اتے مردانگی

دے جو ہر کول اپنے نال رلا گھندے جیہڑا "مناجات" دا اہم حصہ پیا آندے۔
 "اکھ کھول، ہاہرتے اندر دی وی نقطے وچ لکیر، لکیر وچ حرف، سچاٹن سکھ لفظ
 ایج معانی کول ڈیکھ معانی وچ مطلب گول تشریح تفسیر پھول۔۔۔۔۔ سوچ"
 (چھولیاں صفحہ نمبر ۲۶)

اے تاکیدی اسلوب مذہبی لٹریچر دا سبھ توں اتم وصف اے جیہڑا پورا جملہ اتے
 مکالمہ نہیں بنن ڈیندا۔ ایندے محاورے نال صرف چرٹ الیندن جیویں اکثر ہاشاعری
 وچ ہوندے۔ تہوں ناول "چھولیاں" بار بار اپنے قاری کول نشری نظم دے گمان آ لے
 پاسے چھک نیندے۔ جتھاں ہر شے سے دی قید توں آزاد ہوندی اے اتے ایہا جاہ ناول
 دی ڈوجھی وڈی مشکل اے۔ علامت در علامت، معلومات در معلومات اپنے تروٹوں
 چرٹاں ایج ایس تاکیدی اسلوب دا سفر اپنے نال خود کلامیاں رلا کے ٹردے۔ سنگھاری
 ہوئی لفاظی توں علاوہ فعل دی اسم در اسم تیز فہمیت پورا جملہ نہیں بنن ڈیندی جیہڑی مقامی
 ثقافتاں راہیں انہاں دے قصے کہانی دی فطری روانی اے۔ انہاں علامتاں دی زمانی نور
 ایندے کردار اں کن اتی تنگھی اے جو بار بار اے اپنے قاری کول کہیں چھپا کے وانگوں نظم
 دی ویند ایج و ہا جلدی اے جتھوں ایندے کردار غائب تھی ویندیں۔ اے شائد فینٹسی دا
 کمال ہووے۔ پر جدید ناول دی دنیا وچ ایکوں ڈھیر سودمند نہیں خیال کیتا ویندا۔ مقامی
 ثقافتاں راہیں انہاں علامتاں کول کھولن اتے سمجھن وچ مروجہ لڑیری نصاب وی کوئی مدد
 نہیں ڈیندا تہوں انہاں دا بے دریغ استعمال کردار اں کول اپنے پچھوں لگا گھندے۔

اتے ناول "چھولیاں" دی چھوٹی جیڈی وسوں "نور پور" ابھر نہیں سگدی۔ انہاں
 علامتاں استعاریاں کارٹاں اوں شعور تیں رسائی پہوں اوکھی تھی ویندی اے۔ اتے
 "چھولیاں" دا ڈھیر سارا مواد اپنے علامتی تجربے پاروں لکھیا ویندے۔ قاری کول او
 سبھ مواد خود گولن پوندے جیہڑا انہاں علامتاں کول کھولیں بننا ہتھ نہیں آندا۔ شگون در

شگون، سون، درسون، لوک سزپ تاں موجوداے مثال طور ”کاں کر کے یا گھر انہہ تھوں
ڈھ پووے تاں مہمان دی دُکس پوندی اے“ (صفحہ نمبر ۹۹ چھولیاں) ”دھی تہوں جندی
اے جو کوئی نماشیں چھک چھکے“ وغیرہ وغیرہ۔

چرخہ کتنے، پڑچھے ہڈھن، منج وان کٹھن، گاہ گھنچن، ہل و بچھن وغیرہ جیہاں سبھ
زرعی معلومات وی موجود ان پر ناول ”چھولیاں“ اچ ایند اتھلیقی وژن کتھاؤں جھات نہیں
پیندا۔ کہیں کہیں جاہ تے تاں ایویں لگدے جیویں اے سبھ مواد محض لغت طور آیا ہووے۔
”تہوں ایندے کردار حرکت نہیں کریندے۔ حیاتی نال ایندی فعلیت خود بخود چھولی در
چھولی ویلے کوں اپنی گرفت اچ گھن گھندی اے۔ علامتاں کوں کھولن دانصاب چونکہ غیر
موجود اے، سو ظاہر ایں ناول دے کردار غائب تھی ویندیں۔ اینویں لگدے کہیں انہاں
دے الاؤن دی صلاحیت قبض کر گھدی ہووے۔ نظم توں نثر اچ ڈھلن دی مشکل توں
لاکراہیں، بحث در بحث سیاسی اتے مذہبی نظریات دی جانبداری تیں ایں ناول دیاں
بے شمار مشکلاں ان۔ ایندے فکری وژن اچ ہندو آں دانکتہ نظری و تقریبانہ ہوون دے
برابر اے۔ انہاں تمام مشکلات دے باوجود ناول ”چھولیاں“ سرائیکی دی اُن مول
لکھت اے۔

3۔ قصے داؤلاقصہ تے ”ناتھ جی“

(i)

اے انہاں ڈیہ نہاں دی ڳالھ اے جڈاں وساخ اجاں دریا برد نہی تھی۔ پال
تاں پال، وڈے وی انہاں قصاں کوں سچ کجھیندے ہن۔ تہوں تاں ہک زمانے توں
انہاں کوں ولا ولا اپنے نال گھتی آندے ہن۔ ڈو جھاواں انہاں قصیاں کوں اپنے خاں
توں الگ نہن کر سگدے۔ ایہو فرق اے جتھوں قصہ اتے تاریخ ہک ڈو جھے توں ارج تھی
کھڑدن۔

تاریخ کہیں واقعے کوں سدھاسا منٹھا اتے ادھورا بیان کریندی اے۔ اتے
 ایں گالھ تے وی چھڑا کھلٹن جوگی اے جو قصیاں وچ کیڑی کیویں ہاتھی کوں اپنے
 سراندوں ڈے کے سدھی اے۔ پرایہو سچ اے جو ”اژدھا، قصے وچ ایندے ہیر و ابقایا
 ادھائے“ اتے اے وی سچ اے جو تاریخ چھڑا واقعات بندی دی تعلیم نہیں، انہاں
 واقعات دی نویں تشریح ہتھوں ڈھیر اہم گالھ اے۔

بندے نال ایندے اساطیری دور توں لاج تیں انہاں قصیاں کوں پھر و لوں
تاں واقعات در واقعات جاتی (Conciuousness) توں علاوہ اے بندے نال
ایندی اُن جاتی (Un conciuous) بارے وی مکمل ٹوہ لاسگدن، جیکو کھولیس
بنناں اے شعوری جہان ادھورا اے۔

جیویں یاد پوندے اپنی دستی نال ڈوسا خاں هُن وڈی وساخ دے قصے چھوٹی
ساختوں الگ ہوندے هُن۔ اے قصے مولوی صاحب گھن پابند اہ۔ حضرت موسیٰ تے
فرعون، یوسف زلیخا، حضرت سلیمان تے ملکہ سبا۔۔۔۔۔ صالح دی ڈاچی واقصہ
۔۔۔۔۔ خاج خضر تے موسیٰ۔۔۔۔۔ اے قصے عہد نامہ قدیم اچوں، انجیل قرآن
اچوں تھیندے مولوی صاحب نال روز دی خطابت دا معمول هُن۔ ہک دفعہ مولوی
صاحب نال کہیں دا تھیڑاوی تھیا ہا ایں پاروں واقعہ اے ہا جو حضرت سلیمان اے
ڈیکھن کہتے جو ملکہ سباء دیاں لتاں تے وال هُن یا کیناں، شیشے دا ہک تلاء بٹوایا ہا
(اے خبراں انہاں کوں ہد ہڈاں پھیند اہا) اتے جڈن او آئی تاں تلاء اچ پانی سمجھ کے
گھگھر اتاں کیتس تاں پتہ لکھیا جو واقعی ہد ہدی گالھ سچ اے۔ گالھیں وچوں گالھ ہوندی
اے دستی دی ہر چلھ پتھاری تے ایں تھیڑے دے ذکر ہا۔ اتے گالھ ددھدی و ددھدی بال
صفا پوڑتیں وچ پختی تاں مولوی صاحب چڑھ گئے اتے وساخ تے ڈانگ سونا پئے گیا
۔۔۔ اس واقعے توں بعد اے پتہ لکھیا جو قصے وچ کوڑا تے سچ داوی کوئی مقام آندے۔

جتھاں مزے توں ودھ قسے وچ فساد کھنڈاؤن دی وی پوری صلاحیت موجود ہوندی اے۔ پروت وی اسماں ہال سارے اینویں یقین کریندے ہاں جو کئی واقعی ہاتھی کوں اپنے سراندوں ڈے کے سہی اے۔ ایہو جیہیں کتنے قسے ہن۔ واشک ناگ دا، وگ ڈنڈن دا، گنجر ودا قصہ، گنجی لیلی، سہاگن ڈھاگن اناراں بادشاہزادی، نولورا جکماردا قصہ، کاں تے پھلا۔۔۔ پرائیں قسم دے سارے قسے چلھ پتھاری تے عموماً نائیاں، ماسیاں اہیاں حسن یاوت چھوٹی وساخ تے پال انہاں کوں دھریندے راہندے ہن۔ جیندے انتظام سیفل دے سپرد ہا۔ جیہڑا مولوی صاحب دی وساخ دوکڑا ہیں مونہہ نہی کریندا پالاں نال پال اوندی ہر رات قصیاں نال روشن ہئی۔

قصہ پئے چھڑا، لوٹا پئے رڑھدا۔۔۔ البیندے راہوئے اوقصہ شروع کرن توں پہلے پالاں کوں قسے دے طلسم اچ گھن آندا ہا۔ جی بھئی جی۔۔۔ ای شاید اوند انعام ہوندا ہا۔ جیندے جواب اچ او لاوانہال تھی کر ہیں سبھ کوں منجھیں دا کھیر پلیندا ہا۔ کئی کئی راتیں او مسلسل قسے آکھی رکھدا ہا، عرو عیار دی زنبیل دے قسے، ڈانہیں دے قسے، درویشاں، جوگیاں، چوراں سادھاں، بادشاہواں دے قسے، سارے قسے اوکوں اینویں یاد ہن جیویں اوں خود بنائے ہونٹ۔ اُلا، اشارے، شاعری او قسے وچ ہر ون ورتیندا ہا۔ ہستی دے بزرگ اوں کنوں چھر کدے ہن۔ کیوں جو اوکوں عشق محبت دیاں سب داستاناں وی آندیاں ہن۔ ہیرا، نچھا، سکی پنوں، سوئی مہیوال۔۔۔۔۔ اے سبھ او قسے ہن جہاں کوں گھٹن ٹکیتے ہر سال کروڑ لال عین توں فقیر و سایا تے اوندی ٹولی ”شیر و گرمانی“ دی چونک تے ست راتا آٹ ڈیندی ہئی۔ انہاں دا خاص قصہ ہاشمیرادہ سیفل اتے بدیع البانودا۔۔۔۔۔ بھانویں لطف علی دے بیت کچھ نہن آندے۔ پر قصہ ساڑا کچھ آویندا ہا۔ بھری پری وساخ، ڈھیر سارے لوک، ویلھ درویلھ جس۔۔۔۔۔ دھمی تیں کناں اچ فقیر و سائے والا پیا آوے ہا۔

تھی سوار پڑیاں دے اتے تھی چلے چلن ہارے ووئے۔
دھوڑ ڈے دریادے اتے بلی جھگ دریا پیامارے ووئے۔

ماء پیکوں رت روند اچھوڑ لیس بے وس ندی کنارے ووئے۔
وستی دے نال وساخ دریا برو تھی تاں شاہر آگیوے۔ پراپٹی وستی تے اوندے قسے ہمیشاں نال رہ گئے۔ سکول، کالج، لائبریری، کتاباں ای کتاباں۔۔۔۔۔ پر انہاں کتاباں وچ اپنا کوئی وی قصہ نہ ہا۔

(II)

مقامی ثقافتاں راہیں (جنہاں وچوں سرانیکی سبھ توں ودھ گمشدہ اتے بے عینکی ثقافت اے) ”مونہہ زبانی ایس روایت Oral tradition دے پاتال اچ کتھائیں۔ او سبھ راز دفن ہن جنہاں کوں گولیس بناں اچھ۔ وسوں راہیں کوئی سچا نہیں اسردی۔ ریکارڈ دے ویلے توں باد کتھائیں کتھائیں تھوڑا پھوں کم ہے وی سہی تاں اے مواد نہ ہووٹ دے برابر اے۔ قومی ثقافت دے سوال اگوں ایس مواد دی پٹ پھرول، بناں کہیں سرپرستی دے ناممکن نہیں تاں مشکل ضرور اے۔ جو سندھ وادی دی تاریخ نویں سروں بیان کیتی و نچے ایندے پورے تاریخی لاشعور نال۔۔۔۔۔ او سچی تے اصلی تاریخ۔۔۔۔۔ جیہڑی قسے کہانیاں وچ موجود ہوندی اے۔

مقامی ثقافتاں راہیں ڈوجھی بد قسمتی دی گالھ اے ہے جو حکمران بالا دستیان اگوں گل گامش توں لایسپ (Aesop) تیں دا ذکر تاں مل ویندے۔ پر ڈنڈن اتے ”گنادھیا“ کوں کوئی نہیں چاندا۔ سرانیکی وچ ملتان کی کہانیاں توں ودھ ریکارڈ تے کوئی شے نہی۔ بھانویں جو روہی، تھل، دمان انہاں قسے کہانیاں نال بھرے پئے ہن۔۔۔۔۔ وت وی سرانیکی لائبریری دے قسے دا خانہ کتھائیں نوے دے ڈھا کے (1994) اچ پُر آن تھیندے جو پہلی قسے تاں ایس وی ہوندن۔ قصیاں دے ولا قسے دا اے بھر پور مواد اے۔ ملک عبداللہ عرفان دی ”ناٹھ جی“۔ بھلے کہیں قاری کوں اے ”الف لیلیٰ ہزار داستان“ جیہاں مزانہ ڈیندی ہووے۔ وت وی ایندی سبھ توں اتم خوبی

اے جو ایکوں پڑھ کے دلا پڑھن کوں روح آہدے۔ ممکن اے ایہا ہی اوں ”گننا دھیا“ دی دریافت ہووے، جیکوں مقامی ثقافتاں کتھائیں رمل پٹھن؟

(III)

ملک صاحب دے بقول انہاں قصیاں دا قصاوی ”خادم کٹانا“ اے۔۔۔ انہاں تاں صرف انہاں کوں ولا قصہ کہیتے تہوں قصے وچ کتھائیں کتھائیں ادرش وادی ذاتی پیغامات توں علاوہ ”وومن رائٹس“ دے حق اچ ہک ادھ خط دا لکڑاوی مل دیندے۔ جیویں ”قصے منارا“ دا آخری خط قصے وچ نہ دی ہووے ہا تاں قصہ مکمل ہا۔

پر اے سبھ گالھیں قصے دی روانی اچ کتھائیں رکاوٹ نہیں بنڈیاں۔ بھلکے زبان تے ملک صاحب دی دسترس اوڈھیر سارا مواد دی قصے وچ جذب کر گھندی اے جیہڑا ”خادم کٹانا“ نہیں چاٹا۔ تے اصل وچ ایہو مواد ای قصے اچ قصے توں فالتو ہوندے۔ ملک صاحب دی زبان انتہائی سنگھری ہوئی تے روانی اچ اے۔۔۔۔۔ سوائے ”گھاگھر لھ“ دے (جیند ارادی ”ارشاد مین“ اے) انہاں سنسکرت آمیز کھڑی زبان گھٹ درتی اے۔ ”نا تھ جی“ اسبجھاں کلاسک اے جیہڑا سرائیکی نثر کوں ”تھھی لفظاں“ توں علاوہ، تاریخی لاشعور دی سمجھ دا موقع وی فراہم کریندے۔ ایندے وچ قصے دیاں او تمام خصوصیات موجوداں۔ جہاں کوں اساں سنسکرت دے حوالے نال مطالعہ کر سگدے ہیں۔ رمانین، مہا بھارت، کتھا سرت ساگر اتے پُر اٹاں وچ قصیاں دا پورا ہک جہان آباد اے۔ پنج تتر، کلیلہ و دمنہ، ڈاہ شاہزادے۔۔۔۔۔ قصے دیاں کتیاں

پوتھیاں ان جہاں وچ مقامی ثقافتاں راہیں انہاں دالاشعور اتے تاریخ، ہیرو نال اوند ابقایا ادھاپی آندی اے۔ جیند آغاز ویداں دے لگوڑیاں توں تھیا ہا۔

موجوداں و دی ٹھیکری آلا پٹو پتی۔۔۔۔۔ جڈن ”شو جی مہاراج“ بنیا تاں پتہ لکھیا

جوا سبھ جھر مہ، سنگھ چوڑ، اشولی اتے راکھس تاں اوندی اپنی اولاد ان جہاں کوں ماریں بنان نٹ ناگردا خطاب کتھاں ملن آلا ہا۔۔۔۔۔ ”ویاس جی“ مہا بھارت اچ اچانک ”کرشن“ کوں دریافت نہیں کر گھندے بھلکے ایں سبھی دانش دا آغاز رگ وید دے آخری منڈل توں تھی چکیا ہا، جیندے وچ ”اوشا“ اتے ”کڑی“ دیاں حمد اں۔۔۔۔۔ مقامی ثقافتاں راہیں ایں جوگ، اتے دم، دیا، دان دی بھوم ”جاکا ستوریز“ اچوں تھیندی بدھ مت دا اعلان کریندی اے۔ تاں کھلدے جو سورج توں علاوہ ”چندر“ اتے ”پانی“ دی مادری وپند ای آریاواں کوں ایں بھونیں نال ہمیشاں ہمیشاں جوڑ سگدی اے۔ برہمن دے مقابلے وچ گوتم بدھ ڈھیر بہتر چاٹا ہا۔ جو مقامیت دل میلان ای آریا توں دے ہتھوں تلوار چھک کے وڈی کشادگی دا باعث بن سگدے۔ بھلے ”کالنگا“ دی جنگ اچ ہک لکھ بندہ مار کے اشوک اعظم بدھ مت قبول کیتا تاں گوتم بدھ کوں موتیں وی ترے سوور ہے تھی گئے ہن۔ تھی سگدے اپنے لوک تصوف راہیں ایہو ”خادم کٹانا“ ای، اوں مقامیت اچوں قصے دا اچو کا میلان ہووے جیہڑی جاکا کہانیاں اچوں ظاہر تھیندی اے۔

iv

”نا تھ جی“ دے تقابل اچ ”مہا بھارت“ کھیلے تاں گمان چاہدے جو ”نا تھ جی“ اتے بچہ حاجی“ دے کردار جیویں ”برہما جی“ تے ”ناردنی“ ہوون پرائیویں نہیں نا تھ جی اتے بچہ حاجی دے پیراں پٹھ اوز مین موجود اے جیہڑی پانھن دے دیو لوک اچ موجود نہیں۔ سنسکرت اچ انہاں قصیاں دی اٹھاں دا ویلا مقامیت دا ویلا نہیں ہتھوں صفت درصفت دیوتاواں، انہاں دی یدھ دریدھ فتوحات، روپ در روپ ناریاں اتے سنگھار در سنگھار انہاں دی جمالیات دا غلبہ اے۔ مقامی ثقافتاں راہیں ڈھیر اطمینان دی

گالھ مہا بھارت اچوں انہاں دے سانو لے رنگ دی فتح، جیہڑی کرشن دی شکل اچ ظاہر آں تھیندی اے۔ ”گورکھ ناتھ“ اگپوں تلسی داس نروار بے معنی نہیں جوہل آخراں سوڑگ دا، دیولوگ داناس ایندے اپنے ”اندر“ ہتھوں ای تھیونے جیہڑا بوشی کتے وانگوں تریمتیں دی بوجا وٹ توں علاوہ اپنی مرادگی کتھائیں گم کر چلیے۔

ایں پاروں قصیاں دے عجائب گھر اچ سو سو جھوٹے کھا کے زمین آسمان کوں چیر کے اچ کرشن آ لے دیوتا، سمندر کوں پہاڑ نال ناگ و لیٹھ کے کھرک ڈیوٹن آلی شکتی، سو سو سال دے حمل، لکھ لکھ سال دیاں عمراں ست ست سو پیر پینچ پنج سو اکھیں۔۔۔ وغیرہ جیہاں اے سارا مواد تلی وانوں نہیں ہتھوں ہیرودی اساری دا عمل اے۔ جیہڑا ہبل آخر پیر و مٹھیس وانگوں دیوتا داں توں بھاء چوری کرشن اچ کامیاب تاں تھی ویندے ے پرولا ایں شکتی اچوں اوہا طاقت حاصل کر گھندے جیہڑی آدم زاد راہیں ممنوع اے۔ قصے کہانی دی روایت ایں منظر نگاری نال سیتی پئی اے۔ صفت در صفت اتے شبیہ در شبیہ خطابت (Oratory)، مبالغہ (Hyperbole) اتے انہاں دیاں علامتاں استعارے دے جہان اچوں بندے نال اوندی روحانی تشکیل دا مرحلہ۔۔۔ بل آخر ہک نویں دور اچ قدم رکھدے جو کتھائیں مہا بھارت آلی ”کدرو“ اتے ”مبتی“ سہاگن ڈھاگن دے قصے آلیاں بھینٹیں تاں نہیں؟ گرژ پرائن آلا ڈٹاڈینو سارس مقامی ثقافتاں راہیں انہاں دے قصے دا ”گورکھ پکھی“ تاں نہیں؟ مہا بھارت دی ”دروپدی“ اتے ”رامائین“ دی ”سیتا“ کتھائیں اچوکی تریمت تاں نہیں؟ تھنہ روٹیاں اتے کنا دال دا پیوٹن آلا دیہہ کتھائیں رامائین آ لے راوٹن دا بھرا ”کنبہ کرن“ تاں نہیں؟

قصے کہانیاں دا او سارا مواد جیہڑا برہمن دے حق اچ جمع کیتا گیا ہا او معلومات دی فراہم کریندے جیہڑیاں تاریخ دے علم اچوں غائب ان۔ شومو جی مہاراج

دے ”مندی“ توں ناتھ جی دے ”ڈاند“ تیں۔۔۔ بظاہر فرق تاں برہمن اتے قصاوی دا فرق ہے پر ایہو فرق ای ایں بھوکیں نال اپنی سچاں راہیں انہاں قصیاں دا ولا قصہ آٹ کریندے جنہاں کوں منطقی ثبوت پسند کوڑ بتوڑ کھیندن پر مقامی ثقافتاں راہیں اے سب مواد انہاں دے روز دا یقین اے۔ ناتھ جی زبان دی سنگھار تاں اتے سماجی اصلاحی معلومات توں ودھ انہاں قصیاں دے راء دور دی یاد ڈویندے جیندے پچھوں بچل راء راء دووا، راء چنسر، راء بھنگر، راء دلوو وغیرہ شامل ان۔ سومرا دور دیاں رومانی داستاناں وی اے یاد ڈویندین جو اے دور لڑ پچر سا نگے کتنا مطمئن اتے امیر ہا۔ رچے کچے وسیب دی رچی کچی زبان دا آند ”ناتھ جی“ دے ہر صفحے تے موجود اے۔ اتے ایہو ای ایند اسبہ توں اتم وصف اے۔

(4) اپنی وسوں راہیں مقامیت دا ویلا اتے ”گلی“

سرد جنگ دے خاتمے پچھوں مقامی ثقافتاں راہیں اچوکی کہانی دا میلان اپنی مقامیت ول اے۔ جیہڑی صدیاں توں سنسکرت، عربی فارسی، ہندی اردو، انگریزی اثرات کوں اپنے اندر جذب کریندی آندی اے۔ سرائیکی حوالے نال ”گننا دھیا“ دی دریافت اوں مقامیت ول ہک قدم اے جیہڑی اچ تیں مروجہ ریاستی نصاب اچوں غائب ہئی۔

نوے دے ڈھا کے اچ ارشاد تو نسوی دی ”گلی“ ہک استنجا دروازہ کھلیندی اے جیندی وسوں ممکن اے مروجہ نصاب اگپوں چھڑی نسلجیا ہووے پر ایں نسلجیا متوں ادب اھدن ہے وی کتنا؟ جیویں بندہ اپنے آپ توں اپنے خاب جدا نہیں کر سگدا اونویں ای ادب اچوں پچھوں دی اے چھک کڈھ چھڑتے تاں باقی کچھ نہیں بچد۔ گلی بھانویں ناول ”دیگر ویلا“ دے ہک پھر طور لکھی گئی اے۔ وت وی اپنی جاہ تے اے ہک

مکمل طویل کہانی اے۔ پڑھ کے اینویں لگدے جیویں اے دیسی کہانی ہووے اونویں دیسی جیویں آنرک باشویں سنگردی کہانی پولینڈ اچ دیسی اے۔ ممکن اے قصے تے پڑ قصے وچوں ایہا ”گلی“ ای اوں مقام تے گھن ویندی ہووے جتھاں لکھاری کیتے ڈھیر سارا مواد ایندے انتظار اچ اے۔ ہک استخجا مواد، جتھاں کہانی راہیں ایندی زبان اتے ٹیکنیک دے تمام کمالات، ادنیٰ کمالات ہوندن۔

گلی اوں قصبے دی کہانی اے جتھوں اچاں بے فکری رخصت نہیں تھئی۔ اپنے نکلے لادیاں یادداشتاں اچوں ایندے کردار 1947ء دے نیڑے تیز تھئی الیندن۔ اے قصبہ ناں تاں ڈکنز دا **Coke Town** اے۔ نہ ای گبریل گارشیما مارکیز دا ”ماکوندو“۔۔۔ نہ ای وی ایس نیپال دی **"Miguel Street"** بھلکدے اے ہے، ارشاد تو نسوی دا قصبہ ”تونسہ“ جتھاں اچاں لوک آمدن، ہندو مسلمان شیعہ سنی نہیں تھئے جتھاں انھاں ماڑیاں دی اداسی تازہ تازہ اے جہاں دے مکین لڈ گین ”مدتاں گزر گیاں گلی دے ہر گھر رانی بی بی کوشلیا، سیٹھ ہر دیال تے دیوان صاحب دا ذکر اینویں تھیندے اہا جیویں اوکڑا ہیں نہ گئے ہوون۔ بس نوکری دی وجہ توں نہ آسکدے ہوون لوکیں دیوان صاحب دے گھر کوں اینویں رکھیا ہو یا ہا جیویں کوئی شے اتھوں چوتج گئی تاں دیوان صاحب کوں کیا جواب ڈیسن۔“ (سویل۔۔۔ صفحہ نمبر ۲۷۹)

اچاں اوویلا اے جڈن ترقی اتے ایندی تیز رفتاری اگوں لاطعاتی پیدا نہیں تھئی پالاں نال انہاں دیاں کھیڈاں اتے قصبے کہانیاں دا ویلا جہڑا تریختا نوں پچھانوں اچ جوان تھئے، تازہ تازہ اے۔

بواز بیدہ، مامی جنت، مامی بخاور، مامی سداں۔۔۔ دے کردار اپنی جھولی اچ اوسجہ کچھ سنبھالی آندن۔ جیہڑا کہیں وسوں راہیں ضروری ہوندے۔ اے او کردار ان

جہاں کہیں رود توں بھا، نہیں چاوٹی۔ جیہڑے کندھ نال کندھ دے جیہڑے پچھوں اپنی کچھری نال، کہیں پے تے، کہیں چوک اچ۔۔۔ کہیں چاندنی نال۔۔۔ ”اپنے پیریں آپ دچھئے پین۔“

”چھو ہر کھیندے ہن جو بواز بیدہ انہاں ساریاں جاہیں بارے چاندی اے جیہڑیاں قصے وچ آندین بوا انہاں شاہراں بارے وی ڈسیندی ہئی جیہڑے قصے وچ آندے ہن۔۔۔ بغداد، مصر، بلخ، بخارا، سمرقند تے غزنی دے باز اریں بارے وی بوا ڈسیندی ہئی۔ بوا کوں لندن، پیرس بارے وی پتہ ہا۔ پر بوا کوں انہاں شاہراں دے قصے نہن آندے۔ (صفحہ نمبر 276۔۔۔ گلی مطبوعہ سویل)

انہاں کرداراں وچوں مامی سداں دا کردار پہوں زوردار اے۔ مامی موندی نال اپنے میلیاں ٹھیلیاں دی جھات کرویندی اے بے گلی استخجیں آپ جیتی اے جیہڑی اپنے وسیب اچوں تھیندی اپنے قصبے اچ لیٹی پئی اے۔

تہذیبی ملاپ راہیں اے او ویلا اے جتھاں اپنے مقاصد راہیں ترقی اچاں **"Interpersonal Relation Ship"** نہیں تروری۔ وڈے شاہری حیرانی اچاں صرف ”میرو“ دی شکل اچ ایں قصے اچ داخل تھیندی اے۔ چوک پتھاریاں اچاں اپنے قصیاں نال ابادان۔ حالیں اوسل وی وجود اچ نہیں آئی۔ جیکو لندن، پیرس دے قصے دی آندے ہوون۔

کچھ سنگتیاں دے خیال اچ ”گلی“ او ضروری مواد گھن کے نہیں ٹروی جیہڑا کہیں زوردار ناول کیتے ضروری ہوندے۔ سوائے نمائے پال دی گلی اے۔ ایندی زبان پیچیدہ اتے ڈھیر ڈونگھے مواد دی تحمل نہیں تھیندی وغیرہ وغیرہ۔

پر حقیقت اے ہے جو ایندی زبان اوہا ہے جیہڑی ایندے کرداراں الاوٹی

اے۔ زبان کون کتھائیں بہک جاہ روک کے سیں لکھیا ونج سگدا۔ نہ ای اے اپنے ارد گرد
 توں لا تعلق رہ سگدی اے۔ جیویں لوک ان اونویں دی زبان الیندن۔ سو ”گلی“ دا محاورہ
 روزمرہ دی بول چال دا سدھا سادہ محاورہ اے۔ اپنے سادہ بیانیہ ڈکشن اگپوں اے زبان
 غلام حسن حیدرانی وی ورتی اے۔ رلی ملی بہوں نمھی اتے شاعری ریت ملائم روانی۔
 جیہڑی ہر شے کوں بیان کرن جوگی اے۔ پر اینداسبھ توں اتم ویلا ”دیگر ویلا“ اے۔ ممکن
 اے ایہو ای کہانی دا اصل ویلا ہووے جیہڑا چوکی نویں کہانی اچوں مقامی ثقافتاں راہیں
 غائب ہا۔

(اے تاثرات محض قاری دے ہن)